

**Національний авіаційний університет (Україна)
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра історії та документознавства
Університет Градець-Кралове (Чеська Республіка)
Литовський державний новий архів (Литовська Республіка)
Каунаський окружний архів (Литовська Республіка)**

**National Aviation University (Ukraine)
Humanities Educational and Research Institute
Department of History and Records Management
University of Hradec Králové (Czech Republic)
Lithuanian State Modern Archives (Republic of Lithuania)
Kaunas regional state archive (Republic of Lithuania)**

**ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА:
ЗБЕРЕЖЕННЯ, ДОСТУП, ВИКОРИСТАННЯ**
Збірка наукових праць

**HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE:
PRESERVATION, ACCESS, USE**
The collection of scientific papers

**Київ 2017
(Kyiv 2017)**

Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: збірка наукових праць / відп. ред. Тюрменко І. Тернопіль: «Бескиди», 2017. 235 с.

Збірка наукових праць присвячена актуальним проблемам збереження та доступу до історико-культурного надбання. Представлені публікації містять розробки українських і зарубіжних учених, практичний досвід працівників інститутів соціальної пам'яті щодо захисту національної спадщини, підготовки фахівців з архівознавства та документознавства в умовах переходу до цифрової доби та боротьби з незаконним переміщенням документальних цінностей.

The collection of scientific works is devoted to the topical problems of preservation and access to historical and cultural heritage. The publications represent the finds of Ukrainian and foreign scholars, the practical experience of employees of social memory institutions in protection of national memory, training of specialists in archival studies and records management in the conditions of transition to the digital era and the fight against the illegal transfer of documentary values.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Національного авіаційного університету
(протокол №10 від 25 жовтня 2017 року)*

Відповідальний редактор:

Тюрменко І.І., доктор історичних наук, професор

Редакційна колегія:

Антонюк Тетяна Дмитрівна – доктор історичних наук, доцент, завідувач відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (Київ)

Бевз Тетяна Анатоліївна – доктор історичних наук, гол. науковий співробітник (Київ)

Бездрабко Валентина Василівна – доктор історичних наук, професор (Київ)

Boden Ragna – Dr., Archivist (Берлін, Німеччина)

Vojtíšková Jana – PhDr., PhD, Assistant Prof. (Градець-Кралове, Чеська республіка)

Grulich Petr – PhD, Doc., Associate Prof. (Градець-Кралове, Чеська республіка)

Dručkus Gintaras – директор Каунаського окружного архіву (Каунас, Литовська Республіка)

Киридон Алла Миколаївна – доктор історичних наук, професор (Київ)

Kontrimavičienė Danutė – Литовський державний новий архів (Вільнюс, Литовська Республіка)

Матяш Ірина Борисівна – доктор історичних наук, професор (Київ)

Михайлуца Микола Іванович – доктор історичних наук, професор (Одеса)

Özdemir Lale – Asst. Prof. Dr. (Стамбул, Туреччина)

Палієнко Марина Геннадіївна – доктор історичних наук, професор (Київ)

Пелешини Андрій Миколайович – доктор технічних наук, професор (Львів)

Спрінсян Василь Георгійович – кандидат мистецтвознавства, доцент (Одеса)

Шевченко Олена Васи́лівна – доктор наук з соціальних комунікацій (Одеса)

Редактори-упорядники: Бем Н. В., к.і.н., доц.; Божук Л. В., к.і.н.; Клиніна Т. С., к.і.н.; Курченко Т. Є. к.і.н., доц.; Литвинська С. В., к.філол.н., доц.; Халецька Л. П., к.і.н.; Юрченко О. А., к.і.н., доц.

Рецензенти:

Левченко Л. Л., доктор історичних наук, директор Державного архіву Миколаївської області (Миколаїв)

Щербак М. Г., доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ)

ЗМІСТ

Анісімова О., Лукаш Г. Розвиток цифрової інфраструктури України.....	6
Антонюк Т. Відділ зарубіжної україніки як осередок збереження національної пам'яті.....	10
Бабенко О. Фонди Державного архіву Кіровоградської області як джерело вивчення історії будівництва Кременчуцької ГЕС.....	14
Базак Р. Фонди Державного архіву Кіровоградської області як джерело вивчення історії розвитку офіційної преси краю другої половини XIX – початку XX століття.....	18
Бажан О. Історико-культурна спадщина в фондах Галузевого державного архіву Служби безпеки України: інформаційний потенціал, засоби доступу.....	22
Бевз Т. Архіви політичних партій: реальність чи утопія?.....	26
Бездрако В. Архівний менеджмент в освіті: класична модель і сучасні трансформації.....	30
Бем Н. «Oral history project of the Ukraine famine» як історичне джерело.....	34
Білокінь О., Дзима В., Миколенко Л. Кроки Шевченківського національного заповідника із відтворення задумів архітектора Василя Кричевського.....	38
Божук Л. Система відкритого доступу до національного архівного фонду Республіки Білорусь у представленні національної історико-культурної спадщини	42
Boden R. Preservation, access and use of the Records of the State Security Service of the German Democratic Republic.....	46
Бонь О. Театральне середовище провінції радянської України першої половини 1920 років у щоденниках Василя Василька.....	49
Брижицька С. Погляд на історію Тарасової гори 1937–1938 рр.....	53
Vojtíšková J. System of Education of the Future Archivists in the Czech Republic (Modern trends at the University of Hradec Králové).....	57
Ворожко В. Архіви радянських спецслужб як джерело історичних досліджень.....	63
Вошенко В., Шалигіна Н. Особливості функціонування інформаційної системи на підприємстві.....	67
Гончарова В. Виртуальная выполненная справка когнитивно-лингвистической направленности	71
Grulich P. Кибер-архивист – специфическая часть будущего в архивистике и образовании архивистов (возможности чешского, словацкого и украинского сотрудничества).....	75
Іващенко В. Використання та збереження історико-культурного спадку: традиційні та новітні підходи.....	81
Лькова О. Традиційні та новітні форми музейної комунікації: шведський досвід.....	85
Klimchuk O. Electronic records management system at the Marmara University: experience of use.....	89
Клиніна Т. Закон про свободу інформації як доступ до урядових фондів у Національному архіві США	93

Киридон А. Музеї в соціокультурному просторі суспільства: пам'яттєва парадигма.....	97
Кобижча Н. Музейні практики Бориса Грінченка та їх роль у конструюванні, збереженні культурної пам'яті українців.....	106
Кондрашевська Ю. Роль музейної справи у збереженні культурної спадщини українців Канади.....	110
Константюк І. Змішана форма викладання в Університеті Манітоби (поєднання дистанційної та очної форми навчання).....	114
Kontrimavičienė D. Model of Access to Documents.....	116
Кот С. Культурні цінності України, втрачені внаслідок Другої світової війни: актуальні проблеми розшуку і повернення.....	121
Курченко Т. Стан доступу до цифрової спадщини музеїв Республіки Молдова.....	127
Литвинська С. Інформаційні технології в процесі підготовки фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи.....	131
Матяш І. Галузевий державний архів МЗС України як осередок інституційної пам'яті дипломатичної та консульської служби.....	135
Михайлуца М. Документи Держархіву Одеської області про голод 1921–1922 рр.: стан, структура, сутнісна цінність задля «Подолання власної історії».....	139
Mozūras D. Heritage communication on the internet: Lithuanian State's Archives virtual exhibitions.....	143
Новак В. «Латентність» експонату: нові тенденції презентації (на прикладі виставки «Людина і збрарядя» Музею грецького народного мистецтва).....	149
Özdemir L. Post-EDRMS: from digital continuity to the archives, the challenges faced in information management in the digital era.....	153
Отамась І. Перспективи впровадження сучасного електронного документообігу у закладах післядипломної освіти.....	157
Палієнко М. Проблема збереження та використання європейської історико-культурної спадщини крізь призму італійського досвіду.....	161
Перегуда С., Гербут Н. Про формування та трансформацію культурних кодів об'єктів архітектури.....	166
Пристай Г. Бібліотека як центр комунікаційної репрезентації унікальної культурної ідентичності регіону.....	170
Романько І. Музей живої історії як осередок виховання громадянина-патріота.....	174
Свердлик З. Сучасні тенденції розвитку бізнес-освіти у соціокультурній сфері.....	178
Тур О., Опришко О. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління підприємств на прикладі ТОВ «Савинці».....	182
Тур О., Осіпова Я. Цифрове робоче місце установи як виклик сьогодення.....	186
Тюрменко І. Програма Юнеско «Пам'ять світу» та боротьба з незаконним переміщенням документальної спадщини.....	190

Халецька Л. Досвід Франції зі створення інтегрованих електронних інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті	195
Чередник Л., Кочерга Н. «Експертиза» Юрія Кондратюка як артефакт: історико-культурний контекст	199
Чуткий А. Вітчизняні архіви як цінне джерело інформації з національної історії.....	202
Шевченко О., Спрінсян В. Загальна характеристика журналу «Військо України» у контексті інших видань для військових.....	206
Шишко О. Архівно-слідчі справи архіву УСБУ в Одеській області як джерело дослідження політичного терору в Одеській губернії у 1920 р.	210
Юрченко О. Збереження світової культурної спадщини Апостольською бібліотекою Ватикану.....	213
Якубовська М., Мельник С. Імітаційне моделювання ситуацій професійної комунікації у процесі вивчення мовних дисциплін майбутніми фахівцями з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.....	217
Яценко В. Використання краєзнавчого підходу в позашкільній роботі: досвід ознайомлення із культурно-освітніми проектами художніх музеїв Києва.....	221
Dručkus G., Stanišauské K. Memory of a nation. Archivist responsibility.....	225
Супронюк О. Книжкова культура української діаспори в Європі повоєнної доби (1945–1960): досвід збереження та використання.....	227

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Ольга Анісімова – д.е.н., проф., *Галина Лукаш* – д.філол.н., проф.
Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)

DEVELOPMENT OF DIGITAL INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

Olha Anisimova – Doctor of Economic Sciences, Prof.,
Galina Lukash – Doctor of Philology, Prof.
Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)

The directions of stimulating development of digital infrastructure of Ukraine are outlined, the main criteria for the provision of universal electronic communications services and the key problems that prevent the introduction of digital technologies and global information highways into the Ukrainian society are determined. Recommendations on development of digital infrastructure of the Ukrainian society are given.

Key words: digital infrastructure, high-speed Internet, digital TV, digital divide, electronic communications, telecommunication market.

Основу цифрової інфраструктури будь-якої країни становлять інфраструктура доступу (магістральні транспортні мережі, мобільні мережі) та інфраструктура сервісів. У складі цифрової інфраструктури можна виділити такі найважливіші сегменти: доступ до швидкісного Інтернету, ринок телекомунікацій, високошвидкісна мобільна інфраструктура, цифрове телебачення.

У світі та в Україні зростає попит на доступ до швидкісного Інтернету (широкосмуговий доступ). Але в Україні є проблема, яка має назву «цифрового розриву» (digital divide). Стан широкосмугового доступу в Україні засвідчує, що при достатньо високому середньому показнику та рівномірному розподілу проникнення швидкісного Інтернету по країні наявний яскраво виражений розрив між містом та селом – близько 30%. Також значна кількість сільського населення (33–35%) не має швидкісного Інтернету, але могла б підключитися до нього. Через те, що вартість швидкісного Інтернету у доходах домогосподарств у сільських районах України складає орієнтовно до 2%, то ринкових бар'єрів немає. Однак існують технічні бар'єри – відсутність можливості підключитися, тобто існує розрив попиту та технічної пропозиції підключення швидкісного Інтернету. Крім того швидкісний Інтернет не використовують з таких причин: деякі групи споживачів мають наднизькі доходи (малозабезпечені сім'ї, пенсіонери та інваліди тощо); рівень освіти, який не потребує швидкісного інтернету; велика вартість підключення та використання на соціальних об'єктах (1% медичних закладів, 47% освітніх закладів) [4].

Для того щоб система надання універсальних послуг працювала в Україні ефективно, необхідна відповідна нормативна база, яка або запровадить механізм для компенсації оператору визначеної собівартості на прозорих умовах з державних (муніципальних) фондів, або розподілить собівартість зобов'язань щодо універсальної послуги між провайдерами електронних

комунікаційних джерел та послуг із врахуванням використання сучасних фінансових моделей.

Швидкісний Інтернет – це забезпечення кожної людини можливістю голосового зв'язку, передачі даних, отримання мультимедійних сервісів тощо. В Україні послугу швидкісного Інтернету не визначено як універсальну послугу. До основних критеріїв надання універсальних електронних комунікаційних послуг належать: цінова доступність для користувачів послуг зв'язку, доступність за місцем проживання, доступність за часом [3].

Включення широкосмугового доступу до мережі Інтернет до універсального обслуговування може стати ключовим кроком України у подоланні «цифрового розриву». В еру «цифрових» економік затримка із подоланням «цифрового розриву» в Україні є загрозою для її конкурентоздатності та суворим викликом для соціально-економічного розвитку. Важливою є консолідація зусиль політикуму та державних установ навколо створення повсюдної широкосмугової інфраструктури, здатної забезпечити швидкість передачі даних до 30 Мбіт/с для принаймні 80% громадян до 2025 року.

Першочергові ініціативи розвитку цифрової інфраструктури [4]:

1. Послуга швидкісного Інтернету має стати універсальною електронною комунікаційною послугою із визначеними параметрами якості та швидкості, кожні три роки слід законодавчо визначати межі універсальної послуги з урахуванням змін в соціальних, культурних, економічних та технологічних умовах країни після консультацій з представниками від ІКТ та телекомоператорів.

2. Для подолання «цифрового розриву», забезпечення рівного доступу громадян до Інтернету та, відповідно, «цифрової» економіки, вкрай важливою є розробка та імплементація Національного плану розвитку швидкісного Інтернету (National Broadband Plan), який би визначав конкретні шляхи досягнення загального доступу всього населення України до загальнодоступних послуг, обсяги будівництва телекомунікаційних мереж та необхідні капіталовкладення із визначенням механізму фінансування.

3. У зв'язку з тим, що 76% території України, де мешкає 57% її населення, неможливо забезпечити загальним доступом виключно ринковими механізмами, доцільно створити Фонд розвитку цифрової інфраструктури.

4. Розвиток високошвидкісних мереж стаціонарного (у т. ч. і мобільного зв'язку) вимагає значних інвестицій. Важливим є створення державою стимулів та моделей для приватних компаній для спільного прокладання магістральних телекомунікаційних інфраструктур та їх подальшого спільного використання, доступу тощо, а також суттєве спрощення отримання дозволів та проходження бюрократичних процедур.

Ринок телекомунікацій постійно змінюється, з кожним роком трафік в мережах операторів зв'язку збільшується на 50–70%. Світові дані говорять, що до 2020 року прогнозується його 25-кратне збільшення. Зростання

трафіку обумовлено появою мобільних пристроїв, різноманітних застосувань, відео, онлайн-сервісів і т. ін. Темпи зростання цього сегменту (OTT, over-the-top) вимагають від провайдерів суттєвого розширення пропускних можливостей та більшого географічного покриття, а це означає масштабні інвестиції в технічну інфраструктуру. Разом з тим прибуток та рентабельність операторів не росте такими самими темпами, як трафік, таким чином формується «провал» між необхідністю інвестувати та модернізувати інфраструктуру для задоволення нових ринкових потреб підключених користувачів та реальною «віддачею» від типових послуг передачі голосу, даних та інших [4].

Наразі не існує жодних варіантів або тенденцій зменшення росту трафіку, геометричне зростання буде продовжуватися і надалі. Для України це означає необхідність для всіх гравців – провайдерів OTT, провайдерів зв'язку та інфраструктури, державі – спільно створювати нові формати вирішення поточних завдань і закладати механізми та бізнес-моделі для успішного подолання майбутніх викликів.

За останні роки Україна здійснила важливі кроки із розбудови мобільної високошвидкісної 3G-інфраструктури, що стало можливим завдяки позиції регулятора, державних установ, громадського суспільства та безпосередньо операторів мобільного зв'язку [1].

Спільний розвиток цифрового співтовариства України та ЄС передбачає розробку та впровадження нових поколінь зв'язку, зокрема 5G. Окрім сучасних послуг – Інтернет речей (IoT, M2M), цифрової медицини, «розумних» міст та автівок без водіїв – п'яте покоління зв'язку надає інфраструктуру для якісно нової, «цифрової» економіки. Але без суттєвого доопрацювання та актуалізації законодавства України щодо рівних можливостей для всіх гравців – масштабні інвестиції в новітні технології і розвиток ринку електронних комунікацій можуть бути значно обмеженими.

Важливою умовою є залучення провідних світових постачальників телекомунікаційного обладнання в Україну для: спільної розробки та тестування елементів 5G мереж/функціоналу/сервісів; впровадження пілотних проектів та проведення випробувань 5G мереж; визначення бізнес-моделей для ефективного застосування нової технології; визначення вимог для інтеграції з існуючими мережами; створення R&D-центрів виробників.

Розвиток цифрової інфраструктури та економіки – це питання гармонізації ініціатив та програм розвитку трьох рівнів: інфраструктури телекомунікацій, управління даними, послуги та цифрові навички.

Упровадження цифрового мовлення в Україні – процес довготривалий і дуже повільний. Така ситуація спричинена малопоінформованістю громадськості про незворотність переходу на цифрове мовлення, монополізацією ринку та недостатньою активністю державних органів у частині розвитку інформаційного суспільства та доступного відкритого медіаринку. Наразі, дата відключення аналогового телебачення – 30 червня 2018 року. Нещодавно, а саме 04 липня Кабінет Міністрів України ухвалив

постанову «Про внесення зміни до Плану використання радіочастотного ресурсу України», якою переніс вимкнення аналогового телевізійного мовлення на рік: із 30 червня 2017 року на 30 червня 2018 року [2]. Відставання України від країн Європи оцінюється орієнтовно в 10 років.

Перехід телебачення на «цифру» дозволяє краще забезпечити права громадян на свободу слова та вираження поглядів, адже, по-перше, «цифра» збільшує обсяг інформації у межах телевізійної технології, стимулює розвиток додаткових цифрових послуг, а також, зважаючи на принцип технологічної нейтральності, стимулює розвиток ширококутового безпроводного доступу до Інтернету, тим самим диверсифікуючи способи доставки програмного продукту до користувача.

Сьогодні цифрове телебачення це: найбільш ефективний інструмент інформування, а в умовах України – елемент національної інформаційної системи безпеки; найпотужніший інструмент формування громадської думки; механізм інформування численних аудиторій за кордоном; потужна галузь економіки; платформа для реалізації креативного потенціалу громадян та розвитку креативної економіки; платформа для додаткових сервісів (дистанційне навчання, медицина тощо).

Держава не впливає на національний простір телебачення через відсутність контролю за цифровою опорною інфраструктурою, оскільки ця інфраструктура перебуває у приватній власності, цифрове мовлення здійснюється єдиним приватним монополістом. Мережі в усіх сегментах кабельного, супутникового та ефірного телебачення належать приватним компаніям.

Список використаних джерел та літератури

1. Дзюба М. Т. Ведення державної інформаційної політики у побудові єдиного інформаційного простору / М.Т. Дзюба, А.А. Демцов // Збірник наукових праць Військового ін-ту Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. 2015. № 19. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Znpviknu/2015_19/vip19-21.pdf 2.

2. Кабмін переніс вимкнення аналогового телебачення на рік. URL: <http://detector.media/rinok/article/127606/2017-07-04-kabmin-perenis-vimknennya-analogovogo-telebachennya>.

3. Питання розвитку цифрової культури українського соціуму. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1631>.

4. Цифрова адженда України – 2020. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

ВІДДІЛ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНКИ ЯК ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Тетяна Антонюк – д.і.н., доц.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

FOREIGN UKRAINICA DEPARTMENT AS A CENTER OF PRESERVATION OF THE NATIONAL MEMORY

Tetiana Antoniuk – Doctor of Science (History), Associate Prof.

Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

We clarified the priorities and perspectives of development of Foreign Ukrainica department at the Vernadsky National Library of Ukraine (FUD, VNU) among which the creation of the electronic informational resources is the most appropriate method of preserving and promoting of the funds.

Key words: Foreign Ukrainica department of the Book institute at the Vernadsky National Library of Ukraine, diaspora, electronic informational resources, bibliographic indicator, Ukrainian book.

Відділ зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ВЗУ ІК НБУВ) є важливим структурним підрозділом НБУВ, який збирає, зберігає, досліджує і пропагує документи, створені в діаспорних центрах світу. Фонд ВЗУ на сьогодні укомплектований оригінальними працями авторів-українців діаспори, а також творами про Україну, написаними іноземними мовами, виданими поза її межами. Призначення фонду – надати читачам якомога повнішу інформацію про різні аспекти життя діаспори (суспільно-політичне, культурне, релігійне, мистецьке тощо), розкрити роль українства в світовій культурі, показати життя українського слова, української думки у світовому співтоваристві. У ВЗУ зберігається наукова продукція найбільших закордонних наукових українознавчих центрів, таких як Українська вільна академія наук у США, Канадський інститут українських студій Альбертського університету, Українські наукові інститути Гарвардського і Торонтського університетів, Наукове товариство імені Шевченка, Український вільний університет у Празі, Мюнхені та ін.

Що стосується книжкових видань, то це переважно книги колишнього спецфонду, який до 1991 р. був доступний лише вузькому колу фахівців [1, с. 38].

Поповнення фонду відбувається різними способами: купівля, подарунки, передплата, книгообмін. Переважна кількість літератури надійшла як дари від приватних осіб і інституцій [2, с. 7].

Певні масиви видань зберігаються в складі окремих колекцій. Однією з таких колекцій відділу є фонд бібліотеки Українського Народного Дому (далі – УНД) в Торонто (Канада), організованої в 1918 р. і подарованої в середині 1990-х рр. НБУВ. Ця колекція упродовж ХХ ст. комплектувалася українознавчими виданнями. Станом на червень 2017 р. колекція УНД

© *Тетяна Антонюк*

нараховує 3962 одиниці зберігання (далі – од. зб.) і складається з книжкових видань і періодики. Серед них багато раритетних і рідкісних видань, тих, що були відсутні у фонді ВЗУ.

У фонді відділу зберігається колекція Ярослава Рудницького, присвячена переважно дослідженню української мови, славістики загалом та канадської україніки.

Підручний фонд відділу – книги, які видавалися в Україні і за кордоном, та допомагають вивчати, досліджувати зарубіжну україніку, переважно суспільно-політичного змісту.

Періодичні видання (часописи) ВЗУ охоплюють 467 назв, надрукованих у різних куточках світу. До їх загальної кількості входять журнали, надруковані як у діаспорі, так і в Україні у 1920-х–1930-х роках ХХ ст.

Загалом, станом на червень 2017 р. у відділі зберігається 34520 документів, із них книжкові видання становлять 16508 од. зб., а періодика – 18012 од. зб. Книжковий фонд складається з окремих книжкових видань (14066 од. зб.), книжок з колекції УНД (1188 од. зб.), колекції Ярослава Рудницького (225 од. зб.), підручного фонду (1029 од. зб.).

Періодика фонду – це, перш за все, журнали, які видавалися в діаспорі – 13899 од. зб., а також зібрання Служби безпеки України (СБУ) – 1339 од. зб. періодичних видань, які до 1991 р. вилучалися з вільного доступу, а 2005 р. були передані на постійне зберігання до ВЗУ. Періодика із колекції УНД становить 2774 од. зб.

Більшу частину фонду ВЗУ становить друкована продукція гуманітарного профілю: з історії, філософії, релігієзнавства, мовознавства, економіки, художньої літератури тощо. Природничі та технічні науки представлені значно меншою кількістю публікацій. Більшість видань побачила світ у 40–90-ті роки ХХ ст. Приблизно 10 % фонду – це дореволюційні видання та видання 20–30-х років ХХ ст. Майже 30 % од. зб. – видання іноземними мовами [3, с. 45].

ВЗУ як локальний підрозділ-фондоутримувач прагне максимально залучати читачів до вивчення фондів, якісно їх обслуговувати, надавати інформаційні послуги (консультації, усні і письмові довідки). Останнім часом зростає кількість дистанційних користувачів НБУВ, у т.ч. і відділу зарубіжної україніки. З 2012-го по червень 2017 р. за інформацією до електронної бази ВЗУ звернулося 21000 користувачів, котрі направили 270193 інформаційні запити. Географія дистанційних користувачів така: 90 % усіх звернень до фондів ВЗУ зафіксовано з України; 10 % звернень припадає на користувачів з різних куточків світу. До першої десятки країн, користувачі яких зверталися із запитами до електронної бази відділу, входять Росія, США, Канада, Польща, Білорусь, Велика Британія, Німеччина, Естонія, Литва, Угорщина.

Найважливіший напрям діяльності відділу – створення електронних ресурсів, що сприятиме скороченню шляху читачів до вивчення культурної, наукової і духовної спадщини зарубіжної україніки. Електронний каталог ВЗУ («Україномовна зарубіжна книга у фондах відділу зарубіжної

україніки») НБУВ (UZK) дає змогу користувачам швидко зорієнтуватися у наявності необхідного для опрацювання видання. Станом на червень 2017 р. у цій базі описано і розміщено 9025 книг кирилицею (українською мовою). У 2003 р. було створено імідж-каталоги відділу зарубіжної україніки. Це відскановані карткові каталоги на фонд відділу: алфавітний книжкових і періодичних видань, у т. ч. і видань латинським шрифтом; алфавітний і систематичний каталоги колекцій (Українського Народного Дому і Ярослава Рудницького); картотека персоналій. Формується каталог періодичних видань відділу. Описів журнальних статей вже набрано 35891. До електронної бази внесено 113 назв журналів з фонду відділу.

Планова робота відділу передбачає вироблення наукового та інформаційного продукту великих форматів (монографій, бібліографічних покажчиків), внесення до електронної бази нових книжкових видань із фондів відділу. У відділі підготовлений і наданий до друку бібліографічний покажчик «Українська канадіана: до 125-річчя першого поселення українців у Канаді», започатковано створення електронного каталогу – «Українська канадіана», який охоплює вже 394 од. зб. Загалом електронні каталоги відділу зарубіжної україніки (відкритий для користувачів і робочі) сумарно охоплюють 43371 опис книг і статей. Відділ веде рубрику українознавства в тематичному інтернет-навігаторі НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua/webnavigator>), де висвітлюються важливі для вивчення фонду та наукової роботи користувачів інтернет-ресурси.

Триває робота з підготовки науково-допоміжного метабібліографічного покажчика «Бібліографічні джерела зарубіжної україніки» та «Бібліографічний покажчик української військової книги поза межами України», які після виходу традиційного друкованого варіанту також поповнять електронні ресурси фонду зарубіжної україніки.

До 2016 р. перевага у науковому опрацюванні фонду віддавалася вивченню зарубіжної україномовної книги: наукової, освітньої, художньої (це більше 11 тисяч од. зб.). На сьогодні пріоритетом стає вивчення і розкриття українознавчої літератури іноземними мовами, якої у фонді нараховується близько 5 тисяч од. зб.

Надзвичайно важливим завданням є оцифрування документів відділу, які є найбільш цінними і рідкісними, а також тих, що втрачають задовільний фізичний стан. На жаль, цю роботу швидко не виконаєш, оскільки бракує фінансів. На сьогодні з документів ВЗУ оцифровано 200 одиниць зберігання. Це переважно книги, які увійшли до колекцій «Шевченкіана» і «Голодомор в Україні».

Отже, відділ зарубіжної україніки є важливим осередком збереження національної пам'яті, результати його діяльності є важливою складовою розвитку україніки, дослідження української книги, формування національної бібліографії, українського бібліографічного репертуару, електронної «Україніки». Підготовка електронних інформаційних ресурсів, які дають змогу дистанційно знайомитися з наявними документами фонду та сприяють

користувачам у його вивченні є найважливішим напрямом діяльності відділу. Важливими завданнями відділу залишаються організація систематичного поточного й ретроспективного обліку зарубіжної україніки, робота над бібліографією української книги в еміграції, популяризація книжкових, періодичних видань, творів української літератури, наукових українознавчих праць, навчальних видань шляхом підготовки монографій, статей, друкованих каталогів і покажчиків. Актуальним завданням на перспективу залишається створення електронних публікацій та організація книжкових виставок традиційних і електронних. Також важливо продовжувати організовувати зустрічі науковців – дослідників діаспори в читальному залі зарубіжної україніки за круглим столом, що дає можливість обговорювати важливі питання дослідження української діаспори, збереження її духовних, культурних і наукових надбань як інтегральної складової історії і культури України.

Список використаних джерел та літератури

1. Дідківська Г., Дегтяренко Л. Фонд відділу зарубіжної україніки: [до 80-річчя НБУВ] // Бібліотечний вісник. 1998. № 2. С. 36-39.
2. Омельчук В. Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми розробки // Бібліотечний вісник. 1995. № 5. С. 1-13.
3. Супронюк О. Відділ зарубіжної україніки НБУВ (1991–2011): історія, здобутки, завдання // Бібліотечний вісник. 2012. № 2. С. 43-51.

**ФОНДИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ БУДІВНИЦТВА
КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГЕС**

Олег Бабенко – директор

Державний архів Кіровоградської області (м. Кропивницький, Україна)

**ASSETS OF STATE ARCHIVES OF KIROVOGRAD REGION AS A
SOURCE OF STUDYING THE HISTORY OF CONSTRUCTION OF
KREMENCHUG HYDRAULIC POWER STATION**

Oleg Babenko – Director

State Archives of Kirovograd Region (Kropyvnytskyi, Ukraine)

Sources base for studying the history of the Kremenchug HPS is reviewed here below: documents from the funds of Party and Soviet political government, documents of the technical government of the construction process.

Key words: history of Ukraine, industry, hydroelectric energetic, Kremenchug HPS.

Серед численних фондів Державного архіву Кіровоградської області, які є важливим джерелом для дослідження історії соціально-економічного розвитку України загалом і розвитку її народно-господарського комплексу у II-й половині ХХ ст. зокрема, є масив матеріалів, що документують складні (й за своєю суттю епічні) масштабні процеси будівництва Кременчуцької ГЕС. За задумом ця ГЕС мала стати не лише найбільшою й найпотужнішою на Дніпрі, а й основою розвитку енергоємної української промисловості.

Будівництво Кременчуцької ГЕС, усі процеси (здебільшого трансформаційного характеру) в соціумі, адміністративно-територіальному устрої, розвитку інфраструктури тощо з ним пов'язані досі викликають неабиякий інтерес з точки зору історичної науки. І це можна пояснити: з часу завершення зведення ГЕС минуло понад 50 років, але кількість літератури, присвяченої цій події, до останнього часу обмежувалася лише двома книжками, декількома брошурами, статтями у путівниках та наукових виданнях, а також згадками у творах загального характеру [1; 2; 3; 4; 5], у яких висвітлюються вузько-технологічний або суто ідеологічний бік справи – яскравими фарбами «парадного» замилювання звершеннями «будівників комунізму». Тож поза сторінками таких публікацій залишився розгляд численних проблем, що супроводжували будівництво станції. Практично не був досліджений вплив будівництва на суспільне середовище району новобудови. За межами досліджень залишилися численні негативні наслідки створення станції – проблеми адаптації переселенців, втрати об'єктів культурної спадщини, а також численні екологічні проблеми, що тільки поглиблюються протягом усіх десятиліть з часу побудови КремГЕС. Таким чином, історія будівництва Кременчуцької ГЕС фактично потребує об'єктивного перегляду, позбавленого ідеологічних ознак та суб'єктивних оцінок і висновків попередньої суспільно-політичної епохи, а здійснити його неможливо без залучення збережених документальних першоджерел

© *Олег Бабенко*

інформації – відповідних фондів Державного архіву Кіровоградської області, наявність яких раніше просто ігнорувалася автурою.

Надзвичайно цінним з точки зору спостереження за динамікою вирішення проблем електрифікації краю є фонд П-2, який містить оригінальні документи окружного комітету Комуністичної партії України. Саме партійне керівництво округу, а згодом і області, визначало плани промислового розвитку регіону. Однією з головних установок радянського партійного керівництва була установка на використання електроенергії у якості основи нового соціалістичного способу господарювання [6].

Поряд із різноманітними документами органів державної влади в архіві зберігаються і документи, що містять інформацію суто технократичного характеру. Документи, що стосувалися безпосередньо будівництва станції та його матеріально-технічного забезпечення, зосереджені в окремому фонді за індексом Р-6713. Фонд містить документи управління будівництва Кременчуцької гідроелектростанції «Кременчуггесстрой», а також селища ім. Хрущова Новогеоргіївського району Кіровоградської області. У фонді п'ять описів, що тематично охоплюють питання фінансування, технічного забезпечення, матеріального постачання будівництва, а також планування робіт, керування процесом побудови станції, і стандартний моніторинг кількісних та якісних результатів кожного будівельного циклу.

Загалом документи фонду у всій повноті відображують головні етапи будівництва, а також головні параметри процесу будівництва, управління ним та його матеріального забезпечення. Окрім інформації управління будівництвом станції, у фонді Р-6713 вміщені різноманітні документи партійного та радянського керівництва, що стосувалися будівництва станції. Оскільки задум Кременчуцької гідроелектростанції був надзвичайно масштабним, то будівництвом опікувалося найвище керівництво СРСР та УРСР. До таких документів належать постанови Ради Міністрів УРСР, накази по міністерству будівництва електростанцій СРСР, протоколи нарад за участю заступника Голови Ради Міністрів УРСР, накази Головного управління «Главгідроенергострой».

Більшість цих документів відноситься до 1956–58 рр., що, вочевидь, пов'язано із закінченням підготовчого періоду будівництва станції та початком безпосереднього спорудження об'єктів новобудови. Також у фонді зосереджені документи, присвячені загальним питанням, що виникли у зв'язку із необхідністю переселення маси людей із зони затоплення водами майбутнього водосховища. Загальні розрахунки збитків, необхідні витрати на переселення, перевезення майна та худоби, перенесення промислових та сільськогосподарських підприємств здійснювалися на найвищому рівні і доводилися до станційного керівництва, а також районних та обласних адміністрацій у вигляді чергового плану, обов'язкового до виконання [7].

Цікавим джерелом додаткової інформації є документи фонду П-437, що у свій час належали Новогеоргіївському районному комітету Комуністичної партії України. Окрім всього, у ньому містяться довідки, відомості та

пропозиції підприємств, організацій та установ з організації переселення у зв'язку з будівництвом у районі Кременчуцької гідроелектростанції. Документи фонду містять докладний перелік промислових та комунальних об'єктів, що підлягали перенесенню у зв'язку з необхідністю створення рукотворного моря-водосховища Кременчуцької ГЕС. Також створення водосховища вимагало переселення великої кількості робітників різноманітних галузей народного господарства області. На вимушених локаціях переселенням необхідно було створити нові робочі місця й умови для проживання. Відповідно підприємства, організації та установи мали ретельно описати власне майно, визначити фінансові витрати на перенесення до нового місця, вирахувати можливі невідворотні втрати [8].

Збережено листи Новогеоргіївського районного комітету КПУ до міністерств та відомств СРСР з питань будівництва КремГЕС. Серед цих листів переважають різноманітні клопотання щодо надання району певного обладнання або ж коштів на розвиток районної інфраструктури, як пов'язаної з будівництвом станції, так і не пов'язаної, а просто синхронної у часі [9]. Надзвичайно важливу інформацію містять довідки, зведення та пропозиції керівництва підприємств та організацій району про будівництво гідроелектростанції і перенесення міста із зони її будівництва. Пропозиції головним чином стосувалися побудови автошляхів, лікарень, пунктів торгівлі та громадського харчування, благоустрою території тощо. Відповідно окремі документи містять оцінки виконання окремих пропозицій районного керівництва [10].

Також важливим джерелом інформації є документи сільських рад Новогеоргіївського району. Зокрема, фонд Р-5466 серед інших документів містить протоколи засідань виконавчого комітету сільської ради з центром у с. Табурище, яке разом з колгоспами та радгоспами потрапляло у зону затоплення. Протоколи відображають стан господарства на території сільської ради, головні проблеми та суперечки навколо питання переселення, а також обрані шляхи вирішення проблеми [11].

Побутовий бік величезного будівництва добре відображають документи Новогеоргіївського районного виконавчого комітету районної ради депутатів трудящих, а також різноманітні документи самої районної ради – матеріали та постанови чергових сесій засідань депутатів, зокрема. Ці документи зібрані у фонди Р-3026 та Р-3024 відповідно. Рада постійно отримувала інформацію про стан суспільного порядку у районі, побутову поведінку будівельників, інформаційні зведення міліції про стан охорони правопорядку, стан комунальної та харчової безпеки району. Також саме при Новогеоргіївській раді діяли так звані оціночні комісії, що обраховували розміри матеріальної компенсації за втрату майна для вимушених переселенців [12; 13]. Саме у цих фондах також містяться різноманітні документальні свідчення, що відображають інформацію стосовно побудови міста Світловодськ. Ця інформація добре доповнює технічну інформацію з фонду Р-6713, відображаючи практичну експлуатацію різноманітних споруд,

а також головні проблеми нового «зразкового» міста.

Отже, можна зробити висновок, що документи Державного архіву Кіровоградської області можуть служити базовим джерелом інформації для нового дослідження історії будівництва Кременчуцької гідроелектростанції. У цих документах, насамперед, ретельно зафіксовані всі аспекти, безпосередньо пов'язані з процесом будівництва станції. Також документи архівних фондів відображають процеси, пов'язані з перебудовою всієї інфраструктури району, викликаною створенням величезної новобудови, а також соціальні зміни у структурі населення району. Окрім документів, до дослідження історії побудови КремГЕС можливо залучити наративні джерела у вигляді спогадів учасників та очевидців [14]. Ці джерела добре відображають екзистенційний аспект перетворень соціокультурного середовища колишнього Новогеоргіївського району Кіровоградської області. Без залучення цих джерел неможливо уявити собі всю складність наслідків створення великого промислового об'єкта на території області.

Список використаних джерел та літератури

1. Гнідаш І.В. Кременчуцька ГЕС. Нарис про будівництво і пуск станції (1954–1960-ті рр.). Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1968. 156 с.
2. Євселевський Л., Пустовіт П. Кременчуцька ГЕС. Харків: Прапор, 1967. 50 с.
3. Левицкий В.И. Светловодск: Путеводитель. Днепропетровск: Промінь, 1981. 96 с.
4. Чепурний В., Судакова Н., Зубко Р. Світловодськ. Історично-публіцистичний нарис: літературно-художнє видання. Світловодськ: НВМП «Рубікон», 2004. 65 с.
5. Энергетическое строительство. Сборник посвящен строительству Кременчугской гидроэлектростанции. Вып. 23. Москва-Ленинград.: Государственное энергетическое издательство, 1961. 156 с.
6. Державний архів Кіровоградської області (ДАКО). Ф. П-2.
7. ДАКО. Ф. Р-6713.
8. ДАКО. Ф. П-437, оп.1, спр.565.
9. ДАКО. Ф.П-437, оп.1, спр.523.
10. ДАКО. Ф. П-437, оп.1, спр.534.
11. ДАКО. Ф. Р-5466.
12. ДАКО. Ф. Р-3020.
13. ДАКО. Ф. Р-3024.
14. ДАКО. Колекція спогадів переселенців та гідробудівників. Копії з музейних фондів музеїв Кіровоградської області.

**ФОНДИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ОФІЦІЙНОЇ ПРЕСИ
КРАЮ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Роман Базака – к. соц. ком., пров. наук. співроб.

Державний архів Кіровоградської області (м. Кропивницький, Україна)

**FUNDS OF STATE ARCHIVES OF KIROVOHRAD REGION AS A
SOURCE OF STUDYING THE HISTORY OF DEVELOPMENT OF THE
OFFICIAL PRESS OF THE REGION IN THE 2-ND HALF OF XIX –
BEGINNING OF XX CENTURY**

Roman Bazaka – PhD, Leading Research Fellow

State archives of the Kirovohrad region (Kropyvnytskyi, Ukraine)

The peculiarities of origins and development of the official press of Kirovohrad region in the 2-nd half of XIX – beginning of XX century are analyzed in the article on the base of the documents and periodical press from the funds of the State archives of the Kirovohrad region.

Key words: official press, Kirovohrad region, periodical, newspaper, editor, Yelysavethrad.

Періодичні видання є неоціненною джерельною базою для вивчення історії народу. Зокрема, преса слугує й джерелом для вивчення зародження й розвитку власне масовокомунікаційних процесів певного регіону та держави в цілому. У фондах Державного архіву Кіровоградської області (далі ДАКО) зберігається низка офіційних документів та періодичних видань другої половини ХІХ – початку ХХ століття, які допомагають досягнути процеси зародження офіційної преси та особливості інформаційної діяльності органів місцевого самоврядування Кіровоградщини.

Особливий інтерес представляють рукописні та друковані «Журнали Засідань Єлисаветградської Міської Думи». Необхідність вивчення цих документів, які становлять ґрунтовне джерело історичної інформації, зумовлена тим, що вони всебічно фіксували подробиці місцевого життя в доповідях, статистичних звітах тощо.

1870 року в Єлисаветграді було введено нове міське положення: «Відповідно до міської реформи 1870 р. у містах запроваджувалися органи міського самоврядування – думи» [9, с. 111]. Становлення адміністративних структур та загалом суспільних процесів спонукало до розвитку масовокомунікаційної сфери, члени думи та управи почали розуміти, наскільки важливо мати друкований орган, який сприяв би становленню комунікації всередині владних структур та поширював інформацію про діяльність влади жителям краю. 13 вересня 1865 року гласний П. Зелений вніс пропозицію Земському зібранню розробити постанову про постійний друк журналів засідань земства. Проголошену П. Зеленим ініціативу відразу ж підтримали гласні. Отже, було вирішено надрукувати журнали трьох сесій, що відбулися в 1865 році [12, с. 7].

© Роман Базака

У фондах ДАКО представлені рукописні «Журнали засіданій Елисаветградской городской думы» та «Журнали засіданій Елисаветградской городской управы», які велися органами місцевого самоврядування для фіксації офіційної інформації.

Час від часу міська адміністрація готувала видання на кшталт: «Отчет о деятельности Елисаветградской общественной библиотеки за 1912 год», «Приложение к отчету Елисаветградской городской управы за 1908 год» та інші, проте ці видання не мали регулярної періодичності та системності. Більш системний характер мали офіційні видання на зразок «Журнали засіданій Елисаветградского Уездного Земского Собрания». Видання складалося з доповідей членів земського зібрання, присвячених влаштуванню місцевого самоврядування, сільському господарству, стану медицини в повіті, стану бібліотечної справи, державної пошти, артілям, судовій справі та іншим галузям життєдіяльності повіту, та доповіді ревізійної комісії тощо, під кожною доповіддю зазначався час розгляду та наведена стаття з журналів зібрання [6].

Також виходили «Журнали засіданій очередного Елисаветградского Уездного Земского Собрания» зі змістом як у попередньому виданні, тільки додавалася рубрика «Питання, що виникли на зібранні» [7]. Цей офіційний часопис виходив у 1917 та 1918 рр., зміст зберігся ідентичним. У «Журналах засідань Елисаветградської Міської Думи» за 1871 рік зафіксовано, що 18 листопада 1871 року при затвердженні інструкції міської управи, міська дума постановила: «...надати управі клопотання про дозвіл на видання «Городского Листка» не більше двох разів на тиждень, за повної відповідальності міського голови, в якому розміщувати постанови думи, приватні оголошення та різні корисні відомості» [11, с. 115]. Міська управа подала губернатору клопотання на дозвіл видавати «Елисаветградский Листок» у кількості 1500 примірників два рази на тиждень [11, с. 115]. Проте, Головне управління у справах друку відмовило управі видавати свою газету, оскільки не пройшла затвердження програма часопису [11, с. 116]. Перший номер «Елисаветградського городского листка» вдалося видати лише 15 червня 1874 р. Газета виходила два рази на тиждень під редакцією міського голови С. Турчанова з попередньою цензурою губернатора. Виходив часопис у друкарні А. Гольденберга [5, арк. 9 зв.].

Проте, утримання свого друкованого органа стало складним для міста через відсутність коштів і було вирішено платити редакції приватного «Елисаветградского вестника» за розміщення потрібних адміністрації міста офіційних матеріалів. У «Журналах засідань Елисаветградської Міської Думи» за 1876 рік зафіксовано постанову № 49 від 25 червня, в якій йдеться: «Згідно з доповіддю клопотання відставного поручика Хороманського про призначення йому протягом двох років від міста плати 500 крб. на рік для видання газети «Елисаветградский вестник». Міська Дума постановила: доручити Міській Управі клопотання це внести до розгляду при

представленні до затвердження кошторису на майбутній 1877 рік» [2, 100 зв. – 101].

У 1889 р. міська дума знову порушила питання про необхідність свого друкованого органу, оскільки виникла потреба висвітлювати дійсний стан міського господарства та публікувати міські звіти відповідно до вимог губернатора. 18 грудня 1889 р. міською радою було ухвалено: «доручити міській управі порушити клопотання відповідно до заведеного порядку про відновлення, починаючи з 1891 року, існуючого вже органу «Елисаветградского листка», не обмежуючись, втім, відносно програми, рамками колишнього «Листка», тобто розширити її, якщо це виявиться необхідним задля розвитку органу» [11, с. 119].

Міська дума 14 березня 1890 р., вислухавши доповідь управи та розглянувши програму видання, більшістю голосів підтримала видання свого друкованого органу під заголовком «Ведомости Елисаветградского Городского Общественного Управления». Редактор – міський голова О. Пашутін, його заступник, член управи С. Рутковський [1].

У різні роки в редакції газети працювали міські чиновники: присяжний повірений Є. Краєв, помічник бухгалтера О. Комша, Л. Прокопович, О. Вишневський, вчитель С. Добровольський [10], М. Фонберг [4, арк. 122, 203], І. Мельников (в редакційних документах зазначений як журналіст) [3, арк. 46] та вчитель М. Пашковський. Заробіток журналіста складав близько 30–45 крб. на місяць [3, арк. 46].

Програма видання була вузькою та непривабливою для читачів, що робило його неконкурентоздатним порівняно з приватними часописами. У кошторисі на 1904 р. витрати на друк 150 номерів газети та інше склали 2633 крб., прибуток передбачувався в розмірі 1791 крб [11, с. 120]; оскільки дохід був нижчим від витрат, місто не могло дозволити собі утримувати часопис, останній номер вийшов 29 грудня 1905 року.

У 1909 р. Олександрійське повітове земство заснувало свій друкований орган «Известия Александрійского Уездного Земства», газета виходила під редакцією голови місцевої повітової земської управи С. Пішевича. Останній номер часопису вийшов 29 грудня 1917 р. Спочатку газета видавалася щоденно, з 1914 р. – двічі на тиждень, в останній рік – щоденно, розсилалася безкоштовно: гласним земського зібрання, усім сільським та волосним управлінням, земським начальникам, чинам поліції, усім земським школам, агрономам, лікарям, ветеринарам, земським страховим агентам, бібліотекам-читальням, санітарним установам [8].

Отже, документи ДАКО свідчать, що розвиток органів міського самоврядування сприяв розвитку самоуправління, закладав фундамент громадянського суспільства, вільнодумства, а згодом – зародження преси. Перший періодичний друкований орган, офіційний «Елисаветградский городской листок» вийшов у Єлисаветграді в 1874 році. Преса стала дієвим знаряддям управління господарчими підприємствами, що були роз'єднані

відстанню. З точки зору політичних відносин преса значно укріпила зв'язки центру й провінцій.

Оскільки програма офіційних видань була вузькою та обмежувалася інформаційними матеріалами, вони задовольняли читацький попит вузької аудиторії, тому не могли конкурувати з приватними періодичними виданнями. Так, закриття останнього офіційного часопису Єлисаветграда «Ведомости Єлисаветградского Городского Общественного Управления» в 1905 р. збігається з розквітом приватної преси міста. В Олександрії, яка не мала розвиненої системи приватної преси, як у Єлисаветграді, офіційний часопис «Известия Александрійского Уездного Земства», маючи програму, схожу з програмою приватної преси, виходив до 1917 р.

Список використаних джерел та літератури

1. Ведомости Єлисаветградского Городского Общественного Управления. Єлисаветград, 1898. № 87.
2. Державний архів Кіровоградської області (ДАКО), Ф. 18, Оп. 1, Спр. 539, 259 арк. «Журнали засідань Єлисаветградської Міської Думи» за 1876 рік.
3. ДАКО, Ф. 78, Оп. 1, Спр. 169, 391 арк.
4. ДАКО, Ф. 78, Оп. 4, Спр. 776, 261 арк.
5. ДАКО, Ф. 18, Оп. 1, Спр. 536, 59 арк. «Журнали Засідань Єлисаветградської Міської Думи» за 1874 рік.
6. Журнали засідань Єлисаветградского очередного уездного Земского собрания в сентябре 1906 года (XLII сессия): С прилож. докладов и комиссий. Єлисаветград: Тип. М. А. Гольденберга, 1906. 204 с.
7. Журнали засідань Єлисаветградского очередного уездного Земского собрания в октябре 1910 года (XLVI сессии): С прилож. докладов и комиссий. Єлисаветград: Тип. Єлисаветградского Уездного Земства, 1910. 418 с.
8. Известия Александрійского Уездного Земства. Александрія. 1913. № 13.
9. Кіровоградщина. Історія рідного краю: навч. посіб.: [для загальноосвіт. навч. закл. Кіровоград. обл.]; / за ред.: І. Козир. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 304 с.
10. Крижанівський В. Джерела з історії Єлисаветградського міського самоврядування (червень 1871 – лютий 1917 рр.): дис. канд. іст. наук : 07. 00. 06 / Крижанівський Віталій Михайлович; Нац. акад. наук України, ін-т. укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Київ, 2012. 295 арк. – бібліограф.: арк. 194-242.
11. Систематический сборник постановлений Єлисаветградской городской думы за 1871–1903 гг. / сост. Л. К. Брейер. Єлисаветград: Типография М. А. Гольденберга, 1905. Т. 1. VIII. 773 с.
12. Систематический свод постановлений Єлисаветградского уездного земского собрания 1865–1895 годы / сост. Е. И. Борисов. Єлисаветград: Тип. Гольденберга. 1895. 897 с.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА В ФОНДАХ ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ЗАСОБИ ДОСТУПУ

Олег Бажан – к.і.н., доц., с.н.с.

Інститут історії України НАН України (м. Київ, Україна)

HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE IN THE FUNDS OF THE BRANCH STATE ARCHIVE OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE: INFORMATION POTENTIAL, MEANS OF ACCESS

Oleh Bazhan – PhD, Associate Prof., Senior Researcher

Institute of History of Ukraine at the National Academy of Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

The article analyzes the archival materials of the Soviet state security agencies as an additional link in the study of the 20th-century historical and cultural heritage of Ukraine and the practice of access to archives of communist special services in the State Gazette of the Service.

Key words: documentary studies, Soviet state security bodies, historical and cultural heritage.

Галузевий державний архів Служби безпеки України містить значний інформаційний потенціал джерельної бази з вивчення історико-культурного надбання українського народу, осмислення негативних впливів радянського тоталітарного режиму на суспільно-політичні та культурні процеси в УРСР. Документи радянських органів державної безпеки не тільки розкривають механізм функціонування карально-репресивної системи в Українській РСР і відтворюють історію політичних репресій в 1919–1980-ті роки, а й дозволяють змалювати настрої які панували в суспільстві, прояви соціокультурної трансформації у радянську добу.

Матеріали діяльності спецслужб комуністичного тоталітарного режиму містять в собі різноманітні відомості про наукову і творчу еліту української нації. Розсекречена інформація з архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ дає підстави стверджувати, що під негласним наглядом перебувало значне число українських вчених та митців, які розглядалися як приховані вороги радянської влади. У фонді № 65 Галузевого державного архіву Служби безпеки України зберігаються справи-формуляри на Михайла Грушевського, Миколу Бажана, Сержа Лифаря, Платона Майбороду, Андрія Малишка, Остапа Вишню, Михайла Донця, Григорія Косинку, Івана Сенченка, Миколу Хвильового, Олександра Шумського та інших авторитетних представників української культури. Справа-формуляр або справа оперативного нагляду заводилася радянськими органами держбезпеки на окрему особу у зв'язку з отриманням на неї відомостей, які давали привід підозрювати її у проведенні підривної діяльності проти СРСР. Чекістське дос'є містило у собі повідомлення інформаторів, агентурні донесення, інші матеріали, які

акумулювали «компрогат» на особу, за якою стежили співробітники спецслужб.

В багатотомній справі-формулярі на керівника Української Центральної Ради, історика Михайла Грушевського містяться дані агентурних спостережень за його родиною у 1920–1930-х роках, копії перлюстрованої кореспонденції [1]. Упродовж 1930–1933 років у спеціальній теці співробітники Державного політичного управління УСРР за допомогою агентів «Літератор», «Юнак», «Донбасівець» накопичували «ворожі висловлювання» письменника Миколи Хвильового, запідозреного у схильності до українського націоналізму [2]. За допомогою оперативної розробки знаних українських письменників Бориса Антоненка-Давидовича, Євгена Плужника, Григорія Косинку, Дмитра Фальковського, Бориса Тенету, Сергія Жигалка під кодовою назвою «Втікачі» наприкінці 1920-початку 1930-х років (таке найменування агентурної справи спричинене отриманою ДПУ УСРР інформацією про те, що зазначені літератори в умовах розгортання політичних репресій в республіці на початку 1930-х років планували оселитися в інших регіонах СРСР) документально зафіксовано роздуми членів літературного об'єднання МАРС про політичне та економічне становище в країні Рад, літературний процес в Україні [3].

Справа-формуляр під назвою «Запорожець» включає у себе документи, які стосуються життя та творчості кінорежисера Олександра Довженка. Відомо, що у середині червня 1940 року за наказом наркома внутрішніх справ СРСР Л. Берія визнаного письменника і кінорежисера було взято «в активну розробку». Спецслужби не тільки фіксували антирадянські думки класика світового кінематографа та здійснювали перевірки анонімок «пильних громадян», в яких фігурував О. Довженко, а й збирали компрометуючий матеріал на його дружину – Юлію Іполітівну Солнцеву та батька – Петра Семеновича Довженка. В оперативних донесеннях підшитих у справу-формуляр черпасмо інформацію про соратників О. Довженка по кіномистецтву: режисера науково-популярних та художніх фільмів Михайла Борисовича Вінярьського; сценариста, актора, композитора, режисера Абрама Матвійовича Роома; кінооператора Юрія Ізраїльовича Єкельчика [3, с. 834]. У донедавна таємних документах чекістів, які збирали інформацію на письменника Миколу Бажана, знаходимо не тільки доноси секретних співробітників, матеріали стеження, а й переписку з колегами по літературному цеху. Серед перлюстрованої кореспонденції викликає інтерес лист Миколі Платоновичу від поета М. Г. Йогансена, датований 12 січня 1930 року, де поруч із відгуком на нову збірку М. Бажана «П'ять поезій» містяться два неопубліковані вірші Михайла Гервасійовича [3, с. 997]. У полі зору органів ГПУ-НКВС-МДБ тривалий час перебував письменник-гуморист Остап Вишня (Губенко). Як довідуємось зі справи-формуляра на класика сатиричної прози ХХ століття, *відділ ГУЛАГу НКВС СРСР в грудні 1942 року вважав за необхідне «завербовать ГУБЕНКО в качестве агента для разработки контрреволюционных и националистических элементов в*

лагере и возможно в дальнейшем его использования по связям на воле, в частности за линией фронта». Уважно знайомлячись з «начинням» справи оперативного нагляду можна переконатися в тому, що органам НКДБ так і не вдалося змусити велета українського гумору виконувати роль сексота. Про це йдеться в доповідній записці начальника 1 відділу 5 управління МДБ УРСР полковника Шатуна на ім'я начальника Управління охорони МДБ на Печерській залізниці (м. Котлас) підполковнику Рижкову (2 червня 1951 року): «Сообщаем, что Губенко Павел Михайлович действительно в 1943 году был завербован в качестве агента 3 отделом 2 Управления НКГБ СССР. На протяжении нескольких лет сотрудничества с нашими органами ГУБЕНКО разработкой своих связей среди украинских националистических элементов не занимался и как агент фактически не работал. В связи с этим в мае 1950 года его личное дело было сдано в архив» [3, с.158]. Агентурна розробка ДПУ УСРР «Артисти», фігурантами якої були молодший брат видатного українського балетного танцівника Сергія Лифаря – військовий льотчик Леонід Лифар та їхні батьки, що мешкали у Києві, яскраво демонструє ставлення радянської влади до емігранта, головного балетмейстера Гранд-опера, ректора Інституту хореографії та Університету танцю Парижа [3, с. 145]. Архівні документи Галузевого державного архіву Служби безпеки України дозволяють відійти від усталеного образу майстра слова Андрія Самійловича Малишка в радянські часи, допомагають зрозуміти справжню сутність поета і пісняра. Ретельно зібрана інформація Комітетом держбезпеки УРСР про стихійні прояви бунту «одного з поетично-пісенних символів України» в часи «хрущовської відлиги» (критика національної політики КПРС, публічні виступи на захист української мови, допомога сім'ям ув'язнених дисидентів) перевертають нашу уяву про А. Малишка як про «правофлангового соціалістичного реалізму», «сурмача соціалістичної революції», спонукає істориків та літературознавців до переосмислення творчості та біографії «поета- канона» [3, С. 264-266].

Діловодні документи ВУЧК-ГПУ-НКВС-МДБ-КДБ (кримінальні справи 1919–1991 рр. на реабілітованих осіб (ф. №5), нереабілітованих учасників повстанського руху 1918–1923 рр. і діячів ОУН та УПА (ф. №6) та (особові справи на колишніх співробітників радянських органів держбезпеки (ф. №12) слугують фактологічною базою для осмислення перманентних політичних репресій в Українській РСР, містять в собі репрезентивний матеріал для досліджень в площині біографістики, соціальної історії, мікроісторії, історичної психології, історії повсякденності. Історико-культурну цінність несуть в собі також документи, залучені до архівно-слідчих та агентурних справ репресованих осіб (членські квитки, посвідчення, сімейні фото, малюнки, рукописи наукових та художніх творів, щоденники, записники, особисті речі арештованого тощо). У справах оперативної розробки на керівників УПА та підпілля ОУН: Василя Бея, Дмитра Клячківського, Романа Кравчука, Уляну Крюченко, Василя Кука, Дмитра Маївського, Василя

Охримовича, Петра Федуна, Романа Шухевича, Ріхарда Ярого та ін. містяться оригінали документів підпільників – листівки, брошури, бофони, робочі записи затриманих або вбитих підпільників, їх фотографії).

З набуттям чинності Закону України від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» реалізацією державної програми про підготовку багатотомного науково-документального видання «Реабілітовані історією» наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Галузевий державний архів СБУ докладає чимало зусиль для забезпечення вільного доступу громадян до документальної спадщини радянських спецслужб. З метою удоступнення до архівних матеріалів у 2009 році було підготовлено і оприлюднено путівник ГДА СБУ, в якому уперше за роки незалежності України розкрито структуру та зміст архівних фондів радянських спецслужб [3, с. 996]. З часу створення ГДА СБУ (1 квітня 1994 р.) триває процес розсекречування справ з грифами: «Таємно», «Цілком таємно». Якісно новий етап у галузі обробки і відкриття архівів комуністичних служб безпеки пов'язаний з ухвалою 9 квітня 2015р. Верховною Радою України Закону «Про доступ до архівів радянських органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», який передбачає формулу «все відкрито для всіх» (зняті будь-які бюрократичні процедури для ознайомлення громадян України та іноземців з документами ВУЧК-ГПУ-НКВС-КДБ, права дослідника/користувача на ідентифікацію осіб, причетних до політичних репресій).

Нині одним з пріоритетних напрямків організації доступу до архівної інформації – є оцифрування описів та документів і поширення їх в мережі Інтернет. На жаль ГДА СБУ не має на теперішній час спеціального інформаційного ресурсу, який міг би забезпечити віддалений доступ до цифрових копій архівних документів (відомчий архів має пройти відповідну перевірку та отримати ліцензію Державної служби захисту інформації, придбати відповідне технічне устаткування). В питаннях оприлюднення «розсекречених справ» ГДА СБУ співпрацює з громадською організацією «Центр дослідження визвольного руху», що створює свій електронний архів. Разом з цією науковою інституцією архів розміщує в Інтернеті тематичні колекції документів. Акцент у роботі на першочергове оцифрування архівних фондів і оприлюднення на власному веб-сайті слугуватиме подальшій комунікації ГДА СБУ в світовий інформаційний простір.

Список використаних джерел та літератури

1. Див. докл.: Пристайко В., Шаповал Ю. Михайло Грушевський і ГПУ-НКВД. Трагічне десятиліття: 1924-1934 / від. ред. І. Ільєнко. НАН України. Служба безпеки України; Українське історичне товариство. Київ: Вид-во «Україна», 1996. 335 с.
2. Див. докл.: Лоцицький В.С. Бунтівник. Життя і смерть Миколи Хвильового: історико-біографічно-публіцистичний нарис. Київ: Генеза, 2009. 120 с.
3. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф.65, спр. С-4468.
4. Галузевий державний архів СБУ: Путівник / ГДА СБУ. Автори-упоряд.: В.М. Даниленко (відп. упоряд.) та ін. Харків: Права людини, 2009. 136 с.

АРХИВИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ УТОPIЯ?

Тетяна Бевз – д.і.н., проф.

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України
(м. Київ, Україна)

ARCHIVES OF POLITICAL PARTIES: REALITY OR UTOPIA?

Tetyana Bevez – Doctor of Science (History), Prof.,

I.F.Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of
Ukraine (Kyiv, Ukraine)

The article reveals tendencies of modern political parties: a large number and commercialization. Disinterest of parties in the creation of archives was described.
Key words: political parties, commercialization, archives, utopia.

Ми живемо в інформаційну епоху, в інформаційному суспільстві, де домінують Інтернет-ресурси, різноманітні соціальні мережі, електронна пошта, електронні документи та, навіть, електронні підписи; створюються електронні уряди; політичні інституції, громадські організації, державні діячі і пересічні громадяни мають електронні сайти; починають формуватися електронні архіви. Дізнатися будь-яку інформацію не є проблемою. Щоправда, за виключенням інформації про сучасні політичні партії. Надто про ті, які зареєстровані за останні чотири роки. Це таємниця за сімома печатками та замками. Ані інформації про їхню кількість (останнє оновлення сайту Міністерства юстиції України про державну реєстрацію партій датується 18 січня 2017 р. (дані станом на 10 вересня 2017 р.)); ані жодної інформації про програми та статuti; відсутні й сайти більшості новостворених партій. Більше того останні із зареєстрованих у 2017 р. партій навіть не мають реєстраційних номерів. І як їх потім ідентифікувати, якщо вони по декілька разів змінюють назви.

Україна продовжує залишатися одним із лідерів у Східній Європі за кількістю офіційно зареєстрованих політичних партій. Оскільки у Польщі зареєстровано 84 партії, Словаччині – 56, Румунії – 124, Молдові – 45, Литві – 38, у Латвії – 73 [1], то в Україні станом на вересень 2016 р. було зареєстровано 344 політичних партій, а станом на січень 2017 р. їх було 352. Більш свіжа інформація про кількість партій недоступна.

Найбільша кількість політичних партій за час незалежної України з'явилася у 2015 р. – було зареєстровано 79 політичних сил, лише за вісім місяців 2016 р. було зареєстровано 41 партію, а за 2014 р. – 38 партій (раніше рекордним був лише 2005 р. – тоді було створено 24 партії, найменше в 1994, 1995, 2002, 2003 рр. – по 2 партії і в 1990 р. – 1 партія. У середньому, в Україні реєструють 5–7 партій щороку). У цілому за 2015–2016 рр. було зареєстровано більше партій, ніж за 10 попередніх років [2]. Немає таємниці й в тому, що низка партій в Україні реєструється з комерційною метою. Це підтверджують й Інтернет-статті: «В Україні квітне «чорний» ринок політичних партій» [3]; «Чорновіл: готову політичну партію можна купити за

100 тисяч доларів» [2]; «Торгівля партіями: політсилу з історією купують за \$200 тис – експерт» [4]. Позиція юристів цинічна й правдива: «Де-юре купити або продати партію неможливо – це не об’єкт нерухомості, не інтелектуальна власність і не корпоративні права. Однак, у реальному житті політичні партії продаються та купляються» [5].

Продаж політичних партій підтверджують оголошення типу: «Реєстраціями займаюсь вже 8 років (з них 5 реєструю політичні партії)»; «Юридична група «Укрпартія»* пропонує політичні партії від 2–3 років реєстрації. Ціна висока» (26.03.2016); Продам політичну партію. Дата внесення запису до реєстру 04 лютого 2016 р. Регіональні партійні організації не створювалися. Всі установчі документи в наявності»; «Продам політичну партію. Реєстрація: м. Київ, Святошинський район. Дата створення: 29.01.2016. В даний час створюються територіальні одиниці по Україні. Документи за запитом» (11.03.2016) [6]; «є в наявності три політичні партії. Всі три були зареєстровані минулого року. Структурні формування зареєстровані, як цього вимагає законодавство. Дешево» (10.05.2016); «Обмінємо свою Політичну партію на трикімнатну квартиру в Києві» (23.04.2016); «Нові ціни на Політичні партії в зв’язку з відставкою уряду і майбутніми позачерговими виборами (10.04.2016); «Збираємо 25 чоловік для створення нової партії. Від кожного по 2 тис. євро. Всі увійдуть до Політичної ради партії. Назва і програму визначимо, обговорюється» (23.03.2016) [6]. Постає питання: а чи будуть ці партії зацікавлені у створенні архівів?

Це не лише підриває довіру суспільства до політичних партій, а й до представницьких органів влади. Поява великої кількості нових партій можлива через спрощений механізм реєстрації політичних сил. Наразі Закон України «Про політичні партії» вимагає зібрати лише 10 тисяч підписів громадян на підтримку рішення про створення політичної сили. А вони цілком можуть бути фіктивними. В Україні відсутній належний контроль держави за створенням партій [7].

З 2016 р. кожна офіційно зареєстрована партія щоквартально повинна подавати фінансові звіти до Національного агенства з питань запобігання корупції (НАЗК). Однак за даними НАЗК 162 із 350 офіційно зареєстрованих політичних партій не подали фінансових звітів за перше півріччя 2016 р. За адресою офіційної реєстрації контролюючим органом не

* Група має сайт на якому зазначено: «Юридична група «УКРПАРТІЯ» пропонує широкий вибір політичних партій від прямих власників. В наявності є готові нові партії, а також політичні сили з давньою реєстрацією і розгалуженою структурою регіональних організацій. Вартість партії залежить від давності реєстрації, кількості регіональних організацій, назви, історії, репутації та інших критеріїв (Див. детальн.: Юридичная группа «УКРПАРТІЯ». URL: <http://ukrparty.org.ua/index.php/ct-menu-item-3>)

знайдено 86 партій. Щодо інших партій, які не подали фінансових звітів, то 6 з них перебувають у стадії ліквідації, а ще 22 партії надали пояснення [8]. Аналогічна ситуація спостерігається і у 2017 р.

Постає питання: де можна почерпнути інформацію про сучасні українські політичні партії, якщо навіть контролюючий орган її не має. Логічно було звернутися на сайти партій. Однак, лише 10% партій мають свої сайти (в інформаційну епоху надто складно створити сайт!). А де ж тоді можна познайомитися з статутами та програмами партій, матеріалами з'їздів, конференцій, пленумів, засідань центральних і місцевих органів партій, листуванням партійних і громадських організацій, іншими документами про їх практичну діяльність, виступами на з'їздах, конференціях, у пресі лідерів партій, у яких роз'яснюються й коментуються документи, а також їхня практична діяльність. Монополістом у збереженні цих документів є Міністерство юстиції України. Доступ до поточного архіву якого, практично недоступний для дослідників, не кажучи уже про пересічних громадян. І якщо все таки випаде можливість потрапити у поточний архів Мін'юсту, то це зовсім не означає, що буде можливість познайомитися з усіма документами. Співробітники архіву люб'язно дадуть ознайомитися з програмами та статутами, однак інші документи партій, насамперед парламентських, залишаться недоступними. Іноді навіть закладається сумнів: а на момент реєстрації є усі необхідні документи партії?

Архівна установа – Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), в якій зберігаються документи політичних партій, рухів та об'єднань громадян, що діяли в Україні з початку ХХ століття та діють сьогодні, також не задовольнить дослідників сучасних політичних партій. За понад чверть століття фонди архіву поповнилися десятком справ партій: Народного Руху України, Української республіканської партії, Демократичної партії України, Ліберальної партії України, Соціалістичної партії України, Республіканської Християнської партії України, Української республіканської партії «Собор», Партії «Реформи і Порядок». За останні роки ще з'явилося кілька справ, однак і вони не розкривають повністю картину партійного будівництва в Україні.

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України) пропонує політичним партіям, рухам і громадським об'єднанням України: співпрацю в питаннях налагодження та покращення якості роботи їх ділових служб і архівних підрозділів; приймання на державне зберігання документів з дотриманням умов, визначених фондоутворювачем; забезпечення збереженості документів та інші. Проводить семінари. Останній на тему «Впровадження нормативних актів з питань діловодства та забезпечення збереженості документів у практику роботи політичних партій» відбувся 31 травня 2017 р. Однак, співробітники архіву безсилі, оскільки у створенні архівів політичних партій не зацікавлені, ані самі партії, ані профільне міністерство.

Ми торкнулися лише двох тенденцій сучасних політичних партій: їхньої кількості та їхньої комерціалізації. І як впливає з тексту жодна з тенденцій не сприяє збереженню інформації про ту чи іншу партію, чи збереженні документів про діяльність партій. Тому на даний момент створення архівів є, радше, утопією, а не реальністю.

Список використаних джерел та літератури

1. КВУ нарахував в Україні 344 політичних партій. 29.09.2016. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2092432-kvu-narahuvav-v-ukraini-344-politichnih-partii.html>.
2. Чорновіл: готову політичну партію можна купити за 100 тисяч доларів. 26.01.2016. URL: http://newsradio.com.ua/2016_01_26/CHornov-l-gotovu-pol-tichnu-partju-mozhna-kupiti-za-100-tisjach-dolar-v-9377.
3. В Україні квітне «чорний» ринок політичних партій. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2113490.html>.
4. Торівля партіями: політсилу з історією купують за \$200 тис – експерт. 26.01.2016. URL: http://newsradio.com.ua/2016_01_26/Torg-vlja-part-jami-pol-tsilu-z-storju-kupujut-za-200-tis-ekspert-3459/.
5. Костюк Л. Політична партія. URL: <http://www.finco.com.ua/politychna-partiia>
6. Возьму в аренду или куплю всеукраинскую политическую партию. URL: <http://forum.liga.net/Messages.asp?did=140109>.
7. Новий різновид бізнесу: кожні чотири дні в Україні реєструється нова партія. URL: <http://novynarnia.com/2016/01/25/novy-riznovid-biznesu-kozhni-chotiri-dni-v-ukrayini-reyestruetsya-nova-partiya/>.
8. Партії-невидимки: НАЗК не може знайти офіси майже сотні партій. 28.10.2016. URL: <http://www.chesno.org/news/2368/>.

АРХІВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ОСВІТІ: КЛАСИЧНА МОДЕЛЬ І СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Валентина Бездрабко – д.і.н., проф.

Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ, Україна)

ARCHIVE MANAGEMENT IN EDUCATION: CLASSIC MODEL AND MODERN TRANSFORMATIONS

Valentyna Bezdrabko – Doctor of Science (History), Prof.

Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)

The factors of origin and trends of the evolution of archival management abroad were highlighted. The current state and prospects of development of the foreign archival management as a branch of management, scientific discipline were analyzed.

Key words: archival management; archival education; model of archive; educational program on archival management; records management.

Останнім часом архівна спільнота активно обговорює питання реформування галузевої освіти. Це зумовлено багатьма чинниками, зокрема змінами національної освітньої системи та її змісту відповідно до положень відомої Болонської конвенції 1999 р.; інформатизацією і зростанням ролі інформаційних наук у суспільному житті; світовими глобалізаційними процесами, які торкнулися сфери надання освітніх послуг тощо.

Порушене питання актуалізувалося також у зв'язку із триванням обговорення нових проектів галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (бакалавр, магістр), запропонованих Науково-методичною комісією Міністерства освіти і науки України наприкінці 2016 – на початку 2017 рр. [1]. Стандарт вищої освіти за призначенням і сферою застосування завжди сприймається підмурком для розбудови навчальної спеціальності. Саме тому легковажити з нормативним документом не варто. Попри загальність положень згаданих проектів з очевидним тяжінням до інформаційного менеджменту важливе значення має формування рівнозначних можливостей для розвитку *всіх* варіацій спеціальності, що відповідають ключовим її напрямом: інформаційному, бібліотечному та архівному. За інших умов втрачаються сенс існування самого стандарту і, найголовніше, засади повноцінного й багатогранного розвитку спеціальності. Залишається сподіватися, що авторам проектів не забракне часу на етапі обговорення врахувати раціонально вмотивовані й логічно обґрунтовані побажання колег, за яких буде збережено один з основоположних принципів сучасної освіти – толерування життєдайних традицій і відкритість перед перспективними новаціями.

Реформування архівної освіти в Україні актуалізувалося ще в 1990-х рр. на тлі відомих суспільно-політичних подій, пов'язаних із розпадом СРСР. З'явилася низка важливих публікацій, у т. ч. і стратегічного значення, які вказали на актуальність розв'язання нагальних проблем галузевої освіти. Спільним для них були потужні пропагандистські сигнали про значущість

професії архівіста для суспільства, держави, особи, а також доведення необхідності змін. Тоді ж активно обговорювався зміст архівної освіти, орієнтири якої «виставили» історичні факультети класичних університетів, модернізувавши її за рахунок впровадження нових дисциплін. Із-поміж таких чільне місце в підготовці архівістів рівня магістра і спеціаліста з кінця 1990-х рр. посів *архівний менеджмент*, або *менеджмент архівної справи*, провідники якого дієво сприяли його конституюванню та розвитку як навчальної й наукової дисципліни.

Народження загального менеджменту традиційно пов'язують із Великобританією XIX ст. Проте його модернізовану версію, що набула поширення в минулому столітті і зажила неабиякої популярності, розглядають продуктом розвитку різних сфер суспільства й держави у США. Тоді ж відбувалося конституювання менеджменту як наукової та навчальної дисципліни. Так само Північноамериканський континент традиційно називають батьківщиною архівного менеджменту як виду діяльності, науки й навчальної дисципліни, а часом його становлення визначають другу половину XX ст.

Кардинальне значення для становлення архівного менеджменту як науки та навчальної дисципліни мали праці американця Т. Р. Шелленберга, що стали класикою бібліотеки архівіста – «*Сучасні архіви: принципи та техніки*» (1956 р.) [2], «*Менеджмент архівів*» (1965 р.) [3]. Це були перші спеціалізовані видання, котрі на якісно іншому рівні порушили проблеми теорії та практики архівістики, зв'язки між архівом і керуванням документальними процесами. Головний акцент робився на сучасних документах, роботі з ними, ролі архівів у керуванні документацією та визначенні «точок дотику», ієрархії стосунків між ними. Архіви проголошувалися «відповідальними» за забезпечення належного «супроводу» документа впродовж усього його «життя», що цілком узгоджувалося з відомою тезою про природну залежність двох практик – архівної й діловодної. Керування документацією стало для архівів не просто «підопічним» напрямом, але й чинником трансформації моделі архіву, для якої менеджмент є запорукою реалізації ним новітніх завдань і функцій. «Архіви та керування документацією» – це не просто зумовлене консенсусом між архівістикою і менеджментом характерне для другої половини XX ст. словосполучення, але й своєрідна система репрезентації розвитку науки про архіви і державної політики в архівній галузі. Маємо всі підстави говорити про суттєвий прорив в архівістиці, який фактично ознаменував початок нової доби, коли архівна справа «вийшла» за межі ставлення до неї, як винятково прикладної сфери діяльності істориків-архівістів.

Новації в архівістиці відчутно вплинули на стан галузевої освіти, оприсутнивши архівний менеджмент як *навчальну дисципліну, комплекс дисциплін, напрям підготовки, освітню програму, плановий курс підвищення кваліфікації, стажування* архівістів тощо. Архівний менеджмент як науку, наукову дисципліну (чи комплекс дисциплін), галузь знань склалася традиція

сприймати прикладними, а відправною точкою їх студіювань – уважати планування й організацію функціонування архіву залежно від розуміння його місії та бачення бажаного результату. Народжений у США архівний менеджмент, згодом здобув поширення і за їх межами, а з початку 2000-х рр. і в Україні.

Упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. особливим напрямом розвитку фахової освіти за кордоном був архівний менеджмент, орієнтований на модель керування документаційними процесами з традиційним «життєвим циклом документа», описану Т. Р. Шелленбергом. Із кінця 1990-х рр. завдяки старанням Д. Бермана, Т. Кука, С. Мак-Кеміш, Ф. Апверда та інших архівістів було запропоновано іншу парадигму архівів, уже з урахуванням такого явища, як електронний документ і нової реальності його побутування в е-середовищі, що по суті вийшла за межі дискретних етапів «життя документа» та обмеженого архівного нагляду за статичними чи неактивними документами. «Кустодійна парадигма, патримоніальний історизм, виплекані традиціями французького Національного архіву та Школою хартій» [4] відходять у минуле.

Нова парадигма – *«посткустодійна»* – змінила статус, роль, місію архіву й архівіста, який зобов'язаний опікуватися документами від моменту їх створення і під час усіх можливих із ними практик обігу та користування в е-середовищі. Активні й неактивні електронні документи, а також емейли, смс, твіти, оцифровані чи скановані копії традиційного документа, голосові трафіки, карти локації в реальному часі, селфі-фотобани, інші повідомлення поширюються специфічними інформаційними каналами, нагромаджуються у «хмарах», «пам'яті» мобільних телефонів, на USB-накопичувачах і серверах, у стрічках соціальних мереж, при спілкуванні в реальному часі, у мережевих виданнях, скрізь, де й у чому залишається «слід» людської діяльності. Їх постійний рух у просторі та часі, інші супровідні транзакції стають особливою властивістю документа в «посткустодійну» епоху. Електронні архівні документи завжди відкриті й динамічні, доступні для різних платформ користування, що породжує великі ризики для функціонування моделей їх збереження. На думку фахівців, характер і наслідки цих ризиків мають сьогодні вирішальне значення для перспектив архівів і продовжують бути вихідним моментом відповідальності архівіста в нових умовах реалізації ним фахових функцій [5].

Поширення нової парадигми архівів потребує перегляду не тільки статусу архіву як соціокомунікаційного явища, але й значення архівіста в суспільстві. І якщо донедавна архівний менеджмент сприймався однією з найвдаліших відповідей на виклик часу та цілком узгоджувався з моделлю керування архівами й документаційними процесами Т. Р. Шелленберга, то наразі ми є свідками пошуку нових моделей, які сприяли б роботі архівістів з е-документами в електронному середовищі, що вимагає від архівної освіти іншого змісту компетентностей фахівця, урахування модернізації умов функціонування архіву, архівної системи, галузі. У ХХІ ст. архівісти гостро

відчули уразливість і неготовність відповідати новим умовам, реаліям існування ретроспективної інформації та необхідності її акумулювання, збереження й користування нею. Розв'язати нинішні проблеми надскладно, урахувавши масштаби інформаційної інфраструктури соціуму загалом та архіву зокрема, але спробувати не просто варто – необхідно! Тож зважання на нагальність формальної реорганізації і зміни умов архівної діяльності, менеджменту архівної справи стає очевидним. Є сенс говорити про пошук нової моделі архівного менеджменту, аби відповідати вимогам часу й обставинам побутування модерного суспільства.

Криза, яка проявилася в архівній освіті на рубежі століть, хочеться думати, детермінує достатню кількість яскравих, оригінальних проєктів, праць, аби звістити про вдачі пошуки моделі збалансування традицій, інновацій, і зрештою ми отримаємо відповідь на питання [6], скільки та якого менеджменту потрібно архівам.

Список використаних джерел та літератури

5. Проєкти стандартів вищої освіти. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartivvishhoyiosviti.html> (дата звернення: 05. 05. 2017).

6. Шелленберг Т. Р. Современные архивы. Принципы и методы работы / Глав. архив. упр. при Совете Министров СССР; пер. с англ. В.А. Алешковской, Э.Г. Баскакова, Н.Д. Болдыревой [и др.]. Москва, 1962. 321 с.

7. Schellenberg T.R. The Management of Archives. New York: Columbia University Press, 1965. XVI. 383 p.

8. Silva A. B. M. Arquivística, Biblioteconomia e Museologia: do empirismo patrimonialista ao paradigma emergente da Ciência da Informação // INTEGRAR: Congresso internacional de arquivos, bibliotecas, centros de documentação e museus. São Paulo: Imprensa Oficial SP, 2002. P. 573-607.

9. Acker A. When is a Record? // Research in the Archival Multiverse/ed by A.J. Gilliland, S. McKemmish and A.J. Lau. Melbourne: Monash University Publishing, 2017. P. 288-323.

10. Ernzerhoff M. Die Ecole Nationale des Chartes // Archivschule Marburg. URL: <https://www.archivschule.de/DE/publikation/forum-hefte/forum-heft-12-teil-2-50-jahre-archivschule-marburg.html#14> (дата звернення: 05.06.2017).

**«ORAL HISTORY PROJECT
OF THE UKRAINE FAMINE» ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО**

Наталія Бем – к.і.н., доц.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

**«ORAL HISTORY PROJECT
OF THE UKRAINE FAMINE» AS A HISTORICAL SOURCE**

Nataliia Bem – PhD, Associate Prof.,

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

«Oral history project of the Ukraine famine» was launched in the 1980s by the Ukrainian Research Institute at Harvard University. This is the first large-scale project for fixing and preserving the historical memory of the collectivization and the Holodomor period.

Key words: history project; Ukraine famine; collectivization; Holodomor; historical memory.

Про голод та Голодомор 1932-1933 рр. на сьогоднішній день написано чимало. Це і монографії, наукові розвідки, статті, роздуми, спогади очевидців голоду, збірки архівних документів тощо [2]. Проте кожен дослідник цього періоду добре знає, який надзвичайний внесок у цей процес здійснила спеціальна Комісія конгресу США на чолі із Джеймсом Мейсом та Леонідом Герецьом, яка «підняла» потужний проект – зібрати свідчення тих українців, які мусили покинути рідні землі та шукати кращої долі деінде, які встигли розповісти людям свою біль, свої страшні спогади, свої та свої батьків. Цей внесок важно переоцінити, тому що схожі проекти в Україні почали втілюватися в життя значно пізніше, та й більшість свідків настільки були погноблені режимом, що не наважувалися оповісти все, що знали, навіть вже тоді, коли Україна здобула незалежність.

У зв'язку з наближенням п'ятидесятиріччя Голодомору в Україні Український Науковий Інститут Гарвардського Університету започаткував проект, метою якого було вивчення цієї проблеми. У керівника проекту, доктора Джеймса Мейса, виникла ідея застосувати методи усної історії в межах дослідження цієї проблематики. Позицію першого інтерв'юера було запропоновано Леоніду Герецю. Тож уже влітку 1984 р. ним було проведено близько 60 інтерв'ю з очевидцями Голодомору. На думку Л. Герця, саме тоді порівняно новий метод усної історії було вперше застосовано в українській історіографії. Згодом проект перейшов під опіку спеціальної комісії Конгресу США, й до роботи в ньому було залучено інших дослідників, наслідком праці яких у 1990 р. стало тритомне видання [4].

Як відомо, однією з цілей усної історії є фіксація або збереження історичної пам'яті, тобто не так самих «фактів», як способу, яким люди пригадують та осмислюють події, що торкнулися їхнього життя. Щодо осмислення, то тут важливу роль відіграє середовище, в якому формувалася особистість.

© Наталія Бем

Л. Герець умовно поділив усіх учасників проекту на певні групи, класифікуючи інформантів за поколіннями та за світоглядом:

– представники першої хвилі еміграції, які провели майже все своє життя у США або Канаді; їхні спогади стосуються дитинства, ще до усіх катаклізмів, і назагал менш політизовані;

– представники другої хвилі еміграції, спогади котрих різко обриваються у 1944-му і не перекриваються подальшими місцевими подіями; за світоглядом – це свідомі українці галицького довоєнного типу, із сильним ухилом до мельниківської ОУН;

– люди, що провели майже все своє життя в цих селах; багато з них – діти репресованих селян; їхній світогляд, за словами Л. Герця, можна назвати «необандерівським» [1].

«Oral history project of the Ukraine famine» втілюється у 3-томне видання цінних свідчень людей, які в США почували себе безпечніше, ніж в Україні, й тому не боялися авторизуватися. Проте значна частина свідків, яка зголосилася розповісти правду, так і не наважилася, навіть на чужині, себе назвати.

Свідки розповідали про процес колективізації та безчинства, що робилися тоді на селі. Про колективізацію розповідає анонімний свідок 1916 р. народження, з с. Корчівка Черняхівського району Житомирської області: «Батько мав 13 дітей, 8 десятин землі... мій тато мав єдину корову... Тато мені каже: Візьми ту корову й заведи до сестри до Житомира. І я з тою коровою цілу ніч в зимі втікала. В зимі! ... Потім ми продали. Бо не було чим тримати. А коні забрали! ... На колгосп. І зараз їх продали, тих коней. Бо ми мали гарних коней. Мій тато» [4, с.1187].

Анонімний свідок, який народився у с. Опішня Опішнянського району Полтавської області, розповідав, що жив у заможному селі у п'ятсот дворів з двома церквами. Родина не бідувала, володіла десятьма десятинами землі ще до революції. З початком колективізації церкви були знищені, господарства розорені. Ось його слова: «...я знаю як робили із моїм батьком. За 24 години наклали щось кілька пудів хліба, скільки пудів м'яса свинячого і скотинячого, й щоб за 24 години виплатив. Того виплатити неможливо було, тоді нас з хати викинули, й все забрали.. Викинули з хати, взяли все, батько вмер, а я пішов скитатися по світу» [4, с.1205].

Кирило Штанько з хутора Штаньків Роменського району Роменської округи, який народився 29 березня 1913 р. на цьому хуторі, добре запам'ятав ті події. Родина була заможна, працювали багато, любили землю, до революції мали 180 десятин землі. «У 1922 р. чекісти приїхали на хутір і вбили батька і дідуся; вони кричали: «Бей желтоголубых гадов». І отже, перед всією родиною забили вони обох» [4, с. 1192]. З його свідчень: «...у 1928 р. оставили якихсь 10 десятин. Мама мала 6 хлопців. До 29 р. щороку маму арештовували, вимагали, щоб віддала золото. Вона віддала, що мала... Але вони не вірили, приходили до хати, до будинку, розламували ліжка, стріляли в образи – образи падали, вони розламували на куски і шукали там

золото... І вже в 28-му році, приблизно, маму як заарештували востаннє, давили пальці, побили голову, уже мама як прийшла, то ми не впізнали маму, бо все кров'ю взялося волосся і засохло так... І в 29-му році приїхала бригада, так звана «червона бригада», поставила маму до стіни й стріляли кругом голови, кругом голови стріляли, щоб вона віддала те, що вона мала...

Пограбувавши те все, маму вигнали, забили двері і вікна, викинули малих дітей, моїх братів у сніг, у сніг! Маму виштовхали ногами в двері, мама пішла, потягла за собою рядочок тих дітей – і невідомо куди» [4, с.1193].

Ольга Йосипенко з с. Гапонівка Сенчанського району Полтавської області згадувала, що у її родини було 7 гектарів землі. Батько, мати, діти – всі працювали. Про 1931 рік: «...тоді у нас був урожай і було всього багато, але вони все забрали. І як прийшла вже, дожили ми вже до 32-го року, весною, то такий голод прийшов, що вже ніде не можна було ні хліба дістати, нічого. Люди такі були без того, без усього, що вони навіть почування не мали, що шкода когось було чи що...»[4, с.1240].

Про колективізацію розповідає Галина Білоус (дівоче Сівак) з с. Брашнівка Петропавлівського району Дніпропетровської області 1927 р. народження. Її батько у 1929 р. був засланий до Сибіру, а мати працювала на шахті Донбасу: «У наших селах перед 30-ми роками, це ще 20-ті роки, було якесь велике заворушення і то все було проти колективізації. В той час було дуже багато знищено молоді, яка протестувала проти колгоспних систем. Моя родина надзвичайно, наша родина власне дуже постраждала. Два брата в батька забрано було на Сибір, а одного знищено було, і він молодим згинув. Наймолодший брат Микола...» [4, с.1172-1173].

Поділилася вони і тим, завдяки чому родині вдалося вижити: «Ми мали б згинуть, але тато був на Сибірі, і він подумав, що ми згинемо, а він утік і врятував нас. Перевіз нас на Донбас...Тато наш не працював, бо його зразу забрали б на Сибір, а мама працювала в шахті. Її давали всього 300 грам хліба, ми завжди були голодні... Мама завертала тільки нас в шубу, замикала в маленькій кімнатці на вісім годин... В той час уже почався голод, сусіди вилловлювали таких сусликів, що живуть в землі, ховряки-суслики, і приносили нам. І ми вижили...» [4, с.1173]. Зі спогадів Галини постають страшні картини голоду в українському селі, факти канібалізму: «Дядько Яків, який вернувся з Сибіру, приїхав провідати сестру свою на Донбасі у 36-му році і дуже плакав, бо мав трьох дітей і жінку, всі померли у селі...Кажуть, що його дружина, тітка Тетяна, останню маленьку дитину з'їла. І сама вона вже помішалася, напевно вже не мала розуму» [4, с.1173-1174].

Шукаючи способи порятунку від страшного лиха, кожна з виживших родин мала свою «таємницю», свою рятувальну «соломинку». Анонімний свідок, 1924 р. народження, з села Мартинівка Гадяцького району Полтавської області розповідав: «Моєї мами вся родина була знищена...Їхня родина складалася так – дев'ять дітей було й їх, ну я їх мало кого знаю. Всі повмирили, всі з голоду. Декотрих багато моїх cousin-нів повмирили з голоду,

багато деякі лишилися, тікали до Росії, втікали до Білорусії, втікали ще в деякі країни, що могли вони там своє життя врятувати від смерті й голодовки... Мої батьки врятували так: ми на полі мешкали, від села, й вони все закопували в полі в землю, там які лахи, чи який хліб, то тим ми врятувалися. Ну, приходилося й мені їсти листя і кору з дерев» [4, с.1208].

Євдокія Шевченко (дівоче Сквар) 1908 р. народження з с. Буденівка Бурочанського району Харківщини розповідала, що народилися в одному селі зі своїм чоловіком. До революції батько мав 15 десятин землі, після революції – дід купив для батька ще 12 десятин. Стратегія виживання її сім'ї було пов'язана із «торгсінами». З її спогадів: «Тридцять перший... Були кіоски, магазини – по базарах, по вулицях – всюди! Такі маленькі будки. Масло, сир, мука, цукор – все! І то тільки в кого є золото... Я дивлюся, підійшла старенька бабуна і просить, щоб дали їй щось. І знімає хрестик. А я так прийшла і стою, дивлюся... Вона зняла хрестик і подала йому. А він каже: «Я піду на машину, подивлюся, чи це справжнє золото». А він пішов, так поліцейя покликав через телефон. Поліцейя приходить і бере ту бабу і кидає як пса. Каже вона до мене, просить, щоб я їй дала їсти. А вона йому каже: «Тож я йому хрестик дала». А він каже: «Она врет» – значить бреше. А я підійшла і кажу: «Товариш міліціонер, я ж бачила». Як він мене взяв та кинув, як жабу...» [4, с.1178].

Українці давали свідчення, що голод настільки спустошив села, що влада змушена була завозити людей з Росії та заселяти у порожні хати. Так, Євдокія Шевченко згадувала: «І дві сестри в мене померло з голоду. Оця менша сестра, то вона одна була в хаті. А хата в нас була добра, нова. І коли вже стали люди вмирати, то вони стали з Росії людей навозити. А моя сестра одна була тільки, так вони прийшли та її викинули з хати. Кажуть: «Ти одна, десь притулишся». А привезли семеро душ дітей із Росії і батьки. Ото таку велику родину. І в моего батька хату посадили» [4, с.1179].

Отже, у тритомному виданні, яке налічує 1774 сторінки щільного тексту, зібрані матеріали «живої» історії українського народу. Це джерело – наша історична спадщина, яку слід вивчати, досліджувати, знайомити з нею молодь, просто берегти.

Список використаних джерел та літератури

1. Герець Л. У тіні магури. URL: www.uamoderna.com (дата звернення: 25.09.2017).
2. Голодомор в Україні. 1932 – 1933 рр. Бібліографічний покажчик. Одеса-Львів, 2001. 656 с.
3. Гришко В.І. Український «Голокост», 1933. Нью-Йорк-Горонто, 1978. 128 с.
4. Oral history project of the Ukraine famine /edited for the Commission by James Mace and Leonid Herets. Volume three. Washington: United States Government Printing Office. V.3. 1990. 1734 с.

КРОКИ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА ІЗ ВІДТВОРЕННЯ ЗАДУМІВ АРХІТЕКТОРА ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО

Ольга Білокінь – н.с., *Віта Дзима* – н.с.,

Лариса Миколенко – н.с.

Шевченківський національний заповідник (м. Канів, Україна)

STEPS OF SHEVCHENKO'S NATIONAL RESERVE IN REALIZATION OF PROJECTS OF ARCHITECT VASYL KRICHEVSKYI

Olga Bilokin – Scientific co-worker, *Wita Djima* – Scientific co-worker,

Larysa Mykolenko – Scientific co-worker,

Shevchenko's National Reserve (Kaniv, Ukraine)

The article highlights projects of Vasyl Krichivskyi under difficult economic and political conditions of the 1930s to build national museum-memorial on Tarasova Hora; historic context and stages of the architect's projects realization, modern revival of national image of Taras Shevchenko museum in Kaniv.

Key words: Shevchenko's Memorial, historic context, national image of the museum.

В очах усього світу Канів назавжди поєднався з ім'ям Т. Г. Шевченка, місцем його вічного спочинку – Тарасовою горою. «Коло Канева», – написав український поет і художник 1859 року на малюнку гір, де він мріяв побудувати оселю, до цієї «благодаті над Дніпром» пристрасно прагнув наприкінці свого життя. Очевидно, ще й тому Василь Кричевський (1873–1952), видатний архітектор, живописець, професор Київського художнього інституту, прагнучи створити дійсно «національний музей-пам'ятник» [4, с. 379] біля усипальні Кобзаря, задумує його у синтезі всіх видів мистецтв – архітектури, живопису, скульптури, декоративного мистецтва, з використанням майоліки, альфрейних розписів, інтарсії тощо. Співавтором став його талановитий учень і послідовник Петро Костирко (1897–1982).

Хоча за складних економічних, політичних, суспільних обставин тоталітарної держави 1930-х років вдалося втілити далеко не все задумане, – залишилися архівні документи і матеріали, зокрема, унікальний архів Петра Костирка щодо проектування і будівництва музею, переданий до Канева по його смерті дружиною у 1984 році; ескізні проекти архітектора музею, надані Шевченківському національному заповіднику Галиною Кричевською де Лінде (Венесуела) та її донькою Оксаною через Державну службу контролю за переміщенням культурних цінностей України влітку 2003 року [1, с. 2], що є документальним підґрунтям для відтворення намірів талановитих митців.

Здійснити будівництво пам'ятника Кобзареві на його могилі та меморіального музею уряд ухвалив у травні 1933 року. Того ж року спеціальна комісія від «облнауки», створена НКО УСРР, визначила ділянку і обсяг будівництва. 11 березня 1934 року відбулися урочисті закладки музею Т. Г. Шевченка, а вже у квітні почалося його спорудження.

© Ольга Білокінь

© Віта Дзима

© Лариса Миколенко

У завершеному вигляді в 1936 році будівля мала такі характеристики: двоповерхова, із світлими стінами під черепичним дахом червоного кольору, з цокольним поверхом та невеликим підвалом; асиметрична; головний вхід акцентовано шестипілястровим портиком, який завершувався трикутним фронтоном. У 1937 році було закінчено зовнішнє і внутрішнє оформлення музею, яке не вповні відповідало задумам авторів. Бар'єр вестибюлю мали оздобити дубовими дошками з інтарсією (пізніше їх просто пофарбували). Фасад планували оформити майолікою, якою здавна славилась Україна. На жаль, за браком коштів, від цього довелося відмовитись. Але все ж таки вдалося додати до художнього проекту національного колориту.

Так, в інтер'єрі основною домінантою став вестибюль, найбільш яскравими місцями оформлення якого були відкриті просторі сходи, що вели на другий поверх; заповнені соковитим барвистим орнаментом кесони, тональна гама яких була сконцентрована і давала плавний перехід із одного тону в інший; стелі музейних залів та колони, оздоблені декоративними розписами [3]. «Орнамент був розроблений Кричевським на основі народних українських мотивів, але значно змодернізований і пристосований до великих площин і для декорації великих просторів» [2, с. 94]. Попри те, що Василю Кричевському та Петру Костирку не все вдалося втілити в життя, будинок музею став одним із кращих зразків українського модерну та народного стилю в архітектурі. Як підкреслює Вадим Павловський, «і в своєму незакінченому стані будівля Меморіяльного музею справляє монументальне, сильне враження» [2, с. 95].

Архітектори хотіли бачити на стінах живописні панно на шевченківську тематику. Авторами цих розписів мали стати відомі українські художники Федір Кричевський, Михайло Дерегус, Олексій Шовкуненко, Віктор Савін, Єфрем Світличний, Василь Вовченко, Дмитро Шавикін. Цей задум частково вдалося втілити у 1990-ті роки лауреатові Національної премії України імені Тараса Шевченка – Олександрю Івановичу Івахненку.

Напередодні ювілеїв Тараса Шевченка – 150-річчя з дня смерті (2011 р.) та 200-річчя від дня народження (2014 р.) було розпочато проведення комплексу ремонтно-реставраційних робіт Шевченківського меморіалу згідно з первісними задумами авторів проекту відповідно до планового завдання на реставрацію (2001 р.), завдання на проектування (2003 р.), проекту реставрації будинку музею Т. Г. Шевченка, пам'ятки архітектури ХХ ст., схваленого та рекомендованого до затвердження Науково-методичною радою Держбуду України та Президією Науково-методичної ради Міністерства культури і мистецтв України (протокол № 6 від 02.12.2004).

2008 року Науково-методичною радою з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України було розглянуто та схвалено архітектурні рішення щодо відтворення на фасадах декоративного оздоблення з поліхромної майоліки та пропозиції щодо реставрації живопису

інтер'єрів експозиційних залів на підставі збережених автентичних зразків (протокол № 13 від 16.07.2008).

Однак 2009 р. у зв'язку зі створенням робочою групою Міністерства культури і туризму іншої концепції експозиції музею Тараса Шевченка в Каневі Науково-методична рада з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України постановила: «Призупинити виконання всіх художніх робіт в інтер'єрі Музею та на його фасадах до окремого рішення МКТ з цього питання» (протокол № 28 від 02.07.2009).

19 березня 2010 р. на розширеному засіданні президії Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури і туризму України прийнято рішення про недоцільність виконання означених робіт (протокол № 36 від 19.03.2010). Як відомо, сумнозвісна концепція, затверджена 31 травня 2010 року тодішнім міністром культури і туризму України М. Кулиняком, якою перекреслювалися наміри архітекторів музею Василя Кричевського та Петра Костирка щодо оформлення музею в національному стилі (повнокольоровий вітраж було замінено на сірий з відтінками, розписи на стелі закрито натяжною стелею, огорожа на галереї другого поверху вестибюлю музею скляна тощо), – вже через кілька місяців була реалізована.

Позицію заповідника щодо збереження та відтворення національного образу канівського музею Тараса Шевченка за задумами архітектора Василя Кричевського, знівельованого у 2010 році, підтримала українська громадськість, вилучення якої на захист художнього оформлення музею в національному стилі переповнювали книги вражень відвідувачів Шевченкової могили: *«Де вітражі? Де розписи?»* (11.09.2010); *«Де ж те наше, українське?»* (16.09.2010).

Впродовж 2015–2016 рр. було розпочато відродження пам'ятки архітектури та роботу з гідної репрезентації музейної колекції на побажання численних шанувальників Тараса Шевченка з України та інших країн світу, зокрема, відновлено орнаментальний поліхромний вітраж за ескізами Василя Кричевського у вестибюлі музею під керівництвом майстра-вітражиста Володимира Жегуля та заслуженого художника України, лауреата Шевченківської премії Анатолія Гайдамаки.

Відкрито розписи в кесонах на стелі вестибюлю у присутності художника, онука зодчого музею, Василя Лінде Кричевського та представників благодійного фонду «Дар», які здійснювали на Тарасовій горі зйомки документального фільму «Василь Кричевський».

Ще один етап відновлення національного образу музею Тараса Шевченка біля його могили в Каневі, за задумами Василя Кричевського, було здійснено 15–16 травня 2017 р. – на галереї вестибюлю встановлено дерев'яну огорожу, виконану в техніці інтарсії.

Роботи, за погодженням із державними та пам'яткоохоронними інституціями, виконали з дотриманням чинного законодавства у сфері охорони культурної спадщини працівники ТОВ «Київське міжобласне

спеціалізоване науково-реставраційне проектно-виробниче управління». Проектно-кошторисну документацію на виготовлення цих дерев'яних бар'єрів Інститут «УкрНДПроектреставрація» (головний архітектор проектів: Василь Безякін) розробив ще 2008 року. Проте, на кресленнях у 2010 р. з'явився напис: «Анульовано. Виконується огорожа згідно з концепцією ТАМ «Л. Скорик».

Серед інших задумів досі не втіленим залишається зовнішнє оздоблення музею українським орнаментом, виконаним на майолікових полив'яних плитах. Як у 1930-і роки, так і після втручання в концепцію ремонтно-реставраційних робіт 2003-2010 років, «музей залишився з голими білими стінами, без усяких прикрас» [2, с. 95].

Архітектор Василь Кричевський, автор проекту будівлі меморіального музею Тараса Шевченка в 1930-х роках, який до кінця свого життя досліджував прадавній символічний зміст, ритмічну логіку і структуру українського орнаменту, фіксував характерні ознаки народного житла, деталі і оздобу фасадів та інтер'єрів, – був одним із перших митців, які, глибоко відчувши діалектичну сутність традиції, відроджували національний культурний досвід [5, с. 70–73]. Тож якнайповніше відтворення його задумів нині є одним із важливих завдань колективу Шевченківського національного заповідника.

Список використаних джерел та літератури

1. Дзима В.І. Майолікові орнаменти // Чернеча гора: Вісник Шевченківського національного заповідника. 2004. № 1 (21).
2. Павловський В. Василь Григорович Кричевський. Життя і творчість: монографія / Видано Українською Вільною Академією Наук у С.Ш.А. Нью-Йорк, 1974. 350 с.
3. Протокол засідання критичної секції Київського обласного правління Союзу Радянських архітекторів, що відбулося в Каневі 24.09.1937. (Фонди Шевченківського національного заповідника. Архів П. Костирка. Папка № 7. 1936, 1937 рр.).
4. Тарахан-Береза З. П. Святіня: Науково-документальний літопис Тарасової гори. Київ: Родовід, 1998. 543 с.
5. Шостя К. Ренесансовий талант // Упаковка. 2013. № 4. С. 70-73.

СИСТЕМА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ У ПРЕДСТАВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Людмила Божук – к.і.н., доц.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

SYSTEM OF OPEN ACCESS TO THE NATIONAL ARCHIVAL FUND OF THE REPUBLIC OF BELARUS IN THE PRESENTATION OF THE NATIONAL HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE

Lyudmila Bozhuk – Candidate of Historical Sciences,

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article analyzes the activity of the state archives of the Republic of Belarus in representing the national historical and cultural heritage by expanding the possibilities of open access to NAF sources through the introduction of a multi-level information retrieval system – Open access systems to NAF documents.

Key words: Archive, National Archive Fund, archival information resource, Internet Resource, website archive

Архівні установи та інформаційні ресурси, які вони зберігають, відіграють важливу роль у формуванні інформаційного суспільства в кожній країні, забезпечують історико-культурну єдність держави, що є підґрунтям її економічного зростання, зміцнення її міжнародних зв'язків, у тому числі й шляхом репрезентації в глобальній інформаційній мережі національних документальних надбань.

Інформаційні послуги в задоволенні потреб споживачів у соціально значущій ретроспективній документальній інформації архів задовольняє на основі інформаційного ресурсу, що є сукупністю документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо). Інформаційним ресурсом архівів є архівні фонди. У науково-довідковій літературі Республіки Білорусь, зокрема у термінологічному словнику «Электронный документооборот: термины и определения» [7], розміщеному на веб-порталі «Архіви Білорусі» у рубриці «Нормативна база» подаються наступні визначення зазначених понять: «інформаційна система – сукупність банків даних, інформаційних технологій і комплексу (комплексів) програмно-технічних засобів», «інформаційний ресурс – організована сукупність документованої інформації, що включає бази даних, інші сукупності взаємопов'язаної інформації в інформаційних системах». Тобто, термін «інформаційна система» у даному випадку охоплює, на нашу думку, не лише організаційну основу інформаційного ресурсу, а й значною мірою технологічну. Що стосується поняття НАФ, то згідно із Ст.2 Закону Республіки Білорусь «Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь» це – «історично сформована і постійно поновлювана сукупність документів, що мають історичну, наукову, соціальну, економічну, політичну

© Людмила Божук

або культурну цінність, що відображає матеріальне і духовне життя білоруського народу» [5].

Оскільки інформаційні потреби споживачів ретроспективної документальної інформації задовольняються у результаті певних інформаційних процесів, то основне функціональне призначення архівної інформаційної системи полягає у забезпеченні відповідних інформаційних процесів: збирання, накопичення, опрацювання, створення, використання, поширення, збереження інформації тощо. Відповідно до Ст.27 глави 7 Закону Білоруської Республіки «Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь» серед основних напрямів діяльності архівів з використання архівних документів з метою задоволення потреб громадян, суспільства і держави в архівній інформації виокремлено: «інформаційне забезпечення користувачів згідної запитів, а також в ініціативному порядку; надання архівних документів для вивчення і використання наявної в них інформації; підготовка і видання збірників документів, довідково-інформаційних видань про склад і зміст архівних документів; популяризація архівних документів в засобах масової інформації; організація виставок архівних документів» [5].

Потужним інформаційним ресурсом органів архівної справи і діловодства й системи державних архівних установ Республіки Білорусь, що знаходиться у відкритому доступі є Інтернет-сайт «Архіви Білорусі» [3]. На сайті вміщено інформацію про державні архівні установи Республіки Білорусь, послуги, що надаються ними. Представлена інформація по генеалогії, археографії, законодавству та професійній підготовці спеціалістів архівної галузі. Загальним орієнтиром у документах НАФ Республіки Білорусь є комплекс даних про архівні довідники (міжархівні, внутрішньоархівні, вказівники), серед яких важливе місце посідає довідник «Архивные документы Республики Беларусь – сокровищница социальной памяти государства», в якому подано корисну інформацію про Державну архівну службу в цілому [1]. Крім того, кожна стаття видання містить дані про державну архівну установу, її адресу, зокрема й електронну, режим роботи і, що найважливіше для користувачів, розгорнуту анотацію про тематику і склад документів архіву.

Зручним для користувачів є уміщення на головній сторінці Інтернет-сайту розділу «Тематичні розробки архівних документів і бази даних», де представлені матеріали і віртуальні виставки документів з історії та культури Білорусі, також матеріали, присвячені видатним особистостям держави. Окремим блоком представлені матеріали проекту ЮНЕСКО «Документальна спадщина Речі Посполитої», в яких описані відповідні фонди і рукописні колекції, зокрема й в Національних історичних архівах Білорусі (м. Мінськ та м. Гродно). Важливим у напрямі поширення національних історичних та культурних надбань білоруського народу й увіходження до світового культурно-освітнього простору, є те, що переважна більшість матеріалів рубрик «Історичні події» та «Видатні особистості» мають якісні англійські версії.

Значне місце на сайті відведено інформації про Фондовий каталог державних архівів Республіки Білорусь, який є потужним автоматизованим інформаційним ресурсом, створеним з метою надання на основі сучасних телекомунікаційних технологій прямого і відкритого доступу якнайширшому колу користувачів: дослідників, студентів і викладачів, журналістів, державних і громадських діячів й загалом усіх зацікавлених у ретроспективній архівній інформації, опрацьованих архівних матеріалів Республіки Білорусь [8].

Керування Державним фондовим каталогом здійснюється за допомогою програмного модуля «Фондовий каталог», що є складовою зведеної автоматизованої системи державних архівів (АІС архівів), призначення якої полягає в обробці й інтеграції статистичної та облікової інформації, що подається в електронному форматі державними архівами Республіки Білорусь. Важливо для користувачів, що представлені в базі даних описи фондів містять відомості про архівні документи соціально-політичної, військової, економічної тематики, а також відомості про архівні матеріали в галузі літератури, мистецтва, науки, освіти, техніки тощо. Опис фондів містить корисну інформацію для користувачів: номер фонду, його місцезнаходження, відомості про документи фонду (крайні дати та анотації на документи фонду), дані щодо обсягу фонду в одиницях збереження й усі назви фонду.

Потужна пошукова система дозволяє здійснювати багатоаспектний пошук інформації в базі даних і надає можливість користувачеві отримати відомості про зміст і місцезнаходження 50 тис. фондів в архівах, які включені до системи державних архівних установ Республіки Білорусь (крім установи «Білоруський державний архів кінофотофонодокументів»).

Варто зазначити, що сьогодні в напрямі збереження та поширення національної історико-культурної спадщини шляхом розширення можливостей відкритого доступу до джерел НАФ, архівами Республіки Білорусь успішно реалізується підпрограма 3 «Архіви Білорусі» Державної програми «Культура Білорусі» на 2016–2020 рр. Згідно документа метою програми в галузі архівної справи є забезпечення якісного формування, збереження і використання документів НАФ як частини інформаційного ресурсу Білорусі [4]. У рамках реалізації програми в 2016 р. уведено в дію Систему відкритого доступу до документів НАФ Республіки Білорусь (портал СВДД НАФ; archives-online.becloud.by/) – багаторівневу інформаційно-пошукову систему. Згідно Регламенту супроводу СВДД, що міститься в рубриці «Нормативно-правова база», система має два режими доступу: відкритий – за посиланням <http://archives-online.becloud.by/> для широкого загалу користувачів (фізичних, юридичних осіб) і закритий – за посиланням <https://archives-online.becloud.by/>, користувачами якого є Департамент з архівів та діловодства Міністерства юстиції Республіки Білорусь як керівний орган в галузі архівної справи й архівні установи [2].

Система містить дані про 11503 фонди (24% від загальної кількості фондів, які зберігаються в державних архівах, з них – 2004 фонди республіканських держархівів і 9499 фондів обласних і зональних державних архівів), 26516 описів справ, 4344769 справ (34% від загальної кількості справ), 261820 документів. Держархівами і республіканськими лабораторіями здійснено оцифрування 2813 описів справ (74349 аркушів). Обсяг описів справ в електронному форматі склав 14611 описів справ (15,4% від загального показника традиційних описів) [6]. Система пошуку дозволяє здійснювати багатоаспектний пошук інформації в базі даних і надає можливість отримати описи фондів, включно з їхнім місцезнаходженням, архівний шифр, назву, відомості про документи фонду (крайні дати і анотації), обсяг фонду в одиницях зберігання та ін.

Отже, впровадження Системи відкритого доступу до документів НАФ Республіки Білорусь сприятиме вивченню та залученню до наукового і культурного обігу національної історико-культурної спадщини.

Список використаних джерел та літератури

1. Архівні довідники. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=20> (дата звернення: 06.07.2017).
2. Методичні документи з архівної справи та діловодства. Регламенти. URL: <https://archives.gov.by/index.php?id=133837#regl> (дата звернення: 07.07.2017).
3. Офіційний веб-сайт Органів архівної справи і діловодства і системи державних архівних установ Республіки Білорусь. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=163830> (дата звернення: 06.07.2017).
4. Постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь: Про затвердження Державної програми «Культура Білорусі» на 2016–2020 рр. від 04.03.2016 №180. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3961&p0=C21600180> (дата звернення: 06.07.2017).
5. Про архівну справу і діловодство в Республіці Білорусь: Закон Республіки Білорусь від 25.11.2011. URL: <http://www.gamn.by> (дата звернення: 05.07.2017).
6. Про підсумки роботи органів архівної справи і діловодства і державних архівних установ Республіки Білорусь за 2016 рік. URL: <http://archives.gov.by/index.php?id=138589> (дата звернення: 07.07.2017).
7. Термінологічний словник «Електронный документооборот: термины и определения». URL: <https://archives.gov.by/index.php?id=340710> (дата звернення: 05.07.2017).
8. Фондовий каталог державних архівів Республіки Білорусь. URL: <http://fk.archives.gov.by/> (дата звернення: 06.07.2017).

PRESERVATION, ACCESS AND USE OF THE RECORDS OF THE STATE SECURITY SERVICE OF THE GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC

Ragna Boden – Dr., Archivist with the BStU
(Berlin, Germany)

111 km of documents, photographs, films and datasets of the Ministry of State Security of the former GDR have been preserved. They are being kept and made accessible to citizens, public institutions, research and media organizations by the Federal Commissioner for the Stasi Records in Berlin and in twelve regional offices. A special law was enacted for their safekeeping and use.

Key words: archives of the secret police, German Democratic Republic, special act, preservation, access, use.

1. The Ministry of State Security

Like other socialist states, the German Democratic Republic (GDR) operated a secret police agency (Ministry of State Security, MfS or «Stasi») serving to maintain the socialist party's hold on power. Founded in 1950, it worked until 1990 with a central headquarter in Berlin and 15 regional branches in East Germany and East-Berlin. With the combined power of a foreign intelligence service, an investigative authority and a secret police, it employed 91.000 full time staff in 1989 and twice the amount of unofficial collaborators, about 80% of whom were male [1]. Its main focus was the policing of East Germany's population with a unique density of surveillance: it worked at a ratio of 1 to 180 citizens which was enormous even compared to the Soviet Union's KGB with a ratio of 1 to nearly 600, let alone Poland and Rumania with a ratio of around 1 to 1,600 [2]. The influence and pervasiveness of the infamous Ministry contributed enormously to the 40 years of Socialist rule in East Germany and likewise the dismay of the people with the regime.

In the wake of the peaceful revolution of 1989/90 leading to the collapse of the GDR, the Stasi headquarters and branches were occupied by civil rights activists. The ongoing destruction of documents by MfS staffers was stopped, except for those of the foreign intelligence section. After Germany was re-united on October 3, 1990, many buildings of the Stasi headquarters and branches were turned into museums and archives.

2. The Federal Commissioner for the Stasi Records – An agency

In order to clarify the influence of the MfS on peoples' lives the Federal Commissioner for the Stasi Records was installed. Headed by a public figure with a dissident biography the agency safeguards and administers the records, makes them accessible, educates, and publishes research findings. The agency is part of the European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files, a network founded in 2009.

The archives hold 111 km of records, more than 40 million index cards, about 1.7 million photographs as well as films, audio recordings, data sets, maps and posters. The Stasi Records Act, a federal law installed to regulate access to the

Stasi files, guarantees that sensitive information, much of which was gathered illegally even according to the GDR's laws, can be accessed only by those who are entitled to – on the basis of data protection and privacy principles. This means generally that those who had been spied upon may consult the respective information, read their own data and find out the names of those who had been working for the Stasi. They may learn how the state interfered with their lives and who betrayed them. Access to the Stasi files was also granted for public institutions to screen applicants for civil service positions since 1990, in order to find out whether they had been serving the MfS.

Since the Federal Commissioner has started his work 27 years ago, more than 7 million requests and petitions have been processed by the BStU, including over 3 million requests from citizens to view their records and 3.4 million petitions for the screening of public service employees, half a million petitions regarding rehabilitation, compensation and criminal investigations.

Even today, the agency answers several thousand requests per month. While the number of personal requests has been declining ever since the enormous rush of the first year in 1992, the intensity of academic and media request is high. The very idea of using documents of a secret police as a source for transitional justice, has drawn enormous national and international interest. The former Stasi headquarters, now a museum and public archives, have seen a steady stream of visitors from around the world. They want to learn about the mechanisms of dictatorship and how to overcome it at the historic site. The BStU reaches out to the public with events, education for students and teachers, exhibitions, research, publications, and a extensive online presence, among it a window into the archives, the Stasi-Mediathek.de, as well as social media [3].

3. The Archives

Of the 111linear km of Stasi documents, around 51 km have been treated as agency archives by the MfS itself. In order to serve their demands they were indexed by name only. There is no index by region or subject. The other 60 km had been collected in 1990 from the offices of the Stasiservice units. Most of these latter documents have been made accessible during the last 26 years by the Stasi Records Agency. The process of archival description is continuing.

Due to the operation methods of the Stasi and the destruction of documents during the last months of its existence, the BStU staff went through the painstaking effort to index the material. The MfS principle of conspiratorial processing resulted in a system that uses several different information sources like card indices to link MfS operations to one or more persons. Apart from that, thousands of bags, boxes and crates filled with torn documents have been seized, some with roughly torn shreds, others with microscopic bits and pieces. More than one and a half million of these pages have been manually reconstructed by now. They concern many areas of Stasi operations and add to the general information pool.

The aforementioned conspiratorial working methods, combined with the sensitive data are also challenging with regard to research. Answering the requests is often complex and time consuming because the interests of those entitled to view

records or gain certain information from them have to be balanced against the rights of others and their privacy.

Because of the sensitive nature of the information, most of the finding aids are for official use only. However, some 250 finding aids with around 77,000 data sets for public consultation are already online. And their number is growing. They can be searched together with the finding aids of state and party institutions of the GDR which are in custody of the German Federal Archives.

Current archival topics are the preservation of files, description and the future of the BStU. Concerning the preservation, climate is one of the key challenges. Only one of over a dozen buildings of the BStU has been constructed for archival purposes – actually one of two functional archive buildings constructed during GDR times. Furthermore, all files have to be repositioned from standing to horizontal storage. This is a difficult task because many racks do not meet the dimensional requirements. As for the description, several years of work are still needed in order to make the material accessible. And last but not least, the federal parliament encourages the Stasi Records Archives to merge with the Federal Archives in the medium term. Even though no change to the practice of access is planned in the process, new legal issues might arise. Moreover, the question of new archival buildings for long-term adequate storage and financing is on the agenda. Coalescing with the Federal Archives while maintaining its unique status as archives from the Revolution will be a challenge and a chance at the same time.

Starting with a demand by the citizens to view their files, the agency had come into existence during the process of German unification. Hardly anyone expected it to be needed for more than 10 years. A quarter of a century later, however, it is apparent that the preservation of the documents has become a permanent task – and with it, the maintaining of the archives. They are a resource for future generations who seek to understand dictatorship and its mechanisms, the mentality of those who functioned in a system of repression as well as the courage of those who resisted. Insights of this kind, it is hoped, help to prepare for the dangers to democracy today and tomorrow.

References

1. Gieseke J. Die Stasi. 1945-1990, Munich: Pantheon, 3rd ed. 2011, pp.106, 115. For a general introduction see also Münkeld. (ed.) State Security. A reader on the GDR Secret Police, Berlin: BStU, 2015, free version online: http://www.bstu.bund.de/DE/Wissen/Publikationen/Publikationen/E_bstu_lesebuch_englisch.pdf?__blob=publicationFile.

2. Gieseke, Stasi, p. 72.

3. For information on the Federal Commissioner and the Stasi Records Agency in English cf.: http://www.bstu.bund.de/EN/Home/home_node.html and booklet: http://www.bstu.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/brochure_stasi_records_agency_engl.pdf?__blob=publicationFile. Among the publications in German there is a brochure on Chernobyl: Tschernobyl: Der Super-GAU und die Stasi [The MCA and the Stasi], ed. by BStU. Berlin: BStU, 2016; http://www.bstu.bund.de/DE/Wissen/Publikationen/Publikationen/E_bstu_tschernobyl.pdf?__blob=publicationFile as well as material in the «Stasi-Mediathek», with original documents: <http://www.stasi-mediathek.de/geschichten/unter-kontrolle-halten/sheet/0-0/type/cover/>

**ТЕАТРАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРОВІНЦІЇ РАДЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1920-х РОКІВ У ЩОДЕННИКАХ
ВАСИЛЯ ВАСИЛЬКА**

Олександр Бонь – к.і.н., доц.

Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

**THE THEATER ENVIRONMENT INTO THE SOVIET UKRAINE'S
PROVINCE DURING THE FIRST HALF OF THE 1920TH IN
VASYL VASYLKO'S DIARIES**

Oleksandr Bon – PhD, Associate Prof.

Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine)

The situation in the theater province of Ukrainian through the diaries of the actor and director Vasyl Vasylo is analyzed. Hard material conditions of the theater community are shown. A confrontation between the traditional and European directions of the Ukrainian theater and also with Russian collectives is shown.

Key words: theatrical environment, intellectuals, Vasyl Vasylo, diaries, Vinnitsya.

Український актор, режисер та театральний діяч Василь Василько (Міляєв) працював у різних театрах України (у Києві, Харкові, Донецьку, Одесі). Загально відома його провідна роль у збереженні пам'яті про театр «Березиль» та його лідера Леся Курбаса. Він сприяв заснуванню Державного музею театального, музичного та кіномистецтва. Його архівний фонд у ЦДАМЛМ України також має велику цінність для вивчення української інтелігенції радянської України 1920-х років та театального життя України першої половини ХХ ст.

Метою даної розвідки є дослідження провінційного театального середовища радянської України першої половини 1920-х рр. Архів В. Василька вже був у центрі уваги дослідників. В. М. Шепелюк писав про нього [1]. Одним із цікавих документів є щоденники Василя Василька за 1914–1926 рр. Він частково публікувався в незалежній Україні [2].

Сам машинопис щоденника з правками автора має на першому томі епіграф із Т. Шевченка: «Минають дні, минають ночі, минає літо...». Собі – на спомин минулих літ...» [3, арк. 1 б]. Необхідно зауважити, що провінція стала наповнюватись київськими театральними колективами ще з початку 1918 р. у зв'язку зі складним матеріальним становищем та військово-політичними катаклізмами. Під 25 січня 1918 р. у щоденнику Василя Василька знаходимо красномовні свідчення: «З 15 по 26 січня ст. Київ пережив надзвичайно жажливі часи. На Київ наступали більшовики, справа дійшла до обстрілу міста гарматами. Канонада тривала 10 днів, жертв налічують десятками сотень. Спочатку репетиції в Молодому театрі провадились регулярно... але коли місто захопили більшовики, коли погасла електрика, репетиції припинились... Щоденні розстріли навели страшений терор між населенням» [3, арк. 121].

© *Олександр Бонь*

Щоденники актора і режисера можемо далі досліджувати з травня 1922 р. Прогалина у щоденниках пояснюється самим автором: «Томи 2, 3 вкрадені з музею!» [4, арк. 1 а]. За нумерацією справ в архіві можна допустити, що надійшов щоденник уже в урізаному вигляді. Вже перший запис, який датований 1 травня 1922 р. у Вінниці, пояснює причини переїзду на Поділля: «Цілком несподівано опинився я у Вінниці – а все прокляте матеріальне становище! Усе кляті гроші! Нема нащо жити і залежиш мимохідь від того, хто зараз – у потрібну хвилину дає тобі ті гроші. Звичайно, не більше за інших, а просто хоч якісь гроші!». Після перебування у Фастові у батьків В. Василько на запрошення режисера Корольчука, який уклав контракт з Подільською Губполітосвітою, виїхав до Вінниці разом з Л. Гаккебуш. Але трупа Бондарчука не працювала 1,5 місяці, адміністратор Г. М. Вольгемут хворий на тиф, міський театр був зайнятий трупою Гната Юри – театром ім. І. Франка. Тобто Вінниця мала три театральні трупи. Втрачався сам сенс прибуття у Вінницю: «Ми ж тому і їхали взагалі на провінцію, щоб підгодуватись. Продавати костюми ми могли б і в Києві, так зате ж там хоч центр!» [4, арк. 1в.]. Вже 4 травня трупа Корольчука запропонувала об'єднатись із трупою Гната Юри. Об'єднання обох труп виявилось складною справою. Загальні збори колективу Г. Юри (у якій були антиукраїнські елементи і особи, які підробляли проституцією), хотіли включити лише Л. Гаккебуш, В. Василька, М. Литвиненко та ще трьох акторів [4, арк. 3]. Але об'єднання не відбулось – Г. Юра «виїхав на провінцію» – Проскурів, а трупа Корольчука почала грати у Вінниці. Любов Гаккебуш і Василь Василько без допомоги знайомого Овсянникова «уже б голодували». Ставили тоді «Землю» С. Черкасенка, «Чорну пантеру і білого ведмедя» та «Мементо» В. Винниченка [4, арк. 6]. В. Василько бачив складнощі перебування трупи у Вінниці у складі репертуару – всі три п'єси «на одну й ту ж тему: родина, дитина, сімейне щастя. Оцим ми самі погубили себе!». 30 травня не відбулась вистава «Земля»: «В касі було 9 мільйонів, а для того, щоб беззбитково підняти завісу, треба було мати 34 мільйони». А 3 червня 1922 р. трупа змушена уступити міський театр за 25 млн. акторам російської трупи. Було відмінено виставу «Земля» в Народному домі, оскільки зібрали 0,5 млн., а видатки становили 40 млн. Трупа голодувала. М. Литвиненко і Г. Вольгемут вийшли з трупи [4, арк. 7].

Щоденник відобразив ідейне протистояння двох течій в тогочасному українському театрі: «Ой, як важко працювати з побутовщиками». Василь Василько належав до, як вони себе називали, європейського українського театру, ідейним провідником якого був Лесь Курбас.

Актори вирішили наступну прем'єру вистави «Хазяйка готелю» грати при будь-якому зборі: «Актори заявляють, що краще продамо речі, але виставу не одміємо... будемо грати, щоб показати, хто ми» [4, арк. 8]. Ситуація ускладнювалась тим, що наросвіта запросила із Житомира оперну трупу. Але голодні актори вперто готували вечір І. Франка. 10 червня 1922 р. знаходимо цікаву характеристику соціокультурної ситуації у Вінниці. Після ремонту

відкрився міський літній сад і театр і там панували низькопробні «оперетки», циганські романси, куплети: «А в ресторані окремі кабінети з кращими закордонними і російськими винами, кавказький погрібок, одним словом – всі ознаки і форми культури, крім шантану, є «на лицо»» [4, арк. 9]. І там були збори по мільярду рублів. Частина трупи намагалась заробити «гастролями» у Немирові.

Поступово збори збільшувались, публіка приймала вистави, за твердженням В. Василька, «дуже уважно». 19 червня збір вже становив 100 млн. На вистави почала ходити така публіка, яка не ходила по 10 років у театр. Та 27 червня Василь Василько отримав «офіційний папірець», який вимагав за кімнату 52 млн., а потім погрозували виселити актора. А за весь місяць, із всіма пайками, митець не мав такої суми. Не кращим було становище й інших акторів. Бас, актор і режисер із двадцятилітнім досвідом Трохим Івлєв із-за голоду постригся у дякони української церкви. Трупа «Вільний театр Поділля» фактично розпалась.

У середині липня 1922 р. В. Василько і Л. Гаккебуш переїхали у Кам'янець у Новий драматичний театр ім. Франка, склад якого був доволі потужним: Г. Юра, Коханенко, В. Василько – режисери-актори, актори – О. Ватуля, Юрський, Л. Гаккебуш та інші. Ставили знову В. Винниченка, про що писала і газета Кам'янецького повітвиконкому. Робота В. Василька була дуже напруженою: репетиції щодня з 11.00 до 16.00, щоденні лекції з мімодрами, вивчення ролей, нові постановки як режисера [4, арк. 14-15].

18 вересня трупа закривала літній сезон у Кам'янці «Гайдамаками». Збір становив 600 млн. Ці здобутки, як часто у щоденнику, В. Василько постійно міряє фунтом чорного хліба (коштував тоді 120 тис.). Але артисти досягли популярності: «Театр переповнений», - свідчить автор щоденника [4, арк. 19].

Під 20 вересням знаходимо важливе свідчення. НЕП «заїв» усі театральні студії експериментального характеру. Це ставило питання єдності та самоокупності репертуарного театру: «Треба самим себе окупати! Ось де голос життя. Не оплачуєш себе – значить ти не потрібен» [4, арк. 19]. Згодом знову знаходимо: «Хіба тепер в морі неповських законів може витримати хоч яка-небудь ідеологія, крім суто вуличної, базарної – «дайош – берьош?»» [4, арк. 22].

У тяжкій матеріальній ситуації контролери театру спекулювали квитками [4, арк. 26]. 27 жовтня трупа нарешті виїхала з Кам'янця («з цієї діри») до Вінниці. Але там їх чекала невтішна матеріальна ситуація: помешкання немає, за проживання у Сельбудинку вимагали по 6 млн. за день. 5 листопада після вдалих зборів була зірвана вистава – відімкнули електрику, оскільки не дали контрамарки директору електростанції. Звернулись до губвиконкому, але вистава все ж не відбулась. Жили голодною комуною [4, арк. 27-28]. Цікаве свідчення від початку листопада 1922 р. про те, що більшовицький режим швидко нав'язував радянські свята: «Усі готуються до Жовтневих свят. Скрізь возять м'ясо, булки, а ми, актори трупи Франка, сидимо –

грошей вчора видали по 2 мільйони на чоловіка на 3 дні в той час, як фунт хліба коштує 250 тисяч...» [4, арк. 29].

Гострим було протистояння з російським театром. До того ж Подільська політосвіта запросила російську трупу на гарантовані і великі ставки: «А нам, українцям, не дають. Хіба, мовляв, українці можуть піднятися до росіян. Все ж ми на інші умови не поїдемо. Досить бути мужиками, бидлом!» [4, арк. 21]. Режисер згадує низьку загальну культуру та безпринципність режисера російського театру у Вінниці Гаврила Гловацького, який просився до української трупи [4, арк. 27]. У цьому контексті яскраво показана у щоденнику вечірка для службовців до річниці більшовицької революції у Подільській нарахові, куди запросили також українських і російських акторів. Г. Юра довго і плутано говорив про «реальний театр паузи і глибокої інтонації». Після цього виступив вже згадуваний режисер російського театру Г. Гловацький: «Все то, что вы тут говорили, ни к какой матери не годится! Давайте строить театр во имя отца и сына и святого духа!», - і сів, випивши шклянку горілки. Акторка російського театру пояснила, що це значить – за хороший реалістичний театр і те, що вони вже звикли до його брудної лайки [4, арк. 29-30]. Цей запис від 9 листопада 1922 р. – останній із провінційного театрального життя Василя Василька того періоду.

Таким чином, можна зробити висновок, що за щоденником Василя Василька, найголовнішими проблемами провінційного театру радянської України першої половини 1920 рр. були тяжка матеріальна і соціокультурна ситуація, ідейне протистояння у середовищі українського театру і паралельно з російськими театральними труппами.

Список використаних джерел та літератури

1. Шепелюк В. М. Особовий фонд режисера, актора В. С. Василька у ЦДАМЛМ України // Архіви України. 2013. № 6. С. 199-204.
2. Василько В. Щоденники // Укр. театр. 1999. № 3–4. С. 26-32.
3. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМУ). Ф. 653, Оп. 2, Спр. 396, Т.1. Щоденник В.В. Василька (Миляєва) за 16.01.1914 – 29.04.1918 рр. 130 арк.
4. ЦДАМЛМУ, Ф. 653, Оп. 2, Спр. 397, Т.4. Щоденник В.В. Василька (Миляєва) за 1.05.1922–30.12.1924 рр. 155 арк.

ПОГЛЯД НА ІСТОРІЮ ТАРАСОВОЇ ГОРИ 1937–1938 рр.

Світлана Брижицька – к.і.н.,

заступник генерального директора з наукової роботи
Шевченківський національний заповідник (м. Канів, Україна)

A LOOK AT HISTORY OF TARASOVA MOUNTAIN 1937–1938

Svitlana Brzhitska – Candidate of Sciences,

Deputy Director General for Scientific Work
Shevchenko National Reserve (Kaniv, Ukraine)

On the base of archival documents, an author attempts to reproduce history of the first exhibition of the Taras Shevchenko Museum in difficult times for Ukraine, times of repression and persecution. The author represents names of little-known specialists and government officials who made this process possible.

Key words: Tarasova Mountain, Shevchenko Museum, Vasyl Kovalenko, Semen. Milyaev.

Історія Тарасової гори тісно пов'язана з історією України, її карколомними моментами – Українською революцією 1917–1921 рр., Голодомором і репресіями 1930-х рр., Другою Світовою війною (періоду 1941–1945 рр.), часом проголошення незалежності України. Тема статті присвячена історії створення музею Тараса Шевченка, зокрема його експозиції, на Тарасовій горі в Каневі. Серед тих, хто брав участь у цьому процесі, є імена, які вже добре знані українській спільноті – архітектори В.Г. Кричевський та П.Ф. Костирко. Разом з тим, є прості трудівники, а також творча інтелігенція – художники, скульптори, архітектори та працівники державного/партійного апарату. Від них усіх процес створення музею Шевченка потребував освіти, високої професійної кваліфікації, відповідальності у прийнятті непростих рішень в часи репресій та переслідувань. Враховуючи, що запропонована тема недостатньо вивчена, назву декілька імен, які оминули дослідники.

Почнемо з директора канівського заповідника «Могила Т.Г. Шевченка» Василя Олександровича Коваленка (1901–1978). Ставлення до нього вкрай неоднозначне: від накладання табу на його ім'я через звинувачення у причетності до арешту його попередника директора М.С. Стретовича, до визнання його заслуг у справі розбудови музейної справи на Канівщині.

Рис. 1. Логотип Шевченківського національного заповідника

У Каневі Василь Коваленко оселяється з дружиною й дітьми з 1936 р. Працює завідувачим районного відділу народної освіти, інструктором райкому КП України. Посаду директора заповідника «Могила Т.Г. Шевченка» обіймав з жовтня 1937 р. по 23 червня 1941 р., коли добровольцем пішов на фронт. У науковому архіві Шевченківського національного заповідника зберігаються «Спогади директора музею Коваленка В.О. 1936–1941. (Зібрані в 1969 році)» [1], які присвячено працівникам музею. Згадуючи минуле, Василь Олександрович за хронологічним принципом подає історію створення Шевченківського меморіалу. Коли 1937 р. Коваленка призначили директором Шевченківського заповідника, то власне вже було побудовано несучі огорожуючі конструкції будівлі музею й починалася практична робота по створенню експозиції. Зосереджуючи увагу на зовнішньому і внутрішньому архітектурно-художньому оформленні інтер'єрів будівлі архітектори та члени різних комісій, які декілька разів перевіряли технічний проект і постійно вносили пропозиції щодо його зміни, не продумали механізм розміщення музейних предметів. Антична колонада на обох поверхах будівлі музею унеможливила уповні експлуатувати площу як експозиційну. Це було суттєвим прорахунком.

«В січні 1938 р. приміщення музею було завершено будівництвом й виявилось зовсім непридатним, непристосованим до розміщення експонатів. Корисною експозиційною площею були лише метрової товщини два ряди колон на обох поверхах. Це було великим гальмом в розробці експозиційного плану музею. На мою долю випала дуже велика боротьба з архітекторами Кричевським і Костирко та інженером Шевчуком, які відхиляли проект перепланівки двох залів з колонами. Лише ЦК КП України і Рада Міністрів, після вивчення поданих мною пропозицій, запропонували архітектору В.Г. Кричевському зробити з'єднання колон простінками й цим самим створити корисну експозиційну площу», – згадує В. Коваленко [1, арк. 14]. П.Ф. Костирко зізнавався, що аби «надати музею цільне враження експозиції, двері між експозиційними залами відсутні, є тільки пройми з колонами» [2].

У січні 1938 р. за рішенням ЦК КП України та Ради Міністрів було створено комісію по складанню тематико-експозиційного плану музею Т. Г. Шевченка. До складу комісії входили представники від управління в справі мистецтв при Раді Міністрів УРСР, Академії наук УРСР, спілок письменників, художників, композиторів УРСР, Інституту Т.Г. Шевченка АН УРСР, Київського державного університету, директор канівського заповідника «Могила Т.Г. Шевченка», директор харківської Української державної картинної галереї. З січня по липень 1938 р. проводилася велика колективна робота по складанню науково обгрунтованого тематико-експозиційного плану з визначенням експонатів. Начальник управління в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР М. Компанієць давав творчі замовлення художникам України, Москви, Ленінграда на створення картин

на шевченківську тематику. Копії з художніх творів Тараса Шевченка робили художники-копіїсти харківської картинної галереї. Тематичні гобелени і вазы виготовляли працівники Київських художніх майстерень. Книги, журнали, дореволюційні видання, документи, пов'язані з життям і діяльністю Великого Кобзаря, були передані Академією наук УРСР, Інститутом ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР, спілками письменників і художників України та театрами. Бригаді Харківських художніх майстерень було доручено художнє оформлення музею та виготовлення музейного обладнання (вітрин, постаментів, рам, драпіровки віконних та дверних отворів). Очолював цю бригаду майстрів Семен Матвійович Міляєв (1895–1961). Василь Коваленко так про нього написав у спогадах: «Це людина великого розуму, зуміла осмислити все, що було накреслене в тематико-експозиційному плані й створити величезний музей, в якому було висвітлено життєвий шлях революціонера-демократа Т. Г. Шевченка та вшанування його пам'яті народами СРСР» [1, арк. 19].

Народився Семен Матвійович Міляєв у Вільнюсі (Литва), походив із заможної родини чиновника, представника бельгійської соляної компанії. З раннього дитинства захоплювався малюванням, відвідуючи приватну студію І.Г. Рикакова. Як і його старші брати, мріяв бути інженером. Тому 1920 року вступив на механічний факультет харківського Технологічного інституту, обравши спеціальність «опір матеріалів». Коли він навчався на останньому, п'ятому курсі, 1925 р., і залишалося декілька місяців до захисту диплома, його викликав до себе директор інституту, який дізнався, що Семен Міляєв надсилав час від часу своїй матері гроші в Німеччину. Після смерті чоловіка, котрий не пережив потрясіння Першої світової війни та революції, вона емігрувала в 1917 р. в Берлін. Директор поставив студенту ультиматум: або навчання в інституті, або допомога матері. «Папа не колебався, он вежливо отклонялся и сказал: «До свидания», – пише про свого батька у спогадах Людмила Семенівна Міляєва, відома мистецтвознавець, професор. – Больше порог Технологического института он не переступал. На последнем курсе папа женился и, если бы он окончил институт, то впереди бы его ждала хорошая работа. Специалисты по сопромату ценились. Дипломников на этой кафедре было всего несколько человек. Все они получили ответственные назначения. Правда, в 1937 г. все были арестованы. Так папа не стал инженером. Обстоятельства сделали папу художником» [3, с. 28].

У Харкові Семен Міляєв був добре знайомий із видатним українським філологом О. І. Білецьким (згодом – професором Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, літературознавцем, шевченкознавцем), лекції якого з задоволенням слухала студентка Людмила Міляєва, навчаючись в Києві.

Харківську квартиру Міляєвих на вул. Каразіна відвідували такі видатні українські митці, як театральні художники Б. Косарев, В. Меллер, А. Хвостенко-Хвостов, графіки Г. Бондаренко, В. Аверин, В. Єрмілов, живописці Н. Міщенко, Д. Шавикін, А. Бондарович, М. Деревус, архітектори В. Костенко, Є. Бризгалін та інші. Під час Другої Світової війни сім'я Міляєвих була в евакуації в Ташкенті. До Києва повернулися 1944 р.Тут

Семену Матвійовичу запропонували художнє оформлення інтер'єрів майже усіх столичних музеїв, будівлі яких почали відновлювати у першу чергу.

Повернемося до канівського музею. Як же виглядали його зали? Про це дізнаємося знову таки зі спогадів В. Коваленка. *На другому поверсі* у п'яти залах та на галереї розміщувалися численні документи і матеріали, що розповідали про життя і творчість Тараса Шевченка, представлено його літературну спадщину та копії малярських робіт, а також художні твори на шевченківську тематику та меморіальні речі з похорону поета. *На першому поверсі* музею у п'яти залах і вестибюлі було представлено матеріали, що розповідали про значення творчості Кобзаря для розвитку вітчизняної та зарубіжної літератур; експонувалися «Кобзарі», видані в СРСР до 125-річчя поета та представлено матеріали, що розкривали роль Шевченка в музиці і театрі. Відвідувачі мали можливість побачити близько трьох тисяч експонатів. Ця структура тематично-експозиційного плану повторювалася в варіантах у всіх подальших шести експозиціях [4]. Виключенням стала лише експозиція «Муза. Доля. Слава» 2010–2015 років.

Насамкінець, хочу підкреслити, що експозиція музею Шевченка була створена у 1930-і роки багатьма спеціалістами і простими трудівниками. Важливу роль зіграли і урядовці, рішення яких сприяли формуванню нинішнього меморіалу, що стало запорукою його розвитку та підвищення значущості в культурному та соціальному середовищі колишнього СРСР, а нині – незалежної України.

Список використаних джерел та літератури

1. Науковий архів Шевченківського національного заповідника. Спогади директора музею Коваленка В. О. 1936–1941. (Зібрані в 1969 році). Ф № 29, Оп.1, Спр. 7. 104 арк.
2. Фонди Шевченківського національного заповідника. Архів П.Ф. Костирка. Папка 4.
3. Семен Матвеевич Миляев. 16.12.1895–16.12.1961 // Воспоминания Л.С. Миляевой. К., 2014.
4. Брижицька С. Історія створення та концепція побудови сучасної (1989 р.) експозиції музею Тараса Шевченка в Каневі // Музейна справа та музейна політика в Україні в ХХ ст.: 36 наук. праць за ред. д-ра мист. М. Селівачова. Київ: Златограф, 2004. С. 63-70.

SYSTEM OF EDUCATION OF THE FUTURE ARCHIVISTS IN THE CZECH REPUBLIC (MODERN TRENDS AT THE UNIVERSITY OF HRADEC KRÁLOVÉ)

Jana Vojtišková – PhDr., Ph.D, Assistant Prof.

University of Hradec Králové Hradec Králové, the Czech Republic

This paper, which thematically will precede the paper by Petr Grulich, sets aim to acquaint the foreign specialized public with the existing situation in the education of archivists in the Czech Republic and the modern trends at the University of Hradec Králové.

Key words: Czech Republic, Education system of the future archivists, University of Hradec Králové, Department of Auxiliary Historical Sciences and Archival Science.

This paper, which thematically will precede the paper by Petr Grulich, sets it aim to acquaint the foreign specialized public with the existing situation in the education of archivists in the Czech Republic. Before we come to this currently very discussed issue, allow me to first introduce you to the form of the Czech archival network, so it is clear for which types of archives the universities are training future archivists. Before we come to this currently very discussed issue, allow me to first introduce you to the form of the Czech archival network, so it is clear for which types of archives the universities are training future archivists.

1. The network of public and private archives in the Czech Republic

The umbrella institution, which performs the oversight of archival studies in the Czech Republic, is the Archiving Administration and Filing Service Department of the Ministry of the Interior of the CR. The central public archives of the state, which includes the collections of public administration (ministries, central bodies), self-governments, ecclesiastical institutions but also selected collections of non-state provenience (organizations with an international element, non-Profit non-governmental organizations, trade unions, organizations of employers and Professional chambers, organizations of Czech Abroad, significant personalities) is the National Archives of the CR headquartered in Prague. In Prague, Třeboň, Plzeň, Litoměřice, Zámorsk, Brno, and Opava, there are state regional archives, under which fall the state district archives. These archives preserve the archival materials of the same type as the National Archives, but of a regional and local character. Another group of public archives comprise the specialized archives [1]. Security archives are components of some ministries, Office for Foreign Affairs and Information, security forces and intelligence services and caring particularly for archival materials from the activities of their founders and containing secret information [2]. Another small group comprises the archives of the territorial self-governing units, which are a component of the magistrates of the relevant towns and which care for the archival material from the activity of the municipal self-government; the vast majority of towns in the CR do not have their own archives and pass on the archival material to the relevant state district archives. Historically then only the Archives of the Capital City of Prague, Archives of the City of Brno, further

Ostrava, Plzeň, and Ústí nad Labem exist. In the Czech Republic, also private archives function [3]. It is necessary to add that a number of institutions show the signs of private archives, because they do not have the accreditation of the Archiving Administration and Filing Service Department of the Ministry of the Interior and so are not considered to be archives in the legal sense of the word.

2. The training of archivists in the Czech Republic with a special focus on Hradec Králové's Department of Auxiliary Historical Sciences and Archival Science

We now come to the main topic of this paper, which is the current system of the education of archivists in the Czech Republic. Where are the beginnings of archival schooling in the Czech lands? The first independent department of auxiliary historical sciences was established in Prague already in 1784, namely in accord with the reform of university education in the Habsburg monarchy. Specialized instruction in archival science was implemented at Prague State Archival School in 1919-1950. In 1948, the field of Archival Science and Auxiliary Historical Sciences was first introduced at the then Czechoslovak faculties of arts, i.e. in Prague, Brno, and Bratislava. Through this decision, these two areas were joined and created the prerequisites for the preparation of archivists, who were to be erudite both in work with earlier diplomatics materials and with the newer, being created in the 20th century. Great emphasis was, therefore, always placed on instruction in the history of administration in the broader sense of the word, which became one of the crucial subjects of this specialized field. Exceptional attention was also always devoted to the language erudition of the archivists, when students had to complete instruction of German and Latin, namely also within their application to period foreign-language material, which they had to know how to analyse complexly. In the selection of two fields with history, the universities thus produced very high-quality graduates, who found application both in archival institutions and in other field institutions connected with the historical disciplines. It is necessary to add that the number of students was limited until 1989, and therefore there were only small study groups.

However, the revolutionary events of 1989 gradually brought changes, which allowed the emergence of other higher education institutions and hence with the passage of time also an increase in the fields of study. Systematic instruction of archivists is currently taking place at four universities. Three-year baccalaureate and a two-year magisterial level building on it was assured by workplaces in Prague, Brno, České Budějovice, and Hradec Králové. In Olomouc, there is an accredited baccalaureate field of archival science; in Pardubice, the baccalaureate field is focused on the filing service. The university in Ústí nad Labem provides courses of archival science and auxiliary historical sciences within its accredited fields of study, but it does not offer a specialized field of Archival Science and Auxiliary Historical Sciences. They have doctoral studies in the field of Auxiliary Historical Sciences accredited in Prague, Brno, and České Budějovice, where archival science began to be taught in 2006. In Hradec Králové, where

archival science has been developed since 1995, there is a doctoral programme in Archival Science.

Let's now focus our attention on the system of the education of archivists precisely in Hradec Králové, because within this workplace, which separated from the Institute of Historical Sciences in 2005 [4], there was a decision already at the beginning of the millennium to project the consequences of the rise of new technologies in the official sphere into the system of the education of archivists [5]. The exceptionality of Hradec's department thus lies in the fact that it is the only one in the republic to educate systematically a new type of archivists, for whom archives on all levels are currently calling, because with the rise of digital archival materials a fundamental problem arises of expanding the erudition of the graduates of archival fields [6]. It was therefore a very good move already at the beginnings of the department to establish very close cooperation with Hradec's State District Archives, led by Mgr. Radek Pokorný, who engaged into the training of future archivists experts from practice, who moreover oriented very well in the new trends of contemporary filing service and the operation of archival institutions and their technological needs [7]. This very favourable constellation was complemented also by cooperation with the newly created Faculty of Science and its Department of Informatics, led by Prof. Ivo Volf.

We thus introduce the basic structure of the fields, which Hradec's department currently offers, and we will present its basic specifications. In the spirit of the earlier tradition, it opened from the beginning the baccalaureate field of archival science-history, which offers a classical education in the field of archival science, auxiliary historical science, and world, Czech, and Czechoslovak history, namely in cooperation with its sister workplace – the Institute of History. This field is offered also in a combined form. The personnel staffing of the department allows students to select in the case of their own specialization topics like the Middle Ages and also the Early Modern Period, Modern Period, and Contemporary History. Considering the specialization parts of the members of the department on urban history, especially this issue is among the popular topics of the final student works. Similarly, the field of Computer Support in Archival Science, which integrates in itself instruction of the traditional historical sciences with modern information technologies and the latest knowledge of other exact sciences, is offered in the presentation and combined forms. A specialized, technically very well-equipped laboratory was established for this field. The students also complete expert practice in selected archives, institutions, and companies. This attractive study is in exceptional demand on the labour market, because it trains specialists, who on the one hand orient well in classical archival science and in other historical sciences through the basic courses of auxiliary historical sciences and history and on the other hand are capable of reacting adaptably to the latest technical methods and regulations in the area of administrative services and transfer them into everyday practice. Instruction is assured by both the specialized employees of the department, who have an education in IT and by external employees, i.a. from

the highly recognized Czech Technical University in Prague and its Faculty of Information Technology, with whom our department has officially established very close cooperation, and thus assured students access to the most modern technologies, which are currently on the market. Namely, it is cooperate on with the Department of Software Engineering, which is projected also into the scientific area, when an extensive project is planned utilizing the latest 3D technology in the treatment of historical topics, namely the phenomenon of Bohemian dowry towns, which were given for the financial provision of the Bohemian queens and their court.

After the completion of the baccalaureate level of the study, our students have the opportunity to continue in the magisterial study of Archival Science, which has two modules: «classical» Archival Science and the Auxiliary Historical Sciences and Modern Systems in Archival Science. Both modules again have presentation and combined forms of study. As was said above, the department also had an accredited doctoral field of Archival Science, which has also offered two modules since 2014, and also offers further education to classical archivists as well as archivists specializing in modern technology. We thus expect our first graduates in this academic year.

Although I am by my education and focus a classical archivist, who specializes in auxiliary historical sciences, especially then diplomatics, and assure all of the courses of the history of administration to 1848, I consider the step to closer specialization of part of the students of Archival Science in the areas of IT technologies to be the correct step. In this connection, it is possible to add that our study arouses a certain respect within higher education and the archival network, because the department in České Budějovice already attempted a similar system of study, which, however, finished its instruction after a few years as unsuccessful, because it is not at all simple to find a compromise between the offered subjects, the composition of which is moreover limited by the credit system. Even at our department, whose great advantage is the very close cooperation with a number of specialized workplaces, a permanent discussion is conducted concerning the form of the Profile of a graduate of this specialization, since there has not yet been a sharp definition of an IT archivist. However, the development cannot be stopped, and so even classical archivists, namely also the conservative ones, are beginning to respect the development and are becoming aware that there will be an ever-greater demand on the labour market for technically educated archivists. Classical archival science is thus slowly becoming only one of the specializations also in the Czech Republic.

References

1. Archives of the Office of the President of the Republic, Archives of Prague Castle, Archives of the Chamber of Deputies, Archives of the Senate, Archives of the Ministry of Foreign Affairs, Military Historic Archives, Archives of Czech Radio, Archives of Czech Television, Archives of the Masaryk Institute and the Archives of the Czech Academy of Sciences, v. v. i., Archives of Charles University, Archives of Masaryk University in Brno, Archives of CTU in

Prague, Archives of the Brno University of Technology, Archives of the National Museum, Literary Archives of the Monument of National Literature, Archives of the National Gallery, Archives of the National Library of the CR, Archives of the National Technical Museum, National Film Archives, Central Archives of Surveying and Cadastre, Archives of the Ministry of the Interior, Archives of DIAMO, Archives of the Czech National Bank, Archives of the Czech National Bank, Archives of the Academy of Fine Arts, Archives of the Moravian Gallery in Brno, Archives of Palacký University in Olomouc, Archives of Silesian University in Opava, Archives of the University of Mining - Technical University of Ostrava, Archives of Mendel University in Brno, Archives of the Veterinary and Pharmaceutical University Brno and also the Archives of the University of Hradec Králové, our home institution, which was the first to be accredited in 2004 according to the new methodology. The archival administration thus gave us an exception then and we were the first to introduce electronic file service and we experimentally also deposited permanent electronic archives.

2. They are the Archives of the Security Information Service, Archives of the Office for Foreign Affairs and Information, Archives of the National Security Office, Archives of Military Intelligence, Archives of the Police of the CR, Archives of the Ministry of the Interior of the CR, Archives of the Ministry of Defense of the CR.

3. Accreditation was acquired by: All-Trade Union Archives of ČMKOS (Bohemian-Moravian Confederation of Trade Unions), Archives of the Jewish Museum in Prague, Archives of the Czech Social Democratic Party, Archives of the Centre of the Firefighters Movement, Archives of ArcelorMittal Ostrava, a. s., Archives of OKD, a.s., Archives of the company Sokolovská uhelná, Archives of the company Škoda Auto, Archives of Vítkovice, a. s., Central Archives of the company Plzeňský Prazdroj, a. s., Archives of the Bishopric of Brno.

4. Until 2016, the head of this department was Doc. (Associate Professor) PhDr. Věra Němečková, Ph.D., who managed to her credit to build all levels of study at the department.

5. For the promotion of the new Faculty of Arts, which was to complement the eight existing, the conception was crucial, which set as one of the aims the effort to find new themes and possibilities of development in the area of the fields of the humanities, namely besides archaeology on experimental and political science on the area of Latin America and Africa, i.a. also in the area of IT. Computer support thus after the accreditation of the faculty found application not only in archival science but also in archaeology, where it, however, did not take hold and disappeared. Other than Věra Němečková, especially Petr Grulich had a fundamental share in the new conception, who was the first dean of the FA UHK, and currently a member of the Department of Auxiliary Historical Sciences and Archival Science.

6. Already in 2004, the government decided to establish a National Digital Archives to be built in the underground premises next to the building of the existing National Archives. Although this concept has not been possible to implement, digital archival materials are stored in the National Archives in the Electronic Documentation Department because, according to the 2012 regulation, public administration institutions only submit electronic documents to the archives. According to the new conception, the National Digital Archives should be introduced into operation in October 2019.

7. Radek Pokorný is currently among the recognized and Professionally very erudite archivists of the CR.

АРХІВИ РАДЯНСЬКИХ СПЕЦСЛУЖБ ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Валерій Ворожко – к.і.н., провідн. н.с.

Галузевий державний архів СБ України (м. Київ, Україна)

ARCHIVES OF THE SOVIET SPECIAL SERVICES AS A SOURCE OF HISTORICAL RESEARCHES

Valeriy Vorozhko – PhD, Leading Researcher

Security Service of Ukraine State Archives Branch (Kyiv, Ukraine)

The article covers the issues of preservation, access, declassification and usage of the archival documents of the Soviet Secret Services in modern Ukraine.

Key words: archive fund, archives, archived document, classification, declassification, Security Service of Ukraine State Archives Branch.

Історія України за часів її перебування у складі СРСР, її історична пам'ять не можуть вважатися повноцінними без максимально повного залучення до наукового обігу архівів радянських спецслужб, що впродовж десятиліть засекречувалися і були недоступними для користувачів.

Радянський культ секретності приводив до створення великих масивів секретних архівних документів. Процедура розсекречування документів за часів існування СРСР була досить складною. Щорічно засекречувалося значно більше документів постійного зберігання, ніж розсекречувалося. Порядок віднесення відомостей до державних секретів та система їх захисту в радянській Україні формувалися в умовах військово-мобілізаційної моделі розвитку економіки, тотального політичного контролю та повністю віддзеркалювали характер взаємин суспільства і тоталітарної держави.

Із здобуттям незалежності почав відбуватися процес розсекречування секретних архівних фондів та колекцій, а також друкованих видань, що зберігаються в бібліотеках архівів. Створення у 1994 р. інституту державних експертів з питань таємниць дозволило певною мірою вирішити проблему своєчасного розсекречування відомостей, надало можливість залучати до виконання цього завдання органи виконавчої влади.

Політичні та економічні реформи, структурна перебудова економіки нашої країни, зміни напрямів зовнішньоекономічної і зовнішньополітичної діяльності, військового будівництва і оборони держави призвели до суттєвих змін у категоріях відомостей, що відносяться до державної таємниці. В умовах утвердження принципів демократизації, деідеологізації і плюралізму думок в незалежній Україні, дедалі очевиднішою ставала згубність засекречування архівних фондів радянського періоду.

13 липня 2000 р. Комітетом Міністрів Ради Європи було ухвалено рекомендації країнам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів № R (2000) 13. У них зазначено, зокрема, про те, що жодна країна не може стати демократичною, не забезпечивши власним громадянам права на правду про своє минуле. Також, країнам-членам було рекомендовано ухвалити

© Валерій Ворожко

архівне законодавство, яке б базувалося на принципах зазначених рекомендацій.

Сьогодні в установах України триває робота з розсекречування носіїв інформації, засекречених за часів колишнього СРСР. Проведення цієї роботи ініціювала Служба безпеки України (далі – СБУ), звернувшись у 2001 р. до Кабінету Міністрів України з пропозицією розпочати роботу з інвентаризації секретних носіїв інформації колишнього СРСР. У зв'язку з виконанням відповідного урядового доручення СБУ розробила і направила міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади «Рекомендації щодо організації виконання доручення Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2001 р. № 78-ск/47 щодо приведення секретів колишнього СРСР у відповідність до вимог чинного законодавства України» [1].

Важливе значення мали накази Державного комітету архівів України від 21 березня 2001 р. № 17 «Про підготовку реєстрів розсекречених архівних фондів (1991-2000)» та від 2 листопада 2001 р. № 88дск «Про перегляд секретів колишнього СРСР» [2].

Певним поштовхом до системного розсекречування документів радянських спецслужб в Україні став Указ Президента України В. Ющенка від 23 січня 2009 р. «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні». Основними «болючими місцями» були визнані український визвольний рух, політичні репресії, Голодомор 1932–1933 рр., голод 1920-х і 1940-х рр.

Вкрай важливими для дослідження історії України є документи радянських спецслужб, що зберігаються у Галузевому державному архіві СБУ (далі – ГДА СБУ). Головним завданням ГДА СБУ є створення системи централізованого обліку, зберігання і використання архівних документів, які стали складовою частиною Національного архівного фонду України. Систему ГДА СБУ складають безпосередньо ГДА та архіви регіональних управлінь СБУ, де зберігається близько 1,52 млн. справ.

Особливу цінність становлять:

- нормативно-правові та розпорядчі документи центральних і республіканських органів держбезпеки СРСР та УСРР/УРСР;
- документи вищого керівництва ВНК-ДПУ-НКВС-НКДБ-МДБ-КДБ (доповідні записки, орієнтування, звіти, огляди, спецповідомлення тощо);
- кримінальні справи жертв тоталітаризму, у тому числі відомих діячів української державності, науки, освіти, культури, мистецтва, церкви, представників радянського партійно-державного керівництва;
- документи, що висвітлюють діяльність українських політичних партій і рухів доби революції та національно-визвольних змагань;
- документи про соціально-економічні, громадсько-політичні, культурні, релігійні та інші процеси у суспільстві;
- документи періоду Другої світової війни, в яких відображена контррозвідувальна, розвідувальна та диверсійна діяльність радянських органів державної безпеки, окремих партизанських загонів, підпільних груп;

– особові справи колишніх співробітників радянських органів державної безпеки;

– архівні документи, створені в ході оперативно-службової діяльності підрозділів, органів і закладів ВНК-ДПУ-НКВС-НКДБ-МДБ-КДБ.

Інформаційні можливості фондів ГДА СБУ широко використовуються. Розсекречування документів, що накопичилися внаслідок діяльності радянських органів держбезпеки, покладено на Експертну комісію ГДА СБУ. Забезпечено вільний доступ громадян України та інших країн до архівних документів, що стосуються політичних репресій, голодоморів, визвольного руху, подій Другої світової війни. У ГДА СБУ у м. Києві і в регіональних органах СБ працюють читальні зали. ГДА СБУ спільно з Українським інститутом національної пам'яті заснували Електронний архів національної пам'яті.

Від часу створення у 1994 р. архіву національної спецслужби за участю її співробітників підготовлено понад 120 книжкових і журнальних видань, десятки статей для книг із серії «Реабілітовані історією», науково-документальних збірників, часописів і монографій. Спільною трибуною для науковців і громадськості є науково-документальний журнал «З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ».

У рамках співробітництва СБУ з Міністерством внутрішніх справ і Інститутом національної пам'яті Польщі українською та польською мовами опубліковано дев'ять томів спільного науково-документального видання «Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб». У завершальній стадії знаходиться підготовка десятого тому.

Корисним довідковим виданням про структуру та зміст документів, фондоутворювачами яких були радянські органи державної безпеки і які зберігаються в ГДА СБУ, є виданий у 2009 р. Путівник по ГДА СБУ. Завдяки цьому виданню відкрито якісно новий етап у задоволенні суспільних потреб у ретроспективній, донедавна недоступній інформації, поглибленні наукових досліджень з історії України.

ГДА СБУ – активний учасник реалізації Договору про співробітництво між СБУ та Об'єднанням «Саксонські меморіали в пам'ять жертв політичного терору (Німеччина), Договору про співробітництво між СБУ та Генеральним секретаріатом Німецького Червоного Хреста, Угоди про співробітництво між СБУ та Інститутом пам'яті Жертв Катастрофи і Героїзму «Яд-Вашем» (Ізраїль), Договору про співробітництво між СБУ, Радою Американського Меморіалу голокосту та її Музеєм (США), Договору про співробітництво між СБУ та Інститутом національної пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу та Договору про співробітництво між СБУ та Інститутом досліджень тоталітарних режимів і архівом служби держбезпеки Чеської республіки.

ГДА СБУ систематично і планово видає науково-документальні збірники нещодавно розсекречених архівних документів. Серед останніх можна назвати такі, як «Вирок Українській революції: «Справа УПСР» [3], «Київ: війна, влада, суспільство 1935–1945» [4] та інші. Все це доводить, що процес

розсекречування секретних архівних документів і введення їх в науковий обіг є важливим чинником розширення джерельної бази досліджень українського суспільства радянського періоду.

Важливе значення для розширення доступу до архівів радянських спецслужб має Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років, прийнятий Верховною Радою України 9 квітня 2015 р.

Метою закону є забезпечення відкритості архівної інформації репресивних органів комуністичного режиму 1917–1991 рр., створення механізмів реалізації права кожного на доступ до такої архівної інформації шляхом: визначення поняття репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 рр., визначення режиму доступу до зазначеної архівної інформації, встановлення виключного переліку підстав обмеження доступу до такої архівної інформації, встановлення відповідальності за необґрунтоване віднесення такої архівної інформації до інформації з обмеженим доступом, її ненадання, неправомірної відмови у наданні, неповне надання архівної інформації тощо.

Законом запропоновано здійснити передачу архівів радянських спецслужб 1917–1991 рр. до спеціалізованого галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті з архівних підрозділів сучасних правоохоронних органів та спецслужб України з метою звільнення останніх від здійснення непередбачених законодавством України функцій. Реалізація цього Закону стикається з певними труднощами організаційно-правового та матеріально-фінансового характеру, але це вже є окремою темою.

Список використаних джерел та літератури

1. Ворожко В.П., Пашенко О.Б. Стан розсекречування архівних документів у сучасній Україні // Студії з архівної справи та документознавства. 2010. Т.18. С. 32–36.
2. Розсекречення архівних матеріалів. Офіційний веб-портал Державної архівної служби України. URL: http://www.archives.gov.ua/Rozsekr_mat/index.php (дата звернення: 19.06.2017).
3. Вирок Українській революції: Справа УПСР / Упоряд. Т. Осташко, С. Кокін. Київ: Темпора, 2013. 688 с.
4. Київ: війна, влада, суспільство. 1939–1945: За документами радянських спецслужб та нацистської окупаційної адміністрації / Упор. Т. Вронська, Т. Заболотна та ін. Київ: Темпора, 2014. 864 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вікторія Воценко – к.філос.н., доц., *Наталія Шалигіна* – магістрант
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
(м. Полтава, Україна)

FEATURES OF FUNCTIONING OF INFORMATION SYSTEM AT THE ENTERPRISE

Victoria Voshchenko – PhD in Philosophy, Associate Prof.
Natalia Shalygina – magistrant
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University (Poltava, Ukraine)

The article investigates functioning of the information system including its structure and features on the example of the work of the Joint Automobile Department of the institutions and health care institutions of the Poltava region and analyzes main directions of work of its main units.

Key words: information system, information, software, information technology, management, automation.

Розвиток інформаційних систем вимагає побудови ефективної автоматизованої системи, що є необхідною для кожного підприємства. У цьому процесі застосовують відповідний теоретичний та методологічний інструментарій, який визначає певні принципи та підходи щодо побудови автоматизованих систем. Тож важливого значення набувають наукові праці, що торкаються питання побудови автоматизованих інформаційних систем контролю, аналізу та систем управління підприємством на основі сучасних інформаційних технологій.

Дослідженню проблем, що пов'язані з розробкою базових теоретичних і практичних положень функціонування автоматизованих інформаційних систем, контролю та аналізу, присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них необхідно виділити: А. М. Березу, М. Т. Білуху, Т. А. Писаревську, В. В. Сопка, В. П. Завгороднього, Б. В. Алахова, М. А. Ібрагімова, В. І. Ісакова, В. Б. Лібермана.

Мета статті: дослідити особливості функціонування інформаційної системи на прикладі роботи Об'єднаного автотранспортного закладу та установ охорони здоров'я Полтавської області.

У сучасних умовах знання стають реальним соціальним ресурсом, оскільки інформація здатна допомогти людині адаптуватися у житті в умовах невизначеності, пристосуватися до постійних змін, виробити нові стереотипи поведінки, що відповідають новим обставинам. Інформація є важливим ресурсом соціально-економічного, технологічного й культурного розвитку, тому й на будь-якому підприємстві вона посідає головне місце.

Аналіз інформаційних систем – це системний процес одержання й оцінки об'єктивних даних про поточний стан інформаційної системи, діях і подіях, що відбуваються у ній, встановлює рівень їхньої відповідності

певному критерію та надає результати для прийняття управлінських рішень.

У Автогосподарстві інформаційною системою керують всі підрозділи. Начальник – має доступ до всієї інформації, отримуючи аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. Бухгалтерія – веде облік фактичних прибутків та витрат, як вимагає того діюче законодавство, займається обліком всіх господарських операцій підприємства. Відділ кадрів – працівники цього відділу проводять аналітичну й оперативну роботи, здійснюють виконавчі, розпорядчі, контролюючі та координаційні функції в сфері управління персоналом. Планово-економічний підрозділ – складає фінансові плани підприємства, здійснює повний (комплексний) аналіз усіх видів діяльності товариства та контроль за виконанням підрозділами підприємства планових завдань, займається розробкою та затвердженням у встановленому порядку цін і тарифів на роботи та послуги. Відділ головного механіка – веде облік пробігу автотранспорту, планує технічне обслуговування та ремонти. Відділ охорони праці – опрацьовує ефективну цілісну систему управління охороною праці, сприяє удосконаленню діяльності у цьому напрямі кожного структурного підрозділу та кожної посадової особи, проводить оперативно-методичне керівництво з охорони праці та пожежної безпеки, складає разом зі структурними підрозділами комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, а також розділ «Охорона праці» в колективному договорі, проводить усім категоріям робітників вступний інструктаж з охорони праці й пожежної безпеки, контролює дотримання законодавства про охорону праці та пожежну безпеку, виконання приписів органів держнагляду, відповідність нормативним актам.

Відділ безпеки руху – проведення заходів, спрямованих на забезпечення безпеки дорожнього руху, здійснення контролю за додержанням працівниками вимог актів законодавства та інших нормативних документів з безпеки дорожнього руху, аналіз стану аварійності та фактів порушення вимог з безпеки дорожнього руху, розроблення разом із відповідними структурними підрозділами заходів щодо запобігання їм і контроль за проведенням цих заходів, облік і подання в установленому порядку органам державної виконавчої влади й організаціям звітної інформації про дорожньо-транспортні пригоди та їх наслідки.

Щоб підприємство мало змогу продуктивно працювати, для збереження інформації та роботи з нею в Автогосподарстві використовуються традиційні технічні засоби такі як: комп'ютери, принтери, сканери, ксерокси. Недоліками комп'ютерного устаткування в Автогосподарстві є його застарілість. Для більш ефективної роботи комп'ютери в цій установі об'єднані в локальну мережу, яка має топологію типу «зірка».

Мережева топологія «зірка» – це топологія, при якій до одного центрального комп'ютера приєднуються інші периферійні комп'ютери, причому кожен з них використовує свою окрему лінію зв'язку.

Топологія «Зірка» – це топологія з явно виділеним центром, до якого підключаються всі інші абоненти [4, с. 84]. Весь обмін інформацією йде виключно через центральний комп'ютер, на який таким чином лягає дуже велике навантаження, тому нічим іншим, крім мережі, він займатися не може. Зрозуміло, що мережеве обладнання центрального абонента має бути істотно більш складним, ніж обладнання периферійних абонентів. Прорівноправ'я абонентів у цьому випадку говорити не доводиться. Як правило, саме центральний комп'ютер є найпотужнішим, і саме на нього покладають всі функції з управління обміном. Ніякі конфлікти в мережі з топологією «зірка» в принципі неможливі, тому що управління повністю централізоване, конфліктувати немає причин.

Якщо говорити про стійкості зірки до відмов комп'ютерів, то вихід з ладу периферійного комп'ютера ніяк не відображається на функціонуванні частини мережі, яка залишилася, але будь-яка відмова центрального комп'ютера робить мережу повністю непридатною. Тому повинні вживатися спеціальні заходи щодо підвищення надійності центрального комп'ютера та його мережевої апаратури.

У зірці на кожній лінії зв'язку знаходяться тільки два абонента: центральний і один з периферійних. Найчастіше для їх з'єднання використовується дві лінії зв'язку, кожна з яких передає інформацію тільки в одному напрямі. Таким чином, на кожній лінії зв'язку є тільки один приймач і передавач [3, с. 51]. Серйозний недолік топології «зірка» складається з жорсткого обмеження кількості абонентів. Зазвичай центральний абонент може обслуговувати не більше 8-16 периферійних абонентів.

Велика перевага «зірки» полягає в тому, що всі точки підключення зібрані в одному місці. Це дозволяє легко контролювати роботу мережі, локалізувати несправності мережі шляхом простого відключення від центру тих або інших абонентів (що неможливо, наприклад, у випадку шини), а також обмежувати доступ сторонніх осіб до життєво важливого для мережі точок підключення [1, с. 103]. До кожного периферійного абонента в якості зірки може підходити як один кабель (по якому йде передача в обох напрямках), так і два кабелі (кожен з них передає в одному напрямку), причому друга ситуація зустрічається частіше. Загальним недоліком для топології типу «зірка» є значно більша витрата кабелю. Це може істотно вплинути на вартість всієї мережі в Автогосподарстві.

Програмне забезпечення інформаційних технологій поділяється на дві групи: загальне програмне забезпечення та прикладне програмне забезпечення. До загального відноситься пакет Microsoft Office 2003, який складається з програм: Word – програма для роботи з текстовими даними, а також діаграмами й таблицями різних типів. Різноманіття стилів і шрифтів дозволяють привести документ до будь-якого бажаного вигляду; Excel – програма, яка значно полегшує роботу з будь-якими обсягами числових даних. За допомогою Excel можна проводити найскладніші обчислення;

PowerPoint – програма для створення графічних і текстових презентацій, а також зручної роботи з ними; Picture Manager – програма, незамінна при роботі з зображеннями. З її допомогою можна легко переглядати та редагувати графічні файли; Outlook – програма для роботи з електронною поштою. Миттєво інформує про отримання листів з будь-якої кількості аккаунтів; Equation Editor – програма, призначена для створення та редагування математичних формул; Access – управління базами даних [2, с. 236].

Прикладним програмним забезпеченням є браузері (Google Chrome, Microsoft Internet Explorer, Mozilla Firefox, Opera.), ABBYY FineReader (система оптичного розпізнавання символів), Foxit Reader (програма для перегляду електронних документів в стандарті PDF).

Отже, для ефективного функціонування інформаційної системи Автогосподарства необхідно забезпечити постійний збалансований розвиток її внутрішніх елементів, серед яких головними є системи автоматизованої обробки даних, СУБД, автоматизовані робочі місця, прикладне та загальне програмне забезпечення, інформаційно-довідкові та інформаційно-розрахункові облікові системи.

Список використаних джерел та літератури

1. Береза А.М. Основи створення інформаційних систем: навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. 2-е вид., перероб.і доп. К.: КНЕУ, 2001. 214 с.
2. Гайдамакин Н.А. Автоматизовані інформаційні системи, бази і банки даних. Вступний курс: навч. посібник. Москва: Геліос АРВ, 2008. 430 с.
3. Матвієнко О. В. Основи інформаційного менеджменту: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 128 с.
4. Новаківський І.І. Інформаційні системи у менеджменті: системний підхід: навч. посіб. Львів: В-во Національного університету «Львівська політехніка», 2007. 196 с.

ВИРТУАЛЬНАЯ ВЫПОЛНЕННАЯ СПРАВКА КОГНИТИВНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Виктория Гончарова – к.п.н., доц.

Санкт-Петербургский государственный экономический университет
(г. Санкт-Петербург, Россия)

VIRTUAL MADE REFERENCE OF COGNITIVE LINGUISTIC ORIENTATION

Victoria Goncharova – PhD, Associate Prof.

Saint-Petersburg State University of Economics (St.-Petersburg, Russia)

A virtual reference representing an answer to a user`s request about any concept considered from point of view of cognitive linguistics remains out of experts view. It is a source, a lexicographical, bibliographic resource for the multispect research.

Key words: concept, virtual made reference, source base.

Виртуальная выполненная справка когнитивно-лингвистической направленности выполняется не только в библиотеках, но и в службах русского языка, в других организациях, на форумах и т.д. Поток подобных запросов от пользователей значителен, они принимаются по телефону, скайпу, ICQ, онлайн.

Материалы архивов выполненных справок имеют большой информационный потенциал для пользователей, специалистов в области лингвистики. Однако лингвистами, в том числе и когнитологами, очень редко в научных работах рассматриваются только справки, выполненные в лингвистических справочных службах. Приведём ряд примеров.

На базе архива справочной службы «Культуры письменной речи», насчитывающего 10 589 выполненных справок, был создан «Новый и старый лексикон» [6] материала справочной службы русского языка «Грамота.ру» (около 260 000 вопросов) и радиопередачи «Грамотей» РГРК «Голос России» (более 200 выпусков радиопередачи) – диссертационное исследование В. В. Свинцова «Языковая трудность: системный, лексикографический и методический аспекты» [9]. На основе вопросов пользователей и радиослушателей изучались причины возникновения языковых трудностей. Полученные в ходе исследовательской работы результаты были отражены в «Справочнике по пунктуации» [7] и словаре-справочнике «Трудные случаи русской пунктуации» [8].

Анализу виртуальных выполненных справок (ВВС) лексикографической направленности были посвящены статьи В. В. Гончаровой [3; 4]. Продолжением этих работ является данное исследование. Из виртуальных выполненных справок когнитивно-лингвистической направленности анализировались только те, которые представляли собой ответ на пользовательский запрос о каком-либо концепте, рассматриваемом с точки зрения когнитивной лингвистики. Базой исследования стал архив виртуальной справочной службы

Корпорации универсальных научных библиотек (КОРУНБ), насчитывающих 28 146 запросов (на 30.01.2017) [5].

Поиск в архиве ВВС выполнялся по ключевому слову «концепт» в рубрике «Языкознание». Полученное количество ВВС составило 414 записей. В него вошли не относящиеся к теме исследования справки – 8 %, например, содержащие информацию о концепте, рассматриваемом другими науками (арт-концепт, концепт-продукт и др.), справки, касающиеся теоретических вопросов, например, «Типы концептов в лексической системе английского языка», «Методика преподавания концептов» и др. – 10%, справки, не имеющие достаточно релевантную информацию о конкретном концепте – 5%.

В результате был получен репрезентативный ряд концептов, представленный в алфавитном порядке:

активны й вера война время гадание	герой гордост ь грусть деньги дружба / друг	дурак жертва жизнь завист ь закон	кара конфликт любовь одинокчество оскорбление преступлени е	пространств о совесть спорт суеверие тайна удаль	удивлени е хлеб чудо. Fail health and beauty
---	---	--	---	--	--

Помимо вышеуказанных концептов были выявлены ВВС, отражающие антонимические концепты (ад / рай, друг / враг, свой / чужой, герой / предатель), концептосферы (внутренний мир человека, человек / личность) концептуальное поле (семья), концептуальный ряд (умный – дурак – чудак), градиент-концепт (дружба – мир – вражда) и т.д.

Языки в ВВС представлены неравнозначно, первое место занимают русский и английский, на их долю приходится 75% справок. Остальные иностранные языки отображены следующим образом: 2 ВВС – китайский, немецкий, татарский, турецкий, французский; 1 ВВС – грузинский, кабардино-черкесский, калмыцкий, марийский, польский, португальский, селькупский, чешский, якутский.

Источниками выполнения справок стали статьи из периодических и продолжающихся изданий, монографии, учебные издания и т.д. общим количеством 122 наименования. Диссертационные исследования составили 17%, источники на английском языке – 2%. Выявлено, что лексикографические информационные ресурсы сетевого доступа, также как и традиционные, были представлены только 3-мя словарными произведениями [1; 2; 10]. «Антология концептов» была использована только в 3-х справках.

Минимальное использование громадного потенциала разнообразных лексикографических информационных ресурсов значительно снижает информационный уровень виртуальной выполненной справки, удовлетворения информационных потребностей.

В ходе исследования виртуальных выполненных справок когнитивно-лингвистической направленности были выявлены основные негативные факторы в работе виртуального справочно-библиографического обслуживания удаленных пользователей библиотек:

– Недостаточная информированность пользователей о существовании виртуальной справочной службы и её возможностях в государственных и локальных масштабах.

– Неудобный и малоэффективный поиск нужной информации для пользователей в большей части архивов выполненных виртуальных справок отдельно взятых библиотек, например, такой тип поиска – как сплошной просмотр при наличии в архиве большого количества ВС.

– Разобщенность названий рубрик в тематических рубрикаторах архивов выполненных виртуальных справок.

– Непосредственная зависимость объёма архивов и их тематической наполняемости от объёма и уровня сложности СБО пользователей.

– Неэффективность использования справочно-библиографического аппарата словарей: введение, пометы, библиографические пристатейные и прикнижные списки, аннотации.

Следует отметить, что только виртуальные выполненные справки, грамотно сгруппированные в архивы с детальным рубрикатором, могут послужить источниковедческой базой не только для специалистов, но и для простых любителей русского и иностранного языков.

Список использованных источников и литературы

1. Антология концептов: [словарь] / науч. ред. В.И. Карасик, И.А. Стернин. Москва: Гнозис, 2007. 511 с.

2. Борисова М. Б. Концептуальный ряд «умный» – «дурак» – «чудак» как фрагмент идеологического словаря М. Горького / М.Б. Борисова, Н.И. Бахмутова, Л. Г. Хижняк // Межкафедральный словарный кабинет им. проф. Б.А. Ларина. XL. СПб., 2004. С. 47–56.

3. Гончарова В.В. Анализ лексикографических ресурсов, использованных при выполнении запросов в виртуальных справочных службах // Вестн. Санкт-Петербургского гос. ун-та культуры и искусств. 2015. № 2 (23). С. 164–168.

4. Гончарова В.В. Виртуальная справка лексикографической направленности // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2016. № 7–3 (61). С. 80–82.

5. Корпорации универсальных научных библиотек URL: www.korunb.nl.ru (дата обращения: 30.01.2017).

6. Новый и старый лексикон URL: www.grammar.ru/SPR/?id1/4 (дата обращения: 30.01.2017).

7. Свинцов В.В. Справочник по пунктуации / В.В. Свинцов, В.М. Пахомов, И. В. Филагова. URL: <http://new.gramota.ru/spravka/punctum> (дата обращения 30.01.2017).

8. Свинцов В.В. Трудные случаи русской пунктуации: словарь-справочник / В.В. Свинцов, В.М. Пахомов, И.В. Филатова. Эксо, 2012. 576 с.

9. Свинцов В.В. Языковая трудность: системный, лексикографический и методический аспекты : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2012. 180 с.

10. Убийко В.И. Концептосфера внутреннего мира человека в русском языке : функционально-когнитивный словарь / Башкирск. гос. ун-т. Уфа. 1998. 232 с.

КИБЕР-АРХИВИСТ – СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ БУДУЩЕГО В АРХИВИСТИКЕ И ОБРАЗОВАНИИ АРХИВИСТОВ

CYBER-ARCHIVIST – SPECIFIC PART OF FUTURE IN ARCHIVISTICS AND EDUCATION OF ARCHIVISTS

Petr Grulich –Ph.D, Doc., Associate Prof.

University of Hradec Králové (Hradec Králové, Czech Republic)

Modern era brings a new specialization of archivists - the "cyber-archivist". The form of their education and the Profile of the graduate from the point of view of the Czech experience. Informatics and archiving are two different sisters, but one family.

Key words: cyber-archivist; education of archivist; information technologies; international cooperation; Czechoslovak archive funds.

All-in-one или два специализированных направления в обучении архивистов?

С началом второй декады настоящего века в чешской архивной учебной системе разгорелись дискуссии: обучать архивистов в системе all-in-one или в системе двух отдельных специальностей [1]. Первая направлена на сохранение классического образования архивиста, созданного компетенциями в областях истории, вспомогательных исторических дисциплин и знаний языков, включая несколько учебных предметов прикладной информатики. Эта система выходит из размышлений, что архивисту не нужно более глубокое образование в области информатики, и его задачей есть только понятие процесса оцифровывания оригинальных архивных документов. В чешском архивном деле в это время началось, при поддержке целого ряда национальных и европейских грантов, массовое оцифровывание востребованных исследованных архивных документов с целью их сохранения и презентации публике и общественности. Более глубокое понимание информатики в архивистике направлено на усиление роли информатики в классическом образовании. Плюсы этого решения заключаются в том, что гуманитарно ориентированные студенты не отягощены точными учебными предметами и добавление в образование прикладных дисциплин не требует основного пополнения персонала кафедр. В этом направлении работают обе старейшие чешские школы архивистов в Праге и в Брно.

Как уже сказано, у нас в городе Градец Кралове с 2006-го года мы занимаемся двумя самостоятельными отраслями науки, одна направлена к классике, вторая – к информатике. В Чехии мы, кто работает с таким способом просвещения, единственные и уникальные. В рамках вышеприведённой дискуссии считаем, что мы наверно, попали в слишком трудоёмкое и одновременно и лишнее направление, по которому получила бы информатика очень большой объем. И появился вопрос – вступить ли

© *Petr Grulich*

нам в систему all-in-one и создать, таким образом, какой-то чешский народный стандарт в обучении архивистов? Но, в конце концов, мы так это и не сделали, и обратно всё оказалось правильным решением, которое в настоящее время приносит нам свои достижения [2]. Чешская архивистика между тем вступила в свою следующую новую фазу. В 2009–2010 гг. мы внесли в систему базы данных (электронную альтернативу обычной официальной корреспонденции) – первый шаг в э-парламент [3]. Этот шаг, с точки зрения объёма, возвёл на совсем другой уровень систему электронных подписей, которая существовала в Чешской Республике много лет назад [4]. У первых документов, возникших в рамках этой системы, которые должны были сохраняться в электронном виде, в настоящее время наступает последний этап первого ликвидационного срока. И поэтому государство приняло законы, которые образуют элементарные условия для постоянного сохранения первичных электронных архивных документов [5]. Возник проект Национального цифрового архива ЧР, который впрочем потерпел крах и сейчас его компенсировали форматом децентрализованной системы цифровых архивов с аккредитациями, которые были открыты с классическими аналогичными архивами и связаны только сетью данных, включая общественный портал.

В этом году первые цифровые архивы ждут свою аккредитацию. Чешская архивистика и чешское архивное образование постепенно начинает осознать, что система all-in-one сможет подготовить работников в архивистике, которые время от времени выступают в роли оцифровщиков, но не успевает уже подготовить архивариусов, которые первично разбираются в электронных документах. Настоящее и будущее развитие информационных технологий, их более сложная увязка со всеми возможными областями человеческой жизни нацелена на открытие широкого портфеля разнообразных типов электронных документов, разнообразных мультимедийных форматов и т.д. Одновременно существует бурное развитие разного программного обеспечения, и это постоянно привносит более глубокие знания архивариусам в области информатики. Одновременно можем увидеть, что нельзя эту работу поручать инженерам-информатикам. Им нельзя без архивного образования и без знания вспомогательных исторических дисциплин разрабатывать и создавать систему постоянной охраны электронных документов. Это правило имеет силу и в области деловой службы. У нас с выпускниками такой опыт – на много эффективнее работает с электронным документом, организывает и внедряет систему деловой службы или ДМС человек, который имеет образование одновременно в области и архивистики, и информатики, чем односторонне специализированный индивид-информатик.

Современная чешская практика нам последовательно показывает, что наша идея образованного архивиста, которого можно назвать «кибер-

архивистом», действует и существует. Кажется, другие чешские вузы сделают подобный шаг в нашем направлении.

Кибер-архивист, содержание и характер его образования

Образование классических архивистов – стандартное уже десятилетие во всех чешских вузах включая Градец Кралове, как сказал выше, специальности с классическим архивным уклоном приносят студентам образование в науке истории, вспомогательных исторических дисциплинах и языках, плюс определённую меру основных знаний в информатике, методах консервации и прикладных дисциплинах. Наши представления об образовании кибер-архивистов, конечно, развиваются. Наконец-то не может быть по-другому. Новое в образовании на уровне бакалавра, который является основой для продолжения образования или базой для получения практических умений и навыков, направлено скорее технических знаний. Студенты параллельно изучают три основных блока дисциплин. Первый блок сформирован начальными курсами по истории, с акцентом на более современные исторические события, потому что в региональных местных архивах, куда обыкновенно приходят люди, с более старыми документами совсем не встречаются. Этот первый блок далее дополнен курсами вспомогательных исторических дисциплин с акцентом на дипломатику, палеографию, сфрагистику. Курсы более краткие, чем в классическом образовании, но они имеют возможность дать выпускникам основную ориентацию в проблематике, например, на начальном уровне специальности учителя.

Второй блок оформлен дисциплинами в области информатики, с уклоном к базе данных, компьютерной графике и аппаратному обеспечению. Дисциплины изучаются на теоретическом и прикладном уровнях, в том числе и с практическими упражнениями в специализированных лабораториях.

Третий блок направлен на изучение разных граничных наук и языков, главным образом английского, и для нас так важного, немецкого. Наша цель предоставить выпускнику такое образование, которое позволит ему работать на позиции оператора оцифровывания и на позиции оператора постоянного сохранения цифровых данных в цифровых архивах, а также на позиции ИТ-специалиста в социальных науках вне архивистики (напр. в области государственного управления).

Продолжительное образование магистерского уровня нацелено в «облака». Тут мы предполагаем, что студент имеет достаточные и удовлетворительные знания в области истории, и поэтому историческая проблематика этого уровня образования только обзорная. Внимание уделяем сфере управления компьютерными технологиями, включая безопасность данных, лицензий, а также проблематике государственного управления. Появляется и возникает таким образом организатор-специалист в области оцифровывания аутентичных архивных документов, организатор цифрового архива, успевающий заботиться о специфическом

СВ или менеджер охраны цифровых документов культурных учреждений или управлений. Докторантура, разумеется, ориентируется на исследование и развитие во всех указанных отраслях [6].

Но мы ставим вопрос об оптимальном балансе гуманитарного и технического образования. Направить ли это образование только в область архивистики, доархивной охраны и деловой службы, или наоборот – в самый широкий диапазон специальностей? Эти вопросы являются буквально нашими вечными спутниками, и ответы на них мы постоянно ищем до сих пор, и свои мысли и мнения меняем таким способом, каким развивается область информатики и архивистики. И ставим следующий вопрос, как глубоко выпускник должен получить образование в области вспомогательных исторических дисциплин? В большинстве архивов он вступит в контакт с документами, которые появились между началом XIX и началом XXI веков. Ясно, что палеография средних веков и дипломатика для него являются излишними. Считаем необходимым изучать дипломатику XX века, хотя это и граничит с проблематикой деловой службы. Сфрагистика начала XXI века с каким-то преувеличением приближается к проблематике криптологии и т.п., потому что нам придётся учитывать электронную подпись, и одновременно палеографии XX и XXI веков. Можно ли говорить, что она медленно приближается к проблематике машинных текстов? На такую крайнюю позицию мы затем не успеваем реагировать и также не успеваем квалифицированно предлагать вспомогательные дисциплины студентам. И таких вопросов мы ставим много.

Куда попадёт электронная архивистика как часть человеческой деятельности в будущем? Очевидно, чем быстрее темп развития информатизации, тем менее мы способны к прогнозам этого развития. Мы знаем, что цифровые архивные документы в будущем своим объёмом превысят документы классические. Знаем, что необходимо всё время сохранять документы на новых носителях и конвертировать их форматы, что с повышением объёма данных придётся подготовить новые современные ходы и СВ-устройства. Однако нельзя ни в коем случае установить на десятилетия или сотни лет вперёд стандартные форматы и платформы данных. Поэтому скептикам говорю, что новое время приговорит нас к постоянной промежуточной импровизации.

Мультидисциплинарность в образовании кибер-архивистов или возможно сказать кибер-историков?

Самым знаменательным вопросом, который мы начинаем задавать в области образования кибер-архивистов, является вопрос его мультидисциплинарности. Несколько лет назад мы не сомневались в том, что мы должны подготовить выпускников первично для архивистики. Однако развитие информационных технологий и общества приносит нам новые знания. Мы обнаруживаем, что нашими выпускниками заинтересованы не только архивы, но и государственное управление,

министерства и городские советы. Актуально, что наши выпускники – кибер-архивисты – работают также в чешских комитетах безопасности, направленных на борьбу с компьютерной преступностью, но и например, в области телекоммуникации, которая более и более решает проблему защиты и охраны своих данных.

Самым интересным и самым важным требованием мы считаем массовое вступление 3Д-компьютерной графики во все области и части человеческого быта. Если архивистика занимается главным образом 2Д-памятниками, то 3Д-графика существует как средство веб-презентаций печатных материалов, печатей и т.п.

Но перед нами ещё далеко идущее применение 3Д-печати, доступной и в домашнем хозяйстве. Сегодня можно в Интернете скачать пару ботинок и напечатать их вместо посещения магазина обуви. Несколько лет уже говорят о 3Д-печати продуктов (пасты, изделий). В 3Д-пропорции будет возникать целый ряд предметов ежедневной принадлежности, и целый ряд 3Д-проектной документации. Эта документация однажды навсегда окажется в архивах. Значит, в цифровых архивах придётся работать архивистам, которые будут способными провести экспертизу ценностей цифровых источников, а также обеспечить их сохранность и заботу о них.

И поэтому мы в нашей системе образования решили укрепить область 3Д-графики. С помощью европейских дотаций у нас возник специальный мультидисциплинарный центр образования, которым пользуются также работники музеев и археологи. В наших кибер-архивистах заинтересовано большое количество учреждений, которые ранее не были нашими потребителями. И поэтому мы начинаем осознавать, что мы стоим на следующей ступени в образовании архивистов. Может быть, через несколько лет информатика соединит отдельные отрасли таким образом, что существующие софистские учебные специальности кибер-архивистики потеряют своё обоснование. Очень интересный словацкий путь. В университете города Жилины совершили подобное изыскание и открыли специальность так называемой медиаматики, которая похожа на то, о чём здесь идёт речь.

Архивистика всегда была консервативной отраслью, назначением и миссией которой является хранение столетних ценностей нашей письменной культуры. Но и современность отразилась на архивистике, которая в последние годы меняется до неузнаваемости. Раньше приходилось чешскому историку, занимающемуся темой Чехословакии периода между мировыми войнами, путешествовать в Словакию и в Украину. Историку будущего никуда не нужно будет путешествовать. Только посредством своего прибора, названного дедами компьютером, откроет тот или другой архивный портал. Хорошо это или плохо – сейчас не знаем. Но это явление приносит нам надежду общего и лучшего понимания среди народов в будущем, потому что даже в этой области человеческого бытия мы будем частью единственного глобального мира.

Список использованных источников и литературы

1. Например: *Výuka archivnictví – vývoj, úkoly a perspektivy*. Mezinárodní konference 14.–16. 3. 2012 České Budějovice, *Archivní časopis, Supplementum* 64, 2014.
2. Petr Grulich, *Vysokoškolské vzdělávání archivářů (nejen) v Hradci Králové včera, dnes a zítra*, in: *Ad honorem VN, Červený Kostelec 2015*, s. 35–40.
- 3 Закон Чешской Республики № 300/2008.
4. Закон Чешской Республики № 300/2008 Sb; №227/2000.
5. Закон Чешской Республики №499/2004 Sb; его дополнения 2009 г., 2012 г., 2014 г.
6. Учебные планы Университета Градек Кралове. URL: www.uhk.cz
istag.uhk.cz

ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО СПАДКУ: ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІТНІ ПІДХОДИ

Віра Іващенко – с.н.с.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського
(м. Київ, Україна)

USE AND CONSERVATION OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE: TRADITIONAL AND NEW APPROACHES

Vira Ivashchenko — Senior Research Fellow

V. Sukhomlinsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

The article highlights the experience of the V. Sukhomlinsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine for preserving library document resources in the rare books.

Key words: libraries, funds, saving, insurance fund.

Збереження документного бібліотечного фонду України – матеріального і духовного надбання для майбутніх поколінь – важливе завдання і обов'язок бібліотек, пріоритетний напрям їхньої діяльності на сучасному етапі.

Особливо актуально це сьогодні, коли, як підкреслює видатний бібліотекознавець Ю. Столяров: «існує розуміння неминущої цінності документів, що дійшли до нас, і в той же час зростає небезпека їхнього руйнування через економічну і політичну нестабільність у світі, різкого погіршення екологічної обстановки, випадків вандалізму, стихійних лих, техногенних катастроф і недбайливого ставлення до них» [9, с. 7].

У своєму дослідженні Г. І. Ковальчук дає визначення термінів «зберігання» та «збереження»: «Зберігання – процес, який забезпечує оптимальне розміщення та тривалу збереженість фондів; поняття охоплює всі дії, необхідні для того, щоб зробити документальний спадок доступним настільки довго, наскільки це буде можливо. Збереження – частина процесу зберігання: забезпечення умов цілісності й нормального фізичного стану документів, які зберігаються у фонді (оптимальні фізико-хімічні умови, охорона фондів, консервація і реставрація документів)» [3, с. 576]. Чітке розуміння цих понять визначає стратегію та напрями роботи з документним фондом бібліотеки.

Головною метою діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є формування на її базі повноцінного галузевого інформаційного ресурсу і розробка системи науково-інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики. Отже, одним з основних завдань бібліотеки є збереження бібліотечного фонду, що тісно пов'язано з соціальними, технічними і природними факторами. Тому, не зважаючи на складні умови періоду становлення бібліотеки, за підтримки Національної академії педагогічних наук України (надалі – НАПН України), дирекцією та колективом бібліотеки прискіпливо вивчалися і створювалися умови збереження її документного фонду, який налічує близько 600 тис. одиниць зберігання інформації на традиційних і електронних носіях. Хронологічні рамки фонду охоплюють кінець XVIII – початок XXI ст. Значну частину фонду

складають галузеві документи психолого-педагогічної тематики українською, російською, англійською, німецькою, польською та іншими мовами. Щорічно до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського надходить близько 11 000 документів на традиційних і електронних носіях інформації, з них: 6000 книг, 5000 примірників періодичних видань та інших документів. За змістом фонд бібліотеки є універсальним, але пріоритет у його формуванні надається документам психолого-педагогічного та навчального спрямування. Адже головне завдання колективу бібліотеки – сформувати на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського фонд, який за своїм змістом становитиме універсальне галузеве зібрання, що оптимально буде забезпечувати інформаційні запити користувачів: наукових працівників і практиків освітянської галузі України.

У фондосховищі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створено оптимальний режим для безпечного збереження фондів відповідно до державних стандартів, підтримується санітарно-гігієнічний стан приміщень, встановлено кондиціонери, протипожежну сигналізацію; розширюється матеріально-технічна база, необхідна для забезпечення сучасного рівня захисту бібліотечних фондів.

Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – це база для глибокого вивчення розвитку не лише вітчизняної педагогічної науки та освіти, а й бібліотечної справи, це фундамент бібліотечно-бібліографічного та інформаційно-документного забезпечення фахових потреб спеціалістів освітянської галузі України. У зв'язку з цим з 2008 р. діє «Програма зберігання бібліотечного фонду в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського», яка містить інформацію з питань вивчення, аналізу, популяризації фонду та надання доступу до нього.

Згідно з цією програмою, фахівці бібліотеки проводять системну роботу з фондом. У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виконується комплекс робіт з оцифрування видань, що одержали статус Національного надбання України. Створення електронних копій документів надасть можливість запобігти втратам наукового, культурного та історичного надбання, а користувачам – можливість широкого доступу до інформації. Електронні копії рідкісних і цінних видань доступні користувачам у науково-педагогічній електронній бібліотеці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Для збереження рідкісних видань, втрата або руйнування яких матиме негативні наслідки для розвитку педагогічної науки, в рамках Національної програми забезпечення збереження фондів, яка діє в бібліотеках України, впроваджено підпрограму щодо створення страхового фонду документів бібліотек, а також розроблено перспективний план мікрофільмування рідкісних видань, який забезпечується відповідним фінансуванням. Це уможливить довготривале, надійне і компактне зберігання великих масивів документів у мікрокопіях. Процес мікрофільмування сприятиме створенню читабельних копій видань, можливості багаторазового використання однієї копії, її компактності і довговічності, одночасному доступу кількох осіб до матеріалів, що зберігаються на копії.

Як свідчать численні наукові праці, матеріали міжнародних конференцій та розроблені програми, збереження бібліотечних і архівних матеріалів нині стало нагальною проблемою не тільки вітчизняних бібліотечних закладів, а й бібліотек усіх країн світу. Вирішення цієї проблеми до снаги лише професійно підготовленим фахівцям, адже консервація та реставрація – це високотехнологічні процеси, які ґрунтуються на глибоких знаннях хімічного складу матеріалів, що використовуються при виготовленні документів (папір, шкіра, пергамент, клей, фарби), на знаннях спеціальної техніки відновлення книжкової продукції, методів контролю за режимом зберігання для протидії руйнівному впливу кислотності. У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського цьому питанню також приділяється значна увага. Так за останні роки в бібліотеці було здійснено реставрацію близько 200 рідкісних видань XVIII–XIX століть. При виконанні реставраційних робіт використовувалась шкіра, тканини, спеціальний папір. Всі види робіт виконувалась на базі Центру реставрації та консервації НБУ імені В. І. Вернадського.

Важливим завданням ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, як головної бібліотеки мережі освітянських книгозбірень МОН України та НАПН України, є розроблення і реалізація науково-методичних рекомендацій щодо зберігання та популяризації фондів. На допомогу бібліотечним працівникам підготовлено інструктивно-методичні рекомендації «Формування і зберігання фонду рідкісних і цінних видань в освітянських книгозбірнях Міністерства освіти, науки, молоді і спорту України і Національної академії педагогічних наук України» у яких викладено досвід роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, наведено зразки інструктивно-управлінських документів якими рекомендовано керуватись під час роботи з рідкісними виданнями.

Стрімкі процеси оновлення освітянської галузі, розвиток і застосування нових інформаційних і комунікаційних технологій, комп'ютеризація освіти, створення електронних засобів в освіті, упровадження нових програмних і обчислювальних технологій, формування інформаційного середовища в освіті вимагають застосування інновацій в роботі книгозбірень.

На часі є активізація діяльності із формування тематичних баз даних, документних масивів рідкісних видань галузевих книгозбірень, переведення їх в електронну форму. Сьогодні актуальним є створення Єдиного державного реєстру оцифрованої продукції, яка б була доступна у колективній електронній мережі для бібліотек; визначення структури, котра б акумулювала інформацію. На наше переконання, саме такими мають бути передумови для створення Національної галузевої цифрової бібліотеки. Тому необхідно не тільки ініціювати реалізацію програми електронної бібліотеки, в якій будуть концентруватись інформаційні ресурси рідкісних документів з усіх бібліотек держави, а й розпочати формувати зведений електронний каталог, як пошукову систему. Єдиний реєстр оцифрованих документів, зокрема у мережі освітянських бібліотек, стане складовою частиною Державного реєстру національного культурного надбання [8].

Спільна кооперативна координаційна робота бібліотечних установ виключає можливість дублювання оцифровки видань, а це, у свою чергу, економія матеріальних ресурсів та часу.

Розробка та реалізація комплексу наукових, організаційних, технологічних, адміністративно-господарських і культурно-виховних заходів сприятиме зберіганню фонду. Така консолідація професійних зусиль, спільність думки, злагодженість дій дадуть можливість успішно втілити найновіші технології, досягти високого рівня зберігання документного спадку у фондах бібліотек України – справжньої перлини національної культури.

Список використаних джерел та літератури

1. Вебер Х. Оцифровка как метод обеспечения сохранности // Науч. и техн. б-ки. 1998. № 10. С. 6-36.
2. Вергунов В. Проблеми збереження фондів наукових бібліотек // Бібл. вісник. 2007. № 1. С. 25-31.
3. Ковальчук Г.І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах. Київ: НБУВ, 2004. 644 с.
4. Ковальчук Г. Чи потрібен Україні Державний реєстр книжкових пам'яток? // Бібл. вісн. 2012. № 6. С. 3-110.
5. Ланде Д. Електронна бібліотека як середовище адаптивного агрегування інформації // Бібл. вісн. 2013. № 2. С. 12-17.
6. Мірошникова В. Комплексна система консервації та репрографії бібліотечних фондів в Україні: принципи організації // Бібл. Планета. 2006. № 4. С. 15.
7. Основные правила хранения и использования библиотечных фондов, разработанные ИФЛА / Сост. Эдвард П. Эдкок. Москва, 2000. С. 22-36.
8. Положення про Державний реєстр національного культурного надбання. Постанова КМУ від 12 серпня 1992 р. № 466. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466-92> (дата звернення: 4 вересня 2017 р.).
9. Столяров Ю.Н. Защита библиотечного фонда: учебн. пособ. Москва: ФАИР-ПРЕСС, 2006. 503 с.

ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІТНІ ФОРМИ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД

Оксана Ількова – ст. викл.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

TRADITIONAL AND NEWEST FORMS OF MUSEUM COMMUNICATION: SWEDISH EXPERIENCE

Oksana Ilkova – Senior Lecturer

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article examines traditional and newest forms and methods of communication, analyzes use of information technologies on the example of Stockholm museums – Junibacken and Vasa.

Key words: museum communication, museum information technologies, museum management, must-visit, visitor.

За останні десятиріччя виробилося нове бачення розуміння сутності музею і його суспільного призначення. З поміж багатьох підходів щодо сучасного музейного простору можна виокремити такі: музей як ідея, музейний продукт у сфері економіки послуг, відкритий, динамічний музей, музей для різних категорій відвідувачів, орієнтація на практичний досвід. Варто зазначити, що традиційний погляд на музей як на статичну, консервативну, тобто незмінну установу відійшов у минуле. Наявними і в теорії і на практиці стали поняття музейного менеджменту та маркетингу. Зараз музеї виступають потужним підґрунтям туристичної інфраструктури, впливають на формування туристичної привабливості країн. Вдалим прикладом реалізації нових підходів у музейній сфері може слугувати досвід однієї зі скандинавських держав, а саме – Королівства Швеція. Тут люблять музеї. Їх кількість, а особливо у столиці Стокгольмі, величезна, і тому місто називають однією із музейних столиць Європи.

Стокгольм розташований на 14 островах і має довгу історію, яка віддзеркалюється у його музеях, але не лише історія, а саме збереження спадщини, у фокусі музейників. Музей є виявом відповідного суспільства. Музеї виникають як ідеї чи образи, як реакція на певні колективні потреби [2]. Очевидно, що у Стокгольмі ці колективні потреби наявні і затребувані. Доказом може бути поява ще у 1891 році Скансену – першого у світі етнографічного музею просто неба, який став прообразом, і навіть назвою подібних локацій, далеко за межами королівства. ХХ і початок ХХІ століть дають зразки нової організації музею, як складової сучасної культурної ситуації та особливої комунікації, яку успішно втілюють у своїй роботі музейники по всьому світу, використовуючи досвід шведських колег.

У даній роботі розглядаються тільки два стокгольмські музеї, які розташовані поряд на острові Юргорден, їх діяльність є новаторською і багато у чому інноваційною. Ці музеї не у класичному розумінні, хоча один з них присвячений тільки одному об'єкту – затонулому кораблю, а другий – дитячий «Юнібакен». Прикметними рисами обох є: якість, відкритість,

автентичність відмінних ознак Швеції, активний діалог з різними категоріями відвідувачів, наявність потенціалу для збагачення особистого досвіду. Це промовистий приклад того як навколо музею потрібно формувати середовище. Сюди будуть приходити знову і знову, як шведи, так і зарубіжні гості.

Що таке «Юнібакен» у науковій і популярній літературі можна прочитати різне: музей казок, музей книг, дитячий музей, музей А. Ліндгрена, музей Пеппі Довгопанчохи, музей Карлсона, музей дитячої літератури, інтерактивна казка, тематичний парк, парк літературних героїв, освітньо-розважальний центр, дитячий культурно-розважальний центр. Сам «Юнібакен» на офіційному сайті позиціонує себе як центр культури для дітей, ядро і серце якого – книга [4]. За ціль мають – пробудження у дітей любові до читання. Сучасна Швеція живе за гаслом «Діти – перш за все, якщо ти живеш у Швеції» [1].

Назва походить від повісті «Мадікен і Пімс з Юнібакену» найвидаванішої дитячої письменниці світу [1] Астрід Ліндгрена і означає у перекладі – «червенева гірка», це найменування сімейного будинку. А. Ліндгрена, по праву, вважається матусею цього музею, хоча задум належить не їй, а актору – Стефану Гетестаму. Письменниця ідею схвалила і брала активну участь у створенні, вона наполягла, щоб тут було місце не тільки для її літературних героїв. Так і повелося: поруч з Карлсоном і Пеппі Довгопанчохою проживають Муммі-тролі Туве Янсон, хлопчик Оберг Гуніллі Бергстрем, майстер Мулла Мек Георга Юхансона, дідусь Петсон і кіт Фіндус Свена Нурдквіста та багато інших. Юнібакен урочисто відкрили члени королівської сім'ї 8 червня 1996 року [4], відтоді це місце щасливих дітей та їхніх батьків.

Важливо нагадувати дорослим їхнє дитинство, не менш важливо допомагати дитинству сьогодні залишатися самим собою. В Юнібакені можна все: бігати, повзати, чіпати руками, приміряти одяг, верещати, сміятися і не тільки. Музей утворюють ігрові зони, кожна з яких інтерактивна, тут не занудьгуєш, навіть якщо проведеш цілий день. Перед входом відведено площадку для «парковки» дитячих візочків, а потім, купивши квиток, потрапляєш у дивовижний світ. Першим відвідувачів зустрічає Майдан Казок, з будиночками вищевказаних літературних героїв. Звідси, від справжньої залізничної станції, відходить потяг, точніше фунікулер – головна розвага Юнібакену. Очікуючи потяг, можна долучитися до «станційної виставки» на честь А. Ліндгрена: нагороди письменниці, світлини з домашнього альбому, листи шанувальників. За бажанням, гості залишають і свої послання.

Через весь музей проходить казкова залізниця. Дорослі повинні неодмінно супроводжувати своїх діток. Вагончик то піднімається вгору, то опускається, то їде убік, то вперед, а довкола розгортаються сцени із творів А. Ліндгрена. Дизайн внутрішнього інтер'єру (6 історій) розробила Маріт Торнквіст, яка виконала більшість ілюстрацій знаменитих казок [4]. Екскурсія супроводжується музикою і розповіддю аудіогіда різними (15 – на

вибір) мовами. Шведською текст начитала сама А. Ліндгрєн. Після поїздки відвідувачі потрапляють у гості до найсильнішої дівчинки – Пєппі Довгоїпанчохи, на її двоверхову віллу «Курка», але саму Пєппі тут не варто шукати, є лише її кінь в яблуках. Це прикметна ознака, навіть принцип музею – помешкання книжкових персонажів відтворені з різною деталістю: шафи з одягом, кухонне начиння, іграшки, всяка-всячина, але самих господарів немає, або, як Карлсон, десь літають під стелею, тобто недосяжні. Натомість кожен може відчути себе на місці літературного героя: досхочу досліджувати віллу Пєппі, покататися верхи на конячці, побути Муммі-матусею, похазяйнувати на кухні дідуся Пєтсона чи під дахом у Карлсона.

Музей щорічно практикує змінні виставкові площадки. Влітку 2017 р. презентована творчість сучасної шведської дитячої письменниці Барбру Ліндгрєн [4]. Ігрова виставка створена з персонажів її книг, інтерактивний підхід домінуючий. Простір для дитячих фантазій, уявних ситуацій безмежний. Для найменших приготовлена окрема казкова кімната – дитячий майданчик з гірками, чудернацькою хатинкою. Тут влаштовують театральні вистави на невеликій сцені для малюків. Для старших – живий театр, де казки, поезія, музика і реальність переплітаються, адже актори залучають відвідувачів до свого фантастичного дійства. Щороку в музеї показують більше 1600 спектаклів [4]. Після бешкетування і забавок потрібно підкріпитися. На це є ресторан з традиційними шведськими фрикадельками, млинчиками, солодощами, морозивом, випічкою власного виробництва, вегетаріанськими та сезонними пропозиціями. Вечорами заклад перетворюється на банкетний зал для дорослих.

У 2017 р. в музеї облаштували власний сад, де можна перепочити, подихати свіжим повітрям, послухати живий оркестр, насолодитися краєвидом Стокгольма, поласувати морозивом зі спеціального кіоску. Один з найбільших магазинів дитячої книги у Швеції знаходиться в Юнібакені. Тут продають як книги А. Ліндгрєн, так і інших авторів, при чому різними мовами, також CD диски, сувеніри, іграшки. Якщо наміру купувати немає, можна приходити до магазину, ніби це бібліотека, діставати книги з полиць, питати поради у продавців і читати, читати. Кожен день в Юнібакені не схожий на інший: працюють творчі майстерні, майстер-класи, оновлюються театральні вистави, відбуваються конкурси та інтерактивні ігри. Двічі на тиждень, за півгодини до відкриття, проходить казкова ранкова зарядка. Дитяче свято ніколи не закінчується.

Юнібакен, як і літературний світ Астрід Ліндген, стверджує право дітей на особливість і цінність їхнього життя, право на гру та пустощі, право на пізнання навколишнього світу і право на щасливе майбутнє.

Найвідвідуваніший музей Стокгольма [3], побудований навколо свого головного експонату – величного корабля Васа (названого на честь королівської династії), який знаменитий тим, що мав стати гордістю Швеції, але затонував під час першого спуску на воду в 1628 р. Причиною

трагедії, що забрала життя третини екіпажу, стали прорахунки в конструкції вітрильника. Він пролежав на дні 333 роки [3]. У 1956 р. археолог-аматор Андрес Франзен знайшов Васу, у 1961 р. корабель було піднято, законсервовано, 20 років пішло на реставрацію і в 1990 р. відкрито музей. Він присвячений єдиному у світі галеону XVII ст., що на 95% зберігся до наших днів [3].

Музей має декілька поверхів – ярусів, які дозволяють роздивитися Васу у всій красі та розкоші. 9 виставок цікаво описують історію й долю корабля. Німі предмети «розповідають» з емоційним підкресленням, ставлять перед відвідувачем питання. Тут можна замовити традиційну екскурсію, а можна скачати з сайту музею на свій телефон аудіогіда та індивідуально пройти всі експозиції. У кінозалі впродовж дня демонструється 25-ти хвилинний фільм про минуле Васи, технології підйому і збереження. На поверххах розміщені макети вітрильника, інформаційні таблички, інтерактивні вітрини, є зали, де представлений внутрішній інтер'єр корабля, особисті речі, сундуки, відтворені по знайдених кістках воскові фігури моряків. Музейники не лише відновили зовнішність людей, а й написали короткі історії їх життя. Все доступно для відвідувачів 16-ма мовами. У реальному розмірі представлена копія артилерійської палуби, правда, гармати бутафорські, проте тут можна ходити і чіпати руками. Музей Васа – це не місце вічного спокою корабля, а музей життя.

Інфраструктуру музею складають ресторан, сувенірна крамниця, книжкові кіоски, камери схову для речей, кімнати матері та дитини, інформаційний центр з друкованими проспектами різними мовами та окремо для дітей. Зараз і музей Васа, і Юнібакен стабільно входять до must-visit Стокгольма, тобто є об'єктами обов'язкового відвідування туристами, більше того, часто виступають самодостатньою метою подорожі.

Загалом є підстави стверджувати, що сучасний шведський досвід музейної комунікації заслуговує на глибоке вивчення та використання.

Список використаних джерел та літератури

1. До дня народження А. Ліндгрена. URL: <http://centeracademia.wordpress.com> (дата звернення: 03.09.2017).
2. Мазурик З. Музеї – європейські тенденції та українські. URL: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=148> (дата звернення: 03.09.2017).
3. Музей Васа. URL: <https://www.vasamuseet.se>. (дата звернення: 03.09.2017).
4. Повесть о Юнибакен. – URL: <https://www.junibacken>. – (дата звернення: 03.09.2017).

**СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В
УНІВЕРСИТЕТІ МАРМАРА: ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ**
Оксана Клімчук – стипендіатка Ради з науково-технічних досліджень
Туреччини (TÜBİTAK) в Університеті Мармара
Університет Мармара (Стамбул, Туреччина)

**ELECTRONIC RECORDS MANAGEMENT SYSTEM: CASE
STUDY: THE MARMARA UNIVERSITY EXPERIENCE**
Oksana Klimchuk – Bursar of the Scientific and Technological Research
Council of Turkey (TÜBİTAK) at Marmara University
Marmara University (Istanbul, Turkey)

This article deals with the process of implementation of Electronic Records Management System at the Marmara University. It describes some principles of system use.

Key words: electronic records management, Electronic Records Management System, ERMS, electronic record, electronic signature, implementation.

Marmara University is one of the most important institutes of higher education in Turkey. Close to 3,000 academic staff and more than 70,000 students are making contributions to Marmara University's academic activities today.

In 2003, a circular to commence the «Electronic Turkey» project («e-Turkey») was signed. This was a beginning of the electronic records management implementation in Turkey. This process was also accelerated by the enactment of the Law «On Electronic Signature» in 2004, which affirmed the fact that the electronic record has the same legal validity as the paper ones and can be used as evidence. Since Marmara University was involved in the development of electronic records management systems at a state level, later it was necessary to implement them at the University too.

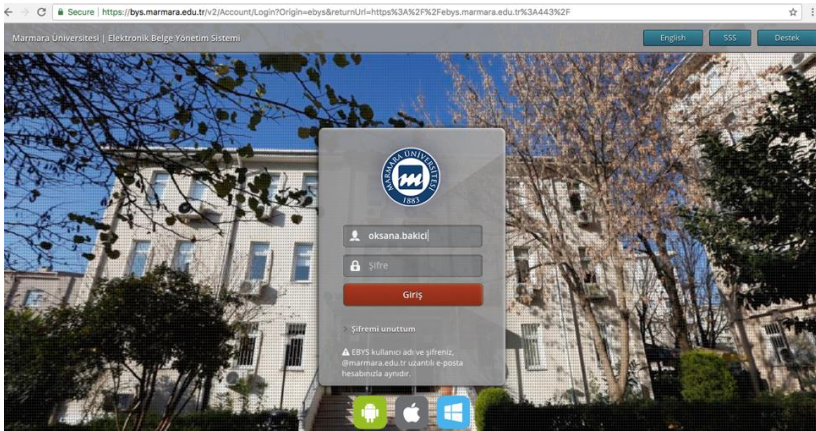
The University of Marmara became the first university in Turkey where electronic records management system was implemented. This process began in 2013. A deep analysis of the paper records management system at the University was conducted at that time. In particular, attention was paid to what kinds of records are created, which departments create records, and who sign these records, whom they are sent to, etc. The Faculty of Science and Arts was selected as the experiment place, which includes the Department of Information and Records Management (Bilgi ve Belge Yönetimi) and some other University units, which, according to the results of the analysis, produced the largest number of records. The members of the created working group were sent to each experimental unit to study all the processes of the trial work.

The results showed that different departments created the same records in a different way, the same actions were performed differently. Therefore, there were a lot of works. In order to achieve a better result, not only specialists in records management, but also IT specialists were involved in the project's implementation. Having developed the flowcharts, they began to create electronic records management system in accordance with the requirements of the TSE 13298 Standard. It is important to note that Standard TSE 13298 «Electronic Records Management» (13298 sayılı Elektronik Belge Yönetimi Standardı) was developed on the base of the Professor Kandur work «Criteria for electronic records management system. Standard model (v.2.0)» [1].

© Оксана Клімчук

In order to facilitate the work for the academic staff and auxiliary staff of the University, an Instruction on the use of the electronic records management system was developed. The document states that this ERMS was designed to transfer the processes of information and records exchange in the electronic environment and manage them in real-time mode via the Internet. In addition, ERMS standardizes official correspondence both within the university and with other institutions and organizations. Implementation of ERMS involves minimizing costs, including paper, paint, photocopying and human resources. Another function of the ERMS is to prevent the emergence or minimization of the complexity that arose with paper records: their loss, long delivery of records, late delivery of records by fax or failures in the system, the human factor [2].

ERMS is a part of the University's electronic services system. Login to this system is operated through the site <http://ebys.marmara.edu.tr>, Picture 1. The site is presented in two languages: Turkish and English. At the bottom of the registration data entry window, there is a link to download the mobile ERMS application for Android, iOS, and Windows operating systems. Their presence makes the process of working with the system even more convenient, because if the computer is not always at hand, then with the phone in the modern world, we actually do not go apart. To enter directly into the ERMS, a corporate email address is required, the part that is before the @ sign. The electronic mailbox is created on the server of the University for each employee.

Picture 1. Marmara ERMS entrance page

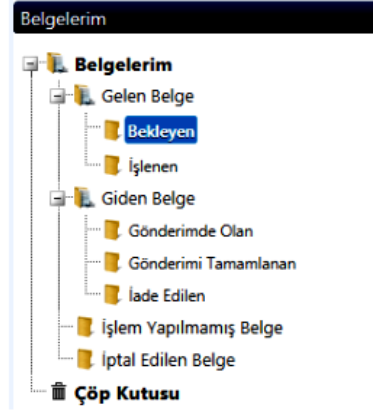
The internal structure and access controls depend on the position occupied by the person. The higher position, the more complex structure and more functions and capabilities will have an employee.

Picture 2. a) the structure of the main menu of the personal page of the deputy head of the Department; b) the personal page of the academic research assistant

The menu of the personal page of the deputy head of the Department has the following structure: Belgelerim – My Records, the folder contains: Gelen Belge – Incoming Records, Bekleyen – Pending, İşlenen – Processed, Giden Belge – Outcoming Records, Gönderimde Olan – In submission, Gönderimi Tamamlanan – Sent, İade edilen – Returned, İşlem yapılmamış belge – Unprocessed record, İptal edilen belge – Cancelled records, as on the Picture 2a.

a)

b)

In addition to the My Records folder, there is also a folder of the Faculty (in this case it is a folder of the Faculty of Arts and Sciences) and a department folder (here – the Department of Information and Records Management). These folders have the same structure as the My Records folder. The structure of the personal page of the academic research assistant as we can see on the Picture 2b, has a much simpler look, since his/her responsibilities are less.

Every record in the system has Metadata. In the electronic records management, the concept of metadata plays a very important role. Metadata is connected with a record, gives brief information about the record, but is not a part of it. The University's ERMS metadata is divided into four blocks and contains information about number of a record, record creation date, reference number, file version, information classification level, validity period, urgency level, reply date, moving inquiry, paper copy, place of production, date of production, owner of record, producer of record, etc. All this information can be used for records search later and for archival using of the records. It supports appropriate management of the records within the time they are needed.

The ERMS of the Marmara University is a complicated system. However, it is quite easy to use. For a more enhanced experience, automatic notification about new record in the system can be added. Thus, stuff will not have to check the system

every 5 minutes. To protect the system, a notification letter about log in to personal account with a new device can be sent to email. In this way, the system can be protected from unauthorized access.

Ideally, the ERMS of University should consist of 3 parts: 1 – management of electronic records; 2 – systematization of electronic records; 3 - electronic archive. At present, only the first part is existing at the University and further work is to upgrade and improve the system. There is a constant internal audit at University to monitor the work of the system and identify deficiencies. Thus, it was found that during the period from February 2013 to November 2016, a huge number of records in the process of systematization fell into the folder «General». The reason of this was that employees did not use or misused the Standard File Plan, which led to an unnecessarily large number of records. Subsequently, this will result in the analysis of the records, giving the wrong indexes, and also electronic archive will be formed incorrectly.

Despite important achievements there is still a lot to do. As mentioned in the article of Özdemir, Turkey does not currently have the infrastructure in place for the transfer of records in digital formats and media and this, it could be argued, directly impacts on the archival user who will not have access to information its government has created in digital format for the foreseeable future [3, p.122]. This problem not only affects the government but the universities too in terms of producing research outcomes that can be implemented at a state level. With each passing year of use of ERMS, issues of electronic records storage become more and more relevant. It is anticipated that the Turkish state archives will provide guidance on this issue in the near future.

References

1. Hamza Kandur Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (v.2.0). Gözden geçirilmiş 2. Basım. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, 2006, 118 s.
2. T.C. Marmara Üniversitesi Elektronik belge yönetim sistemi kullanım kılavuzu. Retrieved from http://ebys.marmara.edu.tr/mardocs/ebys_kullanim_kilavuzu_v19.pdf
3. Lale Özdemir An Insight into the Transfer of Digital Records to Archives // ÜNAK 2013 Konferansı. Bilgi Sistemleri Platformlar Mimariler ve Teknolojiler. 19–21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul. P. 121-126.

ЗАКОН ПРО СВОБОДУ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ДОСТУП ДО УРЯДОВИХ ФОНДІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ АРХІВІ США

Тетяна Клиніна – к.і.н., ст. викл.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

FREEDOM OF INFORMATION ACT AS AN ACCESS TO UNITED STATES GOVERNMENT RECORDS AT THE U.S. NATIONAL ARCHIVES

Tetyana Klynina – PhD (History), Senior Lecture
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article is focused on an accessibility to public documents as legally as possible. NARA preserves records independently of their original format, and makes these records available to the public over the Internet. NARA staff has continued working with other agencies to ensure preservation, protection and service to the public, the permanently valuable records of the United States Government.

Key words: access, USA, Freedom of Informational Act, Congress, government information.

Однією з основ американської демократії є переконання у тому, що уряд повинен давати відповіді на питання, які виникають у американських громадян. Саме тому, аби користуватися довірою громадськості, уряд має бути настільки відкритим наскільки це є можливим. Саме за цих умов у 1966 р. Конгресом був прийнятий закон про свободу інформації, який забезпечив громадян США легальним правом, за допомогою якого вони могли вимагати доступ до урядової інформації, що не була загальнодоступною. На сьогодні цей закон цікавий не тільки тим, що став основою законів про доступ до інформації на всій території США та по всьому світу, а й тим, що він продовжує розвиватися й зараз, з урахуванням того як стають доступними нові фонди [6, с. 134].

Закон про свободу інформації постійно змінюється, оновлюється та вдосконалюється. На початковому етапі свого існування даний закон надавав недостатньо прав для громадськості оскаржувати урядові рішення, які відмовляли у доступі до інформації [5]. Після Уотергейського скандалу на початку 70-х років, Конгрес не підтримав внесення змін до закону про свободу інформації, які надавали право вето президенту Форду, а прийняв інші зміни, які встановлювали поточні процедури розгляду та оскарження, що надавали громадськості можливість оскаржувати рішення уряду про відмову до доступу їх інформації [2].

У 1996 р., завдяки збільшенню електронних записів, поширенню Інтернету та збільшенню судових рішень про те, що електронні записи також є предметом дії закону про свободу інформації, Конгрес приймає зміни до цього закону. Ці поправки вимагали від агенцій передивитися електронні документи за вимогами закону про свободу інформації, надавати дослідникам доступ до записів в електронному вигляді, якщо вони були доступні у такому форматі, а також створювати онлайн-читальні для публікації записів частого запиту [4, с. 321].

© *Тетяна Клиніна*

У грудні 2005 р. президент Буш видав Закон 13392, який зобов'язував усі агентства переглянути свої програми та розробити плани щодо покращення обслуговування клієнтів та процесу перевірки дотримання вимог закону про свободу інформації. Під керівництвом Міністерства юстиції агентства розробили плани удосконалення закону про свободу інформації щодо усунення недоліків у своїх програмах [2].

Простіше кажучи, закон про свободу інформації надає представникам громадськості право вимагати доступ до будь-якого документа, зібраного або створеного виконавчим органом. Згідно із законом про свободу інформації, урядові агенції повинні шукати, переглядати сторінку за сторінкою та надавати громадськості стільки інформацію, скільки необхідно, за умови що вона не підпадає під конкретні обмеження, визначені законом [6, с. 267]. Якщо державна установа вирішить приховати інформацію від громадськості в рамках закону про свободу інформації, вона повинна навести один з дев'яти винятків, встановлених законом. Якщо агентство спростовує або не надає інформацію, то запитувач має право оскаржити рішення агентства безпосередньо тієї урядової агенції, яка відмовила у наданні інформації. Якщо агенція відхилила й апеляцію, запитувач може потім подати позов проти уряду через систему окружних судів США. Суд збирає інформацію та приймає остаточне рішення щодо того, чи можуть документи бути надані громадськості [2].

Закон про свободу інформації чітко прописує види урядової інформації, яка не підлягає громадськості, а саме: 1) інформація, спеціально уповноважена за критеріями, встановленими Виконавчим розпорядженням, для зберігання в таємниці інтересів національної оборони чи зовнішньої політики; 2) інформація, яка стосується винятково внутрішніх правил та практики діяльності персоналу урядової агенції; 3) інформація, спеціально утаємничена від розголошення згідно із законом; 4) комерційна таємниця або фінансову інформацію, отримана від привілейованої особи або конфіденційно; 5) міжгалузєва або внутрішня інформація урядових агенцій, такі як меморандуми або листи, які не будуть доступні законом іншій стороні, крім самої агенції; 6) персональні і медичні файли або аналогічні файли, розкриття яких буде необґрунтованим вторгненням в приватне життя; 7) записи чи інформація, зібрані для цілей правоохоронної діяльності; 8) інформація, що міститься у звітах про експертизу, експлуатацію чи стан, підготовлених від імені органу, відповідального за регулювання або нагляд за фінансовими установами; 9) геологічна та геофізична інформація та дані, включаючи карти, особливо щодо свердловин [3].

Якщо інформація визначається як така, що шкодить національній безпеці, Національний архів США має дуже обмежені повноваження щодо їх оприлюднення. Як правило, розгляд запитів щодо їх доступу займає тривалий період часу. В обмежених випадках співробітники Національного архіву США можуть виключити інформацію, яка не підлягає оприлюдненню, а також надавати дослідникові несекретну або розсекречену інформацію. Однак, у більшості випадків, працівники архіву, стосовно доступу до інформації, надають копії секретних документів відомству спостерігачів для розгляду їх розсекречення [2]. Після того, як всі необхідні відомства розглянули документ і

відправили інструкції з розсекречення в Національний архів США, створюються версії документів, готових до загального користування. Процес координації може займати кілька років. Після ідентифікації документів і прийняття рішення про неможливість їх оприлюднення за низкою причин, крім національної безпеки, спостерігачі архіву вивчають кожну сторінку з метою виявлення того, чи не підпадає будь-яка інформація під дію інших восьми винятків в Законі про свободу інформації. Цей процес може бути тривалим і кропітливим. Спостерігачі архіву мають більше часу для прийняття рішення про доступ до інформації, яка підпадає під винятки в законі. При цьому має бути дотримана рівновага між потребою громадськості володіти інформацією і законодавчим захистом конфіденційної інформації [2].

Відповідно до закону про свободу інформації, конфіденційна інформація вилучається; при цьому надається можливість досліднику отримати максимум інформації [3]. Як відзначають спостерігачі Національного архіву США, найпоширенішим видом несекретної інформації є особисте життя. Розкрадання особистих даних, викликаних постійним доступом до інформації, також є серйозною проблемою. Оскільки все більше і більше документів набувають доступності в світі в електронному вигляді, захист особистих даних стає все більш складним завданням. Працівники архіву усіма силами намагаються захистити поточні особисті дані, проте, обсяг сховищ не дозволяє розпізнати кожен біт особистої інформації. Інші види інформації: слідча інформація, інформація приватних структур і документи справ, - як правило, розглядаються в рамках Закону про свободу інформації [2].

Як бачимо, закон чітко регламентує процес та ті види інформації, які мають право бути прихованими з метою забезпечення цілісності функціонування американської держави. Але тоді постає питання, а яка інформація може бути оприлюднена? Відповідь на це питання надає параграф 552 Закону Сполучених Штатів Америки про свободу інформації. Зокрема, зазначається, що до інформації, яка підлягає оприлюдненню, відносяться нормативні документи, висновки, розпорядження, записи, протоколи, які створюються установами. Кожна установа повинна робити інформацію загальнодоступною відповідно до нижченаведених правил. Також установа має спеціально визначати і своєчасно публікувати в «Федерал Реджистер» для відома громадськості: опис структури свого головного і регіональних підрозділів, а також адреси, способи отримання та імена службовців, які можуть довести до відома громадськості інформацію, і кому громадяни можуть зробити подання або запити, або отримати рішення; виклад стратегії та порядку, відповідно до якого розподіляються і визначаються функції установи, в т.ч. характер і вимоги всіх існуючих формальних і неформальних процедур; процедурні норми, опис існуючих форм або відомості про місця, в яких такі форми можуть бути отримані, а також відомості про обсяг і зміст усіх документів, звітів або результатів перевірок; найважливіші з правил роботи, встановлених відповідно до закону, а також заяви про загальні принципи діяльності або про їх тлумачення, розроблені і прийняті цією установою; будь-які документи, що вносять зміни, поправки, чи такі, що касовують дещо з перерахованого вище [1].

За винятком тих випадків, коли особа була належним чином і своєчасно проінформована про умови, викладені в матеріалах, за жодних обставин не можна змушувати особу вдаватися до, так само як і використовувати проти такої особи будь-які матеріали, що підлягають опублікуванню в «Федерал Реджистер», але не опубліковані в ньому. При цьому він вважається опублікованим в «Федерал Реджистер» у разі посилання на нього з дозволу директора «Федерал Реджистер» [1].

Таким чином, закон про свободу інформації забезпечує право громадськості на доступ до документів уряду США і є важливим компонентом забезпечення підзвітності влади народу, якому вона служить.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон США от 20 июня 1966 года О свободе информации (The Federal Freedom of Information Act) Свод законов США – титул 5, § 552. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1020192#pos=0;283 (дата звернення: 28.08.2017).
2. David J. Mengel. Access to United States Government Records at the U.S. National Archives and Records Administration. URL: http://www.archivists.org/publications/proceedings/accesstoarchives/07_David_MENGEL.pdf. (дата звернення: 28.08.2017).
3. Freedom of Information Act Resources. URL: <http://www.llsdc.org/freedom-of-information-act-resources> (дата звернення: 28.08.2017).
4. Jean L. Sears, Marilyn K. Moody. Using Government Information Sources: Electronic and Print. Washington: Greenwood, 2001. 550 p. (дата звернення: 28.08.2017).
5. National Plan for Access to U.S. Government Information. URL: <https://www.fdlp.gov/project-list/national-plan> (дата звернення: 28.08.2017).
6. Public Access to Government Information in the 21st Century: Hearings Before the Committee on Rules and Administration, United States Senate, One ... 19, July 16 and 24, 1996 (Classic Reprint). Washington: Forgotten Books, 2017. 540 p.

МУЗЕЇ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ СУСПІЛЬСТВА: ПАМ'ЯТТЄВА ПАРАДИГМА

Алла Киридон – д.і.н., проф.

директор Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»
(Київ, Україна)

MUSEUMS IN SOCIO-CULTURAL SPACE OF SOCIETY: PARADIGM OF MEMORY

Alla Kyrydon – Doctor of Science (History), Prof.

Director of the State Scientific Institution "Encyclopedic Publishing House"
(Kyiv, Ukraine)

The museum is a multifunctional institute of social memory, through the intermediary of which is realized the need of society in the selection, storage and presentation of specific groups of cultural and natural objects. The basis of interaction between collective memory and the museum are: structural components (knowledge, traditions, values, symbols, images) and functional interconnection, which is found in the implementation of functions: documentation, education, upbringing, communicative, ideological, adaptation, identity, integrative.

Key words: *institute, museum, memories, values, discourse of memory*

Останніми десятиліттями в умовах карколомних геополітичних зрушень в усьому світі сплеск інтересу до музеїв викликав не лише їх кількісне зростання, але й потребу якісних перетворень їх сутнісного наповнення. Зміни в суспільстві останніх десятиліть призводять до ускладнення процедур культурної самоідентифікації й оприявнюються в соціально-духовній сфері. Це увиразнює роль інституцій пам'яті. Музеї, поряд з бібліотеками та архівами, належать до інститутів, соціальною функцією яких є збереження пам'яті. Ці інституції актуалізують минуле, зберігають історичні джерела для відтворення культури, а також є індикаторами соціокультурних змін.

Останнім часом у світі спостерігається зростання інтересу до музеїв, які інтенсивно розвиваються, зазнаючи не лише кількісного збільшення, але й якісних змін [1]. У спільноті музейних фахівців дедалі більше визнання знаходять уявлення про «інтегровані» музеї і положення «нової музеології», яка розглядає музей як інститут, що виходить за межі консервації, демонстрації і трансляції історико-культурної спадщини та переходить до здійснення ширшої соціальної місії культурної ідентифікації та інтеграції в навколишнє середовище [2].

Різноманітним аспектам історії музейної справи в Україні та діяльності музеїв присвятили дослідження М. Бондар, І. Буланій, І. Дворкін, Л. Гайда, Н. Ганнусенко, О. Грекулов, Г. Елькін, М. Кашин, І. Кирсим, О. Крук, О. Костюкова, М. Лощинин, Р. Маньковська, Г. Мезенцева, В. Обозний, З. Огризко, Є. Піскова, І. Прус, А. Сайненський, Т. Скрипка, Г. Скрипник, Л. Славін, В. Солодова, В. Столетов, М. Ткаченко, Я. Треф'як, Л. Федорова, Л. Чупрій, Ю. Омельченко, І. Явтушенко та інші.

Метою публікації є дослідження музею як інституту пам'яті. Наукова розвідка заґрунтована на «нормативній парадигмі» П. Рікера (яка розглядає

роботу пам'яті з забування, переоцінювання та опрацювання минулого); «культурній пам'яті» та «комунікативній пам'яті» Я. Ассмана та А. Ассман, «міськ пам'яті» П. Нора; «колективного пам'ятання» П. Коннертона та ін. Відтак пріоритетним у висвітленні питання є пам'яттєвий дискурс; до розгляду діяльнісної складової музеїв звертаємося лише опосередковано.

Початково окреслимо понятійно-категоріальний простір. *Інститути* (від латинського «*institutum*», що означало встановлення, запровадження, звичай) є необхідними атрибутами сучасного динамічного суспільства, що фіксують перевірені досвідом форми реалізації суспільно значущих функцій та дію механізму раціоналізації соціальних практик. Як зауважили П. Бергман і Т. Лукман, інститути «з'являються в кожній соціальній ситуації, що триває якийсь час» і виникають у контексті певних соціальних процесів [3]. Вивчення «інститутів» започаткували О. Конт (1798 – 1857) та Г. Спенсер (1820 – 1903). У сучасній літературі поняття «інститут» не має усталеного значення [4, с. 264]. й використовується як:

1) соціальне утворення – як комплекс загальних соціальних (політичних, правових, моральних, релігійних і т.п.) норм, правил і принципів, культурних зразків, звичок, типів мислення й моделей поведінки, що маркують сутність і стабільність соціальних явищ, визначають і регулюють соціальні відносини та різнопланову діяльність людини;

2) соціальне утворення, або установа, – соціальна одиниця, організація, що виступає суб'єктом соціальних відносин [5]. Тобто «інститут» розуміється або як маркер, норма, прийняте правило поведінки, або як організація, установа, орган, асоціація, об'єднання людей. У першому випадку можна говорити про нормативну (у значенні правил поведінки); у другому випадку – про організаційну інтерпретацію інституту;

3) як працююча, чинна норма інститут реалізується в повсякденній практиці, стає стійкою й типовою. С. Кірдіна пов'язує поняття «інститут» і «практика» й визначає інститути як «глибинні, історично стійкі форми соціальної практики, що забезпечують відтворення соціальних зв'язків і відносин у різних типах суспільств» [6]. Представник теорії нового інституціоналізму Д. Норт визначає інституції як «правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, що структурують повторювані взаємодії між людьми» [7].

Інститути – це комплекс правил, принципів, норм, установок, які регулюють різні сфери людської діяльності. У рамках соціального інституту як певного типу організації соціальна практика стандартизується, стає об'єктом проектування й управління. Одним із таких соціокультурних інститутів є музей з огляду на заангажованість його в соціальну систему, загальнокультурні процеси, ефективність взаємодії з суспільством та іншими інститутами. Музей як соціальний інститут передбачає регламентований тип соціальних відносин, має зобов'язуючу силу у збереженні культурної спадщини. У його межах здійснюється контроль над комплектуванням колекцій, зберіганням та використанням музейних предметів, генеруються особливі інституційні установки і взірці поведінки, засновані на повазі до минулого, соціальної пам'яті і досвіду [8].

У тлумаченні визначень поняття «музей» також спостерігається певна варіативність. Музеї (від гр. «Μουσείον» – «храм музи») – складний соціокультурний інститут, соціальною функцією якого є збереження пам'яті, стабілізація / маркування норм і цінностей суспільства, трансляція соціокультурного досвіду.

Діяльність музеїв регулює Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29 червня 1995 р. (зі змінами), що визначає правові, економічні, соціальні засади створення і діяльності музеїв України та особливості наукового формування, вивчення, обліку, зберігання, охорони і використання Музейного фонду України, його правовий статус, і поширюється на всі види музеїв та заповідників у частині їх музеєфікації, а також обліку, зберігання та використання, охорони, консервації, реставрації музейних предметів, музейних колекцій та предметів музейного значення. У цьому Законі музеї визначено як «культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини». Нормативні питання формування Музейного фонду України містить «Положення про Музейний фонд України», затверджене Постановою Кабінету Міністрів від 20 липня 2000 р. № 1147. В Україні діють понад 5 тисяч музеїв. Із них 478 музеїв державної та комунальної власності (зокрема 128 історичного профілю), з яких 28 – національні (8 музеїв підпорядковані Міністерству культури України, 13 перебувають у підпорядкуванні інших установ та громадських організацій). Решта музеїв – переважно комунальні (підпорядковані обласним управлінням культури або міським чи районним відділам культури, й фінансуються з місцевих бюджетів). Водночас необхідне вироблення узгодженої політики держави щодо підвищення ролі музеїв у формуванні колективних уявлень про історію України.

Цілісне осмислення музею чи не вперше дав відомий філософ М. Федоров, концентруючи увагу на моральній сутності музею та його значущості в суспільстві і культурі. Він розглядав музей як репрезентанта пам'яті, «пам'яті загальної для всіх людей, як собору всіх живих, пам'яті, невіддільної від розуму, волі і дії, пам'яті не про втрату речей, а про втрату осіб» [9, с. 387].

Узагальнюючи визначення сучасної історіографії, маємо таке трактування поняття: музей – це державна, громадська, приватна установа культури, призначена для збору, зберігання, вивчення та публічного подання (експонування, публікації) музейних предметів і музейних колекцій, які є невід'ємною частиною національного культурного надбання [10]. Музей також може розглядатися як інформаційний центр культурної спадщини, інститут соціокультурної адаптації, інструмент пізнання культурних цінностей минулих епох і сучасності, а також інтерпретування їх значень з метою суспільного самопізнання й самовизначення.

У аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень музей визначено як «багатофункціональний інститут соціальної пам'яті, через посередництво якого реалізується потреба суспільства у відборі, зберіганні та презентації специфічної групи культурних і природних об'єктів, які

усвідомлюються суспільством як цінності, що передаються з покоління в покоління» [11]. О. Панченко визначає музей як «сховище» соціальної пам'яті, вилонуваної в об'єктах природи і предметах матеріальної культури [12].

Основними напрямками діяльності сучасних музеїв в Україні є науково-дослідницька, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних збірань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначені як культурні цінності, з метою включення до Музейного фонду України. Предмети Музейного фонду України є культурними цінностями, що постійно зберігаються на території України та за її межами або згідно з міжнародними договорами підлягають поверненню в Україну. Серед багатьох функцій музею (напр., експозиційна, інформативна, гносеологічна, просвітницька, виховна та ін.) увиразнюється саме меморіальна.

Головна місія музею – генерування культури теперішнього й майбутнього на основі збереження та актуалізації всіх елементів історичної спадщини. Водночас ці установи самі є репрезентантами «менталітету епохи» та культурної пам'яті. Принагідно нагадаємо думку видатного культуролога Я. Ассмана: передавання й повернення культурних смислів у вигляді обрядів (дій) і предметів (пам'ятників, меморіалів, храмів і т.д.), які «експлікують імпліцитний показник часу та ідентичності», є основою культурної пам'яті [13]. Відтак, форми цих інституцій, а також методи репрезентації / інтерпретації минулого та смислові акценти визначаються нормами й цінностями культури сучасності.

У контексті пам'яттєвого дискурсу особливо вагомою видається роль музеїв в умовах соціокультурних трансформацій, зміни традиційних стандартів та стереотипів мислення. Зазвичай в такі періоди відбувається радикальне переосмислення минулого, «вбудовування нових дистанцій і контрастів» [14], спостерігається когнітивний дисонанс ціннісних систем (відбувається зіткнення чи спроба накладання «устійненого» й «нового», співіснування несхожих, або навіть й протилежних ціннісних систем, різних моделей минулого тощо). Це потребує необхідного реагування від музеїв. Розкриваючи зміст і призначення музею, М. Федоров писав: «Народи в нещасті звертаються до минулого і там шукають розради. Музеї слугують вираженням такого почуття» [15].

Як зазначив А. Еткінд, механізм пам'яті моделює структура музею; об'єкти, що зберігають матеріальну пам'ять відповідного (свого) часу і в цій якості практично незмінні, доповнюються підписами, зміст яких періодично піддається сумнівам, дебатуються й переглядається. Об'єкти без підписів не репрезентують пам'яті, як і підписи без об'єктів. На думку автора, у загальній формі ці явища можна описати як «тверду» («жорстку») і «м'яку» пам'ять [16]. «Тверда» («жорстка») пам'ять закріплена у формі різноманітних «місць пам'яті», музейних експозицій, календаря офіційних пам'ятних дат, меморіалів, церемоніалів тощо. Ці обидва види пам'яті (документи і монументи, тексти і меморіали, наративи і пам'ятники) взаємодоповнювані та взаємозалежні: «Щоб

актуалізуватися в свідомості сучасників, зміст твердої пам'яті – наприклад, пам'ятники – вимагає інтерпретації в тексті. Щоб зберігатися в поколіннях, зміст м'якої пам'яті – громадська думка, історичні дебати, літературна уява – вимагає фіксації в матеріалі. Ключове значення мають не окремі форми пам'яті (тверда (жорстка) і м'яка), але самі переходи між ними, їх взаємна оберненість і відносна прозорість одна для одної [17]. Очевидно варто зауважити, що не лише механізм пам'яті моделює структуру музею, але й породжені пам'яттєві змісли епохи конфігурують структуру музею.

У пам'яттєвому дискурсі музеї розглядають як: 1) засоби збереження пам'яті; 2) омунікатори / посередники; 3) носії пам'яті; 4) місця пам'яті; 5) топоси пам'яті та ін. Соціальна / культурна пам'ять і музеї як соціокультурні феномени мають глибинну схожість / спорідненість: знання, традиції, цінності, символи, образи, що становлять основу колективної пам'яті, водночас є системотворчими елементами музею й займають чинне місце в його діяльності. Взаємодія пам'яттєвих зміслів і музеїв сприяє збереженню, актуалізації й трансляції колективної пам'яті від покоління до покоління.

За профілем музеї поділяються на природничі (антропологічні, біологічні, ботанічні, геологічні, зоологічні, мінералогічні, палеонтологічні), історичні (загальноісторичні, військово-історичні, історії релігії, історико-побутові, археологічні, етнографічні), літературні, художні (образотворчого, декоративно-прикладного, народного, сучасного мистецтва), мистецькі (театральні, музичні, музеї кіно), науково-технічні, комплексні (краєзнавчі, екомuzeї), галузеві тощо. На основі ансамблів, комплексів пам'яток та окремих пам'яток природи, історії, культури та територій, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність, можуть створюватись історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби тощо.

Особлива роль належить історичним музеям, які виконують охоронно-зберігаючі, науково-дослідницькі, просвітницько-виховні функції, водночас їх провідними функціями є збереження, відтворення та формування колективної пам'яті українського народу. У цьому контексті музей виступає, як історично обумовлений багатофункціональний інститут соціальної пам'яті, через посередництво якого реалізується потреба у відборі, зберіганні й презентації специфічної групи культурних і природних об'єктів, які усвідомлюються суспільством як цінності, що передаються із покоління в покоління. Серед численних інститутів, що виникли як засіб збереження та дослідження історичної минувшини, вагоме місце посідають музеї при навчальних закладах [18]. Трансформації соціогуманітарного простору зумовлюють появу різноманітних за формою і змістом музейних комплексів, зокрема й віртуальних музеїв.

На відміну від архівів та бібліотек, які збирають переважно документальну спадщину, музеї мають широкий профіль комплектування музейних предметів меморіального значення: предмети – свідчення епохи в усій сукупності форм, видів та носіїв пам'яті, артефактів, які транслюють певний культурний код нації, виховують «візуальну культуру» і зберігають репрезентативні та унікальні рухомі та нерухомі пам'яткі матеріальної та духовної культури.

Музеї виступають також своєрідним місцем пам'яті. Створення меморіальних музеїв, музейних комплексів виступає однією з основних форм увічнення пам'яті.

Сучасний музей є своєрідним маркером культурного коду, простором, що перебуває в безперервному розвитку й має високу силу інформаційного та емоційного впливу. Так, музеєфікація артефактів транслює певний культурний код і стимулює реактивіцію пам'яті. Конструйовані й структуровані символічні ряди простору музею (як засіб опосередкованого впливу) імпліцитно змінюють саму соціальну реальність. Йдеться про моделювання своєрідної психопросторової інтеграції у якій відбувається видозміна конструкту культурних установок.

Музей як історично сформований інститут, виступає засобом адаптації людини в культурній сфері, місцем її духовного збагачення, що стимулює моральний і естетичний розвиток особистості. У сенсі антропологічному музей, як транслятор соціальної пам'яті, пов'язаний з культом пращурів. Він є культурним простором, що концентрує, репрезентує наявний досвід і «несе відповідальність» за його передавання іншим поколінням через почуття, емоції й переживання, тобто досвід практичний, екзистенціальний і сакральний [19]. Такі характерні для музеїв структурні сегменти як знання, традиції, цінності, символи, образи водночас є формотворчими соціальної пам'яті. Ця інституція виконує функцію соціалізованого впливу. Зокрема, музей можна розглядати як посередника-провідника соціокультурних ідей. Водночас музей сприяє розширенню світоглядних уявлень, освітньо-наукового потенціалу тощо.

Музеї увиразнюють пам'яттєвий дискурс репрезентацією сукупності текстів, образів, матеріальних предметів тощо. При цьому вагомим видається врахування багатоплановості соціальних кордонів колективної пам'яті. Образи, уявлення, асоціації одного соціального шару чи соціальної групи можуть істотно відрізнитися від ментальних утворень інших в силу різного життєвого досвіду, варіантів особистих доль, психологічного складу різних спільнот. Окрім того, певна епоха може створювати відповідну масову ідеологію та міфологію, систему ціннісних орієнтацій і колективних образів. Відтак певна історичний час отримує свій якісний зміст і символічне значення. Бачення епохи сучасниками, як правило, відрізняється від того уявлення, яке входить у колективну пам'ять як сукупність стійких компонентів, водночас здатна змінюватися під впливом нових яскравих подій, радикальних процесів, соціальних змін. Образ епохи трансформується, коригується в колективній пам'яті, залежно від змін повсякденності [20].

Головна місія музею – генерування культури теперішнього і майбутнього на основі збереження і актуалізації всіх елементів історичної спадщини. Музейний об'єкт культурної спадщини має бути репрезентативним і автентичним, об'єктивно відображати факт культури певної історичної епохи та національної культури.

Музей має подвійну функціональну навантаженість: з одного боку, він є механізмом формування пам'яттєвих смислів, але з іншого, – пам'яттєві смисли також впливають (особливо в умовах соціокультурних трансформацій) на архітектоніку музею. Відтак, простір музею репрезентує, з одного боку,

специфічні риси мнемосвідомості епохи, яка відтворюється, але водночас – транслює свідомісні смисли часу прочитання коду. Це дає підстави говорити про методи конструювання соціально значущих мнємокомплексів. Спонукаючи глядача до споглядання, музей виховує «візуальну культуру». Образи минулого в масовій свідомості форматуються з різних сегментів: особистого життєвого досвіду, ціннісних установок, сучасного «потоків інформації» тощо.

Музеї, зберігаючи пам'ятки культури, є водночас важливим джерелом і каналом інформації, а також своєрідною платформою комунікування. Йдеться не лише про взаємодію відвідувачів та персоналу, а про трансляцію спадковості моральних і культурних норм. Музейні колекції та документи формують культурний простір пам'яті, залучають громадян до надбань національної культурної спадщини, спрямовують вектор спогаду. Музеї є інституціями культурної соціалізації громадянина, сприяючи вихованню моральних і культурних норм, ціннісних орієнтирів.

У цьому сенсі показовою видається аналітична довідка, підготована для урядових структур Національним інститутом стратегічних досліджень ще 2007 року під назвою «Музеї історичного профілю як інструмент державної політики пам'яті». У ній йшлося про те, що саме «музеї на сьогодні є одним із головних соціальних інститутів, які виконують функцію формування історичної пам'яті українського народу». Було зроблено узагальнюючий висновок, який, очевидно, мав би спонукати до роздумів: «Музеї історичного профілю продукують у громадян України різні уявлення про історичне минуле українського народу, консервують дуалізм історичної пам'яті. Не здійснюється консолідована політика держави щодо підвищення ролі музеїв у формуванні колективних уявлень про історію України» [21].

Таким чином, музей є багатофункціональним інститутом соціальної пам'яті. Музейна рефлексія соціокультурної реальності, заломлюючись через систему цінностей, життєвий досвід, особу відвідувача, трансформується в нове знання і служить основою формування колективної пам'яті суспільства [22]. Підґрунтям взаємодії колективної пам'яті та музею є:

- структурні елементи: знання, традиції, цінності, символи, образи;
- функціональний взаємозв'язок, який виявляється у реалізації функцій: документування, освітньої, виховної, комунікативної, світоглядної, адаптаційної, ідентифікаційної, інтегративної.

За своїм призначенням музеї є виразниками зв'язку епох: вони вмонтовують досвід минулих поколінь в суспільну свідомість сучасності через збереження і презентацію матеріальних предметів і нематеріальної спадщини – фрагментів зникаючої історичної реальності.

Список використаних джерел та літератури

1. Див.: Дриккер А.С. Музей в современном мире / А.С. Дриккер // Вопросы музеологии. 2011. № 1(3). С. 3.
2. Мастеница Е. Н. Феномен музея в философском наследии Н.Ф. Федорова / Е. Н. Мастеница // Вестник СПб ГУКИ. 2011. №3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-muzeya-v-filosofskom-nasledii-n-f-fedorova>.
3. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. Москва: МЕДИУМ, 1995. 323 с.

4. Синенко О.І. Інституціоналізація рекреаційної діяльності в Україні / О. І. Синенко // Вісник КНУТД. 2013. №1. С. 264.
5. Андреев Ю.П. Социальные институты: содержание, функции, структура / Ю. П. Андреев, Н.М. Коржевская, Н.Б. Костина. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1989. 186 с.
6. Кирдина С.Г. Институциональные матрицы и развитие России / С. Г. Кирдина. Москва: ТЕИС, 2000. 117 с.
7. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение / Норт Д.; [пер. с англ.] // THESIS. 1993. Т.1. Вып. 2. С. 69-91.
8. Именнова Л.С. Музей в социокультурной системе общества: миссия, тенденции, перспективы: Автореф. дис. на соискание ученой степени доктора культурологии. 24.00.01 – теория и история культуры. Москва, 2011. URL: http://files.msuc.org/avtoreferats/210.010.04_avtoreferat-ks_imennovoy.pdf
9. Федоров Н.Ф. Музей, его смысл и назначение / Николай Федорович Федоров // Федоров Н. Ф. Соч.: В 4 т. Т.2. / Сост. А. Г. Гачева, С.Г. Семенова. Москва, 1995. С. 387.
10. Галкина Т.В. Краткий словарь музейных терминов. / Галкина Т.В., Петунина О.О. Томск: Издательство ТГПУ, 2004. С.7.
11. Чупрій Л. Музеї історичного профілю як інструмент державної політики пам'яті / Л. Чупрій. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/20.htm>
12. Панченко О.Г. Живой музей – хранилище культурного и природного наследия (по материалам проекта «Школьный литературно-краеведческий музей как центр культурной жизни микрорайона») [Текст] / О.Г. Панченко. Москва: АПК и ПРО, 2004. С. 4.
13. Ассман Я. Культурная память: письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности. Москва, 2004. С.19-21.
14. Эткинд А. Столетняя революция: юбилей начала и начало конца / Александр Эткинд // Отечественные записки. 2004. №5. С. 46.
15. Федоров Н.Ф. Музей, его смысл и назначение // Федоров Н.Ф. Соч.: В 4 т. Т.2. / Сост. А.Г. Гачева, С.Г. Семенова. Москва, 1995. С. 387.
16. Детальніше див.: Эткинд А. Время сравнивать камни: Постреволюционная культура политической скорби в постсоветской России // Ab Imperio. 2004. № 2. С. 33-76; Etkind A. Hard and Soft in Cultural Memory: Political Mourning in Russia and Germany // Grey Room (MIT Press). Special Issue: Memory/History/Democracy. 2004. Vol. 16 (Summer). P. 36-59.
17. Эткинд А. Столетняя революция: юбилей начала и начало конца / Александр Эткинд // Отечественные записки. 2004. №5. С. 46.
18. Гайда Л. Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України / Лариса Гайда // Краєзнавство: Науковий журнал. 2011. №3. С. 49.
19. Ломако О. Музей как центр и граница образовательного пространства / Ольга Ломако // Философия образования: Сб. материалов конф. Серия «Symposium». Вып. 23. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С. 211-212.
20. Фадеева Л.А. Образ викторианской эпохи в коллективной памяти англичан // Диалог со временем : альманах интеллектуальной истории. 1999. № 1. С. 159.
21. Чупрій .В. Музеї історичного профілю як інструмент державної політики пам'яті. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/ april08/20.htm>.

22. Чупрій Л.В. Музеї як інститути пам'яті: сучасні реалії та перспективи модернізації // Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять: Зб. наук. пр. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. Вип. 4. С.137-145.

23. Божченко О.А. Музей в формировании исторической памяти: Автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. культурологи: 24.00.03 – музееведение, консервация и реставрация историко-культурных объектов. СПб. 2012.

МУЗЕЙНІ ПРАКТИКИ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ТА ЇХ РОЛЬ У КОНСТРУЮВАННІ, ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІВ

Наталія Кобижча – к. культурології, ст. викл.

Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ, Україна)

BORYS GRINCHENKO'S MUSEUM PRACTICES AND THEIR ROLE IN DESINGING, PRESERVING OF CULTURAL MEMORY OF UKRAINIANS

Kobyjcha Nataliya – Cand. of Cultural Studies, Senior Lecturer of the Chair of
Social Communications and Information Studies
Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)

On the example of creative work by B. Grinchenko - the great Ukrainian Enlightener - the role and significance of museum practices of the end of XIX-th – early XX-th centuries are revealed as social technologies of designing, preserving and transmission of historical memory, as an effective factor of forming Ukrainian modern nation.

Key words: museum practices, historical and cultural memory, Borys Grinchenko.

Починаючи з кінця ХХ ст. динамічно розвиваються нові напрями наукових культурологічних досліджень, серед яких і нова культурна історія, до предметного поля якої входять культурна й історична пам'ять, меморіальна культура та безпосередньо пов'язана з ними проблема ідентичності. Означену проблематику активно розробляють такі вчені, як А. Ассман, Я. Ассман, С. Зонтаг, Р. Козеллек, М. Хальбвакс, П. Нора та ін.

А. Ассман, німецький історик, у своїх роботах акцентує увагу на тому, що протягом останніх двох десятиліть відбувається драматична зміна європейської темпоральної орієнтації, темпорального режиму модерну. У контексті непередбачуваності політичних, економічних процесів в їх глобальному, локальному й регіональному вимірах, зростання загроз і небезпек, що постають перед окремою людиною і людством у цілому, майбутнє значною мірою втрачає свою привабливість, звучується «горизонт очікувань» і навіть проблематизується можливість його настання. Минуле, значення якого в «темпоральному режимі модерну» применшувалося, навпаки, відкривається, переосмислюється, реактуалізується і стає все більш значущим для різних сфер суспільного буття й індивідуального життя. Минуле відкривається для реконструкцій та переоцінок, вимагає нової уваги і визнання, прийняття та відповідальності, оскільки проявляється одночасно як ностальгія і травми [2].

Позитивна історична пам'ять сприяє консолідації спільнот і є джерелом енергії поступу нації в майбутнє. У той же час різне розуміння історичної пам'яті призводить до «війн пам'яті», що останнім часом мають місце в різних країнах. Вітчизняний історик Я. Грицак пише, що й українське суспільство втягнене в подібні війни [6, с. 374]. У контексті такого протистояння проблематичним виглядає й наближення української історичної пам'яті до європейської моделі пам'яті, і тому постає «необхідність нової моделі

© *Наталія Кобижча*

історичної пам'яті, яка б свідомо визнавала множинність різних пам'ятей як певну суспільну норму» [7, с. 380].

А. Ассман виокремлює два модули (типи) культурної пам'яті – накопичувальну і функціональну, підкреслюючи їх взаємозв'язок. Накопичувальна пам'ять включає в себе доступний меморіальний матеріал, зосереджений в музеях, які, поряд з архівами, бібліотеками, виступають вмістилищем, «резервуаром» культурної пам'яті. Функціональна ж пам'ять реагує на сучасність, і в цьому аспекті вибірково «оживляє» забуте, актуалізує його в сфері спогадів і залежить від мінливих оцінювальних та релевантних структур, що породжуються суспільством [1, с. 144–154].

Музейні практики – це соціальні технології конструювання, збереження та трансляції історичної пам'яті, що шляхом розпредмечення музейних артефактів, репрезентації їх як культурних продуктів і об'єктів ретранслюють соціокультурний досвід попередніх поколінь, відтворюють історичну пам'ять етносу, народу, нації.

Реалізація музейних практик у кінці XIX – поч. XX ст. відбувалася на тлі протистояння «українського проекту» модерної нації «великодержавному проекту» Російської імперії і «польському» національному проекту. А створення музеїв і музейні практики в цьому контексті поставали як дієвий чинник формування української модерної нації.

Хоч імена подружжя Грінченків, як пише Н. М. Зубкова, не значаться серед видатних музеєзнавців, які заклали підвалини музейної справи в Україні, вона вважає, що їхній внесок у розвиток теорії літературно-етнографічного українського музею і практичну музейну роботу заслуговує на особливу увагу [7, с. 129]. Саме під останньою в сучасному науковому дискурсі розуміються музейні практики, серед яких: документування й каталогізація, експозиційна, виставкова, наукова, культурно-освітня, екскурсійна практики.

Б. Грінченко разом з дружиною М. Загірньою вважав своїм моральним обов'язком на громадських засадах впорядкувати, каталогізувати унікальну колекцію українських старожитностей культурного діяча, колекціонера і мецената В. В. Тарнавського. Своє зібрання він розділив на «доісторичний» і «великокнязівський» періоди та зібрання козацьких старожитностей. Саме завдяки останньому колекція стала «величезним українським національним скарбом». Музейні практики, здійснені подружжям Грінченків, забезпечили трансформацію об'єктів культурно-історичної спадщини в музейні об'єкти.

«А роботи з музеєм було так багато, – пише М. Плевако, – що подружжя Грінченків півроку працювало і вдень і ввечері майже без спочинку» [6, с. 47]. З огляду на зовнішні обставини вони вимушені були припинити свою діяльність і влітку 1902 р. переїхати до Києва. Однак навіть за цей час були розібрані різні експонати музею: рукописи, стародруки, картини, малюнки, гравюри, ужиткові і церковні речі, зброя і військово спорядження, клейноди, унікальні вишивки і вбрання з різних регіонів України, портрети історичних осіб.

Хв. Вовк у листі до Грінченка від 19 березня 1900 р. пише, що зрадів, прочитавши в «Кіевской старине», що Грінченко їздив «приймати музей Тарновського: думав собі, що він у добрих руках буде... На кого ж він тепер

зостанеться, нікого немає... Але ж в Чернігові не то, що етнографів, а й істориків здається нікого немає...». Хв. Вовк просить Грінченка здобути Каталог колекцій Тарнавського «...бо він мені більш ніж потрібний» [3, с. 33].

В. Тарновський, крім українських старожитностей, зібрав унікальну колекцію, пов'язану з життям і творчістю Т.Г. Шевченка: автографів поета, книг, фотографій, живописного і гравірувального приладдя, акварелей, гравюру, літографії, особистих речей, посмертної маски та ін. Ці матеріали Б. Грінченко виділив в окремий розділ і вважав, що повз нього не може пройти жоден біограф Шевченка, якщо він хоче скласти глибокий життєпис поета [4, с. 115].

Оскільки велика кількість речей, рукописів не потрапила до першого тому Каталогу, що підготував сам В. В. Тарновський, то Б. Грінченко уклав та видрукував другий том Каталогу, до якого увійшла неписана частина музейних матеріалів.

Обробку і опис експонатів та рукописів здійснювала М. Загірня і цю роботу, на нашу думку, можна означити як дескриптивну музейну практику. Класифікація й систематизація книжок була здійснена за наступними розділами бібліотеки: «I. Стародруки; II. Богослов'я; III. Красне письменство; IV. Історія, історія літератури, біографії, критика; V. Мовознавство, фольклор, етнографія, географія, подорожі; VI. Соціологія, економіка, статистика; VII. Природознавство, медицина; VIII. Мистецтво, ноти; IX. Мистецтво, ремесла, сільське господарство; X. Газети, журнали, альманахи, збірки; XI. Підручники; XII. Довідкова література; XIII. Відділ Тараса Шевченка; XIV. Книжки типу «різне» [5, с. 130–132].

Б. Грінченко разом з дружиною уклав «Правила для відвідувачів Музею», що містили принципи його функціонування, серед яких – відкритість, публічність, доступність, що забезпечувалися відповідним графіком роботи музею й безкоштовним відвідуванням. Регламентувалися обов'язки працівників музею та модель поведінки відвідувачів. Перед укладанням правил Б.Д. Грінченко, як стверджує Н.М. Зубкова, ознайомився з досвідом інших подібних закладів: Кавказького музею, Музею Академії наук у Санкт-Петербурзі, Археологічного та нумізматичного кабінету Варшавського університету, Громадського музею м. Кам'янець-Подільського, Московського Публічного та Румянцевського музеїв, Академії мистецтв тощо [5, с. 132].

Заслуга Б. Д. Грінченка, на нашу думку, полягає ще і в тому, що він одним із перших на вітчизняних теренах започаткував музейну наукову практику, створив спеціальний Кабінет для наукових занять. У положенні про Музей обґрунтовувалися наукові принципи роботи з фондами, дотримання яких забезпечило б необхідні умови збереження унікальних музейних експонатів та їх подальшого використання, в тому числі і у виставковій діяльності. Ця остання і постає як дієвий механізм формування національних світоглядних засад українців. В одному з листів до Б. Грінченка Хф. Вовк висловлює надію, що Бориса Дмитровича запросять до організації етнографічної виставки і музею до з'їзду археологічного, що має бути в Харкові у 1902 році і закликає: «Не відмовляйтеся, бо це таке діло, що до його треба всім ставати!... Треба тільки гарненько всім узятися, то можна такий музей спорудити, що ні перед ким не соромно буде. За чехами нам нема чого ганятись, а усе ж – таки треба

пригадати собі, який вплив мали їхні етнологічні вистави на національне відродження і який гарний Музей вийшов з їхньої Вистави 1896 р.» [3, с. 33].

Таким чином, музейні практики дозволяють у процесі розпредмечення минулого історичного досвіду за допомогою відповідного структурування музейних артефактів, проведення виставок, екскурсій тощо, надавати цим останнім нового ціннісно-смыслового наповнення, розкривати причинно-наслідковий зв'язок історичних подій із сучасністю.

Музейні практики, здійснювані на вітчизняних теренах в кінці XIX – поч. XX ст., стали прикладом того, як представники українського національного руху, серед яких Б. Грінченко та його дружина М. Загірня, в умовах відсутності власної держави використовували ці практики як чинник конструювання, збереження і трансляції історичної пам'яті українського народу в його протистоянні імперському асиміляційному проекту.

Список використаних джерел та літератури

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдіна. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.

2. Ассман А. Распалась связь времен? Взлет и падение темпорального режима Модерна / пер. с нем. Б. Хлебникова. Москва: Новое литературное обозрение, 2017. 272 с.

3. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. Київ: Мистецтво, 1995. 336 с.

4. Грінченко Б. Д. Музей В. Тарновського // Літературно-науковий вісник. 1900. Т. X. кн. V. С. 108–125.

5. Зубкова Н. М. Архів і бібліотека видатного діяча українського просвітництва Б. Д. Грінченка : з фондів НБУВ: монографія / Н. М. Зубкова; А.А. Дубровіна (відп. ред.); НБУ імені В.І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ: НБУВ, 2008. 178 с.

6. Плевако М. Життя та праця Бориса Грінченка / написав М. Плевако. Харків: Вид-во ім. Бориса Грінченка, 1911. 81 с.

7. Україна: Процеси націєтворення: пер. з нім. / упор. Андреас Каппелерпер. Київ: К.І.С., 2011. 416 с.

РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Юлія Кондрашевська – к.і.н., викладач
Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

THE SIGNIFICANCE OF THE MUSEUM BUSINESS IN PRESERVATION THE CULTURAL HERITAGE OF UKRAINIANS IN CANADA

Yuliia Kondrashevska – PhD (History), Assistance Prof.
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The problem of national identity is extremely important especially in the modern realities of life. This issue is particularly relevant regarding Ukrainians living abroad. Museum affairs are one of the links in Ukrainian culture preservation. There are many Ukrainian museums in Canada that popularize and preserve Ukrainian cultural heritage.

Key words: national identity, museum, cultural, Ukraine, Canada.

Українська етнічна група Канади є однією з найчисленніших груп українців, які проживають за межами історичної Батьківщини. Крім того, українська діаспора Канади найбільш згуртована у відношенні щодо збереження власної національної ідентичності та культурної спадщини. Опинившись за тисячі кілометрів від своєї Батьківщини, українці, попри складнощі, успішно інтегрувалися у канадське суспільство і вже більш ніж століття активно зберігають та розвивають власну культуру, мову, освіту, традиції та фольклор.

Усі ці звершення стали можливими завдяки сумлінній праці активної частини емігрантів третьої хвилі еміграції, яка розгорнула широку кампанію з популяризації України за кордоном. Представники з української діаспори брали активну участь у розробці та запровадженню в Канаді політики багатокультурності, створенні двомовних програм у школах, розбудові українських церков, культурних осередків, фольклорних ансамблів, музеїв, архівів, бібліотек тощо.

До культурних здобутків українців Канади, що свідчать про збереження їхньої національної ідентичності, відноситься розвиток музейної справи. Так, в провінції Альберта діяльність Міністерства з питань багатокультурності є зразком підтримки української етнічної спадщини через створення музею, який демонструє історію українського поселення в Канаді. Цей музей можна назвати культурним надбанням українців Канади, що свідчать про їх відданість національній ідеї та традиціям. Розташований він недалеко від Едмонтона і є прообразом Національного музею народної архітектури та побуту України Пирогово і називається – «Село україно-канадської культурної спадщини» (Ukrainian Cultural Heritage Village). Музей під відкритим небом, розташований в еко-культурному регіоні під назвою «Калина-кантрі», відтворює життя та побут першопоселенців у східно-центральної частині Канади. Тут ознайомлюють відвідувачів із

побутом українців у період 1892–1930 рр. Автентичні справжні хати і домівки з околиць було перевезено до музею та реставровано відповідно епохи початку ХХ ст. [1, с. 211]. Також приділено велику увагу історичній унікальності та концепції відтворення живої історії. У музеї представлена хата Івана Пилипова (Альберта; 1926–1928 рр.) та Василя Гавриляка (Альберта, 1927 р.), які були першими емігрантами з України.

Ще один не менш цікавий еко-туристичний музей «Калина-кантрі» (Kalyna Country Ecomuseum) розташований у східно-центральному Альберті, де історично проживало чимало етнічних українців та було збудовано багато їхніх церков [1, с. 181]. Музей був створений групою вчених-ентузіастів та етнографів за підтримки місцевої влади. Слід зазначити, що влада завжди йшла назустріч українцям у бажанні розвивати свою культуру. Принцип допомоги мігрантам у такий спосіб завжди вирізняв Канаду з-поміж інших країн. До «Калина-кантрі» входить декілька музеїв, пам'яток архітектури, парків, озер та монументів. Згодом у «Калина-кантрі» сформували популярні туристичні маршрути, які включали в себе екскурсії у місто Вегревіль зі своєю найбільшою у світі писанкою, «Село україно-канадської культурної спадщини», місто Колд-Лейк з його околицями, у 12-кілометровому радіусі яких розташовано 48 християнських храмів – переважно українських.

Є у Канаді і музей Тараса Шевченка – єдиний музей, присвячений життю і творчості письменника, що розташований на американському континенті. Заснований він був у 1952 р. у Північному Оквілі, відроджений 1995 р. в Торонто. Музей було засновано за ініціативи Товариства об'єднаних українців Канади. Перша будівля в Північному Оквілі згоріла у 1988 р. [2]. Через вісім років після пожежі, у вересні 1995 р., музей було знову відкрито в Торонто. Музей складається з п'яти експозиційних залів: трьох на першому поверсі, а також бібліотеки й художньої галереї на другому. Тут зібрано чимало матеріалів, пов'язаних з життям Тараса Шевченка. У музеї представлена збірка українського декоративного мистецтва, експозиція про перші роки життя українських емігрантів у Канаді та книжкова Шевченкіана: рідкісні та факсимільні видання Тарса Шевченка, численні переклади переважно англійською мовою, наукова література.

«Вміння шанувати спадщину наших дідів робить нас нацією, українцями, незалежно від того, де ми живемо. Хіба ж можна забути бабусину вишиванку, дбайливо вигаптовану при світлі свічки або колиску, вирізьблену батьковими руками? Чи стару, потьмянілу від часу, ікону, що висіла у куті хати, незмінно прикрашена рушником? У цих простих речах, як і в мові та піснях, збереглася наша історична пам'ять. Тому так важливо не розгубити її у вирі сучасного життя», – зазначає Дарія Дяковська куратор виставок в Українському музеї Канади, що діє в приміщенні Інституту св. Володимира в Торонто [4]. Цей музейний осередок має доволі багату історію. Східний філіал Українського музею Канади був заснований

ще восени 1944 р. Проте за тридцять п'ять років він зібрав стільки нових експонатів (сьогодні їх понад 4 тисячі, в тому числі 400 вишиванок – предмет гордості музею), що стіни собору стали для нього тісними, тому його перенесли до Інституту Св. Володимира, де з 1979 р. музей приймає відвідувачів.

Вже більш ніж 60 років музей зберігає безцінні надбання українців у Канаді. Усі його експонати – це відображення культури та історичної спадщини канадців українського походження та їхній внесок у строкату мозаїку культур цієї країни. З 1980 р. музей здивував відвідувачів численними виставками, наприклад, присвяченим українському ткацтву минулого і сьогодення; представив старовинні традиційні музичні інструменти, а також приватні колекції етнічних речей.

Кожен відвідувач знаходить тут щось, що його зацікавить. Хтось зачарований від бурштинового та коралового намиста та герданів з бісеру, хтось – від барвистих килимів ручної роботи. Про рушники (їх в музеї – більше 300 одиниць) годі й говорити [4]. Адже це не лише незмінний атрибут повсякденного побуту українців – він і магічний ритуальний предмет, без якого не обходилась жодна важлива подія у житті українця: зустріч гостей із хлібом-сіллю, прикрашання ікони. Музей демонструє для вас традиційний одяг різних етнографічних регіонів України – від яскравого гуцульського костюму до елегантного, шитого білим по білому, полтавського. Ваблять дивними візерунками та бездоганною красою писанки не лише з України, але й авторські роботи відомих канадських майстрів. А скільки в музеї унікальних історичних костюмів (повної репродукції одягу VIII–XVIII ст.), зразків валюти та штампів Незалежної України (1918–1920 рр.), офортів, гравюр, ксилографії, ліногравюру, зразків літографії та шовкографії.

Український музей Канади – це не просто «склад зі скарбами». Тут діють і спеціальні навчальні програми, а також працює власна бібліотека, архів, матеріалами яких радо діляться зі студентами та викладачами, приватними особами, що займаються вивченням української культури. Український музей Канади з успіхом виконує свою головну місію – зберігає надбання предків для прийдешніх поколінь.

У 1974 р. уряд Альберти на чолі з тодішнім міністром культури Хорстом А. Шмідгом планували призначити кожний перший понеділок серпня як щорічне свято культурної спадщини мешканців Альберти [5]. У 1976 р. одинадцять різних етно-культурних громад міста Едмонтона, на чолі з українською, зібрались разом у парку імені В. Гавриляка, щоб презентувати свої культуру, традиції та мистецтво.

Такі фестивалі швидко стали популярними та проводяться щорічно на території найбільших українських музеїв Канади, що сприяє подальшому розвитку і популяризації української культури далеко за межами України.

У Канаді діє ще низка українських архівів, музеїв та бібліотек. У Саскатуні – Український музей Канади з філіями в Едмонтоні, Вінніпезі і

Торонто; у Вінніпезі – Український культурний та освітній центр; в Едмонтоні – Українсько-канадський архів та музей Альберти та ін. [6, с. 182].

Отже, українці Канади досить успішно інтегрувалися у багатоетнічне середовище нової країни та стали її повноправними громадянами, але при цьому змогли зберегти свою національну самобутність, культуру та традиції. Майже у кожній провінції Канади можна зустріти щось українське – від пам'яток архітектури до назв вулиць чи місцевостей. Українська етнічна група Канади є чудовим прикладом того, як через розвиток своєї культури через музейну справу, освітні осередки, духовне життя не втратити своєї самобутності та передати її наступним поколінням.

Список використаних джерел та літератури

1. Гриньох Н. Діяльність українських науково-історичних установ у Канаді в 50-80 рр. ХХ ст. / Н. Гриньох // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Перша міжнародна наукова конференція. Збірник доповідей. Львів, 2006. 315 с.

2. Музей Тараса Шевченка в Канаді. URL: <http://www.infoukes.com/shevchenkomuseum> (дата звернення: 25.08.2017).

3. Піскун В. М. Українська політична еміграція й діаспора у ХХ столітті: форми культурного й інтелектуального узв'язання в країнах проживання // Піскун В.М., Ціпка А.В., Щербатюк О.В. та ін. Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини. Монографія. Київ: ЗАГ «Нічлава», 2004. 252 с.

4. Українські музеї Торонто. URL : <http://razom.media/museum>.

5. Українці у Канаді – від хлібного колоска до Уейна Грецького. URL: <http://surma.mou.su/publ/1-1-0-2513> (дата звернення: 25.08.2017).

6. Хом'як М. Хроніка осередку Наукового товариства імені Шевченка на Західню Канаду / М. Хом'як // Західньоканадський збірник. Ч. 2. Едмонтон, 1975. 374 с.

ІНФОРМАЦІЙНА ДОБА ТА МЕТОДИКИ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ (З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН У МАНІТОБСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ)

Ірина Константюк – магістр славістики

Університет Манітоби, Департамент германістики і славістики
(м. Вінніпег, Канада)

DIGITAL ERA AND METHODOLOGY OF BLENDED LEARNING (BLENDED LANGUAGE TEACHING/LEARNING AT THE UNIVERSITY OF MANITOBA)

Iryna Konstantiuk – MA in Slavic Studies

University of Manitoba, Department of German & Slavic Studies (Winnipeg, Canada)

Blended learning is viewed as a combination of online and traditional face-to-face instruction. It allows learners to control their time, pace and place of their learning. The presentation will discuss some pros and cons of blended learning, its challenges and potential for further application in language teaching/learning. The role of an instructor and learning setting will be reviewed in a blended classroom.

Key words: blended learning, online learning, face-to-face learning, pros and cons, challenge, instructor, application, learning setting.

Змішана або гібридна форма викладання являє собою поєднання очного навчання з цифровим, тобто віртуальним викладанням зі залученням комп'ютерних технологій. Навчання відбувається у класі, онлайн та/або у мобільному режимі. Така форма навчання розширює можливості студентів і викладачів в управлінні власним часом, місцем навчання та формою навчання (у класі, онлайн).

Змішана форма викладання також сприяє створенню більш особистих та гнучких стосунків у процесі навчання. Викладач може надавати студенту необхідний матеріал у зручний для обох час, регулюючи час занять, обсяг і зміст матеріалу. Саме тому навчання стає більш ефективним, доступним й інформованим. Студентам і викладачам також надається вибір місця і форми навчання (у класі або в режимі онлайн). Поєднання очної і дистанційної форми викладання забезпечує доступність і гнучкість для всіх студентів, включаючи студентів з інвалідністю та тих, хто проживає у сільській місцевості.

Така модель навчання стає досить популярною у Канаді на рівні університетів саме тому, що вона пропонує перш за все доступність навчання, відкриваючи нові можливості у викладанні усіх предметів без виключення. Змішану модель вивчення української як іноземної було запропоновано на рівні поглибленої української (Advanced Ukrainian) в Університеті Манітоби на Департаменті славістики і германістики. Чому саме на цьому рівні? Перш за все, цей курс користується попитом як серед носіїв мови, так і студентів, які розпочали вивчення мовою з самого початку. Поєднання студентів з різним рівнем володіння мови в одному класі змушує викладача звертатися до диференційованого викладання, створюючи та підбираючи матеріал залежно від рівня знань студентів. Великого значення при цьому набуває саме

персоналізація навчання. Студенти відчувають особистий підхід викладача до розробки програми, що впливає на зацікавленість і мотивацію студентів.

По-друге, широкий загал запропонованих курсів в університеті створює умови жорсткої конкуренції для програми українських студій. Саме тому програма повинна переходити на більш ефективні, новітні технологічні методи в процесі викладання мов. По-третє, сама по собі така форма гібридного навчання сприятиме внутрішній мотивації та спонукатиме студентів до подальшої пошукової діяльності в режимі онлайн і самостійній роботі з покращення мови. Загалом, поєднання двох форм навчання відкриває нові можливості цифрової ери в освіті, а саме в адаптативному, персоналізованому й індивідуальному навчанні.

Моделі викладання, які можуть використовуватися при змішаній формі: дистанційна форма з можливістю чітко визначених по часу занять/консультацій у класі; ротація студентів, яка ґрунтується на груповій і/або індивідуальній роботі у класі зі залученням комп'ютера/комп'ютерів для виконання відмінних/індивідуальних завдань; індивідуальна ротація студентів у проведенні індивідуальних занять або консультацій (викладач-студент). За такою моделлю студент контролює час, місце, форму навчання; гнучка модель – повна дистанційна форма навчання. Всі завдання подаються у режимі онлайн, спілкування проходить виключно дистанційно.

Викладач може задіювати усі зазначені моделі в процесі вивчення мови. Як результат, викладання починає застосовувати більш ефективні, новітні методи роботи зі студентами, задіюючи новітні комп'ютерні технології. Студенти отримують нові, гнучкі, доступні засоби навчання та співпраці з викладачем, які виступають дієвим прикладом поєднання технології й інновацій у навчанні та неодмінно призведуть до кращої успішності студентів та прискорення навчання. Студенти отримують можливість самостійної перевірки робіт, покращення результатів і загалом самооцінювання в комп'ютерній мережі. Створення такої колаборативної та інтерактивної форми навчання (спілкування студента з викладачем зі залученням технологій) є важливою перевагою змішаної форми викладання.

До труднощів, які супроводжують змішане навчання, належать повна залежність від знань і володіння комп'ютерними технологіями, тобто комп'ютерна грамотність, наявність комп'ютера, Інтернету і/або мобільних засобів спілкування. Важливе значення відіграють самодисципліна і мотивація студентів. Викладач також має бути готовий до викликів, пов'язаних з комп'ютерною грамотністю. Надзвичайно, важливою умовою змішаної форми навчання для студентів і викладачів є наявність Інтернету, комп'ютера/рів і можливість спілкування у реальному часі.

MODEL OF ACCESS TO DOCUMENTS

Danutė Kontrimavičienė – Master of Historical Sciences
Lithuanian State Modern Archives (Vilnius, Lithuania)

The quality of access to documents is very important for users. During the assessment of access quality, it is necessary to distinguish three components: physical, social and intellectual. Each component has own elements; a full realization of them enables to create ideal conditions of access to documents.

Key words: access, archives, model of access.

Accumulated at the state archives, although unused archival information does not justify neither the state expenditures nor the citizens' expectations, therefore striving to create an added value for a society, it is necessary to review the principles of activities of archives and to establish factors allowing to perfect the access to documents. Don't be afraid of a word «perfect», because at present existing access to documents at the state archives can be called «good» but no more.

Today can be characterised by a rapid development of information communication technologies. However, the capabilities of the state archives to keep up with the technologic development is under a question. In which society do we live today: the informational or already in the smart one? And what society will become tomorrow? Nowadays we live and act in very quickly changing environments, when we need to solve the problems of archival visibility and creating possibilities to use them for a wider, global society, finding the best solutions.

The solutions are most easily found when there is a possibility to measure and to determine the present situation. The aim of this presentation is to establish the key elements determining the quality of access to documents at the state archives. I suppose, we can agree that access to documents is not homogenous, but dependent on many factors. One may group all the elements into three blocks: physical factors of access, intellectual factors of access, and social factors of access.

A physical access usually is treated as access to a document, i.e. a physical process of access to the necessary information [1, p. 167]. It is important to emphasize, that when speaking about access to documents we always need to delineate a boundary between it and a usage of documents. I support a view, that a physical access is finished when a document is handled into a user's hands, and the usage begins with a researcher's action or actions, which result in identical or new information, for instance copy of a document, transcript, etc. Research of a physical access concentrates on physical, including the electronic structures, accumulating information, and physical or digital ways to access such information. As M. Duchein noted, it is difficult to overcome the physical conditions of access as the legal ones [2, p. 9].

Which elements can be distinguished when speaking about a physical access? One may state, that a physical access can be direct, also can be implemented via

technological means, i.e. analogous to a direct physical access – online access. State archives can also offer one more way of presenting information, search of documents and information service. This can be named as an indirect physical access. It is quite difficult to delineate the distinguishing boundaries between direct and indirect physical access, and online access. In any case, the boundaries can be established employing the logical criteria.

A direct physical access comprises all possibilities to get acquainted with a document and information contained within it physically at a certain premises. A discussion may arise whom to attribute a presentation of copies of the documents at a reading room of a state archive. In a formal sense, such access should be described as an indirect physical access. Although, taking into account, that a presentation of copy of the document at a reading room does not refute a possibility to get acquainted with an original of the document, it may be assigned to a direct physical access. Online access to documents enables access only to a copy of the document exclusively via interactive networks. An indirect physical access is realised via search services at the state archives, given a query and received a concrete answer. However, the researchers rarely use this way of access, we will not go into the details.

The main method of access to documents at the state archives is a direct physical access. Such access is most often implemented at the reading rooms of the state archives, in more rare cases – when presenting documents at the exhibitions. The rarest way of a direct physical access, employed only in exclusive cases, is a temporary transfer of documents to other institutions. The ways of access are very closely related to the aims of the information search, to an exploratory or scientific research, for execution of ascribed functions, etc.

Speaking about the implementation of a direct physical access in the mostly widespread form of access – presentation of documents at a reading room – one may assert, that it is determined by six key elements: a geographical location; applicability to the disabled persons; working hours; arrangement of a working place; formalities of registration of the users; terms of presenting the documents and working with them. In some cases, an obstacle to access becomes a physical location of the buildings, if the documents are accumulated in the capital or at the regional state archives. At present, many archives are already adapted to the needs of the disabled persons. The mostly discussed is a working time of the reading rooms, although many archives are working 40 or more hours per week, because some users wish to investigate the documents on their own, at another than standard working hours. Arrangement of a working place at a reading room should be reviewed and adapted to the needs of the users on a regular basis, ensuring a safe investigation of the documents. Formalities of the users' registration are being simplified, nevertheless, a lot of problems arise concerning the terms of presenting the documents, how many documents and in what time period can be issued to a user. Working with ancient or other valuable documents, additional conditions for use may be applied, in order to assure their safety.

In a formal evaluation, the most ideal method avoiding an influence of the mentioned elements would be online access, encompassing two key elements: the internet and the information communication technologies (a computer, a tablet or a smartphone), which enable the internet access. Although, here we face an issue of amount of the digital content in the cyberspace. Also, a realisation of online access requires taking into account a whole spectrum of factors of a researcher's informational behaviour, i.e. from a need for information till a final result of a search – the document. And all that should be performed using information technologies – the internet. Implementation of online access enables equivalent conditions of access to the disabled persons. This way of physical access is closely related to the intellectual access, because a quality of the online access is determined by results of the intellectual access.

A realisation of online access and its quality depends on other functions performed by the state archives, i.e. selection of documents for digitisation, supervision of the documents' management, description of the documents, and so on. Properly established criteria for a selection of documents for digitisation determine a justification of online access, as one of methods of the physical access. Otherwise, improperly established criteria and a presentation of not actual digital copies of documents for the researchers on the internet will not prove to be effective way of utilising benefits of the online access. In any case, it is likely that in the future a view that information should be accessible on the internet will become prevalent, and not willing to appear out of the information market, already today we need to make decisions regarding a presentation of information employing information communication technologies (ICT) via a distant way.

An opinion, that *a physical access is the most important, because without it any other access is impossible* [2, 27], in case of the state archives is only partially right. Ability of a user to reach information present in the documents is largely determined by the intellectual access. This is related to the fact, that there is no possibility to precisely identify the present information. One may distinguish the following elements of the intellectual access: perception of the archival description, level of education, reading abilities (including languages, dialect, vocabulary), computer literacy. A knowledge of archival description is necessary when searching for necessary information at the archives, due to peculiarities of the documents' description or in other specialised search systems offered at the archives. Education determines the possibilities of the informational search, also it is directly related to the ability to possess several languages, to understand the needed dialect and to have a specific vocabulary. It is purposive to draw attention to the users of archives of small national states, which will be limited by understanding of the national languages employed at the search systems. A presentation of search systems in other besides the national languages is not a complicated solution, although the issue of understanding the information remains. A perfect solution for the future would be a content of digitised documents, recognisable by the text recognition software with a

possibility to read it in at least several other languages (English, French, etc.) using the translation software. Not only the available software, but also the researchers' computer literacy determines the possibilities of access to documents employing the information communication technologies.

It is worth paying attention that in case a user gets a physical access at a reading room, then the intellectual access has less influence upon results of a search, because an archival employee becomes involved into a search process who provides consultation and fills in the gaps of information search. In this case a user becomes dependent on a quality of consultations provided by a state archive's employee and one cannot be certain, that one has gathered all the needed information moving on to the physical access. These two components are mutually interrelated, because the result of information search determines the documents received for a research. Another case presumes that a user is computer literate: it is necessary for investigating the electronic documents, when skills of working with computer software and technological knowledge are required.

So, the intellectual access of users can be improved by appropriate descriptions of the archival fonds and various search means, which allow to identify the documents more precisely. The intellectual access depends on behavioural factors and personal qualities of the information seeker.

The technologies, ways of communication, the society itself are changing. What kind of users will be at state archives in the future? We can foresee that there will be more persons interested in the genealogy of a family, Lithuanians abroad interested in their ancestors' homeland's history; will remain scientists: historians, archivists, linguists, museum employees, ethnographers; institutions – creators of the documents; senior pupils and students, other individuals seeking some information. In order to implement a comprehensive access to documents at the state archives, it is also necessary to pay attention to a social access. Social access is comprised of social norms, social identity, material resources and institutional activities. Social norms corresponding to expectations of a society, granting or limiting possibilities of access to the documents at state archives are established in the legal acts. Often some exclusions are established for certain categories of persons, who possess other rights than ordinary users, for instance scientists. Therefore, *social identity* becomes actual when getting access to the documents. *Social identity* includes with whom a person or organization identifies oneself. It also includes a person's position or membership in an organisation. *Material status* can be applied both for the users and for the state archives and encompasses financial resources, which may be necessary for creating an access or when receiving an access (a user's ability to arrive to the archive, to pay a fee for acknowledgement with the document, etc.). *Institutional activities* comprise a legal status of archives and functions established in their statutes, creating conditions of access to documents.

Generalizing, we may assert that the state archives should review and assess all the mentioned factors, striving to improve each of them. Because a physical

access performs a significant impact on the intellectual and social access, implementation of the three components comprises all factors of access to the documents. A physical access to the documents ends after the document is passed into the hands, however, in order to receive it, the intellectual access must be realised, and in certain cases – and the social access. A physical access, especially online one, is first of all determined by a qualitative intellectual access. Online access at present is at a developing stage and a demand for it is growing every day. When improving, it is possible to consider the users' consultations online.

A qualitative access is present, when all physical, intellectual and social factors are implemented in an optimal way. Also, it is important to keep in mind that access to the documents at state archives should be not a one-way, but rather a two-way phenomenon, with a possibility to evaluate a user, one's needs and abilities, to attract new target groups and to present archival information in appropriate ways. State archives should be able to foresee the demands of the future users, because of this reason we are preserving evidences of the past.

References

1. BURNETT, Gary; JAEGER, Paul T. *The Theory of Information Worlds and Information Behaviour* // *Library and Information Science. New Directions in Information Behaviour*. Bingley, 2011.
2. BURNETT, Gary; JAEGER, Paul T.; THOMPSON, Kim M. *Normative Behavior and Information: The Social Aspects of Information Access*. // *Library & Information Science Research*, 2008, vol. 30, no. 1.
3. DUCHEIN, Michel. *Obstacles to the Access, Use and Transfer of Information from Archives: A RAMP Study*. Paris, 1983.

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНИ, ВТРАЧЕНІ ВНАСЛІДОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗШУКУ І ПОВЕРНЕННЯ

Сергій Ком – к.і.н., провідн.н.с., керівник Центру досліджень історико-культурної спадщини України, Інститут історії України НАН України (м. Київ, Україна)

THE CULTURAL PROPERTY LOST IN CONSEQUENCE OF THE WORLD WAR II: THE ACTUAL PROBLEMS OF SEARCH AND RETURN

Sergii Kot – PhD, Senior Researcher, Director of the Centre for study of the historical and cultural heritage of Ukraine, The Institute of History of Ukraine of the National Academy of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Circumstances of looting, exportation and destruction of cultural property in the occupied territory of the Ukraine during the World War II and actual problems of its return and restitution are discussed.

Key words: World War II, Ukraine, cultural property, return, restitution.

У роки Другої світової війни Україна пережила агресію з боку нацистської Німеччини та її союзників і всі труднощі окупаційного режиму. Причому територія України була повністю окупована. У результаті воєнних дій і в період окупації Україна понесла надзвичайно масштабні втрати культурних надбань. У тому числі визначні культурні цінності ешелонами вивозилися з її території на системній основі спеціальними німецькими організаціями та підрозділами, серед яких вирізнялися Айнзаштаб рейхсфюрера А.Розенберга та батальйон спеціального призначення «Група Кюнцберга». Окрім того, відбувалося масове мародерство щодо українських культурних цінностей з боку німецьких військових та посадовців окупаційної влади, а також з боку союзників Німеччини – Угорщини та Румунії. Також велика кількість культурних цінностей внаслідок війни загинула чи зникла безслідно під час спроби їх евакуації у східні райони СРСР, внаслідок бойових дій від попадань снарядів, авіабомб та пожеж. За офіційними радянськими повоєнними даними, втрати культурних цінностей України – це 46 млн. архівних справ, 51 млн. книг, 130 тис. цінних мистецьких творів з музеїв. Додамо, що загального обліку втрат українських музеїв впродовж усіх повоєнних років досі не було проведено. Цілком можливо, що загалом втрати музейного фонду орієнтовно можуть сягати від кількох сотень тисяч до 1 млн. експонатів.

Це був справжній культурний апокаліпсис, наслідки якого неподолані досі. Надзвичайно велика кількість безцінних українських музейних, архівних, бібліотечних фондів досі вважаються зниклими безслідно. Заходи повоєнної реституції культурних цінностей до СРСР не виправили ситуацію повною мірою – більшість постраждалих українських музеїв має значну кількість втрачених експонатів, доля яких досі невідома. Те саме стосується, зокрема, архівних і книжкових зібрань.

© *Sergii Kom*

Так, перед Україною досі лишається актуальною проблема розшуку і повернення втрачених в роки війни культурних цінностей.

Від перших років проголошення незалежності Україна декларувала вирішення цього питання як один з найбільших пріоритетів державної політики у сфері культури. Було створено Національну комісію з питань розшуку і повернення в Україну втрачених культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. Розпочалися активні двосторонні переговори з такими країнами як Німеччина, Польща, Угорщина, Нідерланди, Росія, до яких України виявила свій інтерес, або які ініціювали свої офіційні контакти з Україною у цій сфері. У процесі практичної діяльності виникла значна кількість проблем, які окреслили труднощі, що виникли на цьому шляху.

Серед комплексу невирішених проблем – проблема тотального переміщення культурних цінностей держав і народів. Безумовно, в основі причин її виникнення – дві масштабних світових війни, ціла серія локальних збройних конфліктів, соціальні революції і зміни політичної карти Європи, що особливо мірою проявилися в її Центральній і Східній частині.

Дотепер складною залишається проблема пошуку й ідентифікації переміщених культурних цінностей, обґрунтування реституційних претензій, наявності досить повної і загальнодоступної документальної бази про переміщені цінності в загальноєвропейському контексті. На жаль, протягом усіх повоєнних років Україна не змогла створити хоча б приблизного реєстру своїх втрат. Якщо в умовах її перебування у складі СРСР ця робота після 1948 р. просто не проводилася взагалі, то в умовах вже незалежної України всі спроби створити Реєстр втрачених у роки війни культурних цінностей обмежилися точковими даними з окремих музеїв, архівів та бібліотек. І то мова йде про найбільш цінні об'єкти. Загальної бази даних втрат досі не існує.

Не вдається виробити загальні підходи до розуміння принципів реституції і трактування міжнародно-правових норм у цій сфері. Кожна сторона в дискусіях намагається наполягати на своєму розумінні з урахуванням пріоритетів власних інтересів. Зокрема, національні законодавства мають тенденцію до ускладнення процедури реституції, розглядаючи її як потенційну загрозу «національному культурному надбанню». Має місце залежність від суспільної думки, що далеко не завжди формується в конструктивному напрямку, незважаючи на багаторазові заклики і рекомендації ООН і ЮНЕСКО щодо обов'язку кожної держави формувати розуміння громадськістю суті і значення повернення і реституції культурних цінностей як інструмента взаєморозуміння між народами.

Зміна повоєнних кордонів між державами призвела до того, що разом з територіями змінили свій політико-адміністративний статус й історично сформовані на них колекції. Виникнувши на території однієї держави, музеї, бібліотеки й архіви виявилися на території іншої держави, не будучи формально «переміщеними цінностями». Тепер ці колекції викликають суперечки про права власності й пріоритети між державами.

Розпад великих єдиних держав і створення на їхньому місці нових незалежних держав висунув питання про приналежність цінностей, що в умовах надмірної державної централізації адміністративним шляхом

концентрувалися в колишніх столицях, збіднюючи спадщину національних окраїн. Форми і методи, а також правове прикриття «вимивання» приналежних їм реліквій мали свою специфіку на різних історичних етапах. Зокрема, мав місце несправедливий перерозподіл на користь «центра» культурних цінностей, що поверталися в колишню єдину країну в ході повоєнних реституцій. Де тепер перебувають цінності, які виявилися вивезеними і були втрачені, реліквії, знайдені і повернуті офіційним представникам цієї країни після війни, але які так і не потрапили до конкретних довоєнних власників? Яка їх подальша доля? Для багатьох музеїв, архівів і бібліотек новостворених держав це питання дотепер залишається відкритим.

Існують різні підходи до проблеми реприватизації майна на посткомуністичному просторі в контексті реституції культурних цінностей колишнім власникам. У тому числі має місце протиріччя між традиціями правової системи країн західної демократії, що бере початок від норм римського права, і правових систем тих країн Центральної і Східної Європи, де регулювання відносин власності було підпорядковано догмам комуністичних режимів.

Різний політичний і економічний вплив держав, що ведуть реституційний діалог, нерідко супроводжується нерівноправним розвитком переговорного процесу і відсутністю паритету в його реалізації. Досить часто більш сильний партнер використовує свій вплив для тиску на іншу сторону з метою одержання одностороннього переваги. Це призводить до виникнення взаємної недовіри і напруженості, стагнації процесу реституції як у двосторонніх відносинах, так і в регіоні в цілому.

На жаль, процес реституції ще не став самодостатнім і природним фактором відносин між установами культури або громадянами, і не розвивається сам по собі. Є очевидним, що він став елементом великої політики і абсорбує у собі всі умовності політичної гри і кон'юнктури, нерідко використовується як ефектне тло для важливих візитів і демонстрації рівня відносин. Однак дійсна історична і практична суть реституції за визначенням уявляється зовсім іншою.

Україна, яка зазнала колосальних втрат національних культурних цінностей під час Другої світової війни, є яскравим прикладом цілого комплексу існуючих проблем, характерних для даного регіону. Проілюструємо це на конкретних прикладах.

Україна – Німеччина

Проблеми українсько-німецьких відносин у сфері реституції мають дві вихідних причини:

1. У період німецької окупації з території України була вивезена або знищена колосальна кількість культурних цінностей.

2. Частина вивезених на заключному етапі війни і в післявоєнні роки з переможеної Німеччини культурних цінностей виявилися в Україні.

З 1993 р. ведеться постійний українсько-німецький діалог щодо долі цих цінностей. У тому числі, по обидва боки були зроблені серйозні двосторонні кроки, ознаменовані резонансними актами передачі видатних культурних цінностей з метою наповнити його конкретним змістом. Приклад – доля так званого «архіву

Баха», що стала мабуть наймасштабнішим позитивним зразком двосторонніх зусиль у рішенні складної проблеми. І все-таки тема реституції викликає значну напругу у відносинах України і Німеччини.

Суть існуючих протиріч в українсько-німецьких відносинах у даній сфері варто подати в такому узагальненому вигляді:

– Німеччина вважає повоєнний вивіз німецьких культурних цінностей у СРСР неправильним і незаконним як з моральної, так і з юридичної сторони. Вона опротестовує будь-які спроби узаконити факт переміщення цих цінностей у колишні республіки СРСР, а нині незалежні держави, включаючи й Україну. У свою чергу Україна ставить конкретні питання. Ми готові співпрацювати конструктивно, ми готові повертати німецькі цінності. Але як бути з безповоротними втратами найцінніших музейних, архівних та бібліотечних фондів, зрештою, з втратою цілих музеїв? Як компенсувати ці втрати? Адже це втрати всього українського народу, його культурного надбання. І ми не можемо не говорити про компенсації цих втрат.

– Німеччина офіційно стверджує: на німецькій території немає українських культурних цінностей, їх усі повернули після війни. Фактично стверджується, що нам невідома доля об'єктів, які досі вважаються втраченими. Але ми знаємо, де в Україні лежать німецькі культурні цінності. Давайте повернемо спочатку їх, а потім будемо розбиратися з українськими цінностями. Українці запитують, а чи все необхідне Німеччина зробила для пошуку українських культурних цінностей? Як пояснити періодичне виявлення архівних, музейних цінностей українського походження на території Німеччини? Наприклад, кілька років тому у Федеральному архіві ФРН була виявлена колекція з 3000 фотонегативів, які «Штаб Розенберга» вивіз з Центрального державного архіву кіно-фото-фонодокументів у Києві. Сучасна Україна поки не має необхідних ресурсів для організації масштабних пошуків утрачених цінностей самостійно і не зможе вирішити цю проблему сама. Потрібно спільно проводити, в першу чергу, архівні пошуки, які дозволять встановити долю цінних реліквій.

Тому перспективи двостороннього співробітництва можливі лише на основі обопільних конструктивних кроків, що враховували б інтереси обох сторін. В Україні і Німеччині вже є позитивний досвід співробітництва і цей досвід має потребу в збереженні і розширенні.

Україна–Польща

Джерела взаємних українсько-польських проблем варто шукати у двох основних історичних причинах:

1. Кордони між Польщею й Україною протягом ХХ ст. змінювалися як мінімум тричі.

2. У цей період Україна і Польща перебували в стані війни також три рази, і ці війни супроводжувалися взаємними втратами культурних цінностей.

Зміни кордонів і статусу територій супроводжувалися зміною державного політико-адміністративного статусу архівів, музеїв і бібліотек, що історично сформувалися на цих територіях. Мова йде, насамперед, про Львів і його музейні зібрання. Саме вони сьогодні викликають найбільші дискусії. Поляки вважають їх польською спадщиною і порушують питання про їхню передачу Польщі, а українці говорять, що ці колекції були створені у Львові і, отже,

належать, насамперед, Львову. У 1997 р. Польща офіційно направила Україні претензії на передачу їй понад 60 тис. музейних експонатів, багатьох унікальних архівних документів включно з комплексом відомого Закладу імені Оссолінських (Ossolineum). Поміж іншого, є претензії на унікальні архівні збірки – книги Коронної Метрики №139 за 1666–1706 рр. та №262 за 1699–1700 рр. (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка), пергаментні документи міста Бохні XIV–XVIII ст. (Центральний державний історичний архів України, м. Київ), колекцію інкунабул (бібліотека Львівського національного університету) та інші.

Ця дискусія поширюється також на треті країни і досить показово відбиває існуючий рівень пристрастей навколо культурної спадщини Львова. Приміром, мова йде про малюнки А. Дюрера зі Львова, що були вивезені нацистами в роки війни і тепер знаходяться в США й Англії. Польща вважає, що рисунок Дюрера не може повернутися в Україну, тому що це власність польського народу.

У рамках переговорного процесу польські експерти окреслили розуміння предмета претензій доволі широко і порушують питання про долю всіх культурних цінностей, що загалом залишилися на території, що належали Польщі до 1 вересня 1939 р. і увійшли до складу України після війни. На їх думку, саме внаслідок т.зв. «пакта Молотова-Риббентропа» відбулася «анексія цих територій СРСР». Відповідно, правові акти і практичні дії, пов'язані зі зміною прав власності на культурні цінності (включно з націоналізацією) і радянськими реорганізаціями музейних, архівних і бібліотечних зібрань на території, що від 17 вересня 1939 р. опинилися у складі СРСР, на їхню думку, не можуть вважатися підставою для ствердження прав власності в умовах сучасної України. Поряд з цим є вимоги передати Польщі об'єкти, які взагалі не мають відношення до подій Другої світової війни і ще з початку XX ст. перебували в українських сховищах, але пов'язані з історією Польщі. Це, зокрема, вже згадана архівна колекція з м. Бохні, яка була свого часу придбана для Волгнського давньосховища, а потім опинилася у Києві.

У той же час, Україна має сьогодні ідентифіковані в польських музеях і архівах культурні цінності з Києва, Харкова і Львова. Серед них, зокрема, фігурують 18 срібних і бронзових прикрас VI–XII ст. (переважно давньослов'янські фібули), які є частиною археологічних колекцій Національного історичного музею у Києві і нині зберігаються в Краківському археологічному музеї. Також атрибутовано актову книгу «Львівського гродського суду» 1687 р. (Державний архів у Кракові), яка є складовою частиною цілісного фонду документів «Львівського гродського суду», що нині зберігається в Центральному державному історичному архіві України у м. Львові. Ще 4 актові книги XVII–XVIII ст. з фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, які 1943 р. були вивезені з Києва, атрибутовано у фондах Головного архіву давніх актів у Варшаві. Але польська сторона відмовляється передавати їх до України, вимагаючи так званих «зустрічних кроків» у напрямку реалізації польських претензій.

Очевидно, для позитивного розвитку польсько-українського діалогу необхідні принципово нові підходи до розблокування старих проблем.

Україна – Росія

Лише відносно недавно на підставі архівних джерел нам вдалося встановити, що в роки Другої світової війни значна кількість культурних цінностей, що були спрямовані в евакуацію з України всередину території СРСР безслідно зникли або понесли значні втрати в місцях тимчасового перебування. Також стало відомо, що видатні культурні цінності, переміщені з території України в період її окупації нацистською Німеччиною і її союзниками, знайдені і передані до СРСР у процесі післявоєнної реституції, не були повернуті законним власникам в Україні, а виявилися в підсумку в спецфондах російських музеїв.

Чи не найбільш резонансним прикладом стала доля мозаїк і фресок Михайлівського Золотоверхого собору XII ст. у Києві. У 1943 р. вони були вивезені нацистами з м. Києва. Після війни знайдені на території Німеччини військовими США і передані представникам СРСР у Берліні. Але звідти частину з них таємно направили через Москву в Павловск під Санкт-Петербургом. Тож не менше 18 фресок і мозаїк згодом виявилися в музеях Новгород і Санкт-Петербурга. Інформація про них приховувалася від України.

Ці кілька сюжетів є характерними для долі українських культурних цінностей в контексті їх реституції і повернення.

Поза всяким сумнівом, об'єктивний аналіз наявних проблем у цій сфері буде сприяти появі нових, нестандартних рішень у стосунках між країнами і народами, появі нових ідей і нових відносин у питаннях культурної спадщини в регіоні й у Європі в цілому.

СТАН ДОСТУПУ ДО ЦИФРОВОЇ СПАДЩИНИ МУЗЕЇВ
РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА

Тетяна Курченко – к.і.н., доц.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

ACCESS TO DIGITAL HERITAGE OF MUSEUMS IN THE REPUBLIC
OF MOLDOVA

Tetiana Kurchenko – PhD, Associate Prof.,
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article deals with the problem of availability and preservation of the historical and cultural heritage of museums in Moldova with help of modern electronic technology.

Key words: historical and cultural heritage, electronic technology, site, Republic of Moldova, National museum of history of Moldova.

Республіка Молдова є сусідкою України. І не тільки. В різні історичні періоди наші землі перебували повністю, або частково, в межах спільних державних утворень, отже досвід вирішення багатьох проблем, попри існуючі відмінності, має і певні спільні риси. Досвід збереження та організації доступу до історико-культурної спадщини цієї країни є цікавим і корисним для нас. Особливо у сфері цифрової спадщини, що є вельми актуальним в добу інформаційного суспільства.

Для вивчення проблеми організації та стану доступу до цифрової культурної спадщини в Молдові був обраний один із найбільших і найвагоміших у науковому відношенні музейних закладів країни – Національний музей історії Молдови (далі НМІМ). Музей було створено 21 грудня 1983 р., згідно наказу Міністерства культури Молдови №561 «Про перепрофілізацію музеїв». Спершу він носив назву Державний музей історії МРСР, 22 жовтня 1991 р. музей було перейменовано на Національний музей історії Молдови. Остаточо ця назва затвердилася за ним 13 березня 2013 р. після спеціального наказу № 184 Уряду Республіки Молдова. Згідно цього наказу музей увібрав колекції багатьох реорганізованих музеїв. Зараз НМІМ підпорядковується 5 філій, в основному меморіального характеру. Експозиція музею розміщується на 2 монументальних поверхах, у 12 залах загальною площею 5700 кв. м.[1].

Станом на 01.09.2017 р. фонди музею містять 348619 музейних предметів, що охоплюють історію Молдови з давніх часів і до сучасності [2]. Починаючи з 1994 р. музейні працівники разом із спеціалістами Департаменту інформатики та програмування Державного університету Молдови та Інститутом культурної пам'яті Міністерства культури Румунії працюють над створенням бази даних музейних предметів (SAEPM). Сьогодні до неї вже внесено інформацію та зображення 109349 музейних предметів НМІМ [3].

Організаційно НМІМ підпорядковується Міністерству культури Республіки Молдова, а його наукова діяльність координується Академією

наук Молдови. Музей є виконавцем багатьох національних та міжнародних програм. 5 програм на сьогоднішній день вже виконано, в тому числі програма «Дослідження, збір, збереження та популяризація культурного та історичного спадку країни» (2008–2009 рр.), у 2 програмах музей зараз бере активну участь [4]. В музеї працює високо кваліфікований колектив, у складі якого є багато співробітників із науковими ступенями, серед яких 3 доктори історичних наук. В музеї діє 6 відділів, в тому числі видавничий центр та бібліотека на 10000 томів. НМІМ видає власний науковий збірник, який внесено до низки наукометричних баз.

Музей має широку виставкову програму. За часів незалежності Республіки Молдова в музеї було організовано 189 виставок, що експонувались у приміщенні музею, за його межами та за кордоном [5]. В середньому НМІМ організовує по 18–20 виставок на рік. Отже, все свідчить про те, що НМІМ є провідним культурним та науковим центром країни, що зберігає та популяризує історико-культурну спадщину Республіки Молдова.

Офіційний сайт музею є тією «платформою», що доносить до широкого загалу та науковій громадськості інформацію про поточні події, основні напрями діяльності установи та долучає до історико-культурних цінностей, що зберігаються в музеї. Веб-сайт НМІМ має професійного розробника, який забезпечує його високу інформаційну та естетичну якість. Він діє з 2006 року і неодноразово оновлювався, про що є інформація від фірми-розробника. Слід зазначити, що веб-сайт НМІМ в основному вдовольняє запити усіх категорій людей, що заходять на нього, як професіоналів, так і пересічних громадян. Головна сторінка, на яку потрапляє відвідувач, розділена на 3 поля, які адресовані різним категоріям людей. Праве є рухливою, постійно змінюваною площиною, що несе інформацію для пересічних відвідувачів про новини, події, виставки. Рухливі інформаційні стрічки весь час оновлюються і подають актуальну інформацію. Поле яскраво оформлене, наповнене рекламою окремих музейних предметів, містить відео-сюжети. Воно є інформаційно-рекламним і не містить професійних матеріалів. Ліве поле – адресоване спеціалістам або тим відвідувачам, хто є більш-менш обізнаним в музейній роботі. На ньому у вигляді книжок із закладками розміщена інформація про новини музейного життя, виставки та науковий доробок співробітників. Ця інформація подається доволі широко, має архів за декілька років, часткові гіперпосилання. Наприклад, у розділі «Публікації» відвідувач може через гіперпосилання перейти до повнотекстових версій наукових збірників та журналів, де були опубліковані наукові доробки співробітників, або познайомитись із анотаціями на статті [6]. Центральне і найбільше поле має зручне меню із 7 рубрик. Там представлена основна інформація про музей, його історію, адміністрацію, послуги та ін., така інформація є традиційною для більшості музейних веб-сайтів. Сайт НМІМ вигідно відрізняється від інших наявністю в меню рубрики «Законодавство», де у вигляді переліку

назв прописані основні законодавчі акти в галузі культури та музейної діяльності, якими музей послуговується у своїй роботі. Тут же розміщені гіперпосилання на сайти урядових установ, де є повнотекстові версії цих законодавчих та нормативних актів. Сайт ведеться двома мовами: молдавською та англійською, але, завдяки встановленій системі визначення країни, звідки заходить через Інтернет кожен конкретний відвідувач, сайт перекладається через Googl-перекладача на необхідну мову. Для цього достатньо зробити лише один «клік». Переклад є повним і дуже якісним. Щоправда, для країн пострадянського простору це лише російська мова.

Щодо інших сервісів, представлених на сайті, приємно здивувала система обліку відвідувачів сайту «FLAG counter». Облік ведеться по місяцям, рокам, в цифрах, відсотках і діаграмах. Фіксується країна, з якої заходить відвідувач, їх кількість, активність на сайті, дописи, співпраця із музейними співробітниками, отримання консультацій. Так наприклад, за роки існування цієї системи підрахунку (з 2006 р.) веб-сайт музею відвідало 197 474 відвідувачі, які заходили на сайт 468 073 рази. Більшість із них, 68,5 %, були громадянами Молдови, 10% – Румунії. З України на веб-сайті музею побувало 17 054 відвідувачів. Усього це були громадяни з 164 країн світу [7]. Звичайно, такий глибокий аналіз відвідувачів веб-сайту дає можливість музейним працівникам правильно будувати концепцію розвитку музею, мати зворотній зв'язок з відвідувачами і аналізувати їх інформаційні потреби. Веб-сайт має вихід у 5 соціальних мереж.

Щодо представлення на сайті оцифрованих музейних предметів, то їх якість і кількість також вигідно відрізняє роботу НМІМ у цьому актуальному напрямі. Оцифровані музейні предмети розміщені на сайті у розділі, що інформує про постійно діючі та тимчасові експозиції. Частково вони присутні і на рекламно-інформаційному полі сайту, де містяться новини про поточні події. Близько 25 знакових оцифрованих музейних предметів розташовано знизу на головній сторінці сайту. Вони презентують всі історичні періоди музейного зібрання та всі колекції. Цифрові копії музейних предметів є дуже якісними.

На сайті представлено всі 4 постійно діючі експозиції та тимчасові виставки. Постійно діючі експозиції розбиті на окремі тематичні вузли, так звані «купе». Кожен тематичний блок містить на сайті фотографії стендів, де він розміщений, існує можливість їх віртуального огляду, доповнений 5-7 цифровими копіями найважливіших музейних предметів. Всі цифрові копії мають можливість наближення, дають змогу роздивитися деталі. Інформація про виставки також супроводжується певною кількістю оцифрованих музейних предметів. Існує архів виставок з 2010 р. Якщо врахувати, що на рік музей організовує до 18–20 виставок, то тільки в цьому розділі міститься майже 150 цифрових копій. Щоправда, науковий апарат до оцифрованих предметів є неповним і подається дуже спрощено. Виставок, що склалися б тільки з цифрових копій музейних предметів, на сайті виявлено не було.

Музей виконує також роботи з виготовлення фотографічних та цифрових копій музейних предметів. Причому, розрізняють музейні предмети, що вже були колись опубліковані, та ті, що будуть копіюватися вперше, копіювання унікальних предметів і типових предметів з колекції та ін. Всі види робіт мають різні умови до виконання, окреме ціноутворення. Виконання копій дозволяється тільки юридичним особам, після отримання згоди Міністерства культури Республіки Молдова та адміністрації музею. Всі ці та інші умови виконання робіт чітко прописані на сайті у відповідних розділах («Програми» та «Музейний магазин»), із посиланням на законодавчо-нормативну базу.

Отже, Національний музей історії Молдови створює необхідні умови для організації доступу громадян держави та іноземців до історико-культурної спадщини Республіки Молдова. Попри окремі вказані вище проблеми із презентацією цифрової спадщини, стан інформування громадськості про наявні в музеї культурні скарби нації є задовільним.

Список використаних джерел та літератури

1. О музее. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 01.09.2017).
2. Коллекции. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 01.09.2017).
3. Наследие: информатизация. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 08.09.2017).
4. Наследие: исследования. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 08.09.2017).
5. Деятельность: выставки. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 10.09.2017).
6. Публикации. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 10.09.2017).
7. FLAG counter. Официальный веб-сайт Национального музея истории Молдовы. URL: <http://www.nationalmuseum.md> (дата звернення: 05.09.2017).

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Світлана Литвинська – к.філол.н., доц.
Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF PREPARATION OF PROFESSIONALS IN THE FIELD OF INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVE BUSINESS

Svitlana Lytvynska – PhD, Associate Prof.,
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The use of information technology in student learning provides a high Professional level. The methodical recommendations for creating multimedia presentations are considered.

Key words: information technologies, multimedia presentation, computer program, educational process.

Інформаційні технології – один із перспективних способів, що широко використовується в освітньому процесі, зокрема у ВНЗ. Мультимедіа (лат. *multum* + *medium*) – це система комплексного поєднання візуальних і аудіальних прийомів, якими безпосередню керує інтерактивне програмне забезпечення. Для цього використовують сучасні технічні та програмні засоби, що поєднують мовний текст зі звуком, графікою, фото- і відеозображенням тощо в єдиному цифровому форматі. Мультимедійні документи відрізняються від традиційних (паперових) тим, що крім текстів природньої мови і статичних графічних зображень можуть подавати окремі звукові та музичні ефекти супроводу, спеціальну анімаційну графіку, демонструвати кіно-фото-фонофрагменти.

Мультимедійне програмне забезпечення містить спеціальні програмні засоби, призначені для створення і відтворення мультимедійних презентацій. Крім того, демонстрація мультимедійних презентацій потребує спеціального апаратного забезпечення – обладнання, необхідного для створення, збереження і відтворення мультимедійних документів. Так, засоби мультимедіа за своєю потужністю набагато перевищують сумарну потужність окремих традиційних документних носіїв. Основними відмінностями між інноваційними засобами мультимедіа та традиційними носіями інформації є інтерактивність, вільна інтерпретація і комунікабельність [5, с. 3].

На сучасному етапі розвитку суспільства однією з актуальних педагогічних проблем є застосування новітніх інформаційних технологій в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Зокрема Бастракова Н.М. вважає, що мультимедійні технології найбільш оптимально і ефективно відповідають вирішенню триєдності дидактичних цілей освіти: навчання (сприйняття студентами навчального матеріалу, осмислення ними зв'язків і відносин в об'єктах вивчення); розвитку (пошук, аналіз, синтез, творче

оформлення наукової інформації, активізація цільової ініціативи студентів); вихованню (професійний світогляд, вміння чітко організувати самостійну та групову роботу) [1, с. 49].

Використання новітніх комп'ютерних технологій нині є одним із важливих напрямів розвитку сучасної вищої освіти. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, котрі зумовлюють їх використання під час навчально-виховного процесу. Оскільки у мультимедійних технологіях одночасно використовують кілька інформаційних середовищ: графіку, текст, відео, фотографію, анімацію, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід, – то це і є сучасним прикладом використання у навчанні відомих ефективних принципів наочності й доступності. Використовуючи такі комп'ютерні програми, як Calameo, TurboSite, SekumBookStudio та ін., створюють інтерактивні публікації в Інтернеті, сайти й електронні підручники з підтримкою коментарів, різними формами зворотного зв'язку, звуковими й анімаційними ефектами.

Мета нашої розвідки – систематизувати основні вимоги до створення мультимедійних презентацій, які можна використовувати у процесі підготовки фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Так, під час підготовки до лекційних занять викладачі використовують мультимедійні технології для створення презентацій. Саме мультимедійні презентації є сучасним зручним і ефектним способом надання студентам інформації. Використанням комп'ютерних програм для комплексного поєднання мовного тексту, динаміки руху, звуку і графічного зображення чи малюнку активно впливає на органи людського сприйняття – слух і зір. Поєднання візуальної й аудіальної інформації активізує мислення й пам'ять студентів, дозволяє довше утримують їхню увагу, надавати значно більші обсяги інформації. Такі лекційні заняття є досить цікавими й ефективними, їх із задоволенням відвідують студенти [4, с. 130].

На практичних заняттях широко використовують навчальні комп'ютерні програми і програми-тренажери. Це дозволяє викладачеві отримувати не лише результати виконаних студентами завдань, але й спостерігати за самим процесом виконання цих завдань студентами, відслідковувати їхні можливі помилки й аналізувати причини їх допущення. Це сприяє засвоєнню теоретичних знань, виробленню у студентів практичних умінь і навичок роботи з документами, активізує й урізноманітнює їхню самостійну роботу [3, с. 164].

Проте важливо не лише викладачеві використовувати мультимедіа, але навчити цьому студентів, сформувати у них навички оформлення та презентації матеріалу, що особливо потрібно їм під час захистів курсових робіт, дипломних робіт різного освітнього ступеня. Так, на кафедрі історії та документознавства Національного авіаційного університету для студентів, які працюють над написанням дипломних робіт, розроблено

методичні рекомендації щодо оформлення мультимедійних презентацій [2, с. 35–36].

Готуючи мультимедійну презентацію своєї наукової роботи, студент повинен чітко знати обов'язкові вимоги до її створення. Так, у структурі презентації наявними мають бути такі слайди: титульний аркуш, що називає тему презентації й автора роботи; основні ключові положення теми роботи та отримані результати; закріплювальний слайд. Доповідь має спиратися на ілюстративний матеріал, список основних джерел (до п'яти); завершальний слайд з контактною інформацією й подякою за увагу.

На якість презентації впливає оригінальність її оформлення, анімаційні ефекти, а також відсутність мовних і фактичних помилок, достовірність поданої інформації. Розмір файлів на слайдах не повинен перевищувати 2 Мб, кількість слайдів 15–20. Слід використовувати один стиль шрифту для всієї презентації (Times New Roman, Arial, Arial Narrow, Verdana). Міжрядковий інтервал – полуторний. Написання шрифту: звичайне, товсте (напівжирне), курсивом. Усі слова повинні чітко читатися на вибраному полі слайда. Автор не повинен зловживати великими буквами (особливо в заголовках).

Оформлюючи фон і текст, треба підбирати контрастні кольори (зелений, блакитний, бежевий, помаранчевий, жовтий). На одному слайді дозволяється подавати не більше трьох кольорів (один – для фону, другий – для заголовка, третій – для тексту). Анімаційні ефекти використовуються всередині слайда та під час зміни слайдів, але не на титульному й завершальному слайдах. Текст на слайдах не повинен заходити за поля слайда.

В оформленні тексту використовують короткі слова і речення, а обсяг інформації на одному слайді не повинен бути великий. Найважливішу інформацію розміщують в центрі екрана, співвідношення тексту і малюнків становить два до трьох, тобто тексту менше, ніж малюнків. Ключові положення відображуються на кожному окремому слайді, щоб слухачі могли добре сприймати інформацію. Усі ілюстративні матеріали потрібно підписати.

Для створення мультимедійних презентацій використовують пакет MS Power Point. Таблиці оформлюють через текстовий процесор MS Word або табличний процесор MS Excel з невеликою кількістю даних. Діаграми готують з використанням майстра діаграм процесора MS Excel. Відео подають у форматі wmf або mpg. Також можна подавати (дуже вибірково і коректно) звукові фрагменти, мультиплікацію, фрагменти фільмів для забезпечення емоційного впливу на слухачів, якщо це виправдано.

Під час презентації неприпустимо зчитувати текст зі слайдів презентації, тобто надрукований на екрані й вимовлений автором тексти не повинні дублювати один одного.

Використання мультимедійних технологій в освітньому процесі вищої школи сприяє розвитку активних способів організації навчальної діяльності

студентів. Звичайно, важливою умовою реалізації та впровадження мультимедійних технологій в освітній процес є наявність спеціально обладнаних аудиторій з мультимедійним проектором, комп'ютером, екраном або мультимедійною дошкою, а ще краще – комп'ютерних класів, електронних бібліотек, медіатеки, доступу до Інтернету та ін.

Отже, мультимедіа є сучасною інформаційною технологією, що об'єднує текст, графіку, звук і відеозображення. Результати підготовленої мультимедійної презентації можуть бути репрезентовані в електронному вигляді, розповсюджені в Інтернеті, роздруковані на папері. Застосування новітніх інформаційних технологій необхідне й ефективне у навчально-виховному процесі підготовки сучасних фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Список використаних джерел та літератури

1. Бастракова Н. Н. Использование мультимедийных технологий в образовательном процессе высшей школы / Н. Н. Бастракова // Новые информационные технологии в образовании: материалы междунар. науч.-практ. конф., Екатеринбург, 13–16 марта 2012 г. // ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т». Екатеринбург, 2012. С. 48–50.
2. Документознавство та інформаційна діяльність : методичні рекомендації до написання дипломної роботи / уклад.: І. І.Тюрменко, С.В. Литвинська. Київ: НАУ, 2013. 48 с.
3. Ісак Л.М. Проблеми інформатизації технологій навчання на сучасному етапі: досвід та перспективи вітчизняної науки // Актуальні питання сучасної інформатики. 2016. № 3. С. 164–168.
4. Литвинська С.В. Мультимедійна презентація як інноваційний спосіб подання інформації // Документ, мова, соціум: теорія та практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 11–12 квіт. 2013 р. / Нац. акад. керів. кадр. культури і мистецтв. Київ: [НАКККіМ], 2013. С. 130–131.
5. Предко Г.М. Створення мультимедійного програмного забезпечення // Інформаційно-методичний вісник URL: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream> (дата звернення: 28.08.2017).

ГАЛУЗЕВИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ МЗС УКРАЇНИ ЯК ОСЕРЕДОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПАМ'ЯТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБИ

Ірина Матяш – д.і.н, проф.

Інститут історії України НАН України (м. Київ, Україна)

DEPARTMENT OF THE STATE ARCHIVES OF THE MFA OF UKRAINE AS THE INSTITUTION OF THE INSTITUTIONAL MEMORY OF THE DIPLOMATIC AND CONSULAR SERVICE

Iryna Matiash – Doctor of Historical Sciences, Prof.

Institute of History of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

In the context of the concept of "diplomatic archive", the peculiarities of the BSA activity of the MFA of Ukraine were considered. The contents and composition of the funds of this archival institution are highlighted. It is indicated on the relationship of funds with information contained in documents stored in other archival institutions of Ukraine.

Key words: Branch State Archives of the MFA of Ukraine, diplomatic archive, history of diplomacy, institutional history of diplomatic and consular service.

Галузевий державний архів МЗС України відповідно до ст. 26 розд. VI Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи України» належить до галузевих державних архівів, що створюються для зберігання «специфічних видів архівних документів, які потребують особливих умов зберігання і використання відомостей, що в них містяться» [1]. Відтак виникає питання, в чому полягає специфіка документів, які зберігаються в ГДА МЗС України? Йдеться про документи, які в міжнародній практиці відносять до поняття «дипломатичний архів» і розуміють відповідно до положень Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. як «сукупність документованої інформації, утвореної в діяльності відомства закордонних справ та його закордонних представництв» [2]. Тобто, в ГДА МЗС України мають зберігатися документи офіційного походження, пов'язані з діяльністю головного органу в системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин, що здійснює свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби (закордонні дипломатичні представництва, консульські установи, постійні представництва при міжнародних організаціях) [3]. Це проекти та узгоджені й підписані тексти міжнародних угод, дипломатичні та консульські звіти, інформаційно-аналітичні записки щодо політичної ситуації в країні перебування, дипломатичне листування (вербальні та особисті ноти, меморандуми, пам'ятні записки, особисті листи неофіційного характеру, заяви, комюніке), внутрішньовідомчі документи (організаційно-розпорядча документація, офіційне листування тощо), статусні документи (вірчі грамоти, екзекватури тощо). Такий склад фондів забезпечує дипломатичному архіву, з точки зору ресурсної

складової, розуміння цього поняття роль основної складової частини джерельної бази дослідження інституційної історії дипломатії, а з позицій інституційної складової – роль осередку інституційної пам'яті дипломатичної та консульської служби.

ГДА МЗС України зберігає документи з історії зовнішньополітичної діяльності УРСР/України, що відклалися в діяльності міністерства, закордонних дипломатичних і консульських установ. Рішення про створення ГДА МЗС України прийнято Кабінетом Міністрів України (Постанова КМУ від 31 березня 2004 р. № 408), а положення про цю архівну установу затверджено спільним наказом МЗС України (як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в галузі, де створювався архів) та Державного комітету архівів України (як центрального органу виконавчої влади в сфері архівної справи та діловодства) № 59/78 від 17 квітня 2006 р.

Відтак у статусі галузевого архіву зовнішньополітичного відомства ГДА МЗС України функціонує від 2004 р., успадкувавши свої функції та завдання від Управління державного архіву МЗС України. При цьому він залишається структурним підрозділом МЗС України, що заважає його розвитку як архівної установи, однак дозволяє зберігати співробітникам ГДА МЗС України свою належність до дипломатичної служби. Зауважимо, що в деяких країнах (Китайській Народній Республіці, Республіці Польща, Французькій Республіці та ін.) дипломатичні архіви функціонують як самостійні установи з чітко окресленими завданнями та широкими можливостями, в тому числі в науковій сфері.

Такий підрозділ існував від початку відновлення в УРСР зовнішньополітичного відомства в 1944 р. у складі Політичного відділу НКЗС/МЗС УРСР. 1951 р. його було виокремлено в Архів МЗС УРСР, що продовжив свою діяльність із відновленням державної незалежності України. 1993 р. архів було реорганізовано в Історико-архівного управління МЗС України, а на початку 2000-х рр. – в Управління державного архіву МЗС України. Історією створення і реорганізації галузевого архіву зовнішньополітичного відомства зумовлено й хронологічні межі складу його фондів. ГДА МЗС України зберігає дипломатичні документи від 1944 р. – часу формування зовнішньополітичного відомства України як радянської республіки, в якому накопичувалися лише документи поточної діяльності. При цьому про доступ дослідників до інформації, що міститься в них, не йшлося. Не ставилося й завдання збирати документи з історії дипломатії. Нині документи, що утворилися в діяльності органів української дипломатичної служби на перших етапах її формування розпорошені в різних фондах та колекціях державних архівів, Фонду президентів України в НБУВ імені В.І.Вернадського і приватних документальних зібрань в Україні та за кордоном. Зберігання за документів українського дипломатичного архіву за межами України пов'язане як з питаннями еміграції, так і з проблемою повернення українських архівів у

зв'язку з розпадом СРСР. правонаступництво щодо державних архівів, у тому числі й дипломатичних, в разі розпаду держав передбачено Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів від 8 квітня 1983 р. Україна ратифікувала цю конвенцію 1992 р. [4], однак вона не набула сили через відсутність необхідної кількості ратифікаційних грамот або документів про приєднання (всього передбачалося отримати щонайменше 15 документів) [5]. У зв'язку з цим про джерельну базу інституційної історії дипломатії можна говорити лише з урахуванням усіх складових «українського дипломатичного архіву».

У ГДА МЗС України зберігаються документи офіційного походження періоду перебування України в складі СРСР та доби незалежності України (понад 500 тис. од. зб., сформовані в майже 60 фондів) [6, с. 569]. В складі документів виокремлено Основний фонд, Особовий фонд працівників Міністерства, договори та угоди України з іноземними державами, міжнародні договори, зареєстровані в ООН, Фонд фотодокументів, міжнародні договори, конвенції, угоди та інші акти, що стосуються України, документи Генеральної Асамблеї ООН, її органів та спеціалізованих установ, документи та матеріали ліквідованих міжнародних організацій [6, с. 569].

Документи з основної діяльності зосереджено в ф. № 1, перші чотири описи якого містять інформацію про радянський період. З початку 1990-х років до складу цього фонду повернуто понад 100 розсекречених документів 1944–1946 рр. [6, с. 571]. Важливе значення має фонд договорів та угод з іноземними державами, на який сформовано електронну базу даних. Великий обсяг інформації щодо співпраці України в різні періоди з міжнародними організаціями зберігають «Досьє Генеральної асамблеї ООН (від 1945 р.), до якого входять документи, що їх Україна в особі Міністерства закордонних справ одержує як обов'язків комплект документів цієї організації; «Досьє Ради Безпеки ООН», «Досьє ЮНЕСКО», «Фонд Всесвітнього поштового союзу» та ін. Цінну інформацію про персональний склад зовнішньополітичного відомства та дипломатичних і консульських представників України в зарубіжних країнах містить «Особовий фонд працівників МЗС». Додаткову інформацію можна почерпнути з видань «Україна на міжнародній арені», «Делегації України на сесіях і конференціях міжнародних організацій». Поза тим, що умови для роботи дослідників у ГДА МЗС України недостатні через відсутність читальної зали, співробітники цієї установи докладають зусиль для надання доступу до документів НАФ України відповідно до закону.

Структурним підрозділом ГДА МЗС України є Музей історії української дипломатичної служби. Ініціатива його заснування належала начальнику Історико-архівного управління МЗС Іванові Шевченку й була підтримана міністром закордонних справ Анатолієм Зленком. Урочисте відкриття музею відбулося 21 грудня 2001 р. Його експозиція орієнтована

на висвітлення витоків, історії та досягнень сучасної української дипломатії, двостороннім відносинам України з зарубіжними державами, персоналіям дипломатів.

Таким чином, ГДА МЗС України є осередком інституційної пам'яті дипломатичної та консульської служби такої важливої сфери функціонування нашої держави як зовнішньополітична діяльність і тим самим – складовою національної пам'яті України. З огляду на те, що в цій архівній установі зберігаються документи радянської доби та періоду незалежності України, про повноцінну джерельну базу історії української дипломатії можна говорити лише з урахуванням інших частин українського дипломатичного архіву. Видається актуальним створення зусиллями науковців, архівістів за сприяння дипломатичної служби комплексного довідника «Український дипломатичний архів».

Список використаних джерел та літератури

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи України: Закон України // ВВР.
2. Матвієнко В.М., Гайдуков Л.Ф. Архіви дипломатичні//Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. Т. 1. Київ: Знання України, 2004. С. 81–82.
3. Про дипломатичну службу: Закон України // ВВР. 2002. № 5. ст. 29; зі змінами. ВВР. 2014. № 20–21, ст. 745.
4. Про приєднання України до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів // ВВР. 1992. № 49. Ст. 672.
5. Матяш І. Перша міжнародна угода щодо спільної архівної спадщини колишніх радянських республік: проблеми реалізації // Пам'ятки: археограф. щорічн. Київ, 2006. Т. 6. С. 3–20.
6. Архівні установи України: Довідник. Т. 1 / Держкомархів України. УНДІАСД; Редкол.: Г.В. Боряк (голова), І.Б. Матяш, Г.В. Папакін. 2-е вид. доп. Київ, 2005. 692 с. (Архівні зібрання України: Спец. довідники)

**ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО ГОЛОД
1921–1922 рр.: СТАН, СТРУКТУРА, СУТНІСНА ЦІННІСТЬ ЗАДЛЯ
«ПОДОЛАННЯ ВЛАСНОЇ ІСТОРІЇ»**

Микола Михайлуца – д.і.н., проф.

Одеський національний морський університет (м. Одеса, Україна)

**THE DOCUMENTS OF THE STATE OF THE ODESA REGION ON THE
FAMINE OF 1921-1922: THE STATE, STRUCTURE, UTILIZED VALUE
OF THE DEVELOPMENT OF «PROTECTION OF OWN HISTORY»**

Mykola Myhailutsa – Doctor of Science (History), Prof.

Odesa National Maritime University (Odesa, Ukraine)

There were the topics of the availability of archival sources in the State Archives of Odesa region on the famine of 1921–1922, taken as the goal, disclosed on the base of brief analysis of documents, that reproduce the past of the Bolshevik terror by famine. We hope that Profound study will inevitably lead to overcoming of our hard history.

Key words: famine of 1921–1922, State Archives of the Odesa region, Bolsheviks, historical memory, historical sources.

Не викликає сумніву апіорі багатьом зрозуміла річ, що історична спадщина, наше минуле, яким би воно не було тяжким і кривавим на превеликий жаль, має бути досконало вивчене і, як слушно зазначає відомий український історик-модерніст Я. Грицак, має бути подолане нами ж самими. Долати власну історію мусимо неодмінно, спираючись на джерело – продукт і свідок епохи, документ, артефакт тощо – обов'язково оригінал, бо «віра на слово», яке часто-густо виявляється напівправдою, або неправдивим взагалі, лише породжує, особливо у молодого покоління, цинізм або зневіру. Сучасному збуреному жагою до історичної справедливості українському суспільству киче потрібна Правда, яка є гарантом і інструментом долання нашого минулого. Відтак, звертаючись до безпосередньо визначеної нами теми, констатуємо прикру ситуацію не тільки з долею самого Державного архіву Одеської області, яку вже десятки років так і не може вирішити жодна влада. Стара й аварійна споруда архіву, яка розташована у колишній Бродській синагозі на розі вулиць Пушкінській та Жуковського, перебуває в аварійному стані, а мільйони рідкісних архівних документів знаходяться під загрозою зникнення назавжди. Відсутність необхідного температурного режиму, вологості, технологій збереження й експлуатації документів, навіть за повсякденної жертвовності і копіткої праці колективу архіву, на жаль, не дають надії на райдужні перспективи мати нову споруду ДАОО на зразок європейських архівосховищ.

Не виникає й миттєвої ілюзії стосовно того, що будуть збережені документи майже столітньої давності, джерела походження так би мовити ранньорадянської доби, початку 20-х років минулого століття. Жалюгідна бідність, яку породили більшовицькі ідеалісти-революціонери, не могла дати можливість сформувати солідну й надійну джерельну основу, зокрема й саму фактуру документів, матеріал, папір тощо, на якому писалися-друквалися

документи різного характеру й призначення. На сьогоднішній день ці документи, переважно надруковані на машинці, або написані «від руки» на кальці, вже на 90% втратили свою цінність, оскільки текст «посипався», місцями зовсім не є читабельним. Погіршує ситуацію й та обставина, що інформація, як правило друкувалася з обох сторін аркуша, що й без того унеможливило хоча б сегментарне вилучення вкрай важливої інформації. Набагато краще збереглися різноманітні документи, що спускалися директивами, інструкціями та обіжниками зверху, з олімпу партійно-бюрократичної піраміди.

Ці джерела надруковано типографським способом, або на добротних друкарських машинках, забезпечених чудовими стрічками, до того ж різного кольору (переважно, чорного, фіолетового, червоного). Значна частина документів, звітних матеріалів, листування місцевих органів влади з вищестоящими і навпаки друкувалася на зворотньому боці вже надрукованих (іноді написаних гарним каліграфічним почерком) дореволюційних паперів, рекламних аркушів, обгортках різної бакалійно-галантерейної та харчової продукції (наприклад, на аркушах, призначених для упаковки індійського чаю, цукерок, етикетках тощо). Як це не виглядає дивно, інформація викладена на такого роду архівних документах, збереглася на 100 відсотків доступною для дослідника. Викликає гостре занепокоєння втрата основи історичної пам'яті про роки першого голоду, спричиненого більшовицькою політикою на селі у Одеській губернії упродовж 1922–1923 років.

Цікавими носіями історичної правди в інтерпретації партійної номенклатури з місць (повітів і волостей) є документи з секретної частини фонду 3 Одеського губернського комітету КП України. Тут зосереджено оригінали різноманітних документів за січень-грудень 1922 р.: інформаційні звіти губкому КПУ, бюлетені й інформаційні зведення губернського політичного відділу про політичний та економічний стан в губернії та інше (справи 265, 389, 393, 394, 437). Копії повітових інформаційних бюлетенів під грифом «Совершенно секретно» спрямовували до 9 інстанцій [1], а саме: «пред. губчека; нач. СОЧ; нач. секр. отд.; нач. осведом. отд.; ВЧК; ВУЧК; Предгубисполкома; Секретарю Губкома; Секр. комната». За структурою цей вид історичного документу має назву, номер і дату (число, місяць і рік). Текст бюлетеня подає інформацію за повітами, які входили на той час до адміністративно-територіального складу Одеської губернії: Тираспольський, Вознесенський, Балтський, Первомайський, Одеський повіти. Часом до зведених бюлетенів додавалися додатки від того чи іншого повіту. Пояснюються такі випадки, ймовірно, несвоєчасним інформуванням вищестоящих органів, запізнілою передачею інформації з місць тощо. Порушення такого роду відбувалися через завантаженість виконавців та труднощі зведення інформації, що надходила, адже часто територію контролювали повстанці, невеликі загони селянських месників та противників більшовицької політики, часом і розбійників, які становили велику небезпеку партійно-радянським органам та їхнім кадрам. Суть інформаційних повідомлень із повітів зводилася до стандартної схеми, яка надходила зверху. Візьмемо для розгляду «Уездную информационную сводку» [2] № 12 від 11

квітня 1922 р. у тій частині, що дотична до Одеського повіту. Політичний стан у повіті характеризувався «усе більшим і більшим загостренням, яке виявлялося у контрреволюційній агітації, що супроводжувалася розповсюдженням чуток, переважно про наступ С. Петлюри і Врангеля. Особливо активними виявилися Анатоліївська та Нечаївська волості. Куркульство активно налаштоване, не виконує розпоряджень місцевої влади. У зазначених волостях «особливо заражених прийшлими з Криму» мають місце аналогічні чутки. У межах волостей повіту творяться «нахабні крадіжки» продуктів харчування з фонду пліч-о-пліч голодуючих. Контрреволюційний елемент, йдучи рука об руку з куркульством, намагається зірвати посівну кампанію. Духівництво намагається у релігійному дусі вплинути на населення. Знову розповсюдилися чутки про оновлення ікон. Влада на місцях, займаючись розкраданням державних продуктів, вкрай дратує голодуюче населення. Явище це – повсюдне. Партійна і, відповідно, культурно-просвітницька робота – заглухла» [3].

Далі подається коротка інформація про стан у сільському господарстві повіту, де «голод, розруха йдуть своєю чередою». Заважає посівній кампанії терор з боку військових частин, які прямо у полі відбирають коней у селян. Про масштаби голоду «свідчать такого роду цифри: у Данилівському інтернаті Нечаївської повіту за тиждень померло 18 дітей, в Нечаївському – четверо. Епідемії на ґрунті голоду розвиваються. У селі Анатоліївка упродовж кількох днів на сипняк захворіло понад 100 чоловік.

Наступний сегмент інформаційного бюлетеня був присвячений кримінальній обстановці. Документ зазначає: «Бандитизм посилюється... У більшості повітів відзначено бездіяльність влади у боротьбі з бандитизмом...». Зрозуміло, що чиновник, якому належить авторство документу, говорячи про «бандитизм» мав на увазі народний, селянських рух проти експропріаційної політики більшовицької влади на селі, де люди в українських селах вимирали від голоду.

У справах фонду присутні й інформаційні звіти Одеського губернського партійного комітету КП(б)У, наприклад, за листопад 1922 р. Принагідно зауважимо, що текст-оригінал цього документа відтворено на кальці, яка здебільшого погано збереглася. Однак автори заздалегідь подбали про те, щоб його було добре зрозуміти, тому з лівого поля на аркуші угорі є припис: «При чтении подкладывать белую бумагу» (!?). Дивна річ, але якби ж було того білого паперу удосталь, то й не виникало б проблеми друкувати на кальці. Проте звернімося до самого документу [4], який мав інформативно насичену стандартну структуру: економічний стан Одеської губернії, де відображалася ситуація у сільському господарстві, зокрема проведення весінньої та осінньої посівних кампаній 1922 року. Хоча дуже скрутна ситуація на селі «була наслідком часткового неврожаю 1920 р. і повного неврожаю 1921 р., що створило катастрофічне становище в якому сільське господарство перебувало до осені 1922 року»; політичне становище губернії схарактеризоване таким чином: – «...кримінальний бандитизм за розмірами своїми навіть наближається до бандитизму минулорічного у період продподаткової кампанії». Не менш важливий для розуміння сутності епохи більшовизму з цього ж фонду є

документ зі справи 393 «Інформаційні зведення, бюлетені та огляди Одеської губернської надзвичайної комісії» за січень-грудень 1922 р. Запропонуємо кілька характерних цитат з документа «Політзведення губінформації О.Г.Н.К.» № 9 від 29 січня 1922 р. «І-й судноремонтний завод ЧЕРНОМОРТРАНА. Настрій у робітників у зв'язку зі скороченнями штатів і зростаючою дороговизною – збуджене. Серед них чути розмови: «Навіщо ми робили революцію і тепер голодуємо». Настрій населення 17 квартирної комітету 25 ділянки м. Одеси передає ще один приклад: «Із бесід населення видно, що протриматися можна буде лише до кінця поточного місяця, далі голод неминучий. Чутно заяви: «Замість того, щоби так мучити нас, краще зразу б знищили кулеметним вогнем». Вкрай жахливу ситуацію описує «літучка» з бюлетеня № 9: «На окраїнах міста масові випадки смерті від виснаження. Трупів валяються неприбраними з квартир по 5–8 днів (Малоросійська вулиця). Ніякі заходи, як домкомами (домовими комітетами), так і міліцією не приймаються для прибирання трупів і відправки їх до моргу. У останньому (морг) «залежі» трупів, які лежать купами під брезентом для упізнання. Трупів привезені із залізниці» [5]. Такого роду інформацією іноді перенасичені документи цього періоду.

Отже, короткий нарис про архівні пласти, які відображають більшовицькі «соціально-економічні переповнені в інтересах трудового народу», є яскравим доказом правильності політики декомунізації, яка відбувається в Україні, що є неодмінною умовою подолання нашої складної історії.

Список використаних джерел та літератури

1. Назви інстанцій та спецорганів подаємо у оригінальній орфографії, запропонованій авторами аббревіатури та мовою оригіналу – російською.
2. Держархів Одеської області, Ф.3. Оп.1. Спр. 389. Арк. 40-44.
3. Держархів Одеської області, Ф.3. Оп.1. Спр. 389. Арк. 43.
4. Держархів Одеської області, Ф.3. Оп.1. Спр. 389. Арк. 88.
5. Держархів Одеської області, Ф.3. Оп.1. Спр. 393. Арк. 9.

HERITAGE COMMUNICATION ON THE INTERNET: LITHUANIAN STATE ARCHIVES VIRTUAL EXHIBITIONS¹

Dovydas Mozūras – Bachelor, Archivist

Lithuanian State Modern Archives (Vilnius, Lithuania)

The paper introduces and analyses one of heritage communication tool – virtual exhibitions, used by the Lithuanian State Archives. The first section briefly introduces virtual exhibitions, and the second one analyses the Lithuanian State Archives virtual exhibitions. It is concluded that virtual exhibitions are constantly changing.

Key words: archives, virtual exhibition, VE, Lithuanian state archives, heritage communication.

Memory institutions (archives, libraries and museums) main function – save and keep memory for future generations. But these institutions cannot only be guardians of memory. They need to communicate their collection to the public. For such purpose different kinds of communication channels and tools are being used. One of the newest – virtual exhibitions (VE). Virtual exhibition is technically created set of specific objects which are related in common theme or subject and requires a computer (or a smart device) and internet connection for viewing. Main advantages of virtual exhibition are: accessibility 24/7, visitors from all around the world, interactivity with objects, ability to share and etc. By using good practise of virtual exhibitions Lithuanian State archives first virtual exhibition created in 2001 in archive's website. From the first virtual exhibition until May of 2017, Lithuanian State archives created and published a total of 168 exhibitions in 3 different portals.

Paper's object – virtual exhibitions of Lithuanian states archives. Aim – to analyse and present virtual exhibitions of Lithuanian state archives.

Virtual exhibitions: definition, types, quality factors

According to Schubert Foo, virtual exhibition is „<...> Web-based hypermedia collection of captured or rendered multidimensional information objects, possibly stored in distributed networks, designed around a specific theme, topic concept or idea, and harnessed with state-of-art technology and architecture to deliver a user-centred and engaging experience of discovery, learning, contributing and being entertained through its nature of its dynamic product and service offerings»[2, p.2]. This means that VE doesn't depend

¹ This paper was written with reference to bachelor's work Dovydas Mozūras «Virtual Exhibitions of Lithuanian State Archives (2001–2015)» (researcher adviser doc. dr. Alma Braziūnienė) and conference paper Dovydas Mozūras «Lithuanian states archives communication on the internet: virtual exhibition case» red at 7-th National scientific conference «Challenges of communication and information» in 2016.

on space and time and digital or digitalized objects can be used. Because of diverse content and its representation, different kinds of VE types occurred. Martin R. Kalfatovic distinguishes 7 types of VE. These are: 1. Anniversaries (death, birth of person, jubilee); 2. Notable events;² 3. Specific materials (post marks, pictures, sheet music and etc.); 4. Themes (for specific theme); 5. Treasures (most valuable objects); 6. Work done (for presentation of institutions work); 7. Odd and unusual (may teach and entertain at the same time) [3, p.9-15].

No matter the scope or type of VE, most important factor of its success – quality. Babriela Dumitrescu, Comel Lepadatu and Chistian Ciurea distinguishes five main quality factors of VE. They are: 1. Localization; 2. Relevance; 3. Interaction; 4. Maintainability; 5. Accessibility.[1, p. 102-103]. These quality factors are the main elements of VE existence, which determine the attendance and popularity of VE. The localization determines which cultural representatives and language speakers the exhibition is intended for. If the exhibition is in different languages and contextual information for other cultures provided, the number of visitors will increase, therefore the exhibition may become relevant. Relevance is understood as something new or abundant in people's interest in particular topic. Interactivity in the modern society is a necessary factor, as the information society, which seeks to satisfy the desire for knowledge, uses information technology tools. According to S. Foo, interactivity in VE provides a better understanding of the elements in the exhibition that wouldn't be possible in simple exhibitions. Maintainability is important factor for the VE creators after its creation. Along with accessibility, maintainability can ensure the relevance of the exhibition by adding new, never shown or original material. Also, due to rapid technological advancements, materials displayed on VEs can be replaced with better quality and format copies, giving a better understanding about exhibits to the visitors.

According to this characteristic, it is possible to distinguish two groups VE life cycle: VE creation - the activities of human resources using technical and technological tools over time. In order to manage the problems in the process and to unanimously achieve the set goal - the creation of a VE - it is important to determine the order of business and priorities. Thereby, a certain activity plan is drawn up, guidelines are established and work is distributed. VE maintenance is a set of information and technological tools that ensures access and integrity of the VE. Exhibit makers must ensure the possibility of viewing the objects exposed by the VE, the functioning of the navigational

² Because of similarities between anniversaries and notable events VE, in this paper they are going to be called as one anniversary type.

equipment used by the VE and other auxiliary functions, and the operation of the multimedia elements. In addition, it is important to supplement the VE with new objects or contextual material. The aspects of VE security depend on the development of the VE. Exposure to complex navigation systems, many multimedia elements that are based on Flash or Shockwave solutions are difficult to maintain, as changing information technology can become incompatible with older versions of programs.

Groups of virtual exhibition life cycle provide communication with its visitors. Target groups of visitors are set up and the description of the objects in the exhibition are adapted to them during the development of the VE. Further maintenance of the VE allows correcting mistakes, updating exhibits and attracting new visitors. Therefore virtual exhibitions are collections of online exhibits, linked by a specific connection, categorized into types, and evaluated according to quality criteria.

Analysis of Lithuania States archives virtual exhibition

The system of Lithuanian State archives consists of 10 archives and the Lithuanian Chief Archivist service. News, information about archival work and VE are published in Lithuanian Chief Archivist service's website archyvai.lt. In this website there is special column for VE where visitors may choose between „Till 2012», „Till 2017» and „New» virtual exhibitions. No matter which version of VE visitor chooses, after selecting one, he is redirected to different portal. Selection of titles are odd, because last VE in „Till 2012» is created in 2011 June 6 and in „Till 2017» is created in 2016 December 16. The creation of different portals caused by further development of user oriented, archival heritage communication tool.

VE evaluation of communication aspect showed that exhibitions Till 2012 lacks ability to leave any kind of feedback or communication between visitor and archives. This misconception was partly fixed in exhibitions till 2017, by adding ability to rate exhibition's objects with stars (from 1- lowest, to 5-highest). This rating system may seem not much, but different ratings and total numbers of them showed which objects were highly acknowledged and appreciated, and which were never rated and didn't get any attention at all. Newest portal removed object rating system, but introduced new functions. Now all new VEs are convenient for different kinds of screens, because the portal adapts to the resolution of selected device. Also, news section was implemented to show newest exhibitions and inform about other relevant information regarding Lithuanian state archive's VEs and VEs portal. Not only new features, but new document representation was added which allows to view them in full screen, zoom in and the dedicated download button, for quick document download, changed into more modern looking one. Lastly, one of the ground breaking changes is the ability to show audio and video

documents. So now, visitors of the newest exhibitions, may not only look at static images, but immerse themselves with sounds or moving pictures.

Although new design and features one of the most important aspects of VE – communication between archives and VE’s visitors is missing. Apparently this function is disabled (or not fully implemented). Visitors of the VE portal may register, but by doing that, they wouldn’t get any benefits. Key point of this new VE portal is to give the ability for the visitors to comment selected objects (albums section), pin selected objects to location where they were created or happened. These features would allow further spread of objects from Lithuania’s national document funds and create a bond with VE’s visitors, which may lead to further analysis and even a visit to an archive.

After short introduction to different VEs, now we are going to analyse them by previously highlighted quality characteristics. By localization, only 2 of 168 virtual exhibitions are in two different languages (Lithuanian and English). Because of that we could say that Lithuanian state archive’s VEs are local and not available to foreign public. It’s important to note that newest VEs portal has the ability to switch interfaces languages between Lithuanian and English. Sadly none of the newest VEs has an English version. By relevance, all of the archive VEs are relevant, because in every VE there is different story, which creates lasting value and most of the time represents current affairs or important stories from the past. By interactivity the «New» VE is absolute leader in visitor-document interaction. Not only it gives smooth using experience, it’s also easy to master and use with any kind of device. However «New» VEs lacks support for the disabled people.³ Maintainability’s aspect of all VEs is fully satisfied, every VE is usable and could be accessible to the visitors. Therefore «New» VEs are superior to their counterparts only because of new technologies and features.

Virtual exhibitions not only show what documents are being saved in archive, but they can show collaboration. For this reason it’s highly recommended to indicate what archives or other institutions were part of the VE creation. By analysing VEs from 3 portals, it was identified that authorship of VE could be fractionated to: 1. Single archive, 2. Few or more Lithuanian State archives, 3. State archive/s and other institutions. marks that Lithuanian Central State archives is leading in all of the authorship categories with a total of 49 VEs. At the second place stands Lithuanian Special Archives with 28 VEs third Vilnius Regional State Archive with 26 VEs, fourth Lithuanian State Historical Archives with 15 VEs, fifth Kaunas Regional State archives with 14 VEs, sixth Lithuanian Archives of Literature

³ VEs „Till 2017” had the ability to switch between „Standard” and version „For disabled”.

and Art with 13 VEs, seventh Lithuanian State Modern Archives with 10 VEs, eight Šiauliai Regional State Archives with 7 VEs; ninth Klaipėda Regional State Archives with 4 VEs and the last one is Office of the Chief Archivist of Lithuania which created 2 VEs.⁴ It should be noted that number of VEs and preserved items in archives not always correlate. Such factors as understanding of VE, human resources and other archive's activities, may lead to a fewer exhibition, despite the numbers of preserved items. Also by comparing few VEs from «New» and «Till 2017», it was discovered that 9 of them are identical (or with minor changes) in both of these portals. Duplication of VEs can be explained by the fact that archives wanted to try out new features, but lacked new exhibitions at the time of «New» portals start. Duplication of VEs shouldn't be apprehensible as a bad thing. Quite opposite, by using new features in the «New» VEs portal, those exhibition were relevant once more.

Content of virtual exhibitions must comply with one of the requirements established by the Office of the Chief Archivist of Lithuania: 1. Unexpected exhibiting angles for submitted documents that are stored in the state archives; 2. Presentation of foreign documents that are important to Lithuania and supplemented the National document fund; 3. Commemoration of Lithuania's history's important historical events or personalities.

Last requirement is fulfilled fullest, because 81 VEs from 168 were created for commemoration of historical dates and figures. Particular attention should be paid to the exhibition of archive's work done. The latter is single VE that shows one of archive's function – restoration of documents. This exhibition, created by Lithuania Central State Archive, flawlessly illustrates communication between archives and the visitors of VES, by giving information about daily archive's work.

Conclusion

Virtual exhibitions are sequels the static exhibitions. Memory institutions create them to give the visitors a new perspective on the exhibits and the institution that made the exhibition. Arising new perspectives for the memory institutions allows them to get rid of or minimize the stereotype of boredom and stagnation. By creating different types of virtual exhibitions, memory institutions allow their visitors to choose what fits them most. Lithuanian State Archives virtual exhibitions are changing, in 16 years, virtual exhibitions portals, changed 3 times. Newest virtual exhibition portal is a new page for the heritage communication of Lithuanian State archives, despite the disabled functionality.

⁴ Because of the change in Lithuania's archival system, which created the regional archives, numbers from merged archives weren't taken into account.

References

1. Dumitrescu Gabriela; Lepadatu Cornel; Ciurea Cristian. Creating Virtual Exhibitions for Educational and Cultural Development // Informatica Economica. 2014, vol. 18, no. 1 P. 102-110 <http://www.revistaie.ase.ro/content/69/09%20-%20Dumitrescu,%20Lepadatu,%20Ciurea.pdf>.
2. Foo, Schubert. Online virtual exhibitions: Concepts and design considerations // DESIDOC (Defence Scientific Information & Documentation Centre) Bulletin of Information Technology. 2008, Vol.28, No. 4, P. 22-34. http://www3.ntu.edu.sg/home/sfoo/publications/2008/2008DESIDOC_fmt.pdf.
3. Kalfatovic, Martin, R. *Creating a Winning Online Exhibition: A Guide for Libraries, Archives, and Museums* // Chicago and London: American Library Association, 2002. 136 P. <http://www.nyu.edu/projects/sanger/CDH/kalfatovic.pdf>.
4. Mozūras Dovydas. Virtual Exhibitions of Lithuanian State Archives (2001–2015) // Bachelor's work. Vilnius: Vilnius University, 2016. 87 P.
5. Virtual exhibitions // Office of the Chief Archivist of Lithuania. <http://www.archyvai.lt/exhibitions/parodusarasas.htm>; <http://www.archyvai.lt/lt/visosparodos.html>; <http://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34>.

**«ЛАТЕНТНІСТЬ» ЕКСПОНАТУ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ ВИСТАВКИ «ЛЮДИНА І ЗНАРЯДДЯ» МУЗЕЮ
ГРЕЦЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА)**

Вікторія Новак – с.н.с. Музею історії Києва
(Київ, Україна)

**LATENCY OF THE EXHIBIT: NEW TENDENCIES OF THE
PRESENTATION (ON THE EXAMPLE OF THE EXHIBITION
“MAN&TOOLS” OF THE MUSEUM OF GREEK FOLK ART)**

Viktorii Novak – Senior research fellow of Kyiv History Museum
(Kyiv, Ukraine)

The core of the theses is to analyze exhibition «Man&Tools: aspects of labour in the pre-industrial world» and to highlight new approaches in presenting goods displaced by industrialization as an attempt to overcome the latency of exhibition.

Key words: *traditional labour, pre-industrial world, exhibition presentation.*

Як це не дивно, але історія людства існує невіддільно від знарядь праці, ба більше, прогрес людства вбачаємо в модернізації засобів виробництва. З плином часу такі модифікації замінили людину в виробничому процесі та сформували абсолютно іншу модель суспільства – спочатку індустріальну, пізніше постіндустріальну. Отож, знаряддя праці стали німими, а разом з ними втрачається дух цілої епохи – доіндустріальної. Ці речі в своїй більшості забуті, частина увійшла до музейних колекцій, інша увічнилась у прізвищах, як то Бондар (Vayenas), Кушнір (Gounaras), Лимар (Samaras), Кітляр (Halkias, Bakirtzis).

Тож, нині перед музейниками постає традиційна проблема, яка дуже влучно та поетично описана О. Мельничук «...як представити сучасній постінформаційній людині суспільство іншого укладу?.. Як витягнути із забуття змісти та філософію життя, завдяки яким збереглася українська культура в найширшому сенсі цього слова? Як зробити ці артефакти частиною культурного надбання, яке має відігравати активну дієву роль у консолідації молодого оновленої України? Як конкурувати з новітніми технологіями комунікації, коли сакральне не підпадає під цифру? Як не загубити живе відчуття історії, духу місця, священнодійства?». [3, с. 47]

У практичній площині музеї оперують експонатами. Саме через них здійснюється комунікація, спроба показати іншу реальність. З моменту вилучення речі з побутового контексту експонат втрачає свою «природу». Музеалізація – це можливість багатовимірної рефлексії речі. Завдання експозиціонера контекстуалізувати предмет таким чином, аби він став зрозумілим і доступним, надати йому ціннісного означення, тобто для потенційної аудиторії зробити очевидними відповіді на запитання «Що це?, Для чого це? Чому це тут представлено?». Таким чином, відвідувач усвідомить призначення речі, її «природу» та в чому полягає її цінність, які приховані смисли вона несе. Теоретично усе це звучить дуже привабливо,

проте практично створити виставку чи експозицію, яка «говорить сама за себе» доволі непросто [2, с. 23].

Як один з успішних прикладів подолання «латентності» експонату можна відзначити виставку «Людина та знаряддя» Грецького музею народного мистецтва. Задум побудови експозиції полягає у презентації «знарядь з дерева, каменю, заліза, знарядь, які ріжуть, копають, забивають... знарядь, які були важливими для тих, хто їх зробив, для тих, хто користувався ними у селах і містечках до появи їх масового виробництва і про людей, які користувалися ними – Хто вони?, Як вони жили?, Як вони працювали?, Що вони думали про себе?, Що пов'язує їх із нами сьогодні?» [1, с. 60-61].

Корені цього замислу сягають останньої чверті ХХ століття та тісно пов'язані з ідеєю збирання предметів старовини. У 1975 р. невелика група ентузіастів заснувала Товариство етнографічних досліджень із метою збирання речей і свідчень про традиційне грецьке ремесло та торгівлю. Спільними зусиллями очільниці Екаторіні Палеологу, Джорджа Спесіса, Марії Брускарі, Кеті Ніколакопулу вдалося протягом 15 років не лише зібрати та описати близько 1200 експонатів, але і відшукати приміщення. Варто відзначити репрезентативність колекції, яка охоплює територію всієї Греції, окрім Епіру.

За підтримки Дирекції народної культури було видано збірник колекції та розпочалася активна співпраця з Музеєм грецького народного мистецтва, зокрема в напрямку створення тематичної виставки. Команда, готуючи проект «Man&Tools», намагалася провадити дослідження і роботу в усіх можливих напрямках і презентувати якомога більше аспектів експонатів. Врешті виставка втілила знакові зміни, які відбулися у 1980-х рр. у сферах колекційної політики та менеджменту, інтерпретації матеріальних свідчень минулого. Разом із тим, підняла наріжні теоретичні проблеми експозиційної діяльності в контексті сучасного суспільства, зокрема співжиття «традиційного» та нинішнього, реалістичного, романтичного чи навіть стереотипного сприйняття минулого.

Ключовою особливістю виставки є її антропоцентричність, побудова комунікаційної стратегії на принципах інтерактиву, пошуку очевидного зв'язку між висвітленою темою та відвідувачами, розширення потенційної аудиторії, використовуючи багато інтерпретаційних «голосів».

Практично виставка містить три частини – вступ, основну тему, де експонати виступають як об'єкт наративу, у заключній секції наратив підтримують ідеї та історії, які включають в культурний контекст «традиційну» працю.

Вступ репрезентований коротким відео, яке поруч із зображеннями традиційних знарядь праці демонструє образи сучасності. Тяглість і водночас перервність традиції представлена образами доіндустріальних майстерень, які продовжують функціонувати й нині разом із

стереотипними уявленнями, «реконструкціями», вміщеними в книжках, листівках, тощо. Рис. 1 [4].

Рис. 1 Перша зала

В основній частині відвідувач може зрозуміти експонат, дослідити його «приховану» історію та значення. Це стало можливим завдяки розкриттю теми за 4 напрямками, означеними як «кожне завдання потребує правильного інструменту», «кожен регіон має свій інструмент», «він хоче зберегти усі свої інструменти до останнього дня», «ремісник знає ціну своїм інструментам».

Основна частина доповнена експонатами, які представлені не в межах вищеописаних напрямків, орієнтованих на втілення інтерпретаційних підходів і комунікаційної стратегії виставки. Це досягається через прості запитання, які зв'язують повсякдення відвідувача та експонат. Готуючи виставку, дослідники зібрали «фольклорну колекцію» прислів'їв і приказок, які побутують і нині, де згадуються ті чи інші ремісничі професії, знаряддя праці.

Остання частина присвячена головню людям, які продовжують підтримувати традицію та користуватися інструментами «з минулого». Ця секція, як і попередня, означена 4 ключовими проблемами. А саме: «праця та індивідуальність», «спеціалізація», «комерційна торгівля» та «учнівство». Через них відвідувач може споглядати не механізм створення речі, а саме людину в означеному процесі. Свідчення сучасників, які продовжують традиції ручної праці, підживлюють емоційну складову сприйняття та персоналізують ремесло. Рис 2,3 [4].

Отож, виставка, яка нині постійно експонується в одному з приміщень Грецького музею народного мистецтва «Людина та знаряддя», побудована на принципах антропоцентризму, де експонат «оживає», перебуваючи у контексті своєї «природи» з одного боку – через людей, якими був створений та які ним користувалися. А з іншого – людей, які є не просто сторонніми спостерігачами минулої реальності, але й учасниками через відчуття причетності, бо частково вони є споживачами продукції ручного виробництва, частково користуються цими ж речами, але масового виробництва, і у більшості своїй у розмовній мові продовжують використовувати назви знарядь праці або ремісничих професій, або носять

прізвища, які пов'язані з певними ремеслами, більше того, мають нагоду почути свідчення своїх сучасників, які продовжують ці давні традиції.

Рис. 2, 3 Знаряддя праці демонструються невідривно від їх «природніх» контекстів

Список використаних джерел та літератури

1. Man&Tools: aspects of labour in the pre-industrial world. Exhibition catalogue. Athens. 2009. 183 p.
2. Культ чи культура: учасницькі практики в музеях/ уп.: Грубріна Ю., Морозова Л., Пилипчук Т. та ін. Київ: Видавець Чередниченко А.М., 2016 р. 160 с.
3. Мельничук О. Модернізація музейної справи в Україні: дослідження, виклики, рекомендації // Агора: [зб. наук. ст.]. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2015. Вип. 14. Музеї та культурна дипломатія / відпов. ред. К. Смаглій, Н. Мусієнко. 130 с.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.melt.gr/en/visit/the-museum-at-22-panos-str/the-permanent-exhibiti-man>.

POST-EDRMS: FROM THE DIGITAL CONTINUITY TO THE ARCHIVES, THE CHALLENGES FACED IN INFORMATION MANAGEMENT IN THE DIGITAL ERA

Lale Özdemir– Asst.Prof.Dr., Deputy Head of Information and Records Management Department
(University of Marmara, Istanbul, Turkey)

This article examines the challenges faced by organisations in the digital era with regard to new and changing information management and archival processes and practices.

Key words: Post-EDRMS, digital Continuity, digital information, archival processes, information management.

The digital age has without a doubt drastically changed the nature of information management and has ensured that practices in relation to the management of digital information have changed or are in the process of changing in order to meet the needs of the new digital landscape. In contrast to paper records, digital information and records need to be managed at the onset, at the beginning of the lifecycle, to ensure the continuity and later preservation of information. As is universally known, the archivist's goal is to acquire and preserve archival materials and to ensure they are available to be used as evidence and as information [1, p. 97]. However, ensuring the continuity and preservation of digital information is a completely different ball game to that of preserving paper records. The digital information landscape poses challenges that were, up until recently, either not relevant or not a reality. The digital landscape is both friend and foe when it comes to the management of digital information as challenges such as access to huge volumes of information captured in systems, balancing the information rights of the citizen with ensuring that both sensitive personal and official information is safeguarded are now a reality. These can be considered to be non-trivial records management challenges in the digital age in addition to the following; unexpected consequences of search and search engines on discovery; ensuring adequate context to be able to understand the information being accessed sharing and re-use in the world of open and big data; and defining the roles, responsibilities and behaviour of information/records creators and consumers [2].

All of the above factors should be considered within the context of an increased appetite for transparency and accountability for information. This not only applies to governments releasing information as a result of Freedom of Information Act requests but also applies to archival users who want-even demand- access to archival material of all kinds from the comfort of their computer, while at home or while out and about. It could also be argued that the great strides made in providing digital content in the commercial marketplace decrease the general public's patience for the slower pace made by archival institutions in placing their archival materials online [3].

It is the case that the non-trivial records management challenges prevalent in the digital space have not only impacted on the processes and considerations

© Lale Özdemir

shaping the management of digital information, shortly to be discussed, but have also ensured that information is now recognised as an asset globally. It took several high Profile examples of data loss in public bodies to highlight the importance of information in its own right and for it to be treated as an asset. In 2008, the year in which the UK government issued compulsory guidance on data handling for public bodies, it was revealed that a public official was sacked or reprimanded virtually every single working day for losing data or breaching protection rules [4].

The use of Electronic records/document management systems (EDRMS) [5, p. 140] is now more common place than ever before but capture into an information management system is just the beginning in terms of the management of digital information. The first stage that will contribute to information being preserved for the future is identifying the information assets an organisation holds. Information assets can range from a database of contacts used by a government body to specific files stored in an EDRMS about the construction of a new highway in a given town. An information asset is a body of information, defined and managed as a single unit so it can be understood, shared, protected and exploited efficiently [6].

If an organisation is not aware of its information assets then it is unable to protect them and this also extends to knowing what information you hold so that you can potentially preserve it in the future. Information held by organisations should also be documented because keeping a live document of information assets ensures their contribution and value to the business requirements of the organisation can be assessed on an ongoing basis. Once the identification of information assets and their owners (those employees responsible for the information asset) has taken place, the next step is to consider the issue of digital continuity. Digital continuity relates to the ability to be able to use, open and work with your digital information for as long as you need and in the way in which you need. Digital continuity is vital to an organisation, be it in the public or private sector, because it helps ensure that you operate accountably, legally, effectively and efficiently and thus helps to protect your reputation, make informed decisions, avoid and reduce costs, and deliver better public services [7]. Taking digital continuity seriously means that not only information that is required for business use is protected, but that information is more likely to survive to be transferred to an archive or place of deposit in the future when it is legally required to be transferred, if chosen for permanent preservation. Digital continuity is put at risk when the organisation, management processes or technology of an organisation changes. Digital continuity involves the formulation of policies across different business units of an organisation to ensure that information remains useable over time and is essentially about managing the risk to information. Typically, the following may be implemented in an organisation to help information useable for as long as needed:

- 1) Appointment of a Senior Risk Officer (SRO) to take responsibility for digital continuity.
- 2) Establishing the scope and priorities for digital continuity across the organisation.
- 3) Setting up a team of experts in IT, IM, IA and change management to help manage continuity.
- 4) Making sure that all relevant individuals across the

organisation, including managers in the IT, IM, IA and business change functions, understand digital continuity and their responsibilities in exploring the issues [8].

In terms of managing risk to the usability of digital information, one of the practical steps that information Professionals in organisations can take, is to use a file Profiling tool that provides information such as the age, size and last modified date of files as well as their formats [9]. Crucially, such software Profiling tools help organisations to reduce duplicates of files and also help with long term planning for records that will be transferred to an archive by ensuring that file Profiles that cannot be soundly preserved in the long term are identified and converted to other acceptable formats. An ideal solution is for organisations to not capture records in file formats that are not currently accepted by archives. The implementation of digital continuity for information within information management systems is an ongoing process, as explained above, and should run in tandem with archival processes such as the appraisal and selection and transfer of born digital information. This brings us to the challenges of such practices in the digital information space. The appraisal and selection of born digital should be carried out as soon as possible after creation. Digital information is more vulnerable and therefore, as opposed to those for paper records, the appraisal and selection processes needs to be undertaken early to highlight information worthy of permanent preservation. In order to achieve this, records and information managers within organisations needs to have a clear grasp of which information is needed for business use (information assets), where the information is stored (technical environment) and finally, what the purpose of the information is (business needs).

Information stored across all digital sources should be included within such processes (EDRM systems, collaboration systems, email systems, intranet, internet, social media etc.) and the technology used and any interdependencies between systems should be clearly understood. It is also important to highlight that the implementation of the selection methods used for paper records do not comfortably transfer to born digital information. Any given EDRMS contains thousands of thousands of files which renders the traditional approach of file by file review used for paper void. The selection for digital information should ideally be carried out on a macro basis but this also raises the issue of the sensitivity of digital information. Sensitivity review and the likelihood for error is a risky business as sensitivities in huge volumes of digital information may be difficult to identify without the use of data mining or text mining tools, which as yet, are not widely employed in organisations to assist with sensitivity review. It is almost impossible for a reviewer to sensitivity review files one by one and this highlights the need for the creator of files and records to mark the sensitivities of the information they are dealing with, using the metadata built into systems such as EDRMS. The practice of transferring born digital records to archives although not rare, cannot as yet be considered to be everyday business. Most countries are yet to carry out the transfer of digital records to their archives or are in the process of building digital repositories for transfer that are able to take a multitude of records regardless of complexity of format or media. An interim solution could be the use of current IT

systems used with unique business processes layered on to ingest records. The born digital records of many administrations across the globe are about to reach the age of legal transfer to archives and in the absence of digital repositories that provide full digital capability, the national footprint of the interaction between state and citizen may only be partially preserved if digital preservation is not undertaken. Crucially, the implementation of EDRMS is the beginning of a long journey to the archive that is sometimes lined with risk and complexity.

References

1. Laura Miller, *Archives: Principles and Practices*. Facet Publishing, First Ed. London, 2010, 256 p.
2. Julie McLeod, *Access to information: Challenges and opportunities for the records Profession*. In: 7th Conference on Scientific Archives, 24 - 26 June 2015, Rio de Janeiro. Retrieved from <http://nrl.northumbria.ac.uk/25700/>.
3. D. Boyd, *Achieving the promise of oral history in a digital age*. Ed. D. A. Ritchie. In *The Oxford Handbook of Oral History*. Oxford University Press, USA, 2010: 287-302.
4. One official disciplined over data loss every day. *The Telegraph*, 3rd November 2008. Retrieved from <http://www.telegraph.co.uk/news/3374341/One-official-disciplined-over-data-loss-every-day.html>.
5. *A Glossary of Archival and Records Terminology*. The Society of American Archivists, 2005.
6. What is an information asset? The National Archives. Retrieved from <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/information-assets-factsheet.pdf> on 9th September 2017.
7. *Identifying Information Assets and Business Requirements*. The National Archives, 2017. Retrieved from <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/identify-information-assets.pdf>.
8. *Managing Digital Continuity*. The National Archives, 2017. Retrieved from <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/managing-digital-continuity.pdf> on 11th September 2017.
9. DROID, the free file Profiling tool. The National Archives. Retrieved from <http://www.nationalarchives.gov.uk/information-management/manage-information/policy-process/digital-continuity/file-Profiling-tool-droid/>.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Інна Отамась – к.і.н., доцент відділу науково-організаційної роботи ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ, Україна)

PROSPECTS OF INTRODUCTION OF MODERN ELECTRONIC WORKFLOW INTO POSTGRADUATE INSTITUTIONS

Inna Otamas – Candidate of Historical Sciences, University Education and Law Central Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Kyiv, Ukraine)

The article analyzes the current state of implementation of electronic document workflow. The author draws attention to the main problems of creations of documents in the electronic document management of postgraduate institutions. Office 365 service is considered as one of the options of forming the document in postgraduate institutions.

Key words: electronic document management, workflow, postgraduate education, paper documents, electronic documents.

На сучасному етапі значна увага приділяється впровадженню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які мають забезпечити створення електронного документообігу у сфері управління в закладах післядипломної освіти та інформаційної системи підтримки освітнього процесу. Ці завдання поставлено у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки» (далі – стратегія). Ефективність реалізації стратегії неможлива без створення відповідних засобів опрацювання інформації. Тому виникає проблема переведення документів в електронну форму і переходу на електронний документообіг. Розглянемо основні причини зазначеної проблеми.

Основні завдання післядипломної освіти визначено у ст. 18. Закону України «Про освіту» у пункті 5. Післядипломна освіта передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду. У пункті 6 вказується, що післядипломна освіта включає:

- спеціалізацію – профільну спеціалізовану підготовку з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності;
- перепідготовку – освіту дорослих, спрямовану на професійне навчання з метою оволодіння іншою (іншими) професією (професіями);
- підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань;
- стажування – набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань [3].

Зазвичай заклади післядипломної освіти (далі – Заклади), є державними установами, які залежать від фінансування державою. Тому Зкладам потрібно враховувати свою фінансову спроможність під час вибору засобу введення

електронного документообігу і технології, які могли б працювати при наявних технічних рішеннях з використанням ліцензій. Крім того, ця система має бути досить простою, адже за її впровадження відповідатимуть не тільки спеціалісти, які будуть цю систему розробляти і підтримувати, а й робочі кадри, що користуватимуться нею. Як будь-яка система електронного документообігу, якою б досконалою вона не була, вона все одно залежить від людського фактора. Персонал не завжди позитивно ставиться до таких нововведень. Причини тому різні – від небажання освоювати нові технології до побоювання прозорості власної діяльності. На сучасному ринку є багато комерційних систем електронного документообігу (далі – СЕД), але мало з них орієнтується на зручність користування ними. Отже, перша імовірна причина невикористання електронного документообігу – небажання працівників закладу свою діяльність зробити прозорою.

З метою забезпечення організації електронного документообігу Заклади почали співпрацювати з Microsoft, а також отримувати ліцензії на використання сервісів Office 365.

Це дає можливість не тільки слухачам, науково-педагогічним працівникам та іншим співробітникам працювати з електронною поштою, створювати веб-сайти, редагувати та зберігати документи в режимі on-line, а також запровадити електронний документообіг [2]. Але для цього потрібно визначити, які документи на паперових носіях матимуть юридичну силу в електронному форматі. Визначення поняття «електронний документ» в Україні сформульовано у ст. 5 Закону України від 22 травня 2003 р. № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» (далі – Закон України № 851-IV): «Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа». Особливе значення серед реквізитів електронного документа має електронний підпис. У ст. 6 Закону України № 851-IV визначено, що «накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа. Відносини, пов'язані з використанням електронних цифрових підписів, регулюються законом» [5].

На сучасному ринку є багато комерційних систем електронного документообігу, але забезпечити вимоги до життєвого циклу електронного документа вони, на жаль, повною мірою не можуть. Отже, друга проблема – це організація забезпечення збереження всіх реквізитів електронного документа, які у майбутньому нададуть електронному документу юридичної сили. Важливо також враховувати компетентність працівників, які займатимуться електронним документообігом, відповідно до вимог ст. 11 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [4]. Оскільки природа електронного середовища така, що в ній неважко підписатися чужим ім'ям, то перед одержувачем електронного документа стоїть завдання пересвідчитися, що такий документ було складено й підписано саме тією особою, яка його склала, або принаймні з її згоди та відома. На сьогодні відомі декілька видів електронного підпису. Серед них саме цифровий підпис може гарантовано використовуватися

для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності електронного документа. Розуміючи, що законодавство може не встигати за розвитком техніки і технологій, законодавець надає сторонам змогу самим домовлятися, яким чином їм підписувати електронні документи. При цьому тільки використання цифрового підпису регулюється Законом України «Про електронний цифровий підпис» [6]. Порядок визначає дії діловодів щодо опрацювання вхідних електронних документів, їх перевірки, підтвердження про надходження електронних документів, їх реєстрацію та повторного надсилання документів тощо. Для реалізації таких завдань працівникам закладів післядипломної освіти потрібно систематично проходити курси підготовки з організації електронного документообігу. Потрібно також проводити навчання з цього питання для слухачів, які проходять перепідготовку у закладах післядипломної освіти.

Упровадження інформаційних технологій в освіту дає змогу підвищити якість підготовки та перепідготовки фахівців, ефективність усіх форм навчального процесу, а також удосконалити та оновити організаційну структуру системи вищої освіти, довести до рівня міжнародних стандартів та інтегрувати її у світову систему. Інформатизація сучасної післядипломної освіти є головним напрямом її модернізації і підвищення якості. Для ефективного здійснення цього процесу потрібен цілеспрямований вплив системи управління на усі сфери освіти та ширше застосування у ньому нових інформаційних технологій. Це відповідатиме актуальним загальноосвітнім тенденціям розвитку не тільки інформатизації, а й глобалізації, гуманізації, демократизації. Проте інформатизація все одно залишається основою у розвитку інформаційних технологій, зокрема в освіті. Це означає впровадження інформаційних технологій в освіті і в управління нею, використання інформаційних технологій у наукових дослідженнях, неможливих без застосування найсучаснішої комп'ютерної техніки й актуального, незастарілого програмного забезпечення, що надасть змогу не тільки поліпшити роботу виконавців, а й підвищити ефективність ухвалення управлінських рішень.

Отже, третя проблема – це забезпечення закладів післядипломної освіти підготовленими фахівцями з організації електронного документообігу. Створення СЕД може здаватися не реальним, занадто дорогим задоволенням, не кажучи вже про створення бази електронного архіву документів. Майже у всіх керівників закладів виникало питання: як і де зберігати електронні документи. Але на ринку вже існують достатньо якісні безкоштовні рішення щодо формування електронного архіву, наприклад як від корпорації Microsoft Sky Drive. Цей сервіс безкоштовний і, крім того, має «хмарну» архітектуру. Уся інформація зберігається й опрацьовується на серверах «у хмарі». Усі дані доступні з будь-якого місця, де є Інтернет. Проблема полягає лише в тому, що документи доступні компанії, яка надає сервісне обслуговування, але вона є недержавною.

Наступна проблема – це невизначеність зберігання електронних документів з електронним цифровим підписом на цьому сервісі, що перешкоджає деякою мірою реалізації електронного документообігу.

Також слід зазначити, що порівняно з паперовими документами, електронні документи мають суттєві відмінності, пов'язані з можливістю доступу до них та відтворення інформації, що міститься в них. Якщо інформація в документах на паперових носіях фіксується у формі, придатній для сприймання людиною, і архівістам слід лише забезпечити надання доступу до них, то для надання доступу до електронних документів та відтворення інформації необхідно застосовувати додаткові програмно-апаратні засоби, які з часом старіють. І тут не обійтися без чітко визначених дій щодо забезпечення конвертації документної інформації, її міграції на інші носії інформації, створення електронних архівів та перепідписання. Зауважимо, що ці заходи сформовані не лише на забезпечення відтворення документної інформації у часі, а й на можливості підтвердження її достовірності у закладах післядипломної освіти. І надалі потрібно досліджувати проблеми впровадження електронного документообігу у закладах післядипломної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Литвинова С.Г. Хмарні сервіси Office 365: навч. посіб. / С.Г. Литвинова, О. М. Спірін, Л. П. Анікіна. Київ: Компрінт, 2015.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Діхтяренко О.В. Проблеми і перспективи стану сучасного документообігу та діловодства / О.В. Діхтяренко // Управління розвитком складних систем. 2013. Вип. 13. С. 147–151.
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. № 36. Ст. 275.
5. Ковтанюк Ю. Сучасні завдання електронного документознавства в Україні / Ю. Ковтанюк // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34. С. 29–37.
6. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. №851- IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2003. № 36. Ст. 276.

**ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ІТАЛІЙСЬКОГО ДОСВІДУ**

Марина Палієнко – д.і.н., проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

**THE PROBLEM OF PRESERVATION AND USAGE OF
THE EUROPEAN HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE:
THE ITALIAN EXPERIENCE**

Maryna Paliienko – Doctor of Science (History), Prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

The article analyses some important aspects of the preservation and usage of the European historical and cultural heritage through the experience of the Italian archivists. The reflection of these issues in archival legislation of the Italian Republic is considered as well as recommendations of the Council of the European Union on the expansion of archival cooperation and access to archives are analysed.

Key words: archives, Italian Republic, preservation, access, European historical and cultural heritage.

Документальні зібрання італійських архівів становлять значну наукову та інформаційну цінність для вивчення історії європейської цивілізації та культури. Державні архіви та приватні колекції, що зберігаються у Римі, Венеції, Флоренції, Неаполі, Генуї та інших політико-адміністративних центрах Італії, є важливою частиною світової культурної спадщини. Серед організаторів архівної справи Італії, які внесли суттєвий вклад у розвиток національної та європейської архівістики, слід згадати імена Франческо Бонаніні (Francesco Bonanini; 1806–1874) – першого директора Державного архіву Флоренції та засновника місцевої Школи архівістики і палеографії, Еудженіо Казанову (Eugenio Casanova; 1867–1951) – одного з найавторитетніших архівістів першої чверті ХХ ст., директора Державного архіву Італії в Римі, автора фундаментального підручника «Archivistica» (1928), який знаменував собою цілу епоху у розвитку архівної науки не тільки Італії, але й загалом Європи [1]. Яскравими представниками італійської архівістики та авторами національної архівної доктрини ХХ ст. були Леопольдо Сандрі (Leopoldo Sandi; 1907–1984) – директор Центрального державного архіву в Римі та професор Школи палеографії, дипломатики та архівної науки [5], Армандо Лодоліні (Armando Lodolini; 1888–1966) та його син Еліо Лодоліні (Elio Lodoni) – довголітній професор архівістики Римського університету («La Sapienza»), автор численних наукових праць з історії та архівістики, опублікованих у наукових виданнях Європи, Північної та Південної Америки, Азії тощо [3; 4].

Еволюція італійських архівів відбувалася крок за кроком услід за розвитком модерної держави та поступовим визнанням того факту, що цінність документів полягає не тільки у їх адміністративному значенні, але й

© *Марина Палієнко*

у визнанні їх важливою складовою культурної спадщини, що належить усьому суспільству. У процесі формування державної архівної системи, після об'єднання Італії, у другій половині XIX ст. управління архівами було покладено на Міністерство внутрішніх справ, що в цілому відповідало домінуючому у XIX – першій половині XX ст. погляду на архіви як адміністративні установи, покликані відповідати за збереження державних документів і таємниць, здійснювати контроль над поширенням інформації. У роки тоталітарного режиму Б. Муссоліні цей контроль значно посилювався та підпорядкував собі всі аспекти архівної діяльності, включаючи використання інформації документів у виключно ідеологічних цілях та суттєве обмеження сфери культурного впливу архівів, «діалогу» між архівами і суспільством.

Наслідком столітнього розвитку архівів та еволюції архівної системи під впливом суспільно-політичних та адміністративних змін стало формування централізованої системи управління архівами, яке було зафіксовано у законі № 805 від 3 грудня 1975 р., згідно якого державні архіви Італії були підпорядковані Міністерству культурної спадщини та природного середовища (з 2013 р. – Міністерство культурної спадщини, культурної діяльності та туризму / *Ministero dei beni e attività culturali e del turismo*), що відобразило еволюцію ставлення держави до ролі та значення архівів у житті суспільства: від превалювання адміністративних, юридичних функцій до наголошення на культурній місії та науковому значенні архівів. Зі зміною підпорядкування справдилися сподівання тієї частини архівістів, які вбачали в архівах скоріше наукові, ніж бюрократично організовані інституції. Отже, сьогодні в італійському суспільстві та архівістиці домінуючим є погляд на архіви як на наукові інституції, які зберігають культурну спадщину [2, р.145].

Разом з тим, згідно до архівного закону 1975 р., Міністерство внутрішніх справ одержало контроль над архівними документами, які містили інформацію обмеженого використання та персональні дані. Таким чином, в Італії склалось подвійне підпорядкування архівів – Міністерству внутрішніх справ та Міністерству культурної спадщини, що викликає критику з боку науковців через складнощі, пов'язані з доступом до документів новітнього періоду. Проте й до сьогодні контроль над конфіденційною документацією залишається у межах функцій Міністерства внутрішніх справ, хоча у структурі останнього у 1998 р. було створено консультативний комітет з архівних питань.

Закон від 7 серпня 1991 р. (№ 241) гарантує доступ до архівних документів, якщо вони не містять державної таємниці та їх використання не загрожує безпеці держави. Доступ до окремих категорій документів надається через 40 років від дати їх створення, натомість документи, які містять конфіденційну інформацію (про особисте та родинне життя, стан здоров'я тощо), відкриваються для дослідників через 70 років. Документи установ надходять на державне зберігання до архівів через 40 років після їх створення [2, р. 146].

У травні 2004 р. було прийнято Закон про культурну спадщину та ландшафт, за яким всі архівні документи, що належать державним установам, а також перебувають у приватній власності та мають історичне значення, розглядаються як «історична спадщина». Таким чином, уряд Італії контролює як діяльність державних архівів, так й організацію зберігання недержавних документальних зібрань, що становлять історичну цінність.

Сучасна архівна система Італії – це складна структура, яка включає Генеральну дирекцію архівів (Derezione Generale Archivi, DGA), Центральний державний архів в Римі, 100 державних архівів в головних містах провінцій і 40 відділень державних архівів в інших містах, які мають історичне значення, 20 архівних суперінтенданств для кожного з регіонів (покликаних спостерігати за розвитком приватних та недержавних архівів), а також відомчі, приватні, економічні та університетські архіви.

У державних архівах Італії зберігаються документи різних державних утворень, що існували на її теренах з доби Середньовіччя, а також архіви церковних інституцій, релігійних організацій, нотаріатів, госпіталів, родові та приватні зібрання. Державні архіви розташовані в усіх головних містах Італії. Сьогодні італійський архівний портал дає можливість швидко перейти на веб-сторінки усіх регіональних архівів [7].

Контроль за комплектуванням архівів здійснюють наглядові ради, до складу яких входять представники державної адміністрації, державних архівів та Міністерства внутрішніх справ. Згідно діючого законодавства, приватні архіви, що мають історичну цінність, розглядаються державою як частина національної культурної спадщини і мають належним чином зберігатися та упорядковуватися. За виконанням цього положення стежать спеціальні архівні інспекції, які контролюють стан збереження документів у приватних зібраннях. Власники архівів, які визнані культурною спадщиною, не мають право їх знищувати, продавати або вивозити за межі Італії без попередження архівних органів.

Надзвичайно цінним цифровим проектом Державного архіву Флоренції є Архівний проект Медичі (The Medici Archive Project, MAP), що спрямований на розвиток цифрової гуманітаристики та сприяння у вивченні ранньомодерної європейської історії. Зазначимо, що архівна колекція великих герцогів Медичі (Mediceo del Principato) містить понад 4 млн. епістолярій (6429 томів листування), які охоплюють період 1537–1743 рр. та відображають політичну, дипломатичну, економічну, наукову, мистецьку, військову й «гастрономічну» історію Тоскани та Європи в цілому. У центрі цього проекту – онлайн платформа BIA (Building Interactive Archives), створення та функціонування якої спонсорується фундацією Ендрю В. Меллона. Ця платформа забезпечує доступ до значної кількості документів ранньомодерного періоду та розрахована на активну участь науковців у вивченні оцифрованих копій документів, їх коментуванні, обміні думками на форумі. Сьогодні у цей простір включено вже понад 2400 вчених, студентів та ентузіастів з усього світу. Отже, завдяки співробітникам Державного

архіву Флоренції, ученим-медієвістам та спонсорській підтримці фонду Меллона успішно реалізується проєкт Інтерактивний архів Медичі (The Medici Interactive Archive, MIA) [8].

Відзначимо, що сьогодні позиція органів влади та управління Італійської Республіки щодо доступу до архівних документів та використання їх інформації загалом відповідає домінуючим в європейській архівній політиці тенденціям. У 2003 р. Рада Європейського Союзу прийняла спеціальну *резолуцію з розширення архівного співробітництва в Європі*, розроблену групою експертів, до складу якої входили представники 25-ти країн-членів ЄС та міжнародних організацій [6].

Серед головних питань, які розглядалися в резолюції:

1) організація архівного сектора в Європі (архіви і європейські інституції, державні архіви у 25-ти країнах-членах ЄС, співробітництво державних архівних адміністрацій, приватні архіви);

2) доступ до архівів: інституційні, технічні та професійні аспекти (законодавство ЄС та окремих держав у питаннях управління і доступу до архівів, системи науково-довідкового апарату та стандарти архівного описування документів та архівів, он-лайн доступ та нові технічні можливості, європейські архівні Інтернет-портали, бази даних та проєкти, практичні аспекти доступу: організація роботи читальних залів, експертиза цінності та відбір документів на зберігання);

3) роль архівістів у ХХІ ст., їх підготовка та визнання дипломів (роль архівістів як хранителів колективної пам'яті, їх участь у процесах управління та поширенні демократичних цінностей);

4) збереження архівів та запобігання їх нищенню;

5) електронні архіви (достовірність та умови для довготривалого зберігання документів та архівів, міждисциплінарне співробітництво);

6) програма дій e-Europe;

7) аудіовізуальні архіви.

Слід зазначити, що саме Італія відіграє одну з ключових ролей у збереженні та організації доступу до архівної спадщини об'єднаної Європи. Депозитарієм архівної документації ЄС було обрано Європейський інститут у Флоренції (The European Institute in Florence, EUIF). Згідно з угодою, підписаною 17 грудня 1984 р. між Єврокомісією та EUIF, документи інституцій та органів Європейського Союзу по закінченні 30-літнього терміну від дати їх створення було вирішено передавати на зберігання до Європейського інституту. З цією метою у структурі інституту було створено *Історичний архів Європейського Союзу* (Historical Archives of the European Union), який відкрив свої двері для дослідників у 1986 р. [9].

Таким чином, на сучасному етапі у діяльності італійських архівів при збереженні та розвитку національних традицій яскраво простежуються тенденції до євроінтеграції, імплементації світових підходів і стандартів до збереження, систематизації наукового описування та організації доступу до історико-культурної спадщини, у тому числі завдяки успішній реалізації

програм оцифрування архівних документів, створення інформаційно-пошукових систем та баз даних. Законодавство Італійської Республіки у питаннях управління і доступу до архівів в цілому відповідає сучасним світовим нормам та загальноєвропейській політиці в архівній галузі, а діяльність італійських архівістів сприяє розширенню та поглибленню міжнародного співробітництва у сфері збереження та використання європейської історико-культурної спадщини.

Список використаних джерел та літератури

1. Casanova Eugenio. *Archivistica*. Siena, 1928. 533 p.
2. Fioravanti Gigliola. *Italian State Archives: Structures, Purpose, Use, Access – the Legislation Frame in Relation to the Autonomy of Archives* // *Arhivski vjesnik*. 1999. N 42. S. 141–147.
3. Lodolini Elio. *Archivistica: principi e problemi*. Milano, 1984.
4. Lodolini Elio. *Legislazione sugli archivi: storia, normativa, prassi, organizzazione dell'amministrazione archivistica*. 6 ed. Bologna, 2004.
5. Sandri Leopoldo. *La storia degli archivi* // *Rassegna degli Archivi di Stato*. 1958. Vol. 18. P. 109–134.
6. *Report on Archives in the Enlarged European Union : Increased Archival Cooperation in Europe : action plan*. Elaborated by the National Expert Group on Archives of the EU-Member States and EU-Institutions and Organs at the request of the Council of the European Union. URL: ec.europa.eu/archival-policy/docs/arch/reportarchives_en.pdf.
7. *Sistema archivistico nazionale (SAN)*: база даних італійських архівів. URL: <http://www.archivi.beniculturali.it/index.php/archivi-nel-web/san-sistema-archivistico-nazionale>.
8. *The Medici Interactive Archive, MIA* (Інтерактивний архів Медичі). URL: <http://www.medici.org/digital-humanities-2/the-medici-interactive-archive-mia>.
9. *Historical Archives of the European Union*. URL: <http://www.eui.eu/Research/HistoricalArchivesOfEU/Index.aspx>

ПРО ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЮ КУЛЬТУРНИХ КОДІВ ОБ'ЄКТІВ АРХІТЕКТУРИ

Євген Перегуда – д.політ.н., проф.,

Надія Гербут – к.політ.н., доц.

Київський національний університет будівництва і архітектури (м. Київ, Україна)

ABOUT THE FORMATION AND TRANSFORMATION OF CULTURAL CODES OF ARCHITECTURAL OBJECTS

Yevgen Pereguda – Dr. Sc. (Political Science), Prof.,

Nadia Herbut – PhD, Associate Prof.

Kyiv National University of Construction and Architecture (Kyiv, Ukraine)

The interpretation of cultural symbols in architecture cannot be unambiguous. Urban planning should be focused on social inclusion. In conditions of today society, the reevaluation of values by an architect must be courageous about new values, but cautious about the values of previous epochs that are shared by social groups.

Key words: architecture, cultural code, symbol, social groups, communication, radical social changes.

Функціонування архітектури в умовах радикальних суспільних змін є актуальною проблемою України. Архітектура є одним із найважливіших інструментів політики національної пам'яті, яку здійснюють політичні сили після Революції Гідності. Вона спрямована на національну консолідацію, подолання спадку радянського періоду, реанімацію культурних кодів, закладених в інші часи. Але ця політика не завжди ефективна, про що свідчать конфлікти, навіть в межах тих спільнот, які дотримуються близьких ідеологам (дивись події у Мукачевому [2]). Це робить необхідним ще раз звернутися до питання про роль архітектури у формуванні культурних кодів полікультурного суспільства.

Серед теоретичних засад дослідження слід, по-перше, вказати на певні концепції, які виникли в межах як соціальних, так й природничих наук (Т. Парсонса, Л. фон Берталанфі, І. Пригожина, Г. Хакена). Важливою для нас є теза про два можливі шляхи розвитку систем залежно від їх енергетичного балансу – ускладнення та спрощення. Перший характеризує відкриту систему й є єдиною можливою стратегією розвитку, хоча йому й властиві ризики. Спрощення ж є ознакою деградації, хоча на певних етапах закритість, яка й зумовлює спрощення, може бути захисною реакцією від нестабільного оточуючого середовища. Але її потенціал обмежений у часі.

По-друге, культура включає історично конкретну сукупність символічних систем, що акумулюють досвід буття у вигляді способів сприйняття, мислення, пізнання, переживання й дії, знання, цінностей, способів та критеріїв оцінки, нормативів, цілей й смислів, що зберігають й відтворюють досвід духовної діяльності в суспільному та особистому менталітеті [6, с. 13–14].

© Євген Перегуда

© Надія Гербут

Культура виникає в умовах діалогу, є системою обміну інформацією. Наслідки цього обміну різноманітні, причиною чого є розбіжності у сприйнятті повідомлень. К. Аймермахер слушно зазначає, що важливим є не стільки повнота повідомлень, які передані, скільки постійне варіювання їх виникнення та сприйняття [1, с. 102]. Суб'єктами сприйняття є соціальні спільноти, групи, окремі індивіди. Розбіжності у сприйнятті зумовлюються як сучасними умовами, так й історичним досвідом.

Це не виключає можливості спільних смислів, але проблема полягає у механізмах їх формування. Вищевказане накладає обмеження на імплантацію символічних конструктів у свідомість. За умов соціальної диверсифікації та розбіжностей у сприйнятті інформаційних повідомлень, ефективним є не пряме нав'язування культурних кодів, а актуалізація складових підсвідомості, які вигідні суб'єкту символічної політики. Твердження ж про те, що нав'язування досягає мети, означають, що культурний код вже був закладений, що насправді відбулося не нав'язування, а підтримка, актуалізація існуючого коду.

Архітектура, як втілення духовного досвіду, є формою породження, збереження та передачі інформації. Вона спирається на ієрархію цінностей [11, с. 1]. Віддавна людство володіло системою архітектурних символів, які грали велику роль у створенні та відтворенні культурного капіталу. Як писав В. Гюго, коли вантаж спогадів людського роду став таким плутаним, що просте слово могло їх порозгублювати, тоді ці спогади було записано на ґрунті найбільш наочно і найтривкіше, а водночас природно – кожен переказ був утілений в якомусь пам'ятнику [5, с. 137].

Особистісний смисл взаємодії індивіда з архітектурним простором в соціально-символічному аспекті проявляється через вплив на: психофізіологічний статус суб'єкта сприйняття; особистісні утворення (мотиваційні структури, вольові прояви, емоційний фон); уявлення людини про себе як соціального індивіда [10, с. 105].

Архітектурні пам'ятки демонструють бажання людини піднятися до рівня духовного, емоційно-семантичного існування. Спектр символічних значень об'єктів визначається через такі поняття як будова всесвіту, організація соціуму, влада, економіка, людське тіло, тварини, рослини, що є основою вивчення архітектурних текстів. Згідно з Г. Зедльмайером, архітектура є елементом цілісності іншого рівня, ступенем в ієрархії символів, що відсилають до «інших світів» [3, с. 23].

Щоправда В. Гюго вважав, що поява книг позбавила потреби вкладати в архітектуру глибокий символічний зміст: «Кам'яні літери Орфея замінюються свинцевими літерами Гутенберга... Покинена сама на себе, покинута іншими мистецтвами... вона [архітектура. – Авт.], за браком справжніх митців, закликає на допомогу ремісників. Проста шибка замінює вітраж, каменярь заступає скульптора» [5, с. 138]. Ці прогнози не справилися. Так, ХХ ст. відзначилися такими стилями як функціоналізм (на Заході) та конструктивізм (у СРСР). Засновник останнього М. Гінзбург твердив, що

архітектор має бути не декоратором, а організатором життя [4]. Але навіть створені функціоналістами та конструктивістами об'єкти стали символічними. Сучасні дослідження свідчать, що візуалізація ефективніший за дискурс засіб впливу.

Відповідна роль архітектури особливо значуща у періоди радикальних суспільних змін. На думку А. Пучкова, саме архітектура є процесом приведення людини у відповідність з епохою [8]. На противагу візуалізації віра у книгу корелювала з вірою в єдину істину та існування «правильного» шляху розвитку. У політичному житті аналогією функціоналізму були спроби тоталітаризму уніфікувати соціальні порядки. Його крах як наслідок, зокрема, ускладнення соціальної структури засвідчив неефективність монополії на істину, необхідність толерантного ставлення до груп, які відстоюють інші точки зору, розбудови комунікацій між ними.

Проте поразка тоталітаризму та поступовий занепад функціоналізму не означали, що технічний прогрес, ускладнення соціальної структури, поширення грамотності не впливали на роль архітектури як засобу поширення культурних кодів. Вони впливали мінімум у трьох напрямках.

По-перше, центр символічного буття зміщується з мікрорівня (окремої архітектурної форми) на мезорівень (архітектурних просторів різного масштабу), де виражається у загальній формі, планувальній структурі, світло-кольорових, фактурних характеристиках тощо [9]. Як стверджував Д. Перро: ...«я створюю не споруду, а пейзаж, середовище, відкрите для життя, для спілкування».

По-друге, прискорюються народження та зміна архітектурних стилів, посилюється тенденція їх співіснування. Місто перетворюється на гіпертекст, перевантажений різноманітними культурними кодами.

По-третє, архітектурні об'єкти продукують емоції та смисли, які творці не передбачали. Їх символічне значення включає нашарування смислів, які породжені різними соціальними реаліями, історичним досвідом.

Тому смислова структура символу розрахована на активну внутрішню роботу того, хто сприймає [7, с.19]. Буття людини у складному архітектурному середовищі вимагає певної підготовленості.

Культурні коди архітектури сприймаються крізь призму конкретної культури. Зміна культурних традицій внаслідок технічного та соціального розвитку зумовлює втрату старих та появу нових смислів.

З усього вищесказаного слід зробити такі висновки.

Смисл архітектурного символу має наступні складові: значення символу інваріантного для даної культури; смисл, обумовлений особистим досвідом індивіда; смислові варіації, що визначаються приналежністю суб'єкта до певної соціальної групи, субкультури тощо. Будь-який об'єкт не лише в різні епохи, а й в очах різних соціальних груп сприймається по-різному. Тому інтерпретація культурних кодів в архітектурі не є однозначною й незмінною. Архітектура як штучна реальність здатна до саморозвитку.

Сучасне містопланування має спрямовуватися на якнайширшу соціальну інклюзію, надання нових можливостей як для взаємодії населення, так і для взаємодії у системі «влада – громадськість». Погоджуючись з думкою Ле Карбюзьє про те, що завданням архітектури в умовах суспільних змін має бути переоцінка цінностей, слід зазначити, що ця переоцінка повинна бути сміливою щодо впровадження нових цінностей, але, водночас, обережною щодо ставлення до цінностей попередніх епох, які поділяються соціальними групами – віковими, етнічними тощо, зокрема тими, які перебувають у меншості. Найбільш доцільним є розбудова архітектурних просторів, що втілюють нові культурні коди, поряд зі збереженням об'єктів, в яких втілені культурні коди попередніх епох. Звичайно, що застосування цього методу не завжди можливе. У цьому випадку, на нашу думку, доцільним є використання досвіду французів при реконструкції у 1830 р. Площі Згоди, зокрема при встановленні Луксорського обеліску, що зняло гостроту дискусії навколо проблеми, чи слід відновлювати пам'ятник королю Франції та якому саме.

Список використаних джерел та літератури

1. Аймермахер К. Знак. Текст. Культура. Пер. с нем. Москва: Дом интеллектуальной книги, 1997. 242 с.
2. В Мукачево переіменovali улицу Шухевича. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/3866701-v-mukachevo-pereymenovaly-ulytsu-shukhevycha> (дата звернення: 6 липня 2017 р.).
3. Ванеян С. С. Тело символа: Архитектурный символизм в зеркале классической методологии. Москва: Прогресс-Традиция, 2010. 832 с.
4. Гинзбург М. Я. Стиль и эпоха. Москва: Государственное издательство, 1924. 238 с.
5. Гюго В. Собор Паризької Богоматері. Київ: Молодь, 1976. 415 с.
6. Культура, культурология и образование (материалы «круглого стола» // Вопросы философии. 1997. № 2. С. 3-56.
7. Мисюрюв Д. А. Комбинаторика общественного развития: варианты трансформаций символических моделей //Полис. 2009. № 5. С. 18–31.
8. Пучков А.О вечном конструктивизме. URL: <http://architeon.info/autoragrafia/139-ovechnomkonstrukte> (дата звернення: 07.07.2017 р.).
9. Фёдоров В. В. Символизм архитектурных пространств: диссертация ... доктора культурол. наук: 24.00.01. Москва, 2000. 308 с.
10. Федоров В. В., Коваль И. М. Мифосимволизм архитектуры. Москва: URSS, 2009. 206 с.
11. Wittkower R. Architectural Principles in the Age of Humanism // Studies of the Warburg Institute. Vol. 19. London: Warburg Institute, University of London. 1949. 144 p.

БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР КОМУНІКАЦІЙНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ УНІКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ РЕГІОНУ

Галина Пристай – к.н. з соц. комун.

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка
(м. Івано-Франківськ, Україна)

LIBRARY AS A CENTER OF COMMUNICATIVE REPRESENTATION OF REGION UNIQUE CULTURAL IDENTITY

Galyna Prystai – PhD (Social Communications)

Regional universal scientific library named after I. Franko
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

The article exposes essence of regional library that performs presently the important role of communication mediator in the "information of cultural and art problem "system – a "user".

Key words: regional library, cultural and art environment, sociocultural space, department of art.

На сучасному етапі бібліотека – це багатогранна структура, яка має безліч можливостей і змінюється разом із суспільством загалом та з кожним читачем зокрема. Оскільки бібліотека, як унікальний соціокомунікаційний та одночасно соціокультурний інститут, є невід’ємною складовою генерування, відтворення, збереження та популяризації культурно-мистецького надбання регіону, інформаційною базою підтримки та реалізації соціокультурної діяльності членів соціуму, то саме вона має бути центром формування та розвитку культурно-мистецького середовища регіону. Бібліотека має необхідні складові налагодження продуктивних комунікаційних зв’язків між усіма суб’єктами культурно-мистецького середовища регіону, а саме: інформаційно-ресурсну, техніко-технологічну, організаційну та кадрову.

Проаналізувавши сучасний стан формування та організації використання ОУНБ інформаційно-ресурсного потенціалу в галузі культури й мистецтва, слід відзначити, що турбота про збереження та розвиток місцевої культури і традицій є важливим напрямом діяльності центральних регіональних бібліотек. Роль бібліотек у збереженні та систематизації етноісторичних, архітектурних та мистецьких цінностей краю може бути поцінована й владою в контексті розвитку туризму в регіоні, оскільки влада може сприяти виділенню коштів на створення та популяризацію бібліотеками видань туристичного та культурно-мистецького спрямування. З іншого боку, бібліотеки активно долучаються до проведення усіх значущих міських заходів, що організуються управліннями культури міських, районних та обласних державних адміністрацій. Органи влади зацікавлені в розвитку співробітництва між інституціями культури, реалізації спільних проектів у сфері мистецтва, організації виставок доробку митців, майстер-класів народних майстрів, спрямованих на збереження і популяризацію культурної спадщини регіону.

© Галина Пристай

У працях науковців підкреслюється, що для бібліотеки, як комунікаційної установи та каналу передачі найзмістовнішої і перевіреної часом соціально значущої інформації, притаманна сутнісна соціокультурна функція, спрямована на вільний духовний розвиток особистості, її залучення до цінностей світової та національної культури. Найповнішу характеристику соціальних функцій бібліотеки як комунікаційної інституції навів Ю. Столяров, обґрунтувавши невпинне зростання ролі й значущості бібліотек у генеруванні національного та глобального соціокультурного простору [7].

З позицій розкриття ролі бібліотеки як комунікаційного репрезентанта культурно-мистецького надбання регіону важливим було ознайомлення з концепцією сутнісних соціальних функцій публічної бібліотеки, обґрунтованою М. Самохіною [5]. Окрім того, важливими для з'ясування сутності й структури комунікаційного простору регіону, визначення в ньому провідного місця бібліотек є праці К. Генієвої [1], Н. Захарової [2], О. Мар'їної [3], В. Суртаєва [8], Н. Солонської [6] та ін.

Передусім зазначимо, нині зусилля бібліотек спрямовані на забезпечення безперешкодної доступності їх інформаційних ресурсів та сервісів, розширення видавничої діяльності в традиційному поліграфічному й веб-форматі, розвиток мережевої корпоративної співпраці з іншими суб'єктами культурно-мистецької галузі, створення власних електронних інформаційних продуктів та послуг і надання доступу до них на веб-сайтах бібліотек. Ці проблеми послідовно вирішуються в усіх бібліотеках регіону, причому кожна з них, з урахуванням регіональних умов і сформованих традицій, обрала власну стратегію підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування. Оскільки кожний регіон України має свої неповторні етнічні та національно-культурні особливості, зміст і склад інформаційних ресурсів ОУНБ є майже унікальними.

Окрім вичерпного комплектування краснавчих фондів та фондів місцевого друку, наукові бібліотеки створюють різноманітні електронні проблемно-тематичні ресурси про регіон (повнотекстові, фактографічні, бібліографічні), зокрема й культурно-мистецького спрямування. Таким чином, провідні ОУНБ України активно впроваджують нині нові форми обслуговування користувачів, спрямовані на соціокультурну, галерейно-виставкову, екскурсійну, інформаційно-просвітницьку діяльність. Досвід їх роботи свідчить, що в сучасній ОУНБ є потужні інформаційні, організаційно-технологічні, кадрові ресурси для того, щоб стати базовим елементом сучасної соціокультурної інфраструктури регіону, активним провідником державної культурної політики. Сервісна функція бібліотеки буде успішно реалізованою лише за умов встановлення постійного зворотного зв'язку з користувачем, системного відстеження ступеня задоволеності ним рівнем бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Маючи досвід на шляху новацій, усі ОУНБ можуть апробувати нові форми й опанувати перспективні напрями роботи. Основною метою в роботі ОУНБ України є формування цілісного інформаційного культурно-

мистецького ресурсу регіону та забезпечення безперешкодного доступу до нього користувачів; поширення знань з питань культури та мистецтва, організація змістовного дозвілля громадян. Книгозбірні трансформуються нині на культурні центри з творчими студіями, де є можливість долучитися до скарбів національної та світової культури, відпочити, поспілкуватися в невимушеній атмосфері, зокрема й у мережевому просторі в режимі он-лайн.

Нині інформація про культурно-мистецьке життя регіону розпорошена по різних джерелах: монографіях, енциклопедичних виданнях, путівниках, періодичних виданнях, інтернет-сторінках. Саме тому є необхідність у консолідації цієї інформації, створенні та реалізації мистецьких проєктів, метою яких має бути кумуляція, систематизація, зберігання, популяризація інформації про заклади мистецького профілю області, міста, району, села; біографії діячів культури та діяльність творчих спілок і колективів, репрезентація культурно-мистецьких здобутків регіону в глобальному комунікаційному просторі. Основним завданням відділів мистецтв ОУНБ є привернення уваги громадськості до вивчення культури й мистецтва регіону, архітектурних пам'яток, розвитку регіонального мистецького краєзнавства, туризму, збереження культурного надбання держави. Важливою складовою мистецьких проєктів є оприлюднення досліджених матеріалів, унаслідок чого будуть створені культурні цінності, які використовуватимуться не одним поколінням нащадків.

Обласні книгозбірні на своїх сайтах реалізують переважно поодинокі інтернет-проєкти, присвячені краєзнавству, зазвичай висвітлюючи інформацію про історію міст, сіл, оформлюючи тематичні теки. Проте варто зазначити, сформованих обласними науковими бібліотеками повнотекстових електронних баз даних, які б достатньо повно висвітлювали специфіку культурно-мистецького життя краю, а саме рівень розвитку всіх видів мистецтва (театральне, музичне, хореографічне, декоративно-прикладне тощо) і персоналії їхніх діячів, немає на жодному з бібліотечних сайтів. Певні інформаційні прогалини наявні і в контенті сайтів тих бібліотек, які частково в краєзнавчих електронних баз даних почали розміщувати інформацію з питань культури та мистецтва свого регіону (Дніпровська ОУНБ, Вінницька ОУНБ, Івано-Франківська ОУНБ, Кіровоградська ОУНБ, Тернопільська ОУНБ, Херсонська ОУНБ) [4]. Детальний аналіз масиву їх баз даних показав певні недоліки, що заважають користувачеві отримати необхідну інформацію саме про мистецькі заклади кожного села, міста, краю. Тобто нині назріла необхідність глибше аналізувати запити читачів на інформацію з питань культури та мистецтва, створювати нові види спеціалізованих баз даних, які б наповнювалися саме мистецьким контентом і репрезентували культурні надбання кожного регіону України, що має різний етнічний склад населення, сталі традиції, рівень культурного розвитку та мистецький потенціал.

Проведене дослідження не вичерпує всіх сторін наукового пошуку з даної теми. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення зарубіжного досвіду організації бібліотечно-інформаційного супроводу

культурно-мистецької діяльності, формування системи корпоративної співпраці соціокультурних установ щодо репрезентативного подання результатів діяльності членів професійної спільноти в мережевому комунікаційному просторі; розроблення критеріїв ефективності комунікаційних засобів та форм дистанційного обслуговування суб'єктів культурно-мистецького середовища регіону.

Список використаних джерел та літератури

1. Гениева Е.Ю. Библиотека как центр межкультурной коммуникации: [монография] / Екатерина Гениева. Москва: РОССПЭН, 2008. 207 с.
2. Захарова Н. Культурно-інформаційна функція наукової бібліотеки в сучасних умовах / Н. Захарова // Наук. праці Нац. б-ки України імені В.І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 36. С. 447-451.
3. Мар'їна О.Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем: автореф. дис. ... канд. наук з соц. комунікацій : 27.00.03 / Мар'їна Олена Юрійвна; Харків. держ. акад. культури. Харків, 2011. 20 с.
4. Пристай Г.І. Інтегрування соціокультурної діяльності публічної бібліотеки в культурно-мистецький простір регіону / Г.І. Пристай // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (26-27 листоп. 2015 р.) / ХДАК. Харків, 2015. С. 129-131.
5. Самохина М. М. Библиотека как социальный институт и ее функции / М.М. Самохина // Библиотека и общество в России 90-х годов XX века : материалы семинара / Моск. библ. ассоциация, Рос. гос. б-ка, Рос. гос. б-ка для слепых, Библ. благотв. фонд. Москва, 1994. С. 12-18.
6. Солонська Н. Г. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки / Н.Г. Солонська – керівник культурно-просвітницького центру НБУВ. URL: <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sol.pdf>.
7. Столяров Ю.Н. Сущностные функции библиотеки / Ю.Н. Столяров. URL: http://schoollibrary.ioso.ru/index.php?news_id=144.
8. Суртаев В.Я. Методологические основы функционирования социокультурного пространства / В.Я. Суртаев // Вестн. Челябин. гос. акад. культуры и искусств. 2009. № 4. С. 46-48.

МУЗЕЙ ЖИВОЇ ІСТОРІЇ ЯК ОСЕРЕДОК ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

Ірина Романько – к.і.н., доц.

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету
(м. Кропивницький, Україна)

THE MUSEUM OF LIVE HISTORY AS THE UPBRINGING ENVIRONMENT OF THE CITIZEN AND PATRIOT

Iryna Romanko – PhD, as. Prof.

Kirovograd Flight Academy of the National Aviation University
(Kropyvnytskyj, Ukraine)

In the article the author analyses the forms and methods of students' patriotic upbringing environment in Kirovograd Flight Academy of the National Aviation University on the example of the activity of study of local lore museum rooms and the Historical reconstruction studio.

Key words: patriotic upbringing, study of local lore, exposition, museum room, Historical reconstruction studio.

Події, що нині відбуваються в Україні, Євромайдан показали правильність послідовної і цілеспрямованої праці викладацького загалу в ідеологічній та історіософській сферах упродовж останніх двох десятиліть. Ставка на формування нової української людини із ціннісними характеристиками громадянина України та європейця дали можливість врятувати Україну від повзучого процесу денационалізації, втрати державної незалежності та підпорядкування іншій державі, яка реанімує неосталінізм.

Згідно з Указом Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки», національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі [1].

У Кіровоградській льотній академії НАУ (далі – Академія) понад сім років діє музейна експозиція краєзнавства [2]. У 2010 року було відкрито світлицю декоративно-ужиткового мистецтва нашого краю, яка орієнтована на популяризацію художніх традицій Кіровоградщини. Побудова її визначалася подвійною функцією кабінету як навчальної аудиторії та музейної експозиції. У структурі музейної кімнати виокремлено два модулі.

Модуль 1 – колекція творів декоративно-ужиткового мистецтва. В ній представлені гончарство, дереворізьблення, соломоплетіння, витинання, тістопластика, вишивка, килимарство, писанкарство, художній розпис, клаптикове шитво, батик тощо.

© *Ірина Романько*

Модуль 2 – історія символіки Кіровоградщини у творчості народних митців-краян. Навчально-інформаційні стенди становлять частину зовнішнього облаштування експозиції [3].

Упродовж 2011–2015 років створено ще кілька музейних об'єктів: «Національна культура: від витоків до сьогодення», «Великий син великого народу. Єлисаветградський край на життєвому шляху Кобзаря», «Друга світова війна в історичній долі нашого краю», «Авіатори Кіровоградщини – герої Другої світової війни», «Ближче до Норвегії, разом з Норвегією: КЛА НАУ – Університет Норд» [4].

14 жовтня 2015 р. відбулося відкриття музейної кімнати «Україна більше за життя» [5]. Площа експозиції умовно розділена на оглядові зони: козацтво на теренах нашого краю; загиблі воїни-земляки – учасники антитерористичної операції. Ця частина виставки складається з історій життя Героїв, полеглих за святу справу в ім'я України.

Сторінки біографії кожного з них були пов'язані з нашим навчальним закладом. У музейній кімнаті експонуються стенди з портретами та біографічними довідками загиблих воїнів-земляків, артефакти з місця бойових дій, особисті речі бійців, їхні однострої, частини спорядження, різноманітні світлини, посвідчення, грамоти, нагороди тощо.

Експозиція постійно оновлюється, змінюється. Вона використовується як простір для дискусій, різноманітних заходів, що мають на меті допомогти в загоєнні суспільних суперечностей, в побудові порозуміння та в спільному творенні нової України.

В оформленні музейних кімнат використані інтерактивні творчі методи «експозиційного мислення», що зосереджені на відвідувачах і принципі їх залучення, етапах процесу творення виставок, сегментації аудиторій та ін. Більша частина експонатів знаходиться поза скляною вітриною, доступна відвідувачам. Музей пропонує широкий спектр послуг, орієнтованих на відвідувачів. Це й музейні уроки-екскурсії, майстер-класи тощо.

Технічне оснащення дозволяє проводити віртуальні відео-конференції. За допомогою телевізора, проектора та екрана можна переглянути фільм чи презентацію (в музеї зібрана колекція тематичних мультимедійних презентацій з історії та культури нашого регіону). Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу, оскільки використовуються динамічні засоби – рух і звук.

Екскурсії музейним комплексом проводять курсанти – переможці конкурсу екскурсоводів, який проводиться щороку. Застосовуються різні методики проведення екскурсії: 1) екскурсовод-курсант – це вчитель аудиторії; 2) якщо серед екскурсантів присутні особи, які є спеціалістами з тих чи інших питань, у такому разі екскурсовод ставить запитання, а екскурсант дає професійну відповідь. Отже, слухачка аудиторія розуміє, що для екскурсовода їхня думка є цінною.

Курсанти вчать створювати експозиції з думкою про відвідувача. Так, в одному з музейних залів є декілька незаповнених стендів. Екскурсовод

(курсант), ставить відвідувачам завдання: у експозиції не вистачає певного предмету. Екскурсанти, опрацювавши масив джерел, знаходять необхідне зображення та додають його (варіант – сам предмет). Таким чином, відвідувачі стають безпосередніми учасниками створення експозиції, а виставка постійно поновлюється.

Під час створення музею враховувалося питання цільової аудиторії. У кожній категорії (учнівські класи, студентські групи та ін.) є свої потреби. Наприклад, студенти та школярі прагнуть дізнатися нової інформації, відмінної від тієї, яку вони отримують на занятті.

Після завершення екскурсії гостям пропонується заповнити анкети: «Що спонукає Вас відвідувати музей?». Серед основних мотивів найчастіше називають: духовність, унікальність виставки, позитивні емоції від перегляду, дозвілля, задоволення; соціалізація.

У створенні музейного комплексу приймали участь курсанти – члени волонтерської Студії історичної реконструкції, національного ландшафтного дизайну і туризму, що діє в Академії з 2014 р.

За своїм змістом робота Студії поділяється на дві основні групи: 1) та, що цілком ґрунтується на краєзнавчому матеріалі; 2) загальноісторична з використанням місцевого матеріалу [6]. Перша дає можливість курсантам здобути систематичні знання з історії краю, в другій краєзнавчий матеріал включається тільки на основі логічних зв'язків.

Організація діяльності Студії здійснюється за кількома напрямками: поповнення колекції творів декоративно-ужиткового мистецтва з різних куточків нашої області; встановлення імен та дослідження біографій наших краян – військових льотчиків Героїв Радянського Союзу [7]; збирання інформації про загиблих воїнів-земляків – учасників АТО.

Поглиблене вивчення курсантами краєзнавчих об'єктів передбачає використання різноманітних форм і методів діяльності: лабораторні роботи з документами, архівними матеріалами, експонатами; зустрічі з учасниками АТО, родинами загиблих Героїв, народними умільцями краю; тематичні походи та експедиції; краєзнавчі конференції, круглі столи; конкурси, фестивалі, пересувні виставки; заходи до знаменних дат у житті країни та Кіровоградщини; літературні вітальні й художні вернісажі; етнографічні вечори, театралізовані дійства, конкурси світлин, плакатів і малюнків; бесіди та дискусії, історичні заходи, які є реконструкціями певних історичних періодів.

Отже, музейні кімнати історичного краєзнавства в Академії є складовою навчально-методичного комплексу з вивчення історії України та історії української культури, а також національно-патріотичного виховання, краєзнавчої науково-дослідної та пошукової роботи, що здійснюється курсантським колективом під керівництвом викладача.

Виховання особистості в нашому навчальному закладі спрямоване передусім на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Адже стабільність і могутність держави багато в чому залежить від

патріотизму її громадян.

Метою сучасного українського суспільства є формування якісно нового – як у національному, так і в соціальному плані – громадянина незалежної Української держави, завдяки якому Україна посяде гідне місце у світовому співтоваристві. Замовлення на формування таких громадян держава видає, насамперед, освітньо-виховним закладам. Нагальність здійснення вказаного замовлення пояснюється тим, що саме молодь у недалекому майбутньому розв’язуватиме проблеми української державності та громадянського суспільства, а значить, і проблеми власної долі.

Список використаних джерел та літератури

1. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» (Указ №580/2015 від 13.10.2015р.). URI: www.president.gov.ua/documents/5802015-19494 (дата звернення: 22.06.2017).

2. Романько І.І. Музейна експозиція в Кіровоградській льотній академії як об’єкт краєзнавчо-освітньої діяльності / Між Бугом і Дніпром. Науково-краєзнавчий вісник Центральної України. Випуск V. Кропивницький: Центрально-Українське вид-во, 2016. С. 195–205.

3. Романько І.І. Декоративно-ужиткове мистецтво. На матеріалах музейної експозиції краєзнавства в Кіровоградській льотній академії НАУ. Навчальний посібник. Кіровоград: КЛА НАУ, 2015. 184 с.

4. Романько І.І. Щоб Україна вся біля серця була: музей краєзнавства в Кіровоградській льотній академії НАУ / Між Бугом і Дніпром. Науково-краєзнавчий вісник Центральної України. Випуск IV. Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2015. С. 349-351.

5. Романько І.І. Україна більше за життя: загиблі воїни-земляки – учасники антитерористичної операції. Кіровоград: КЛА НАУ, 2015. 128 с.

6. Романько І.І. Історія рідного краю в матеріалах музею краєзнавства Кіровоградської льотній академії НАУ. Довідник. Кіровоград: КЛА НАУ, 2015. 228 с.

7. Романько І.І. Визначні авіатори Кіровоградщини – Герої Другої світової війни. Довідник. Кіровоград: КЛА НАУ, 2016. 304 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ОСВІТИ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Зоряна Сverdлик – к.і.н.

Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

MODERN TENDENCIES OF BUSINESS EDUCATION DEVELOPMENT IN SOCIOCULTURAL SPHERE

Zoriana Sverdlyk – PhD (History)

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article analyzes the current state of training of business administrators, information managers, and business communication specialists in Ukraine and abroad. It studies the trends, specializations, forms of training such as MBA and MBI. It substantiates the necessity of introducing the tools of business administration into the activity of libraries, archives and museums.

Key words: Master of Business Administration, Master of Business Informatics, information education, business school, information management.

Удосконалення інформаційних технологій, їх глобальне поширення у всіх галузях і провадження в роботу сучасних компаній зумовлює зростання попиту на професію «менеджера з ІТ», «інформаційного менеджера», «менеджера з управління бізнес-процесами», «тренера з ділового спілкування» тощо. В сучасному освітньому середовищі України здобуття освіти за інформаційно-управлінським напрямом відбувається переважно у сфері інформатики та комп'ютерних технологій, в той час як за кордоном освітні заклади пропонують поєднати інформаційні (комп'ютерні) технології із психологією ділового спілкування, бізнес-етикетом, менеджментом персоналу. Тому навчання для отримання однієї із вище зазначених кваліфікацій відбувається після отримання особою, принаймні, базової вищої освіти (ступінь бакалавра).

Після здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» велику популярність у всьому світі сьогодні має отримання повної вищої або додаткової освіти із присвоєнням ступеня MBA (Magister of Business Administration), що означає магістерську програму вивчення управління бізнес-процесами. В рамках цієї освітньої програми виокремлюють також спеціалізацію «Інформаційний менеджмент» (Master of Business Informatics).

«Магістр ділового адміністрування» («Майстер ділового адміністрування» – MBA) – це міжнародно-визнаний ступінь підготовки студентів до кар'єри в бізнесі та управлінні. MBA може стати в нагоді не тільки у сфері бізнесу, але й бути корисним і управлінців громадських організацій, уряду та інших галузей. Програми MBA надають випускникам підготовку та практичні навички, необхідні для роботи на керівних посадах [3].

«Магістр ділової інформатики» («Майстер з ділової інформатики» – MBI) є додатковою спеціалізацією до вищої освіти в галузі бізнес-адміністрування.

© Зоряна Сverdлик

Програми в галузі бізнес-інформатики, що поєднують курси з інформаційних технологій (ІТ) і менеджменту, досить поширені в Центральній Європі [6].

Перші програми МВІ були запропоновані Університетом Ростока (стаціонарна форма навчання) і Віртуальним Міжнародним Університетом (Virtual Global University) спільно з Європейським Університетом Віадрина (Франкфурт, Одер) у форматі онлайн-навчання. Зараз в рамках Болонського процесу багато європейських університетів реалізують магістерські програми бізнес-інформатики, після закінчення навчання яких студенти отримують ступінь магістра наук (MSc) [6].

При здобутті інформаційної освіти за ступенем МВІ зарубіжні навчальні заклади пропонують отримання знань за напрямами:

- «Основні технології» – курси можуть включати в себе такі теми, як прикладна інформатика, комп'ютерні мережі та інтернет-технології, веб-програмування, проектування чи інформаційна безпека;

- «Бізнес-інформатика» – студенти вивчають розвиток інформаційних систем, управління базами даних, інформаційні системи архітектури, бізнес-аналітику, моделювання бізнес-процесів тощо;

- «Управління інформацією» – навчання за цим напрямом передбачає вивчення тем, орієнтованих на дослідження інформаційних систем управління, управління інформацією, контроль управління, управління знаннями, управління і організацію ІТ-відділів, розробку програмного забезпечення управління;

- «Практика управління» – за цим напрямом вивчається планування інформаційних ресурсів підприємства, електронна комерція та електронний бізнес, промислові інформаційні системи, електронні фінанси та електронні банківські послуги [3].

Окрім вибору напрямку отримання інформаційної освіти, студентам надається можливість обрати форму навчання МВА:

1. Full-time МВА – класична форма освіти у сфері менеджменту. Характеризується оптимальним поєднанням як лекційних, так і семінарських занять. Як правило, середній вік студентів на цих програмах становить 28-29 років – це управлінці, які працюють менеджерами упродовж 5 років.

2. Part-time МВА – програма навчання у вечірні години. Такі програми оптимально підходять для людей, які працюють, або не хочуть залишати сім'ю на час навчання. Середній вік учнів становить 33-35 років. Часто вечорами, після навчання, проводяться зустрічі з представниками міжнародних компаній, налагоджуються ділові зв'язки.

3. Distance МВА – вперше програма дистанційного навчання МВА була запущена в 1996 р. і тоді за такою системою навчалися лише 14 осіб. Сьогодні ж налічується близько 4 мільйонів осіб, які хочуть отримати ступінь магістра в сфері адміністрування та менеджменту дистанційно.

4. Executive МВА – програма, спеціально призначена для тих управлінців, які мають значний досвід роботи (приблизно 10 років). Зазвичай, студентами такої програми є топ-менеджери, які не можуть залишити власний бізнес на

період навчання, їх вік не менше 37 років. Особливо швидкі темпи розвитку за даною програмою MBA спостерігаються в азіатських країнах [4].

Незалежно від того, за якою програмою чи напрямом навчався студент, важливо, щоб основним методом викладання був кейс-метод («case-study»). Як відзначає у своєму інтерв'ю сайту «Освіта.ua» випускник бізнес-школи Мічиганського університету «Ross School of Business» та школи державного управління «Harvard Kennedy School of Government» Р. Рубченко, під час навчання управління інформацією в закордонних ВНЗ викладач не розповідає, як все працює, а виступає лише в ролі модератора того заходу, який відбувається. Завдяки своєму досвіду він komponує унікальні програми, яких ніде в іншому місці не знайдеш. І його завдання – надати можливість студентам спільно з ним створити освітній досвід. І саме топові школи відрізняються таким підходом [2].

Відзначимо найбільш популярні закордонні бізнес-школи, які ввійшли у першу десятку відповідно до рейтингу міжнародного видання «Forbes» у 2015 р. [5]: Гарвардська бізнес-школа (США), школа «Insead» (Франція), Лондонська бізнес-школа (Великобританія / ОАЕ), Уортонська бізнес-школа (США), Стенфордська бізнес-школа (США), Колумбійська бізнес-школа (США), Університет Берклі, бізнес-школа Хаас (США), Чиказька бізнес-школа Бут (США), MIT Sloan (США), Кембридж, бізнес-школа Judge (Великобританія). Як бачимо із рейтингу, США – лідер у наданні інформаційної освіти. Проте, є й інші світові навчальні заклади, охарактеризувати навчальні програми яких вважаємо досить доцільним. Так, наприклад, відомим на весь світ є Утрехтський університет (Utrecht University, Нідерланди), у якому ступінь МВІ поєднує в собі теорію, методи і прийоми з бізнесу та організаційної науки з інструментами і практиками інформації та обчислювальної науки. Успішно поєднавши інформаційно-комп'ютерні технології з бізнес-процесами, університет пропонує підготовку спеціалістів в одному з трьох напрямів:

- кандидат ІКТ (PhD) – готується до кар'єри вченого і фокусується на дослідженні інновацій в галузі інформатики;
- аналітик – готується до кар'єри консультанта, який надає консультації або послуги з бізнес-питань, пов'язаних з інформаційно-комп'ютерними технологіями, або з питань інформаційно-комп'ютерних технологій, пов'язаних з бізнесом;
- підприємець – готується до кар'єри незалежного підприємця, який розробляє продукти інформаційно-комп'ютерних технологій [7].

В Україні інформаційна бізнес-освіта тільки перебуває на шляху становлення. Більшість провідних освітніх закладів, які надають можливість отримати MBA або МВІ, знаходяться у Києві: (IBS NIKLAND, International Management Academy (IMA), бізнес-академія Анатолія Гулея), бізнес-школа КРОК (BSK), Вісконсинський міжнародний університет (США) в Україні, ГО «Інша Освіта», Інститут вищої кваліфікації КНТЕУ, Києво-Могилянська Бізнес Школа, Міжнародний інститут бізнесу (МІБ). Популярністю користується

також Karazin Business School (м. Харків) та Brain&Lemons (м. Одеса) [1]. Практично всі зазначені бізнес-школи пропонують навчання для управлінців середньої ланки та ТОП-менеджменту українських компаній. Вартість навчання на програмах MBA в представлених школах може починатися від 20000 (короткострокові програми міні-MBA) до 500000 грн (програми MBA для ТОП-менеджменту і власників великих компаній).

У 2017 р. помітною стає тенденція до розширення напрямів підготовки за програмами MBA. Вже сьогодні деякі бізнес-школи пропонують програми бізнес-адміністрування в освіті, медицині та інших сферах. Сьогодні затребувані професіонали у сферах, які раніше не належали до бізнесу: від фрілансу до медичних послуг. І у всіх цих сферах потрібні професіонали, здатні керувати змінами й застосовувати різні бізнес-інструменти управління інформацією. Для бібліотечних, архівних та музейних установ, які на даному етапі обмежені увагою відвідувачів, розвиток бізнес-адміністрування може стати одним із способів їх популяризації. Застосування сучасних інструментів управління інформацією і навчання працівників соціокультурної сфери методам інформаційного менеджменту може вивести на якісно новий рівень імідж бібліотек, музеїв та архівів.

Таким чином, можемо констатувати, що в сучасному світі здобуття інформаційної освіти в сфері управління інформацією, створення інформаційних продуктів, управління бізнес-процесами є досить актуальним. Отримання ступеня MBA чи MBI відкриває перед випускниками перспективи кар'єрного зростання, відповідної зарплати та попиту на їхній досвід.

Список використаних джерел та літератури

1. Бізнес-школи та тренінгові компанії // Освіта.ua. URL: http://osvita.ua/add-education/bis_school/ (дата звернення: 24.06.2017).
2. Випускник Гарварда Роман Рубченко: MBA – это люди // Освіта.ua. URL: <http://ru.osvita.ua/add-education/mba-abroad/44838/> (дата звернення: 21.06.2017).
3. Master of Business Informatics // Вікіпедія. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Master_of_Business_Informatics (дата звернення: 21.06.2017).
4. MBA за рубежом // Все образование. URL: <http://vseobr.com/poslevuzovskoe/mba/> (дата звернення: 21.06.2017).
5. Рейтинг лучших бизнес-школ мира от FT // Освіта.ua. URL: <http://ru.osvita.ua/add-education/ratings/49671/> (дата звернення: 24.6.2017).
6. Что такое MBI? // Школа ИТ-менеджмента. URL: <http://itm.ranepa.ru/MBI> (дата звернення: 23.06.2017).
7. Utrecht University. Business Informatics. URL: <http://www.uu.nl/masters/en/business-informatics> (date of the application: 24.06.2017).

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «САВИНЦІ»

Оксана Тур – к.філол.н., доц., *Олена Опришко* – магістрант
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
(м. Полтава, Україна)

INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF THE SYSTEM OF COMPANY MANAGEMENT ON THE EXAMPLE OF 'SAVINCI', LLC

Oksana Tur – Candidate of Philology., Associate Prof.
Olena Opryshko – *Magistrant*
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University (Poltava, Ukraine)

The article is about the issues of informational and analytical security systems results of the enterprise. The principles of information and analytical support of the management system results of the enterprise are completed. The system of information and analytical support of enterprises on the example of LLC "Savinci" (village Savinci) is estimated.

Key words: information and analytical support, informational activity, software, analytical aspect, management.

Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підприємств, яке складає основу реалізації функцій управління, характеризується як головний інструмент формування всієї системи управління.

Поняття інформаційно-аналітичне забезпечення в науковій літературі визначається як створення організаційно-функціональних характеристик системи управління, що є базисом роботи будь-якої системи. Існують реальні причини для виділення двох значень поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення»:

- 1) забезпечення системи управління інформацією;
- 2) діяльність, що пов'язана із засобами збирання, передавання, зберігання, оброблення та надання інформації.

Обидва значення цього поняття пов'язані між собою. Таким чином, можна стверджувати, що інформаційно-аналітичне забезпечення будь-якої системи – це поєднання всієї використовуваної інформації, засобів і методів її обробки, а також діяльності фахівців з її використання.

Інформаційно-аналітичне забезпечення – це процес створення належних умов для задоволення інформаційних потреб та виконання службових обов'язків працівників підприємств на основі формування та використання інформаційних ресурсів [1, с. 12].

Найважливішим завданням інформаційно-аналітичного забезпечення є визначення ролі і місця людини в інформаційному суспільстві, що зумовлено підвищенням її значення як важливої продуктивної сили і суб'єкта виробництва.

Метою інформаційно-аналітичного забезпечення є вирішення інформаційно-аналітичними засобами проблем захисту підприємства від

© *Оксана Тур*

© *Олена Опришко*

загроз, що утворюються, та у завчасному застереженні суб'єкта управління про причини та умови, що можуть сприяти утворенню цих загроз, а саме: ризиків та небезпек.

Функціонування інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління підприємств здійснюється з урахуванням двох складових: інформаційної та аналітичної.

Фундаментом інформаційної складової інформаційно-аналітичної діяльності є головні принципи науково-інформаційної діяльності та наукової інформатики.

Інформаційна діяльність є невід'ємною частиною всіх сфер суспільного життя. Вона має певні цілі та завдання, для втілення яких існують конкретні засоби, що сприяють отриманню потрібних результатів. Інформаційна діяльність охоплює майже всі галузі науки, освіти, а також економіку, політику, культуру тощо. Вона є відокремленою функцією суспільства та важливим елементом людського життя.

Аналітичний аспект інформаційно-аналітичної діяльності дає право сприймати її як творчу аналітичну діяльність, призначену для оцінки інформації та прийняття рішень [2, с. 214].

У своїй роботі підприємства для розвитку аналітичної складової інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління використовують інформаційну та нормативно-правову базу, яка забезпечує процес управління потрібною інформацією щодо стану суб'єкта господарювання для проведення аналізу результатів діяльності підприємства.

На сьогодні в багатьох організаціях використовують метод «директ-костинг», який базується на обліку витрат за виробами: основні матеріали та заробітна плата працівників. Система «директ-костинг» відображає сучасну систему управління результатами діяльності, через засоби використання ресурсів, постійний облік зміни витрат і результатів, оперативний облік і документування відхилень від них із зазначенням чинників впливу, які стали наслідком цих відхилень. За допомогою системи можна вивчати зв'язок між витратами, обсягом виробництва і результатами діяльності підприємства на різних стадіях його розвитку.

Основними принципами інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління результатами роботи підприємства є:

1) цілеспрямованість – орієнтація аналітичної діяльності на досягнення цілей для вирішення певних завдань, як результатів практичної діяльності;

2) системність – аналіз проблем з урахуванням їх місця, ролі та взаємозв'язків у структурі забезпечення діяльності підприємства;

3) ініціативність – визначення та опис проблем, створення завдань і способів їх вирішення;

4) гнучкість – швидке пристосування до змін суспільно-політичних обставин без зміни структури методів і засобів реалізації аналітичної роботи.

5) об'єктивність – об'єктивне ставлення аналітика до дослідження та його результатів;

Кожен з принципів враховує специфіку роботи інформаційно-аналітичного забезпечення для створення умов, які сприятимуть ефективному управлінню результатами роботи підприємства [3, с. 78].

Найважливішою складовою інформаційно-аналітичного забезпечення у ТОВ «Савинці» є програмне забезпечення. Це сукупність програм, які використовують для вирішення завдань на персональному комп'ютері.

Програмне забезпечення, розроблене для персональних комп'ютерів, ділиться на категорії:

1) операційні системи – спеціальне програмне забезпечення, яке керує роботою комп'ютера і виконує головні функції програмного управління комп'ютером;

2) системне програмне забезпечення – програмне забезпечення, що виконує функції забезпечення обчислювальних та інших процесів на рівні прямої взаємодії з апаратним забезпеченням персонального комп'ютера або з операційною системою, під управлінням якої працює даний комп'ютер;

3) прикладне програмне забезпечення – програмне забезпечення, що виконує функції обробки інформації або вирішення прикладних задач;

4) інструментальні програмні засоби – програмне забезпечення, що здійснює створення прикладних або системних програмних продуктів.

У ТОВ «Савинці» діє інформаційна система за ієрархічними та функціональними ознаками. На кожному рівні діють функціональні, галузеві, інформаційні системи організацій.

Основними функціями інформаційної системи ТОВ «Савинці» є наступні:

1) створення єдиного інформаційного простору необхідної структури для зберігання даних, що надходять із внутрішніх систем та різних зовнішніх джерел;

2) проведення аналітичних досліджень на великих обсягах даних, включаючи прогнозування;

3) підготовка вихідних документів – довідок, аналітичних звітів – будь-яких об'єктів інформаційної системи в потрібній формі;

4) управління контактами і ведення інформації про угоди.

Результативне інформаційне забезпечення є важливою функцією у діяльності будь-яких підприємств. За відсутності необхідної інформації складно приймати об'єктивні та своєчасні рішення. У зв'язку з цим, робота організацій має забезпечуватися своєчасною інформаційною підтримкою.

Правильне виявлення аналітичним підрозділом тієї інформації, що є критично важливою для функціонування ТОВ «Савинці», є передумовою для продуктивного управління інформаційно-аналітичного забезпечення підприємств.

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення є важливим чинником забезпечення системи управління підприємств. Це особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації. Сучасну систему управління підприємств, у т. ч. ТОВ «Савинці», відображає система «директ-костинг»,

ознакою якої є поділ витрат на дві групи: змінні, які залежать від обсягу виробництва і зростають зі збільшенням випуску продукції, і постійні, які не залежать від обсягу виробництва та майже завжди залишаються на одному рівні. Найважливішою складовою інформаційно-аналітичного забезпечення у ТОВ «Савинці» є програмне забезпечення як сукупність програм, що використовують для вирішення завдань на персональному комп'ютері.

Список використаних джерел та літератури

1. Макарчук О. Г. Информационно-аналитическое обеспечение стратегического управления сельскохозяйственным предприятием / О.Г. Макарчук // Науковий вісник НУБіП України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес № 181. 2013. С.11-28
2. Пархоменко О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації: дис. канд. екон. наук: 08.02.02 / Пархоменко Олександр Володимирович. Київ, 2006. 211 с.
3. Чергенець Е.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємства (збір та пошук інформації) / Е.В. Чергенець, А.В. Зайцев, Є.В. Позднишев // навч. посіб. Книга 2 / Під заг. ред. Є.В. Позднишева. Київ: Видавець Позднишев, 2007. 74 с. URL: <http://www.is.svitonline.com/leon2003/book8.html>.

ПІДГОТОВКА МАТЕРІАЛІВ ДОПОВІДІ ДЛЯ КОНФЕРЕНЦІЇ «ЦИФРОВЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ УСТАНОВИ ЯК ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ»

Оксана Тур – к.філол.н., доц., *Яна Осіпова* – магістрант
Національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава, Україна)

PREPARATION OF CONFERENCE PROCEEDINGS FOR «DIGITAL WORK PLACE INSTALLATIONS AS A QUESTION OF THE PRESENTATION» CONFERENCE

Oksana Tyr – Candidate of Philology, Associate Prof.,
Yana Osipova – Magistrant
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University (Poltava, Ukraine)

The system analyzes the digital workplace and the specifics of its functioning, presents the main structural elements. The paper considers the general principles of electronic document management as a key component of the digital workplace,

Key words: digital workplace, documentflow, electronic documentflow, Comarch Edi Web, iFin Edi.

На сучасному етапі розвитку суспільства інформація розглядається як невичерпний ресурс. Результатом цього стали значні досягнення в сфері інформаційних та телекомунікаційних технологій, що стало поштовхом для формування глобального інформаційного суспільства.

Актуальність теми дослідження спричинена тим, що нині автоматизація та інформатизація діяльності є ключовим механізмом підвищення якості, економічності, ефективності та розширення послуг, які надаються суспільству різноманітними установами. Новітні технології перед працівниками розкривають можливість отримувати практичну будь-яку інформацію (незалежно від територіального фактора), проводити найскладніші розрахунки, моделювати певні суспільні процеси тощо.

Нині основними проблемами та викликами роботи інформаційних установ є автоматизація діяльності працівників, створення «цифрових» робочих місць. У сучасному світі робочі місця перестають бути залежними від фізичних місць (локальних) – вони перетворюються у «цифрові» (глобальні), тобто у такі, що не потребують постійного перебування людини на території організації. Вказане дає змогу працівникові виконувати свої функції в онлайн-режимі.

За даними Єврокомісії, галузь цифрових технологій, незважаючи на економічну кризу, стрімко зростає. І тому багато надій у Європі покладають саме на розвиток інтернету та мобільних мереж.

Речник Єврокомісії з питань інформаційного суспільства та ЗМІ Мартін Селмайр, зокрема, запитусь: «Яким є потенціал цифрової галузі для створення робочих місць? Як можуть інтернет, мобільні телефони допомогти?»

© Оксана Тур

© Яна Осіпова

Відповідно до нашого аналізу ми можемо стверджувати, що це сприятиме створенню до двох мільйонів нових робочих місць.

«Цифрове» робоче місце – це віртуальний еквівалент фізичного робочого місця, котрий вимагає належної організації, користування та управління, оскільки воно має стати запорукою підвищеної ефективності працівників та створення для них більш сприятливих умов праці [1].

У структурі «цифрового» робочого місця виділяємо наступні ключові складові:

- працівник має найвищий пріоритет – саму у впливі на особистість розкривається найважливіший фактор цифрового робочого місця;
- технологічна складова – розвиток та вдосконалення технологій є запорукою ефективного функціонування цифрового робочого місця;
- управління та структура – цифрове робоче місце органічно поєднує в собі аспекти технологій, процесів та комунікації між працівниками.

Тому, слід приділити велику увагу питанням впровадження нових методів роботи, які базуватимуться на новітніх інформаційних технологіях, це спонукатиме якісному інформаційному забезпеченню в будь-яких установах в тому числі і у Пенсійному фонді України.

Ключову роль у якісному функціонуванні цифрового робочого місця відіграє можливість швидкої комунікації між співробітниками, клієнтами, партнерами тощо. Інструментом досягнення цього є використання електронного документообігу в установі.

Постійне збільшення кількості документів, необхідних для ефективної діяльності установ (підприємств, організацій), призводить до того, що традиційні методи роботи з документами стають повністю нерентабельними. Це зумовлює нагальну потребу переходу на систему електронного документообігу. У науковому світі дане питання окреслювали такі особи, як І. В. Клименко, К. О. Линьова, Г. Перехрест.

Електронний документообіг – це сукупність технологій, які не тільки значно оптимізують, але й істотно змінюють принципи діяльності установи [2, С. 15]. Тому перед початком його функціонування необхідно виважено проаналізувати готовність усіх структурних підрозділів до обраного темпу роботи.

Початок роботи у системі електронного документообігу обумовлює наявність у всіх працівників:

- сучасних засобів обчислювальної техніки;
- засобів зв'язку, що мають необхідну пропускну здатність;
- коректний доступ працівників до електронних форм документів (диференціація відповідно до посади та функціональних обов'язків);
- налагодженого програмного забезпечення, яке є досить гнучким для змін;
- психологічної готовності працівників користуватися електронним цифровим підписом;

– технічних можливостей оперативного перетворення паперових форм документів у електронні.

Електронний документообіг – це інструмент візуалізації паперового документа. Для електронного документа притаманні й всі поняття паперового:

- реєстрація;
- резолюція;
- узгодження;
- візування.

Розглянемо механізм функціонування системи електронного документообігу на прикладі систем Comarch Edi Web та iFin Edi.

Comarch Edi Web – це система стандартів і конвенцій щодо обміну структурованою цифровою інформацією між організаціями, що базується на регламентації форматів переданих повідомлень. Головна задача EDI – стандартизувати обмін транзакційною цифровою інформацією, забезпечити можливість програмної взаємодії комп’ютерних систем різних сегментів, організацій, підприємств. Іншими словами – це обмін фінансовою, комерційною, логістичною документацією у вигляді стандартного структурованого електронного документа безпосередньо між комп’ютерними системами бізнес-партнерів. Візуально принципи роботи вказаної систем зображено на рис. 1.

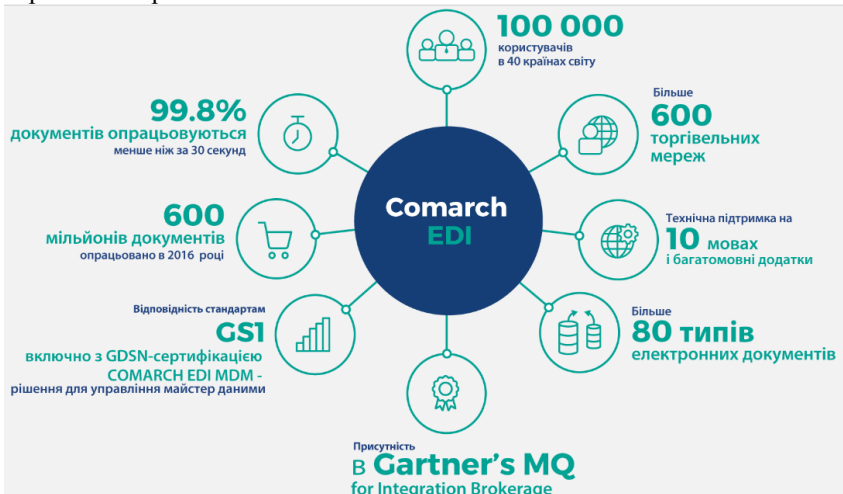

Рис. 1 – Принципи функціонування Comarch Edi Web

iFin Edi – це система, яка встановлює стандарти обміну електронною інформацією, забезпечує можливості програмної взаємодії різноманітних комп’ютерних систем, організацій. Уже кілька років поспіль дана система залишається єдиним стандартом електронної комерції. Документообіг у iFin Edi включає такі етапи:

- замовлення;

- підтвердження замовлення;
- відвантаження та транспортування;
- прибуткова накладна;
- податкова накладна (рис. 2).

Рис. 2 – Етапи документообігу у iFin Edi

Отже, ключовим кроком нашої держави щодо окресленої стратегії має стати активна позиція державних установ. Держава – основний гравець у «цифровому просторі». Використання у державному сегменті «цифрових» та «мобільних» робочих місць наблизить службовців до суспільства, дозволить їм більш якісно виконувати їх інспекційні та інші функції, а також заощадити значні кошти.

Таким чином, на найближчу перспективу держава має фокусуватися на 2 ключових елементах:

- трансформація робочих місць працівників у «цифрові» робочі місця;
- осмислення і підготовка відповідних ініціатив (у т. ч. законодавчих) для стимулювання переходу на «цифрові» робочі місця українського бізнесу та професійних середовищ.

У майбутньому успішними стануть ті країни, які зламають бар'єри між людьми, робочими місцями й технологіями та розширять можливості своїх громадян, дозволивши їм бути ефективними та творчими незалежно від місцезнаходження. Цифрові технології є каталізатором нових методів роботи, але все більш вагомою конкурентною перевагою стає надання працівникам можливості використовувати ці технології так, як вони хочуть.

Список використаних джерел та літератури

1. Іванова Т.В., Піддубна Л.П. Діловодство в органах державного управління та місцевого самоврядування: підруч. Київ, 2007. 160 с.
2. Клименко І.В., Линьов К.О. Система електронного документообігу в державному управлінні: навч.-метод. посіб. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. 32 с.

ПРОГРАМА ЮНЕСКО «ПАМ'ЯТЬ СВИТУ» ТА БОРОТЬБА З НЕЗАКОННИМ ПЕРЕМІЩЕННЯМ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

Ірина Тюрменко – д.і.н., проф.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

«WORLD MEMORY» UNESCO PROGRAM AND FIGHT AGAINST ILLEGAL EXPORT AND TRANSFER OF DOCUMENTARY HERITAGE

Iryna Tiurmenko – Doctor of Science (History), Prof.

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article uncovers the issues of illegal export and transfer of documentary heritage, analyses the activities of UNESCO in consolidating the efforts in fight against violations in this field and shows the ways to protect the heritage from illegal export and transfer.

Key words: UNESCO, Memory of the World Programme, Documentary Heritage, Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property.

До недавнього часу архівні документи не ідентифікувались як вагомий структурний елемент культурної спадщини. Як зазначав Г. Боряк, «писемні історичні пам'ятки були «невизнаним ядром» культурної спадщини» [2]. Саме тому унікальні документи перебувають у групі ризику. Їх суспільна значущість та вартісна цінність на чорному ринку перетворили документальну спадщину на джерело незаконного імпорту, експорту та передачі права власності. Законодавство України спрямоване на регулювання відносин щодо захисту національної культурної спадщини. Зокрема, Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (редакція від 06.08.2014) визначає відповідальність за незаконне переміщення об'єктів культурної спадщини, забороняючи вивезення культурних цінностей Національного архівного фонду [1].

Для визначення складу правопорушень, які призводять до втрат культурних цінностей, варто зупинитися на сутності терміну «переміщені культурні цінності». У законодавстві цей термін застосовується у зв'язку з «ввезенням», «вивезенням» культурних цінностей. Закон також тлумачить «незаконно вивезені/ввезені культурні цінності» як цінності вивезені з території України або ввезені у країну у незаконний спосіб [1].

У дослідженнях українських учених ширше трактується склад злочинів, пов'язаних з правопорушеннями скоєними щодо об'єктів культурної спадщини. Загалом, термін «незаконно переміщені культурні цінності» вживається до об'єктів культурної спадщини незаконно вивезених з території України за часів Другої світової війни, у повоєнний час і аж до сьогодні, поширюючись й на правопорушення скоєні в окупованому Криму та на Сході України вже у незалежній Україні. Слід думати, що у цьому контексті термін незаконно «переміщені культурні цінності» застосовує й В. Солошенко. Вона «переміщені культурні цінності» вживає з слопосполученням «або втрачені», що стосується злочинів за часів Другої світової війни [7]. Однак не можна

© *Ірина Тюрменко*

погодитися з двозначністю цього тлумачення, адже якщо це синоніми – то переміщення культурних цінностей у законний спосіб не можна вважати втратою. Якщо йдеться про переміщення культурних цінностей заборонених до ввезення чи вивезення, або здійснення їх транзиту з порушенням законодавства, то у цьому випадку, дійсно, це можна вважати втратою [1]. Один з ґрунтовних дослідників історичної та культурної спадщини С. Кот вважає, що «поняття «незаконно вивезені культурні цінності» за змістом охоплює як культурні цінності, викрадені та переміщені з території держави, так і культурні цінності, вивезені з неї з порушеннями чинних правил і процедур щодо оформлення такого вивезення» [3]. Дійсно, термін «незаконно переміщені культурні цінності» є досить ємним і може вживатися у широкому сенсі, включаючи спектр злочинів та проступків, пов'язаних із крадіжками, контрабандою, шахрайством, передачею права власності у незаконний спосіб, незаконним ввезенням або вивезенням об'єктів культурної спадщини.

Питання охорони культурних цінностей перебуває у центрі уваги українських науковців. Значний доробок з питань захисту об'єктів культурної спадщини, реституцій та повернення втрачених культурних цінностей здійснили Г. Боряк, Л. Дубровіна, С. Кот, Т. Кравцова, Л. Левченко, І. Матяш, В. Солошенко, Н. Українець [4; 7; 10] та інші. Центр дослідження історико-культурної спадщини Інституту історії України НАН України вивчає проблеми нерухомої історико-культурної спадщини. Що стосується дослідження комплексу проблем, пов'язаних із втратою архівних документів, то тут слід відзначити працю Г. Боряка, яка є чи не єдиною ґрунтовною спробою поставити на порядок денний важливість боротьби із розкраданням документальної спадщини, яка набула загрозливих масштабів та стала небезпечною для архівів [2].

Слід зазначити, що захист архівів від крадіжок, незаконних переміщень та передачі прав власності є актуальним не лише для України, а й для провідних країн світу. Саме програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу» (1992 р.) визначила документальну спадщину як значущу частину культурного надбання, звернувши увагу на його вразливість та необхідність захисту від втрат. Ця програма була ухвалена з урахуванням заходів, визначених Конвенціями 1954 та 1970 рр., щодо захисту культурної спадщини у разі військових конфліктів та боротьби з незаконним переміщенням культурних цінностей [12].

Збільшення випадків незаконного переміщення культурного надбання спонукало Національні архіви Франції провести 20-21 листопада 2008 р. європейський колоквиум присвячений питанням крадіжок та контрабанді архівних документів. На колоквиумі аналізувалися традиційні канали крадіжок (у сховищах, читальних залах, на виставках, у місцях вільного доступу) та визначалися нові, пов'язані з електронними записами та переведенням унікальних документів до розряду таких, що не підлягають тривалому зберіганню, що у свою чергу давало можливість шахраям

повповнювати свої приватні колекції. Найбільше вразливішими для крадіжок були визначені малі і невеличкі архіви, музеї, будівлі яких найменше захищені.

У зв'язку зі зростанням правопорушень щодо об'єктів культурної спадщини у світовому масштабі, ЮНЕСКО на своєму надзвичайному засіданні 1 липня 2013 р. утворила Комітет країн-учасниць Конвенції 1970 р. З того часу було проведено п'ять сесій. Остання сесія відбулася 17-19 травня 2017 р. На жаль, українська делегація не брала участі в роботі ні попередніх, ні останнього Комітету. Відсутність українського представництва на міжнародних форумах ускладнює пошук незаконно переміщених цінностей з огляду на окупацію Криму та військовий конфлікт на Сході України. Адеже така ситуація покликана активізувати роботу державних органів влади у справі реституції та поверненні культурних цінностей, незаконно вивезених з території України, у тому числі при залученні міжнародних організацій.

Особлива увага боротьби з незаконним переміщенням саме документальної спадщини була приділена на четвертій сесії Комітету країн-учасниць Конвенції 1970 р. (26-28 вересня 2016 р.). Таку пропозицію внесли Національні архіви Мексики за підтримки Польщі, Еквадору та Японії. Але саме Національні архіви Мексики підготували план заходів щодо боротьби з незаконним переміщенням документальної спадщини. Цей план передбачав: створення мережі організацій професіоналів з різних напрямів (юристи, архівісти, історики, вчені), які б аналізували способи незаконного переміщення документальної спадщини; полегшення доступу представників міжнародних організацій, зокрема таких, як ІНТЕРПОЛ, до розслідування фактів викрадення документів; розроблення уніфікованої державної політики в архівній сфері для визначення заходів повернення викрадених документів до країн-учасниць Конвенції 1970 р.; розроблення уніфікованих норм із захисту документальної спадщини та застосування санкцій до правопорушників; сприяння прийняттю декларації, яка б застерігала національні архіви не купувати документи сумнівного походження з інших країн; розроблення засобів контролю та консультування архівів для здійснення уніфікованого та точного опису документів; регламентування діяльності аукціонів із продажу історичних документів, розроблення національних стандартів із чітко визначеними нормами для здійснення комерційної торгівлі культурними цінностями; впровадження у структуру документів ідентифікаторів, які б не псували матеріальну основу документа, але дозволяли його швидко знаходити; робити факсимільні копії з унікальних документів для вільного доступу до них усіх бажаючих; широко представляти в архівному щорічнику документальну спадщину та поширювати цю інформацію у кожній країні; продовжувати заносити документальну спадщину, переміщену у незаконний спосіб, до «Червоного каталогу» для полегшення роботи митних служб, поліції, антикварів тощо [7].

Непоодинокі факти незаконного переміщення культурних цінностей характерні і для України. У музеї «Духовні скарби України» 19 березня

2010 р. відбулася презентація каталогу цінностей, викрадених з музеїв України за 10 років. На презентації музеям рекомендувалося створювати електронні каталоги цінностей, щоб привернути увагу громадськості до проблем захисту культурного надбання [8]. Хвиля гучних крадіжок архівних документів прокотилася інформаційним простором України через масштабне пограбування документів з архівного відділу Броварської райдержадміністрації та Трудового архіву району у січні 2008 р. Тоді було викрадено понад 13 тис. справ Національного архівного фонду та 621 справу з особового складу підприємств, установ та організацій району за 1945–2006 рр. [5].

Міністерство культури України своїм наказом від 03 вересня 2013 р. затвердило «Порядок ведення Реєстру культурних цінностей, які знаходяться в розшуку за запитами інших держав» та «Порядок ведення Реєстру культурних цінностей, які знаходяться у національному розшуку». Отже, була визначена процедура занесення до Реєстру втрачених об'єктів культурної спадщини, у тому числі й архівних документів. На жаль, віднайти таку електронну базу на сайті Міністерства культури України не вдалося. Розшук викрадених об'єктів культурного надбання фіксується й на сайті Міністерства внутрішніх справ України у рубриці «Розшук». Однак викрадені архівні документи на ньому не зазначаються [6]. Зведений каталог вивезених і втрачених історичних і культурних цінностей створено на першому в Україні Інтернет-порталі «Забута спадщина». Це чи не єдиний електронний ресурс, до якого внесені вивезені й втрачені архівні та бібліотечні колекції.

Важливою подією для України стало підписання 21 лютого 2014 р. протоколу про створення Національного комітету «Блакитний Щит», метою діяльності якого є захист культурної спадщини в умовах війн та техногенних катастроф [11]. Однак інформації з розслідування втрачених культурних цінностей, у тому числі і документів, окрім гучних заяв протягом лютого 2014 р. – червня 2016 р., віднайти не вдалося [9]. У 2015 р. Україна стала повноцінним учасником міжнародної системи розшуку ІНТЕРПОЛ. Однак діяльність цих організацій лише інформативна. Зрозуміло, що пошук втрачених цінностей, їх повернення вимагає спільних зусиль багатьох державних структур, громадськості та активної співпраці з міжнародними організаціями, а головне – розуміння того, що культурні цінності та їхня документальна частина – це код нації, її ідентифікація, історія та загалом місце у світовому співтоваристві.

Список використаних джерел та літератури

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 вересня 1999 р. (поточна редакція від 06.08.2014). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (дата звернення: 20.08.2017).
2. Боряк Г. Крадіжки в архівах і національна архівна спадщина: сучасні загрози та світовий досвід запобігання втрачати // Режим доступу: URL:

<http://www.archives.gov.ua/Archives/CDIAL/Kradijky.pdf> (дата звернення: 20.08.2017).

3. Кот С. Про деякі актуальні питання повернення та реституції культурних цінностей в контексті норм міжнародного права та законодавства України // Забута спадщина. Портал про переміщені і втрачені історичні та культурні цінності. URL: <http://lostart.org.ua/ua/research/834.html> (дата звернення: 18.08.2017).

4. Кот С. Термін «незаконно вивезені культурні цінності» в контексті проблеми повернення та реституції предметів культури. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Kot_Serhii/Termin_nezakonno_vyvezeni_kulturni_tsinnosti_v_konteksti_problemy_povernennia_ta_restytutsii_predmet.pdf (дата звернення: 20.08.2017).

5. Крадіжки архівних документів//Державна архівна служба. Сайт. URL: <http://www.archives.gov.ua/Archives/CDIAL/#Bv> (дата звернення: 29.08.2017).

6. Розшук. Культурні цінності // Сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://wanted.mvs.gov.ua/searchart/> (дата звернення: 28.08.2017).

7. Солошенко В. Переміщені або втрачені культурні цінності: нові виміри розв'язання проблеми у ФРН. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/viktoriya-soloshenko-peremishheni-abo-vtracheni-kulturni-tsinnosti-novi-vymiry-rozv-yazannya-problemy-u-fm/> (дата звернення: 18.08.2014).

8. Складено каталог цінностей викрадених з музеїв за 10 років. Сайт УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/337448-skladeno-katalog-tsinnostey-vikradenih-z-muzejiv-za-10-rokiv.html> (дата звернення: 29.08.2017).

9. Створений Національний комітет Блакитного Щита: працюємо без обіду. URL: http://pcnews.ru/news/ctvorenij_nacionalnij_komitet_blakitnogo_sita_pracuemo_bez_obidu-517828.html (дата звернення: 28.08.2017); Основні правові інструменти захисту культурних цінностей на окупованих територіях – Гаазька конвенція і моніторингова місія ЮНЕСКО – урядовці, експерти. URL: <http://uacrisis.org/ua/44422-unesco> (дата звернення: 28.08.2017).

10. Українець Н. П. Державна реституційна політика України у сфері культурних цінностей (1991-2009 рр.): автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.02/ Українець Наталія Петрівна; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. імені І.Ф. Кураса. Київ, 2010. 18 с.

11. Утворення національного комітету Блакитного Щита (дата звернення: 25.02.2014) // Українська бібліотечна асоціація. Сайт. URL: <https://ula.org.ua/news/2309-utvorenyya-nacionalnogo-komitetu-blakitnogo-schita> (дата звернення: 28.08.2017).

12. Quatrième session du Comité subsidiaire de la Réunion des Etats parties à la Convention concernant les mesures à prendre pour l'interdire et empêcher l'importation et l'exportation et le transfert de propriété illicites des biens culturels (UNESCO, Paris, 1970). URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Doc_heritage_Final_french.pdf (date d'accès: 12.08.2017).

ДОСВІД ФРАНЦІЇ ЗІ СТВОРЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Леся Халецька – к.і.н., доц.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

FRENCH EXPERIENCE IN CREATING INTEGRATED DIGITAL INFORMATIONAL RESOURCES OF INSTITUTIONS OF SOCIAL MEMORY

Lessia Khaletska – PhD, as. Prof.

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The experience of France on consolidation of the digital data from the national archives, museums and libraries is analysed and presented in this paper.

Key words: consolidation of digital data, institutions of social (collective) memory, Archives Nationales, unified web-page for searching archive documents, Joconde, Gallica.

На сьогодні важливим завданням інститутів соціальної пам'яті є забезпечення можливості широкому колу користувачів швидкого, максимально повного, зручного доступу з єдиної точки до скарбів культурно-інтелектуальної національної спадщини. Тому актуальною проблемою є інтеграція електронних інформаційних ресурсів архівів, музеїв, бібліотек шляхом консолідації різноформатних інформаційних ресурсів на єдиній платформі тощо [3, с. 36].

Проблема інтеграції інформаційних ресурсів інститутів соціальної пам'яті активно досліджується зарубіжними та вітчизняними науковцями, серед яких У. Дафф, П. Марті, А. Тамарро [1, с. 15]. Серед вітчизняних науковців – це І. Довгалюк, С. Клочок, М. Кузнецова, С. Шемаєв та ін. [2, с. 12]. Зокрема, Н Кунанець та Г. Липак у своїх статтях аналізують вибрані європейські Інтернет-портали консолідованих цифрових ресурсів архівів, музеїв, бібліотек [1], світовий досвід консолідації інформаційних ресурсів інститутів соціальної пам'яті [2]. Є.В. Лобузін [3] акцентує увагу на можливості різноманітних інтеграційних процесів у бібліотечно-інформаційному середовищі.

Мета дослідження – вивчення досвіду Франції з інтеграції електронних інформаційних ресурсів національних архівних, музейних та бібліотечних установ на основі аналізу Інтернет-порталів консолідованих інформаційних ресурсів.

Прикладом інтеграції архівних електронних ресурсів провідних архівних установ Франції є єдиний сайт пошуку архівних документів, введений у дію в березні 2017 р. [4]. Сайт об'єднав електронні бази Національного архіву Франції, Архіву Міністерства закордонних справ та міжнародного розвитку, Архіву Міністерства оборони та інших державних архівних установ. Інтернет-сайт дозволяє консулюватися з цифровими архівами, які містять більше ніж 400 млн. документів он-лайн. Меню сайту, яке знаходиться на початковій сторінці, містить три рубрики: Відкривати – Архіви Франції,

Розуміти – Засоби для історії, Управляти – Публічні архіви. Перша рубрика нараховує 43 документи, поділяється на п'ять підрубрик. У ній представлена місія архівів-партнерів з можливістю он-лайн доступу (Національного архіву, департаментських, регіональних, комунальних архівів, Архіву Міністерства закордонних справ та міжнародного розвитку, Архіву Міністерства оборони тощо), пропоновані ними сервіси, правила доступу та користування архівними документами, он-лайн посилання на законодавство у галузі збереження національної спадщини. Друга рубрика містить 1 923 документа, поділяється на п'ять підрубрик.

За допомогою пошуковика francearchives.com.fr можна знайти довідки про більше ніж 6 млн. архівних документів, збережених на всій території Франції. Рубрика також представляє визначні події в рамках «Пам'ятних дат» Національного архіву Франції. Третя рубрика, у якій представлено 672 документи та яка, в свою чергу, поділяється на дев'ять підрубрик, присвячена професійним питанням внутрішнього управління діяльністю архівів, їх комунікації з користувачами. Таким чином, завдяки сайту в єдиному місці доступу зібрана значна кількість веб-документів, а також посилань на електронні адреси провідних державних центральних та місцевих архівних установ, що значно спрощує та робить зручним доступ користувачів до необхідних документів та інформації.

Інтеграція музейних інформаційних ресурсів може бути представлена Порталом колекцій музеїв Франції Joconde [6]. Поштовхом до створення інтегрованого інформаційного ресурсу стало усвідомлення ускладненого доступу широкої публіки до великої кількості накопичених музейних багатств, розташованих на значній території, що спонукало Міністерство культури і комунікацій Франції взятися за справу створення колективного каталогу визначних колекцій французьких музеїв. Joconde, створена у 1975 р., є колективним каталогом колекцій музеїв Франції, доступним за допомогою Інтернету якнайширшим колам шанувальників мистецтва. Каталогом керує команда Бюро цифрового поширення колекцій музеїв Франції за співкерівництва Служби музеїв Франції (Генеральна дирекція спадщини, Міністерство культури) у партнерстві з музеями Франції.

З 10 березня 2004 р. цей каталог, який раніше складався з трьох баз даних (Joconde для художніх колекцій і колекцій декоративного мистецтва, Archéologie для античних і археологічних колекцій та Ethnologie для етнологічних європейських і позаєвропейських колекцій, історичних і науково-технічних колекцій), розпочав існування у вигляді єдиної бази даних Joconde. Її діяльність ґрунтується на чотирьох постійних місіях, визначених для музеїв Франції Законом 2002-5 від 4 січня 2002 р.: зберігати, реставрувати, вивчати і збагачувати колекції; робити колекції доступними якнайширшій публіці; сприяти та здійснювати акції освіти та поширення, забезпечуючи легальний доступ усім до культури; сприяти прогресу і поширенню освіти та дослідженням. З 2010 р. колекції бази даних Joconde представлені в базі Europeana.

У 2011 р. сайт Joconde був оновлений, від цієї дати Joconde представляє базу даних, колективний каталог колекцій музеїв Франції, який нараховує близько 500 000 описів і близько 300 000 ілюстрацій з понад 250 музеїв Франції. Протягом 8 перших місяців 2011 р. каталог отримав близько 18 млн. питань, 4 400 000 звернень до ілюстрацій, 90 візитів із супроводом (віртуальні експозиції, тематичні маршрути, новини); багатий професійний простір містить 200 сторінок інформації присвяченої музеям. На червень 2017 р. учасниками проекту Joconde стали 379 музеїв.

В Інтернеті база Joconde представлена з 1995 р. Склад бази даних представляє собою, перш за все колективні каталоги, згруповані за тематичним, географічним чи адміністративним критерієм. Збагачення баз даних відбувається нерівномірно. З видавничих причин деякі колекції представлені (повністю чи частково) одночасно в Joconde і на сайті установи чи низки установ. З травня 2011 р. це зібрання он-лайн каталогів поширилося в міжнародному масштабі. Представлені в Інтернеті виставки не є вичерпними. Найчисленнішими є експозиції окремих важливих музейних предметів, які класифіковані за тематичним критерієм (археологія, сучасне мистецтво, графічне мистецтво тощо).

Деякі експозиції торкаються двох рубрик. У цьому випадку вони розміщені у домінуючій рубриці. Якщо ж експозиція може бути віднесена до більш ніж двох рубрик, то вона розміщена під назвою «полівалентні колекції». Крім цього, представлені сайти музеїв. Ця рубрика включає репертуар музеїв, сайти регіональних музеїв, сайти музеїв Франції певного профілю (археологічні, художнього та декоративного мистецтва, етнологічні). Визначальним критерієм відбору стала оцінка колекцій, особливо співвіднесення тексту та зображення. В середині кожної рубрики бази даних, віртуальні експозиції та ресурси класифіковані в алфавітному порядку. Ці рубрики постійно поповнюються.

Протягом 2016 р. каталог колекцій музеїв Франції відвідало понад 2 млн. користувачів сайту, які здійснили 152 млн. досліджень, переглянули та вивчили близько 30 млн. зображень і прочитали більше 4.7 млн. веб-сторінок. За перші шість місяців 2017 р. було переглянуто за допомогою Інтернету 377 242 статей із зображеннями (загальна кількість статей у базі 543 574).

Слід зазначити, що Joconde у рубриці «Espace Professionnel» («Професійний простір») представляє картки порад з питань інформатизації та оцифровки колекцій, подає науковий словник-довідник.

Таким чином, портал Joconde це інтегрований інформаційно-комунікаційний простір, змістовне наповнення якого спрямоване на задоволення різноманітних інтересів і запитів якнайширшого кола користувачів, зокрема й науковців і музеєзнавців-практиків.

Прикладом інтеграції бібліотечних інформаційних ресурсів є цифрова бібліотека Gallica Національної бібліотеки Франції (НБФ) [5]. Вона з'явилася в Інтернет-просторі у 1997 р., пропонуючи доступ до кількох тисяч текстів, доступних у вигляді зображень. На сьогодні Gallica надає 4 203 731 документ

в он-лайн доступі (на 17.07.2017), представляючи колекції НБФ та її сотні партнерів. Остання, п'ята, версія сайту Gallica була введена в дію у 2015 р. Сайт містить низку рубрик, які представляють цифрові документи різних типів доступні он-лайн, умови користування сайтом і документами, знайомлять із відповідним діючим законодавством, надають можливість комунікації Інтернет-користувачам із відповідальними особами сайту; надають вихід на сайти Adopter un livre та Europeana, до соціальних мереж Twitter, Facebook, Pinterest. Інтеграція інформаційних ресурсів електронної бібліотеки Gallica відбувається на основі оцифровки документів БНФ, документів установ-партнерів, а також шляхом інтеграції цифрових колекцій бібліотек-партнерів у Gallica або розміщення в ній посилань на цифрові колекції документів бібліотек-партнерів проекту.

Отже, інтеграція електронних інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті забезпечує зростання їхнього культурно-історичного потенціалу на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел та літератури

1. Кунанець Н. Європейський досвід створення консолідованих інформаційних ресурсів / Н.Кунанець, Г.Липак // Бібліотечний вісник. 2016. №6. С. 15–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_6_5 (дата звернення: 05.07.2017).
2. Кунанець Н. Консолідація інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв: світовий досвід / Н. Е. Кунанець, Г. І. Липак // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 3. С. 11–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_3_4 (дата звернення: 05.07.2017).
3. Лобузина Е.В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям» / Е.В. Лобузина // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. 2017. Вып. 14. С. 35-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2017_14_6 (дата звернення: 05.07.2017).
4. FranceArchives. Portail National des Archives URL: <https://francearchives.fr/fr/> (date d'accès: 24.07.2017).
5. Gallica. URL: <http://gallica.bnf.fr> (date d'accès: 18.07.2017).
6. Joconde. Portail des collections des musées de France. URL: <http://www.culture.gouv.fr/documentation/joconde/fr/pres.htm> (date d'accès: 17.07.2017).

«ЕКСПЕРТИЗА» ЮРІЯ КОНДРАТЮКА ЯК АРТЕФАКТ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Людмила Чередник – к. філол. н., доц., *Надія Кочерга* – к.і.н., доц.
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
(м. Полтава, Україна)

«EXPERTISE» OF YURI KONDRATYUK AS AN ARTEFACT: HISTORICAL AND CULTURAL CONTEXT

Lyudmila Cherednyk – PhD, Associate Prof.,
Nadiya Kocherga – PhD, Associate Prof.

Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk
(Poltava, Ukraine)

The scientific research analyzed a manuscript of a famous Ukrainian researcher of space, a Poltava citizen - Yuri Kondratyuk, devoted to the problem of expert examination of objects and inventions being accepted into exploitation and put forward the criteria of the expert's work.

Key words: artefact, document, context, social and cultural meaning, semantics of the content, function.

Серед документних пам'яток є унікальні ділові папери, що мають не лише вагому інформаційну цінність, а й важливе історичне і соціально-культурне значення. Такі документи стають надбанням культури не лише певного народу, а й усієї держави і світу. Саме до таких документів можна віднести унікальний рукопис під назвою «Експертиза», написаний українським космічним генієм, полтавцем, Юрієм Васильовичем Кондратюком.

Нині уже відоме його справжнє ім'я – Олександр Гнатович Шаргей (1897–1942). Складність долі цієї яскравої особистості полягає у тому, що майже половину свого життя, не з власної волі він прожив під чужим ім'ям і увійшов з ним в історію світової науки. Тільки у червні 1987 р. на урочистостях у Полтаві з нагоди 90-річчя від дня народження одного з піонерів світової космонавтики широка громадськість дізналася історію його життя. А 21 червня 1997 р. з нагоди відзначення 100-річчя від дня народження Юрія Кондратюка нашому університету було присвоєно його славне ім'я.

У роботах Кондратюка викладено увесь комплекс основних науково-теоретичних питань, що стосуються проблеми здійснення космічних польотів, дослідження міжпланетних подорожей.

У працях ученого чітко вирізнявся практичний підхід до проблеми польоту в космос, прагнення поставити її на тверду науково-практичну і народногосподарську основу, переконатися у швидкому здійсненні позаземних мандрівок. Понад два десятки основоположних ідей і розроблень Шаргея-Кондратюка у галузі космонавтики і ракетобудування отримали високу оцінку наукової спільноти лише у другій половині ХХ ст., коли американські астронавти вперше у світі досягли Місяця «трасою Кондратюка».

© Людмила Чередник

© Надія Кочерга

Творчу спадщину відомого дослідника космосу вивчали В.В. Даценко, В.Й. Прищеп, Б.І. Романенко, О.Г. Раппопорт, В.І. Граб, А.Б. Супруненко, В.Н. Жук та багато інших науковців. Але у біографії видатного ученого сучасності та у його творчій спадщині є ще багато непізнаного, незнаного і таємничого.

У центрі уваги нашої наукової розвідки є один із рукописів Ю. В. Кондратюка, що стосується не космосу, а його діяльності як інженера і розкриває не лише його раціоналізаторські ідеї, а й глибокий внутрішній світ визначного науковця. Документ написано у 20–30-х роках ХХ століття. Автор зазначає, що «стаття присвячена експертизі не такій, якою вона повинна бути й іноді буває, а такій, якою вона не повинна бути, але буває нерідко»[1, с. 147].

З точки зору семантики змісту, ця праця розкриває думки Кондратюка щодо такого важливого для кожного інженера процесу як експертиза того чи іншого об'єкта чи винаходу перед його здачею в експлуатацію. Слід зазначити, що самому інженерові Кондратюку упродовж свого життя довелося дуже часто зіштовхуватися з непрофесіоналізмом представників влади, завдяки яким було загублено багато його цікавих технічних починань. Незважаючи на те, що досліджуваний документ досить емоційний і порушує класичну форму експертизи, він відіграє важливу соціальну роль і має поліфункціональний характер. Окрім інформативної і кумулятивної функцій, у ньому досить повно розкривається когнітивна, завдяки якій у рукописі розкриваються певні моральні норми, що існували у тогочасному суспільстві. Документ написаний у контексті буття радянської доби, має деякі викривальні тенденції щодо законів соціалістичного суспільства і «нової людини». Відчувається авторське неприйняття соціальних змін і розуміння негативних тенденцій, що розвиваються у суспільстві.

З кожною новою сторінкою тексту статті перед читачем постає людина, яка знайшла у собі сміливість чесно висловитися щодо таких неприйнятних людських рис, як непрофесіоналізм і бюрократизм, які гальмують розвиток прогресивної і, зокрема, технічної думки. «Експертиза – перш за все боротьба» [1, с. 153], – пише Ю. Кондратюк. І далі розкриває сутність цієї боротьби: боротьба «за особистий склад експертів, за те, щоб не допустити до свого дітища... людей, які не люблять (а іноді й не вміють) ні думати, ні нести відповідальність, але зате вміючих боятися...» [1, с. 153]; щоб висновок було дано лише «після ґрунтовного ознайомлення» [1, с. 154]; щоб зауваження були конкретними, мотивованими і їх можна було б оскаржити тощо. Ю. Кондратюк наводить цілу низку фактів, які яскраво ілюструють нефаховість експертів. Наймовірніше, що у цьому рукописі вилився багаторічний стримуваний біль винахідника-страдника, який змушений був роками мовчати і бачити, як нищать його творіння. Але непримиренна позиція щодо таких ганебних явищ дійсності є очевидною.

Окрім того, Ю.В. Кондратюк зазначає наявність такого негативного явища, що повсюдно має місце у тогочасному суспільстві, як страх. Це

моторошне відчуття, що повсюдно заповонило душі людей, має жахливі наслідки: зраду людей, ідеалів, власного «я», урешті-решт знищення особистості. Страх, як і ненависть, є поганими порадиниками у будь-якій діяльності. «Страх цей особливо сильний у тих, хто наодинці з собою, незважаючи на високе іноді звання, прекрасно все ж розуміє, що він не має підстав за наявності своїх ресурсів особливо покладатися на свої власні міркування, коли їх не можна підкріпити достатньо аналогічним прикладом із практики чи міркуванням іншого, авторитетного спеціаліста» [1, с. 156]. Саме за таких умов експертиза гальмує технічну (та і будь-яку) ініціативу.

Цей документ є також свідченням небайдужості винахідника до важкої праці експерта, розкриває роль знань у його підготовці. Саме тому він підкреслює низку особливо важливих рис, які повинні виробляти у собі ці спеціалісти, а саме: наявність «спеціального відчуття, інтуїції, яка допомагає зосереджувати максимум уваги на необхідному» [1, с. 156].

Та найголовнішим критерієм роботи справжнього спеціаліста, на думку Юрія Васильовича, є відповідальність, яка стосується не лише експерта, а й самого автора винаходу. У разі безвідповідальності експерт «своїм авторитетним, але не обґрунтованим, несерйозним негативним висновком гальмує новий, нерідко дорогоцінний паросток технічної думки, нові можливості цілої галузі промисловості» [1, с. 157].

Отже, у результаті наших досліджень слід зробити низку висновків.

Є усі підстави розглядати статтю Ю. Кондратюка «Експертиза» як унікальний артефакт, що відіграє важливу інформативну, регулятивно-комунікативну роль і має потенціал функціонувати у середовищі культурно-семантичного поля. Особлива цінність рукопису полягає у тому, що він є не просто офіційним документом, а глибоко розкриває внутрішній світ винахідника, його біль, переживання, роздуми над проблемами буття, місцем людини у суспільстві. «Експертиза» формулює високі моральні якості автора, його відкрити і чесну громадянську позицію, думки про те, яким має бути справжнім фахівець.

На превеликий жаль, негативні явища людського життя, про які писав Ю. Кондратюк, мають місце і в нашому суспільстві, незважаючи на те, що нас з великим винахідником відділяє майже сто років. Тому цей документ має відіграти важливу роль у вихованні молодого покоління, викоріненню таких неприйнятних явищ, як непрофесіоналізм, безвідповідальність, страх.

Статтю Ю.В. Кондратюка «Експертиза» можна уважати унікальним зразком історичної спадщини, що має особливу соціально-культурну цінність і значущість.

Список використаних джерел та літератури

1. Даценко А.В., Прищепа В.Й. Юрій Васильович Кондратюк. 1897-1942. [пер. укр. Н.К. Кочерга]. Полтава: ПолтНТУ, 2012. 172 с.
2. Даценко А.В. Жизнь в творческом горении. Киев: Об-во «Знание» УССР, 1986. 48 с.
3. Граб В.И., Супруненко А.Б. Дело Ю.В. Кондратюка и др. Полтава: Метоп, 1992. 48 с.

ВІТЧИЗНЯНІ АРХІВИ ЯК ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ З НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

Андрій Чуткий – д.і.н., доц.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

STATE ARCHIVES AS A VALUABLE SOURCE OF INFORMATION OF THE NATIONAL HISTORY

Chutkii Andrii – Doctor of Science (History)

National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The reasons for the importance of archival institutions at the present-day stage are analyzed in this article. It is shown that the transition to the information society did not reduce the weight of even traditional ways of preserving information on the example of the leading countries of the world, as archival materials on traditional information carriers provide much more information for the analysis and at the same time serve as important artefacts.

Key words: archival affair, information society, National Archival Fund, information carriers.

Архіви та архівні установи завжди були важливим місцем зосередження джерел, що дозволяли реконструювати всі складові розвитку суспільства в цілому і окремих його представників зокрема. Це дало підстави новітнім дослідникам характеризувати архів як «колективний накопичувач знань, що виконує різноманітні функції» [4, с. 361]. Такий стан справ зумовлений тим, що архівні джерела є різноманітними за своїм характером, накопичуються протягом тривалого часу і таким чином дозволяють реконструювати різноманітні «сліди» людської діяльності [8, с. 31]. Це і епістолярна спадщина, і офіційна документація; і статистичні та інші звіти, що містять різноманітну інформацію узагальнюючого характеру; особові справи працівників, студентів тощо; технічна документація; рукописні та друковані книги; кіно-фото-фоно-документи тощо [2; 3].

Розмаїття матеріалів, що зберігаються в архівних установах, породило цілу низку спеціальних історичних дисциплін – археографію, архівознавство, бібліографію, історичну герменевтику, документознавство, епістолологію [10].

Різномасштабність інформації, що надають архіви та їх особливе значення у вивченні минулого та сьогодення обумовлена не лише різноманітністю джерел, які у них зберігаються, але й їх величезною кількістю. Так, в Україні, попри значні втрати архівних документів внаслідок частих політичних катаклізмів, чимало архівних установ на сьогодні мають у своїх сховищах по декілька мільйонів одиниць зберігання [1, с. 11, 18, 24, 45, 49, 52, 64, 68 та ін.].

Закономірно, що архівна інформація віддавна стала першочерговим джерелом для багатьох фахівців і в першу чергу – писемні пам'ятки [4, с. 190–226]. Саме писемні джерела, що накопичуються в архівних установах, забезпечують отримання найрізноманітнішої статистичної інформації,

з'ясування родинних зв'язків і побудови родинного «древа», підтвердження прав власності (на квартири, будинки, земельні ділянки тощо), допомагають у встановленні пенсійного віку, документально підтверджують доцільність тих або інших дій у політичній та інших сферах суспільного життя загалом тощо. Тобто архіви – це важливі установи, що виконують найрізноманітніші функції в інтересах окремих осіб і цілого суспільства. При цьому без архівних джерел наукова, аналітична та інша робота буде далекою від об'єктивності, а тому будь-який дослідник зобов'язаний використовувати архівні джерела для надання своїй роботі об'єктивного та наукового характеру [11, с. 57–80]. І вона полегшується за умови наявності в країні «розвиненої архівної служби» [11, с. 76] та відкритості самих архівів для дослідників [11, с. 77; 4, с. 361].

При цьому на сучасному етапі виникають нові підходи до прочитання, осмислення й інтерпретації писемних джерел [9]. Для істориків оволодіння роботою з писемними джерелами є окремим мистецтвом, що засвідчує їх професіоналізм та вміння працювати з джерельною базою [11, с. 81–102], а самі писемні джерела належать до розряду «основних історичних джерел» [11, с. 59], хоча і потребують критичного аналізу. Не слід скидати з рахунків й інші різновиди архівних документів (візуального чи акустичного характеру). Отже, архівні джерела завжди лишатимуться неоціненним джерелом інформації, особливо коли триватиме поповнення самих архівів. Проте і в цій справі потрібен зважений підхід аби уникнути іншої крайності – переповнення архівних установ матеріалами, що не становлять реальної цінності. Тим більше, що потрібно пам'ятати про обмежені площі самих цих установ та особливі складнощі з їх розширення у нашій державі.

Сучасна епоха поставила нові виклики перед архівною справою в її традиційному контексті. Докорінні зміни, що протягом останніх десятиліть відбуваються у розвитку світової цивілізації, призвели до постання у високорозвинених державах світу нового, т.зв. інформаційного суспільства. Воно характеризується, зокрема, переходом від передання інформації на паперових носіях до її збереження на магнітних носіях (жорсткі магнітні диски – вінчестери, оптичні або лазерні диски тощо) [12; 7; 5].

Не є винятком у цих процесах і Україна [6]. Навіть більше – у нас помітне прагнення бути попереду усіх. Тому у нас все частіше лунають заклики до відмови від традиційних способів зберігання і подання інформаційної бази – наприклад, заміна традиційних музеїв віртуальними, перехід від архівних установ в їх теперішньому вигляді до так само віртуальних архівів зі збереженням документації виключно в електронному вигляді тощо.

Натомість у цій справі потрібно гнатись не за тенденціями, а дотримуватись здорового глузду. Варто враховувати і досвід тих самих провідних держав. А в останніх, попри їх значно більші технічні та фінансові можливості, докорінні зміни у способі запису та збереження записаної інформації, не нівелювали значення архівної служби загалом і архівів в їх традиційному контексті зокрема. У цих країнах і тепер, попри домінування

віртуалізованої форми створення, передання та зберігання інформації, не втрачають свого значення й традиційні місця її збереження – архіви, бібліотеки, музеї. Навіть більше, попри загальну комп'ютеризацію, у країнах Західної Європи, Канаді, США та Японії увага та інтерес до архівів зберігаються не лише у наукових колах, але й на державному рівні. Свідченням цього є їх успішне функціонування завдяки значним бюджетним асигнуванням. А завдяки високоякісному технічному оснащенню вони мають змогу і самі здійснювати прибуткову діяльність шляхом надання платних послуг з пошуку, копіювання, засвідчення та доправлення різноманітним замовникам необхідної для них інформації, що перебуває у них на зберіганні, а також і шляхом прийняття на зберігання нових масивів інформації.

Така увага влади високорозвинених держав до музеїв, бібліотек та архівів обумовлена суто раціональним підходом – чим більше буде способів нагромадження і зберігання інформації, тим більше буде й гарантій для її збереження на максимально тривалі періоди. У випадку ж електронної інформації потрібно пам'ятати, що вона може масово і безповоротно знищуватись внаслідок вірусних атак (у чому особливо показовим є приклад вірусної атаки в Україні влітку 2017 р.), а також через неможливість її відтворення внаслідок постійного стрімкого оновлення зчитувальних засобів. Наприклад, коли у США вирішили ознайомитись з даними перепису 1960 р., збереженими на магнітних носіях, то виявилось що у світі збереглося лише 2 пристрої здатні прочитати цю інформацію.

До того ж самі писемні документи належать до розряду незаперечних артефактів, що здатні довести або спростувати різноманітні історичні та інші теорії. Тож володіння ними дозволяє більш впевнено вибудовувати необхідні для власної нації і держави концепції.

На противагу цьому в Україні фінансування архівів, бібліотек і музеїв є вкрай незадовільним. Зокрема, архівні установи страждають на брак комп'ютерної техніки, відповідного обладнання і приміщень, що ускладнює їх роботу та підвищує втрати вже нагромаджених архівних матеріалів як внаслідок різних катастроф, так і крадіжок. При цьому більшість матеріалів Національного архівного фонду України залишається неоцифрованою, що взагалі не дозволяє ставити під сумнів необхідність збереження наявних у ньому матеріалів в їх теперішньому вигляді.

Ще більше значення саме для нас має і збереження традиційних архівних матеріалів як артефактів, що дозволяють науково доводити нашу автохтонність, самотність та право на низку надбань. І це є особливо важливим за умов постійних претензій з боку деяких держав на нашу історичну спадщину, прагнення її привласнити, а заодно і спростувати самотність та значимість самих українців та України як об'єктивної соціокультурної та політичної реальності, що має давню історію.

Відповідно, в Україні справа збереження національної архівної (а також і музейної) спадщини є завданням державної ваги і пов'язане з питанням національної безпеки. При цьому саме значна архівна база дає змогу як до

об'єктивного прочитання власної історії та створення її максимально цілісної реконструкції; так і для певної міфотворчості, оскільки суспільство завжди потребує конструктивних державотворчих міфів для консолідації навколо власної держави. І поточний період в історії України якнайкраще підтверджує ці тези – нам потрібна власна історія, написана власними істориками-державниками і водночас з додатком певних консолідуючих міфів, але на основі наявних архівних матеріалів.

Не слід забувати і того факту, що архівні документи (особливо на традиційних носіях) здатні надати набагато більше інформації, аніж їх електронні копії. Це і можливість аналізувати характер особи, що їх створювала за почерком та можливість проявити її психоемоційний стан у момент створення документу (через особливості почерку, допущені помилки, дотримання правил написання тощо). Так само лише документи на паперових та інших носіях дозволяють отримати чимало інформації про наявні в тому чи іншому суспільстві технології виробництва (паперу, друку і т.п.), а отже і про стан розвитку економіки в цілому.

Зрештою, існує потреба розвивати архівну справу задля збереження вже існуючих документів, що зберігаються у вітчизняних архівних установах.

Список використаних джерел та літератури

1. Архіви України: путівник / За заг. ред. І.Матяш. Київ: Горобець. 184 с.
2. Архівознавство: Підручник / За заг. ред. Я.С. Калакура, та І.Б. Матяш. Київ: «КМ Академія», 2002. 356 с.
3. Архівознавство. Підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Авт.: Я.С. Калакура, Г.В. Боряк, Л.А. Дубровіна, К.І. Климова, В.П. Ляхоцький, І.Б. Матяш, К.Є. Новохатський, Г.В. Папакін, Р.Я. Пиріг та ін. Київ, 1998. 316 с.
4. Ассман, А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Пер. з нім. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.
5. Білоусов О.С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності / О.С. Білоусов // Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. С. 60-68.
6. Інформаційне суспільство. Шлях України. Київ: Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. 309 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. Москва: Высшая школа экономики, 2000. 606 с.
8. Коннертон, Пол. Як суспільства пам'ятають / Пер з англ. Київ: Ніка-Центр, 2004. 184 с.
9. Пастуро, Мишель. Символическая история европейского средневековья / Пер. с фр. СПб.: Александрия, 2012. 448 с.
10. Спеціальні історичні дисципліни: довідник / І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко та ін. Київ: Либідь, 2008. 520 с.
11. Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка / Пер. с англ. Москва: Весь Мир, 2000. 296 с.
12. Тоффлер Е. Третья хвиля / Пер. з англ. Київ: Всесвіт, 2000. 453 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛУ «ВІЙСЬКО УКРАЇНИ» У КОНТЕКСТІ ІНШИХ ВИДАНЬ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ

Олена Шевченко – д.н. з соц. ком, проф., *Василь Спрінсян* – к.мист., доц., зав. кафедри документознавства та інформ. діяльності
Одеський національний політехнічний університет (м. Одеса, Україна)

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE «MILITARY OF UKRAINE» MAGAZINE IN THE CONTEXT OF OTHER ISSUES FOR MILITARY

Elena Shevchenko – Doctor of Science (Social Communication), Prof.,
Vasyl Sprinsyan – Cand. of Art, Head of the Department of Documentation Science and Information Activities
Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine)

It is an analysis of the «Viysko Ukrainy» magazine among other editorials of this segment, its characteristics as a specialized editorial including its typological features.

Key words: newspaper, magazine, typology, specialized editorial.

У науковій типології сучасної преси розроблено три типологічні моделі. Перша модель має чотири ознаки типізації видань: загальнозначущі; соціальні; професійно-галузеві; національно-територіальні. Друга модель має п'ять ознак: цільове призначення, відображає сферу діяльності; родова приналежність; характер аудиторії; характер викладу. Третя – шість, це: адміністративно-територіальний поділ; цільове призначення; вік читачів; національно-мовні особливості; періодичність та час виходу. Як бачимо, у представлених наборах немає єдиних підстав типізації.

Отже, на успіх діяльності газетної редакції впливають не тільки економічно-правові засади, а й типологічні особливості газети. Дослідники типології ЗМІ вважають, що найважливішими чинниками, що визначають типологічні особливості газети, є, по-перше, мета видання та її концепція і, по-друге, її читацька аудиторія. Типологічні ознаки – це властивості, показники, складники внутрішньої структури типу як моделі. На типологічний вигляд газети впливають соціальні характеристики її читацької аудиторії. Спеціалізація газетної (журнальної) періодики охоплює широке коло різних професій і спеціальностей, які представляють весь спектр діяльності громадян, газета прекрасно адаптується до навколишньої її дійсності, намагається знайти спільну мову з будь-якою аудиторією, що робить її «найкомпроміснішим» з усіх видів ЗМІ. Серед дослідників типології преси існувало два основних підходи при виділенні головної типоформуючої ознаки: характер аудиторії видання, його цільове призначення.

Видання для військових більшою мірою відносяться до спеціалізованих видань. Отже, під егідою Міністерства охорони України в Україні виходить низка періодичних видань, серед яких газета «Народна армія», журнал «Наука і оборона», журнал «Атлантична панорама», журнал «Військо України».

Так, журнал «Наука і оборона» є науково-теоретичним та науково-практичним виданням, заснованим Міністерством оборони України у 1994 році. Головні завдання видання такі: висвітлення та обговорювання на сторінках

© Олена Шевченко

© Василь Спрінсян

часопису актуальних проблем воєнної політики, реформування оборонної галузі держави, результатів наукових досліджень із питань воєнної безпеки України, з воєнно-теоретичних та військово-технічних проблем. Заснування часопису «Наука і оборона» у 1994 році було викликано нагальною потребою суспільства, державних діячів, політиків, учених, військових, усіх, хто опікується та професійно займається питаннями національної безпеки й оборони.

Це видання надало змогу за допомогою друкованого засобу масової інформації висвітлювати та обговорювати сучасні військово-технічні та військово-політичні проблеми розбудови, реформування та становлення Збройних сил держави. Метою діяльності видання є: сприяння створенню необхідного науково-теоретичного підґрунтя для постановки та розв'язання завдань військового будівництва; сприяння обговоренню нагальних проблем реформування оборонної сфери всіма, хто опікується й професійно займається питаннями національної безпеки й оборони; поширення воєнно-наукових знань, сприяння підвищенню професійного рівня військовослужбовців Збройних сил України. Сфера розповсюдження видання «Наука і оборона» – загальнодержавна та зарубіжна, воно поширюється за цільовим призначенням та шляхом передплати [4].

Журнал «Камуфляж» заснований у липні 2002 року. Його засновником та видавцем є ПП «Видавничий Дім «Прес-КІТ»». Це приватне, позавідомче видання, яке висвітлює життєдіяльність силових структур та оборонно-промислового комплексу. Воно розповсюджується на території всієї України, в посольствах та іноземних представництвах, акредитованих у нашій державі, у військових частинах, миротворчих підрозділах збройних сил та інших силових структурах України, а також на міжнародних виставках техніки та озброєння, в яких беруть участь вітчизняні виробники. У виданні друкуються новини українських силових відомств та ОПК; хід реформування силових структур; життя вітчизняних спецслужб; зустрічі з лідерами вітчизняного політикуму, культури, спорту; сторінки історії; невідома Україна; військові новини звідусіль; юридичні консультації; сканворди, гумор, байки. Шеф-редактор журналу – Яременко Юрій Федорович [2].

Найпоширенішим друкованим органом МО України є газета «Народна армія». Історичне коріння цієї газети сягає 40-х років ХХ століття. Саме, 21 липня 1943, на підставі директиви штабу Сталінградського військового округу була сформована газета цього військового формування «Сталинградец». А першим місцем її дислокації став населений пункт Бекетовка. Проте вже 23 жовтня того ж року видання змінює назву на «Ленинское знамя» та стає газетою Київського військового округу. З 10 листопада 1943 року до 15 січня 1944 року вона дислокується в місті Чернігів, а з 16 січня 1944 року – у столиці України.

У повоєнний період журналісти цієї газети активно висвітлювали життєдіяльність Збройних сил тодішнього Радянського Союзу, брали участь у всіх широкомасштабних навчаннях, що проводилися на території Київського військового округу.

З набуттям Україною незалежності та створенням Збройних сил України правонаступницею «Ленинського знамени» стала газета «Народна армія». 11 жовтня 1991 р. Верховна Рада України відповідною Постановою надала їй

статус Центрального друкованого органу Міністерства оборони України. 5 грудня 1991 р. Державний комітет України з преси зареєстрував «Народну армію» і видав їй відповідне свідоцтво. 13 січня 1992 р. особовий склад редакції склав Військову присягу на вірність українському народові. На цій церемонії був присутній народний депутат України Левко Лук'яненко.

За роки незалежності журналісти газети брали активну участь у створенні, реформуванні та розвитку Збройних сил України. Значна увага приділялася висвітленню підготовки військ, військового міжнародного співробітництва, соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, економічної діяльності та конверсії, питань військової історії, культури та спорту, військово-патріотичного виховання молоді.

Газета розповідає про Збройні сили України, міжнародне військоve співробітництво, миротворчу діяльність, актуальні проблеми розвитку військової сфери, військово-патріотичного виховання молоді, соціального захисту військовослужбовців, членів їх сімей, ветеранів, питання суспільно-політичного життя країни, соціальної адаптації офіцерів запасу, інтеграції до євроатлантичних і європейських систем безпеки, розвитку військової техніки та озброєння в Україні та світі, специфіку проведення сучасних воєнних операцій тощо. Щомісяця редакційний відділ економіки і реклами «Народної армії» готує до друку спецвипуск «Військовий ринок», де аналізуються тенденції держзакупівель у межах оборонного замовлення; ринок розробки, виробництва та реалізації озброєння та військової техніки; реструктуризація та приватизація підприємств МО України й ОПК; реалізація військового майна та нерухомості; здійснення оборонного бюджетного планування; конверсія військових підприємств та військових містечок; питання господарської діяльності військових частин тощо.

Двічі на місяць відділ міжнародного співробітництва та миротворчих операцій «Народної армії», за підтримки Департаменту міжнародного співробітництва МО України та Управління євроатлантичної інтеграції Генерального штабу ЗС України, видає спецвипуск «Єврофорум», в якому аналізуються проблеми війни і миру, європейської та євроатлантичної інтеграції, військового співробітництва, питання миротворчості, співробітництва в рамках програми «Партнерство заради миру», перебування українських військових контингентів у «гарячих» точках та ін. «Народна армія» розрахована не тільки на військово аудиторію, її передплачують і цивільні.

Газета постійно проводить різноманітні конкурси, розраховані на широке коло читачів. Прямі зв'язки журналістів газети з управліннями МО України та департаментами ЗС України, іншими структурними підрозділами оборонного відомства дають змогу оперативнo та компетентно інформувати читачів про діяльність війська, надавати коментарі фахівців та ґрунтовні аналітичні матеріали. Кістяк творчого колективу редакції становлять журналісти з військовою освітою. Основні рубрики газети такі: Вчора, сьогодні, завтра; Розвиток збройних сил, Культура, Допризовна підготовка, Вітчизняний виробник, Залишайтеся з нами. Подекуди зустрічаються непостійні рубрики. Так, у зимові місяці актуальною була рубрика «Екзаменує зима».

Газета «Народна армія» є інформаційним виданням, оскільки вона призначена для оперативного ознайомлення з масивом опублікованих та неопублікованих

первинних документів; є результатом аналітико-синтетичної обробки документів та проходить редакційно-видавничу перевірку [3]. Газета виходить 5 разів на тиждень, формат А 3, середній обсяг – 8 шпальт, проте подекуди зустрічаються «святкові» номери обсягом 16 шпальт. Розповсюджується передплатою та цільовою розсилкою.

Журнал «Військо України» виходить з 1992 р. 12 разів на рік, зустрічаються подекуди спарені номери. Спочатку він виходив на громадських засадах, а згодом став друкованим органом Міністерства оборони України. Сьогодні це видання є центральним друкованим органом Міністерства оборони України[1]. Основні питання, котрі порушуються на шпальтах видання, такі: аналіз проведення державної політики в галузі військового будівництва, проблем реформування ВС, вдосконалення системи управління, бойової і мобілізаційної підготовки, а також укомплектування і підготовки кадрів, технічного, тилового та інших видів забезпечення. Пріоритетними темами журналу є особливості теорії і практики сучасного загальновійськового бою, організації бойової підготовки видів ВС і родів військ з урахуванням досвіду воєн і локальних конфліктів.

Особлива увага приділяється аналізу проблем бойової підготовки з'єднань і частин постійної готовності, особливостям миротворчої діяльності. Журнал завоював заслужений авторитет у своїй цільовій аудиторії й успішно реалізовує властиві лише йому функції на відповідному проблемно-тематичному полі.

Видання є повнокольоровим, друкується на глянсовому папері формату А4, середній обсяг видання – 68 сторінок. Слоган видання такий: *«Читати – щоб знати, знати – щоб перемагати!»*. Головний редактор – Валентин Буряченко. Серед кореспондентів видання Дар'я Чігарева, Вікторія Соколік, Валерій Ворончук, Олександр Панюков. Видання не має сталої системи рубрикації. Серед більш-менш постійних рубрик видання – Новини, Закордонний досвід і З «Військом» на дивані. Решта рубрик формуються відповідно до тематики того чи іншого номера. Як можна судити з рубрикації видання, журнал висвітлює питання оборонної політики та безпеки країни, а також всі аспекти життєдіяльності українського війська. Видання не має офіційного сайту, інформація про видання, як і архівні номери, розміщена на сайті Міністерства оборони України.

Список використаних джерел та літератури

1. Військо України . Офіційний веб-сайт URL: <http://www.vu.mil.gov.ua>.
2. Журнал «Камуфляж»». Офіційний веб-сайт URL: <http://7dniv.com/pages/about.htm>.
3. Газета «Народна армія». Офіційний веб-сайт. URL: <http://na.mil.gov.ua>.

АРХІВНО-СЛІДЧІ СПРАВИ АРХІВУ УСБУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ТЕРОРУ В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У 1920 р.

Олександр Шишко – к.і.н., доц., докторант
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна)

ARCHIVAL AND INVESTIGATION MATERIALS OF USBU IN ODESA REGION AS A SOURCE FOR RESEARCH OF POLITICAL TERROR IN ODESA HUBERNIA IN 1920

Oleksandr Shyshko – PhD, Associate Prof., Doctoral Student
Odesa I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine)

The article analyses the materials of archival and investigative cases that comprise important sources for research of political terror, undertaken by the Bolshevik authorities in Odessa Hubernia in 1920 with the help of punitive bodies. The research focuses on the fund "O", which has not been available for the researchers until recently.

Key words: terror, archival-investigative cases, underground organizations.

Прийняття у 2015 р. Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» відкрило нові можливості для дослідження документів Національного архівного фонду, які тимчасово зберігаються у архівах Служби безпеки України.

За період з 26 березня до 3 листопада 1920 р. колегія Одеської губернської надзвичайної комісії (ОГНК) прийняла рішення про розстріл 1 307 осіб переважно з конфіскацією їхнього майна. Станом на кінець травня 2017 р. в архіві УСБУ в Одеській області вдалося виявити 155 архівно-слідчих справ, фігурантами яких були 250 осіб, щодо яких було прийняте розстрільне рішення. У 3-му томі «Одесского мартиролога» [1], вміщено 75 анотованих справ з цього переліку, що стосуються осіб, які були заарештовані у лютому-квітні 1920 р. Крім цього видання пошук архівно-слідчих справ відбувається на основі протоколів засідання колегії ОГНК, які зберігаються у Галузевому державному архіві СБУ [2], розстрільних списків, які друкувалися у періодичній пресі, зокрема газеті «Вісті». Також у Державному архіві Одеської області міститься список розстріляних осіб у 1920–1921 рр. [3].

З 250 осіб 164 були реабілітовані у 90-х роках ХХ ст., їхні справи віднесено до фонду «П» (фонд припинених справ). Щодо 9 осіб матеріали про реабілітацію відсутні, хоча їхні справи також віднесено до фонду «П». Зі 155 справ 19 належать до фонду «О», їхніми фігурантами є 77 осіб. Щодо цих осіб справи на реабілітацію не подавалися, або у реабілітації було відмовлено. Ці рішення приймалися відповідно до положень Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 р.

Справи обох фондів містять матеріали як щодо окремих осіб, тобто є результатом індивідуального терору, так і щодо групи осіб, які переважно стосувалися різного роду підпільних організацій. Найчастіше це були «петлюрівські, білогвардійські, врангелівські тощо організації». Однією з перших у травні-червні була «розкрита» підпільна петлюрівська організація. У цій справі за № 2575 було заарештовано 170 осіб, щодо 63 колегією ОГНК було прийнято рішення про їх розстріл, яке було виконане у ніч на 15 та 16 червня. 48 осіб було ув'язнено до концтабору, з них 12 терміном на 5 років, 28 – на 3 роки, 8 – на 1-2 роки. Інші 58 осіб було звільнено. Серед

звільнених велику частку склали робітники. Також було звільнено декілька підлітків віком від 15 до 17 років. Але переважну кількість звільнених склали особи, які були затримані під час численних облав, або були заарештовані співробітниками ОГНК як підозрілі особи [2, арк. 4-22].

У 90-х роках ХХ ст. всі фігуранти цієї справи були реабілітовані. Працівники прокуратури у матеріалах справи не знайшли ознак їх контрреволюційної діяльності. У 1920 р. більшовицька влада вбачала для себе загрозу в українських культурно-просвітницьких товариствах та кооперативах, які були джерелом «петлюрівщини». В Одесі кампанія боротьби з «петлюрівцями» та «петлюрівщиною» розпочалася у травні 1920 р., коли й почалися масові арешти членів одеської «Просвіти», «Споживспілки» та інших осіб, у діях яких були хоча б найменші прояви відкритої чи прихованої опозиції до влади.

Справа № 2575 складалася як з окремих справ, так і групових. Багато справ містять від 10 до 20 сторінок, так само протоколи багатьох допитів нараховують декілька рядків, відсутні покази свідків, інші докази. Отже, сфабрикована справа «підпільної петлюрівської організації» була використана для подальшого розгортання пропагандистської кампанії проти «петлюрівського руху», а по суті проведення антиукраїнського терору.

Протягом травня-червня ОГНК проводила арешти у справі «підпільної білогвардійської організації» [4]. У цій справі було заарештовано 48 осіб, з яких 21 особа була розстріляна, 17 – було ув'язнено до концтабору на термін від 6 місяців до 5 років, на фронт було відправлено 5 осіб, стільки ж звільнено. Нікого з цього переліку не було реабілітовано, відповідно ця справа належить до фонду «0». До 6 томів цієї справи увійшло декілька сотень аркушів різних документів: анкет, протоколів допитів обвинувачених та свідків, донесення таємних агентів тощо. З цих матеріалів випливає, що до Одеси прибуло декілька агентів з Криму від врангелівського уряду для з'ясування на місці, яким є стан справ в Одесі.

У самому місті у цей час суттєво погіршилась ситуація у зв'язку із загостренням продовольчого питання, навіть червоноармійцям затримувалась видача пайка. У зв'язку з наступом польського війська на Київ та його захопленням значна частина мешканців Одеси сподівалась на подібний наступ румунського війська на Одесу та чекала десанту військ Врангеля на узбережжя біля міста і звільнення таким чином від більшовицького панування. Влада це трактувала як панічні настрої та залучала каральні органи для недопущення подібних чуток. Для більшої переконливості й було арештовано декілька десятків осіб, переважно колишніх офіцерів, та оголошено про існування організації, яка «готувала повстання з метою повалення радянської влади в Одесі».

Наскільки серйозними були наміри осіб, які були заарештовані ОГНК, щодо підняття повстання проти радянської влади з матеріалів справи важко судити. Але те, що існувала велика кількість осіб, які чекали на повалення цієї влади, засвідчила справа № 017358 [5]. У цій справі головною фігурою був А. Страшнов (23 роки, селянського походження, за переконаннями марксист, студент-юрист, комендант будинку губвідділу праці), який сам себе називав «геніальним авантюристом», та який вирішив на цій ненависті до більшовиків заробити грошей. Він намовив декількох осіб розіграти роль керівників підпільної організації та отримати кошти на підготовку до повстання від зацікавлених осіб. Потім він почав шантажувати цих осіб арештом, використовуючи підроблені документи ОГНК.

Під час арешту цієї групи осіб ОГНК натрапила на декількох осіб, які до цієї справи не мали стосунку, але підпадали під категорію осіб, які підлягали арешту.

Наприкінці червня одеський ревком розпочав кампанію «розгрому буржуазії», яка мала завершитися її ліквідацією як класу шляхом її оробітнення чи пролетаризації. Першим кроком у цьому процесі стала кампанія «вилучення надлишків у буржуазії». Серед ночі робітничі та червоноармійські загони проводили обшуки у помешканнях буржуазії, заарештовуючи одночасно всіх підозрілих осіб, в також колишніх офіцерів, які ухилялися від реєстрації та мобілізації. Відповідно у цій справі було заарештовано та розстріляно декілька офіцерів та осіб, які їх переховували. Також було розстріляно В. Якуніну (58 років, вдову колишнього Самарського та Катеринославського губернатора), яка переховувала від влади цінності, передавши їх іншим особам. Ці дві особи, Н. Зінкович (58 років) та О. Мейер (55 років), також були розстріляні. Всього у цій справі було заарештовано 54 особи, з яких 22 – було розстріляно, 5 – було ув'язнено до концтабору терміном від 3-х до 5-ти років, одну особу було відправлено на фронт, 25 – звільнено, щодо однієї особи слідство було продовжено. Нікого з цих осіб не було реабілітовано.

У жовтні ОГНК було «розкрито» чергову підпільну білогвардійську організацію. Особливістю цієї організації було те, що вона, за версією ОГНК, співпрацювала з польським міністерством іноземних справ та з генштабом польської армії та називалась «Агентурно-інформаційний пункт К.Н.З.С.І.». Ще її однією особливістю було те, що до складу входили члени «петлюрівської організації». У цій справі було заарештовано 193 особи, колегія ОГНК 28 жовтня прийняла рішення про розстріл 100 осіб, 11 осіб було ув'язнено до концтабору, причому 8 з них терміном на 2 роки з формулюванням: «Як таких, що мали уявлення про організацію, але не мали з нею нічого спільного». 3-під варти було звільнено 78 осіб, слідство щодо чотирьох юнаків віком від 15 до 17 років було продовжено [6].

Це була найчисленніша підпільна організація, яку ОГНК «розкрила» 1920 року. Основним завданням цієї організації був «підрив радянської влади з середини, а також ведення шпигунської діяльності». Причому у її лавах діяли білополяки, білогвардійці та петлюрівці. Що стосується петлюрівської групи, то вона нараховувала 11 осіб. Вдалося виявити лише одну архівно-слідчу справу з цієї групи осіб. Арканова Є. (42 роки, селянка, заміжня, не грамотна), під час допиту заявила, що «про існування організації вона нічого не знає, так само не знає чи належав до неї її чоловік, який кудись зник три місяці тому». Більше ніяких суттєвих матеріалів у цій справі немає. Ця справа належить до фонду «П», але матеріали щодо реабілітації Є. Арканової відсутні [7]. У цій архівно-слідчій справі вдалося виявити 10 персональних справ, всі фігуранти яких були реабілітовані. Це означає, що матеріали цих справ не містять жодних доказів участі цих осіб у контрреволюційній діяльності.

Таким чином, залучення до наукового обігу архівно-слідчих справ значно розширює джерельну базу дослідження політичного терору та дозволяє на прикладі долі конкретних осіб розкрити форми та методи його здійснення у загальному контексті «комуністичного будівництва».

Список використаних джерел та літератури

1. Одесский мартиролог: Данные о репрессированных Одессы и Одесской области за годы советской власти. Т.3. / Составители Л. В. Ковальчук, Г. А. Разумов. Историко-мемориальное издание. Одесса: ОКФА, 2005. 896 с.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 6, оп. 3, спр. 282, 283.
3. Державний архів Одеської області, ф. р. 107, оп. 1, спр. 62.
4. Архів УСБУ в Одеській області, спр. № 017323 (у 6-ти томах).
5. Архів УСБУ в Одеській області, спр. № 017358 [Страшнов А. М. та ін.].
6. Архів УСБУ в Одеській області, спр. № 27120-п.

ЗБЕРЕЖЕННЯ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВАТИКАНСЬКОЮ АПОСТОЛЬСЬКОЮ БІБЛІОТЕКОЮ

Ольга Юрченко – к.і.н., доц., *Інна Ніколаєнко* – студентка
Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

PRESERVATION OF THE WORLD CULTURAL HERITAGE BY THE VATICAN APOSTOLIC LIBRARY

Olga Yurchenko – PhD, Associate Prof., *Inna Nikolaenko* – student
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article deals with the problem of maintaining the funds of the Vatican library that have world cultural meaning. Basic information on the amount of materials (both paper and electronic), the value of library staff who actively use the international program for the recovery of funds is presented.

Key words: word cultural heritage, Vatican Apostolic library, manuscript, papyrus.

Ватиканська апостольська бібліотека – одна з найстаріших бібліотек світу. Зібрання її книг та манускриптів є одним з найбільш унікальних і повних. Бібліотека була заснована за дорученням Папи Римського Миколи V у 1475 р. Фонди бібліотеки, за різними даними, зберігають більше, ніж мільйон друкованих книг різної тематики, понад 150 000 манускриптів обсягом 40 мільйонів сторінок, 8,9 тис. інкунабул (книги, видані від початку книгодрукування до 1501 року), також сотні тисяч гравюр, географічних карт, монет та медалей [1]. Однак перлиною бібліотеки є, безперечно, рукописи Епохи Відродження та Середньовіччя. Найбільш відомими є рукописи з творами Цицерона, Теренція, Гомера, Аристотеля, Евкліда, папірус Бодмера, два примірники Біблії Гутенберга середини XV ст.; а також листи Фоми Аквінського, Петрарки, Мікеланджело, Рафаеля, декілька листів Мартіна Лютера та Генріха VIII [1].

За часів папи Павла V виник Секретний архів, де зберігаються архівні документи від Середньовіччя і до наших днів. Відвідування архіву обмежене для відвідувачів. Саме тут міститься найважливіша документація всіх пап. У цьому особливому архіві зібрано також приватні колекції, особисті листування королів, зібрання Курії, зібрання Ватиканських Соборів, зібрання орденів, монастирів, абатств, папських представників, наявні деякі оригінали безцінних творів.

Зали бібліотеки дуже красиві, вони прикрашені чудовими фресками. За змістом документи поділяються на такі відділи: Зала одруження Альдобрандіні, Зала папірусів, Зала Олександра, Зала Павла, Капела Пія V та ін. Фактично кожен Папа Римський намагався створити власний фонд, тому Папа Римський добудовував приміщення і, таким чином, збільшував колекції Ватиканської бібліотеки.

У той же час, слід відзначити, що Папи Римські намагалися не тільки кількісно покращити та збільшити фонди, але й прагнули зберегти цінні видання якомога довше. Із цією метою у 1555 р. папа Павло IV офіційно

запровадив посаду реставратора бібліотеки. У буллі папи призначалися відповідальні за збереження фондів та захисту від комах, вогкості та пилу.

У XIX ст. у бібліотеці вперше почалися роботи з репродукції манускриптів за допомогою факсиміле, зокрема фрагментів Вергілія, манускриптів Данте та Петрарки. Суттєвою проблемою в ті часи була для давніх манускриптів корозія чорнила. За ініціативою тогочасного префекта бібліотеки (1895-1914 рр.) Франца Ірлі у 1898 р. була організована міжнародна конференція. Основною проблемою обговорення стало питання створення нових методів реставрації старовинних рукописів. Вже у 1890 р. папа Лев XIII доручив створити лабораторію з реставрації та відтворення цінних манускриптів. Ця лабораторія існує і сьогодні. Вона знаходиться в музеї К'ярамонті. Кожна фаза реставраційних робіт тут супроводжується складанням точних карт та цифрових фотографій.

Крім неї ще існує Ватиканська школа бібліотекарів, що готує справжніх професіоналів, які були б здатні слідкувати на станом фондів [1].

Вхід до бібліотеки для простих відвідувачів, зокрема й туристів, закритий. Тільки 150 науковців або викладачів вищих навчальних закладів можуть щодня працювати з цінними зібраннями та й то за умови написання заяви й отримання згоди відділення з допуску до фондів бібліотеки. Не дозволяється виносити книги та інші матеріали за межі бібліотеки. Тільки одна людина може це зробити – Папа Римський. Зважаючи на це, дійсно можна сказати, що фонди ретельно оберігають і піклуються про стан їхніх документів.

За Папи Івана Павла II було посилено заходи щодо збереження та консервації фондів бібліотеки. Для контролю за книгами (наприклад, поставленими не на своє місце) в бібліотеці була запроваджена технологія автоматичної ідентифікації об'єктів – RFID (радіочастотна ідентифікація).

Спільно з японською фірмою була розроблена нова технологія, що дозволяє за допомогою ультрафіолетових променів читати початкові написи переписаних пергаментів або старих документів, невидимі неозброєним оком.

Звичайно, повністю фонди бібліотеки не є закритими. Лютеранські угоди гарантують відкритий доступ до бібліотечних фондів для науково-дослідницької роботи. Працівники активно намагаються поширювати інформацію широкому загалу. Із сучасними технологіями їм це вдається. Бюро з репродукції та прав займається запитами про копіювання документів для наукових та навчальних потреб, публікацій, виставок, Інтернету, використання в аудіо- та відеоматеріалах. У бюро працюють два відділення: послуги приватного використання та інші послуги. Керує бібліотекою кардинал-архіваріус за допомогою префекта та заступника. Існує також рада, що консультує кардинала-бібліотекаря та префекта з важливих питань з діяльності бібліотеки.

Сьогодні існують багато міжнародних програм, які допомагають бібліотекам у непростій роботі щодо відновлення фондів. Однією з них є програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу», яка покликана сприяти збереженню

документальних експонатів культурної спадщини світу. Зокрема за її сприянням Ватиканська бібліотека у 2007 р. почала масштабну реставрацію. На роботи було витрачено 11,5 мільйонів доларів; у залах і сховищах було встановлено сучасні системи кліматичного контролю, а також новітні сигналізації та охоронні системи. На 70 тисяч книжок прикріпили комп'ютерні чіпи, щоб видання не можна було непомітно винести з будівлі. Усе це мало посприяти збереженню цінних фондів бібліотеки. Представники Ватикану тоді спеціально підкреслювали, що ремонт закінчився вчасно, що є рідкістю для Італії. Він планувався на три роки і його було закінчено у 2010 р. [2].

Ватиканська бібліотека крокує у ногу з часом. У 2010 р. у бібліотеці розпочалося оцифрування 80 000 манускриптів в рамках тестового проекту, за яким передбачається за 10 років оцифрувати 40 млн. сторінок давніх рукописів. У цілому масштабний проект з оцифрування займе від 10 до 20 років.

З 23 січня 2013 р. перші манускрипти, оцифровані в рамках цього проекту, доступні через інтернет. Наявність оцифрованих копій дасть змогу ознайомитися з документами періоду до 1939 р., тобто аж до закінчення понтифікату Папи Пія IX [2].

У 2016 р. Ватиканська бібліотека підписала договір, розрахований на п'ять років, який передбачає використання гнучкої системи передавання зображень (FITS). Стародавні документи в рамках програми *DigitaVaticana* вирішено було зберегти в цифровому форматі FITS, розробленому американським аерокосмічним агентством NASA для зберігання зображень, а також астрономічних і астрофізичних даних. Цю систему Європейське космічне агентство розвивало разом з НАСА в 1970-х рр. «Ми використовуємо найбільш передові технології, досягаємо максимальної якості та переводимо документи в цифровий формат таким чином, щоб їх можна було прочитати навіть тоді, коли нинішні комп'ютерні системи вийдуть з ужитку», – відмітила в одному з публічних виступів співробітниця лабораторії оцифровки Ватиканської апостольської бібліотеки Ірмгард Шулер [3]. Багато рукописів не можна оцифрувати традиційним способом – звичайний сканер може пошкодити папір. Тому використовуються спеціальні прийоми, що дозволяють «розгладжувати» нерівні сторінки вже після того, як вони перетворилися в електронні документи.

Таким шляхом Ватикан не тільки підвищує доступність своєї бібліотеки, але й зберігає свій архів. Програмне забезпечення сканера, який застосують для проекту із Ватиканом, автоматично обчислює точні кути та усуває спотворення зі старих документів. Формат включає в себе всю інформацію, необхідну для декодування даних в одному файлі, без необхідності перетворення в інший формат, гарантуючи, що це залишиться доступним сотні років у майбутньому.

На першому етапі в «цифру» переводяться давньогрецькі і давньоримські літературні пам'ятки, а також ілюстровані манускрипти епохи Середньовіччя і Відродження. Активну участь у проєкті беруть добровольці. У бібліотеці працюють більше 200 чоловік на день. Тисячі волонтерів щорічно приїжджають з усього світу. В основному, звичайно, громадяни Італії. Але інтерес виявляють і в інших країнах – Америці, Австралії і навіть в Азії. Брати участь можна не тільки особисто, але і фінансово. Розгорнута масштабна кампанія зі збору коштів. Той, хто пожертвує тисячу євро, зможе побачити своє прізвище в офіційному списку меценатів проєкту. Ті ж, хто готовий витратити більш серйозну суму, зможуть побувати на екскурсії по залах Ватиканської бібліотеки, куди доступ зазвичай закритий [3].

Отже, досвід збереження культурної спадщини Ватиканської бібліотеки вражає. Від самого початку її створення кожен Папа Римський намагався зробити свій внесок у збільшення фондів і зберегти вже накопичені зібрання. Для цього створювали спеціальні посади – архіваріус, реставратор, префект. Особи, які обіймали ці посади, піклувалися про стан цінних культурних пам'яток і вважалися шанованими людьми.

Фонди бібліотеки величезні і дуже коштовні, тому для багатьох науковців вони складають велику цінність. Працівники бібліотеки намагаються зробити видання доступнішими і тому використовують сучасні технології з оцифрування матеріалів. Для цього застосовуються різноманітні програми, які фінансуються як самою бібліотекою, так і світовими організаціями, що прагнуть зберегти культурну спадщину світу на тривалі роки.

Список використаних джерел та літератури

1. Барчук О. Ватиканська апостольська бібліотека / О. Барчук // Духовність. 2015 р. URL: <http://dukhovnist.in.ua/uk/kultura/filmy/1167-vatikanska-apostolska-biblioteka> (дата звернення: 20.05.2017).
2. Бібліотеку Ватикану оцифрують, щоб зробити доступнішою // Українська правда. 2016 р. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/11/23/220439/> (дата звернення: 20.05.2017).
3. Библиотека Ватикана продолжает оцифровывать древние книги и манускрипты. URL : https://tvkultura.ru/article/show/article_id/172751 (дата звернення: 06.09.2017).

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Марія Якубовська – к.філол.н., доц., *Світлана Мельник* – к.філол.н., доц.
Одеський національний політехнічний університет (м. Одеса, Україна)

SIMULATION OF SITUATIONS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF STUDYING LANGUAGE DISCIPLINES BY FUTURE SPECIALISTS IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL AFFAIRS

Mariya Yakubovska – PhD, Associate Prof., *Svitlana Melnyk* – PhD, Associate Prof.,
Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine)

The article considers the modern methods of teaching language that help to improve the quality of training the specialists and acquiring by them skills and competences needed for their future Profession. The article highlights possibilities of simulation and game simulation due to which the objective and the social content of the future Professional activity of students is reconstructed.

Key words: Professional communication, imitable modelling, game simulation, non-game simulation, language discipline, specialist in information, library and archives.

Оновлення соціально-політичної, культурної, інформаційно-технологічної сфер українського суспільства спричинили якісні перетворення в системі вищої школи. Так, нині спостерігаємо концептуальні зміни у напрямках, цілях, змісті освіти, які орієнтують її передусім на розвиток творчої особистості, формування ініціативності, мобільності, підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

З огляду на це в теорії і практиці вищої освіти намітилася тенденція до впровадження освітньо-навчальних інновацій, серед яких чільне місце посідає імітаційне (ситуаційне) моделювання – спосіб організації квазіпрофесійної діяльності, відтворення в умовах навчального середовища ситуацій професійної взаємодії, моделей дійсності тощо [3, с. 368]. Його ефективність щодо забезпечення практичної спрямованості навчання, формування фахових компетенцій майбутніх спеціалістів в умовах університетської освіти постулювали й активно досліджували: В. Афанасьєв, М. Волгін, Б. Глинський, Б. Єсіпов, Д. Коултер, О. Михайлова, О. Пехота, М. Скаткін, Ю. Сурмін, О. Тарнопольский, В. Чуба, Р. Шеннон та ін. Водночас окремі аспекти проблеми використання моделей у теорії і практиці навчання ще недостатньо вивчені. Так, теоретичного обґрунтування потребує ефективність застосування імітаційного моделювання в навчанні мови.

Мета дослідження полягає у визначенні доцільності актуалізації імітаційного моделювання ситуацій професійної комунікації у процесі вивчення мовних дисциплін майбутніми фахівцями з інформаційної бібліотечної та архівної справи (надалі ІБАС).

© *Марія Якубовська*
© *Світлана Мельник*

Моделювання професійних комунікативних ситуацій, в основу якого покладено механізм індивідуальної і групової взаємодії, вважаємо одним із основних принципів опанування мовних дисциплін. Саме цей принцип пов'язує цілі навчання, визначає засоби і умови єдиного навчально-виховного процесу. Він характеризується такою організацією навчання, за якої студенти активно спілкуються один з одним, обмінюючись інформацією і употужнюючи свої знання; між учасниками складаються оптимальні взаємини, що стають запорукою підвищення ефективності навчання.

У процесі вивчення мовних дисциплін майбутніми фахівцями з ІБАС доречно застосовувати як ігрові (розігрування ролей, ділова гра, ігрове проектування тощо), так і неігрові (аналіз конкретних і класичних ситуацій, метод «інциденту», дія за інструкцією та ін.) форми імітаційного моделювання, що зумовлено їх різною прагматичною спрямованістю.

Неігрове моделювання полягає в розробці конкретних професійних ситуацій й алгоритму їх розв'язання. Серед методів імітаційного моделювання неігрового характеру, ефективних під час опанування мовних дисциплін майбутніми фахівцями з ІБАС, важливе місце посідає метод аналізу конкретних ситуацій. Він покликаний не просто забезпечити трансляцію знань, а навчити студентів здатності вирішувати унікальні й нестандартні ситуації, сприяти усвідомленню того, що знання мови пов'язано з особистістю носія та його інтересами, навчити студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних та емоційних можливостей. Із можливого розмаїття ситуацій виокремлюємо кілька найбільш ефективних видів: 1) ситуація-проблема, у якій студенти знаходять причину виникнення описаної ситуації, ставлять і вирішують проблему; 2) ситуація-ілюстрація, у якій майбутні фахівці отримують приклади з основних тем курсу на підставі розв'язаних проблем; 3) ситуація-вправа, у якій студенти вирішують неважкі завдання, використовуючи метод аналогії (навчальної ситуації) [1].

Професійно зорієнтовані ситуативні завдання добираємо таким чином, щоб максимально залучити студентів до їх вирішення. Відтак, під час їх обговорення студенти мають змогу вступити в дискусію і відстоювати свої думки, аргументуючи їх конкретними відомостями про проблемну ситуацію, застосовувати знання про вирішення подібних ситуацій, отримані раніше на заняттях з різних предметів, а також спиратися на свій досвід, етичні настанови і здоровий глузд. Як правило, роботу з аналізу конкретних прикладів завершуємо індивідуальним письмовим завданням, яке відображає реальний світ ділової та професійної документації.

Ігрове моделювання також передбачає проектування моделей реальних явищ та ситуацій, які дають змогу студентам під час гри максимально зануритись у професійну діяльність. Однак, на відміну від неігрового моделювання, зорієнтоване на розвиток стійкого пізнавального інтересу студентів, їхнього творчого потенціалу, культури спілкування тощо. Очевидно, що таке моделювання є важливим елементом як теоретичної, так і

практичної складових професійної підготовки майбутніх фахівців з ІБАС. Адже оволодіти необхідними фаховими вміннями і навичками студент зможе лише тоді, коли сам достатньою мірою виявлятиме до них інтерес і докладатиме певних зусиль, тобто поєднуючи теоретичні знання, здобуті на заняттях, з розв'язанням конкретних професійних задач і з'ясуванням ситуацій. Відтак, слушно вважаємо думку А. Панфілової про те, що ігрове моделювання сприяє розв'язанню в освітньому процесі таких важливих завдань, як: створення у студентів цілісного уявлення про професійну, комунікативну компетентність, її динаміку і місце в реальній діяльності; набуття на матеріалах, що імітують професійну діяльність соціального досвіду, зокрема міжособистісної та групової взаємодії для колективного ухвалення рішень, реалізації успішної співпраці; розвиток професійного теоретичного і практичного мислення; створення умов для появи особистісної психологічної настанови і мотивації; виявлення нових сенсів спілкування і взаємодії з діловими партнерами; закріплення знань у сфері професійної ділової взаємодії; формування комунікативної та інтерактивної компетентності [1, с. 52]. Додамо, що саме при використанні ігрових форм і методів навчання досягається найвища психічна і розумова активність студентів, формується позитивне, ціннісне ставлення до професії, удосконалюється самоврядування поведінкою.

Найефективнішими у формуванні в майбутніх фахівців з ІБАС мотивації до вивчення мови є *творчі (ділові та рольові) ігри*. Вони допомагають засвоїти теоретичні відомості, активізують творчу уяву студентів, розвивають комунікативні якості мовлення, виконавські здібності, стимулюють майбутніх фахівців до просвітницької та науково-дослідної діяльності. «Рольова гра розвиває у студентів пізнавальні здібності, виробляє вміння застосовувати в комплексі набуті знання з питань виконавсько-мовленнєвої діяльності», – зазначає А. Капська [2, с. 72] і вказує ще на один позитивний аспект гри як активного методу опанування мови й удосконалення комунікативних навичок – *колективність*. Колективний характер гри «забезпечує психологічні, моральні та інтелектуальні зв'язки студентів з педагогом та між собою» [2, с. 72].

Моделюючи неігрові ситуації вважаємо за необхідне враховувати різні чинники: рівень підготовленості студентів, тему і мету занять, конкретні обставини. При цьому необхідно брати до уваги максимальну адекватність реальної ситуації спілкування рівню підготовки студентів для виконання поставлених завдань, їх можливість виявити ініціативу у виборі шляхів для розв'язання проблеми, активізації мотивації навчання.

Підсумовуючи зазначимо, що ефективність застосування імітаційного моделювання в процесі вивчення мовних дисциплін майбутніми фахівцями з ІБАС підтверджують практичні результати. Так, вирішення ситуативних завдань, обігравання реальних явищ та ситуацій сприяють формуванню у студентів: навичок практичного володіння засобами вербального й невербального впливу в нестандартних ситуаціях професійного

українськомовного спілкування – з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників, що зумовили дії комунікантів; вмінь здобувати знання з різних інформаційних джерел, аналізувати й узагальнювати одержану інформацію, проектувати її у реальну площину; мовнокомунікативної компетентності студентів у різних видах мовленнєвої діяльності; вміння дискутувати, застосовувати сучасні комунікаційні технології; креативності майбутніх фахівців; навичок аналізу комунікативної поведінки кожного з учасників квазіпрофесійного дискурсу для максимальної реалізації свого комунікативного задуму.

Таким чином, імітаційне моделювання ситуацій професійної комунікації посідає важливе місце у структурі системи формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців з ІБАС. Завдяки методам імітаційного моделювання відтворюється предметний і соціальний зміст їхньої подальшої професійної діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує можливостей розв'язання всіх аспектів проблеми і потребує подальшої розробки та удосконалення у процесі опанування мовних дисциплін.

Список використаних джерел та літератури

1. Вонсович В. П. Використання імітаційних технологій і прийомів у навчально-професійній діяльності студентів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu
2. Капська А. Гра як активний метод навчання студентів майстерності слова // Рідна школа. 1991. № 10. С. 71-73.
3. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія. Житомир: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2010. 560 с.
4. Панфилова А. П. Игровое моделирование в деятельности педагога: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. завед. / Под ред. В. А. Слостенина, И. А. Колесниковой. Москва: Академия, 2006. 368 с.

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ПІДХОДУ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ: ДОСВІД ОЗНАЙОМЛЕННЯ ІЗ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНИМИ ПРОЕКТАМИ ХУДОЖНІХ МУЗЕЇВ КИЄВА

Володимир Яценко – к.пед.н., с.н.с.

Інститут педагогіки НАПН України (м. Київ, Україна)

NATIONAL HISTORY APPROACH IN THE EXTRACURRICULAR ACTIVITIES: EXPERIENCE OF GETTING ACQUAINTED WITH THE CULTURAL AND EDUCATIONAL PROJECTS OF THE ART MUSEUMS IN KIEV

Volodymyr Yatsenko – PhD, Senior Researcher

Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Applying regional approach to extracurricular work is based on practical studying of the experience of cultural and educational projects of the art museums in Kyiv. Materials of the article can be used in the work of teachers of history, geography, art, leaders of extracurricular activities and museum curators. Museum cultural and educational projects reveal the importance of artistic and aesthetic image of Kyiv as an important cultural center of Ukraine, awaken the children's desire to become active participants in the cultural life of the city.

Key words: historical and cultural heritage, art museum, educational programs, local history.

Діяльність художніх музеїв Києва направлена на збереження та доступ широкої вікової групи громадськості до історико-культурної спадщини рідного міста. У сфері образотворчого мистецтва вони стали найвагомішими осередками національної пам'яті. Але переважна більшість киян та гостей міста не мають конкретного уявлення (за окремими винятками) про те, що вони зберігають, у якій формі та як поширюють інформацію про свою діяльність.

Представлений нами педагогічний досвід набувався у 2015–2016 навчальному році із залученням учнів спеціалізованої школи № 200 та їх батьків. Програма систематичного ознайомлення з видатними художніми творами була спрямована на створення умов для формування стійкого пізнавального інтересу учнівської молоді до вивчення історії і культури рідного міста, розкриття значення художньо-естетичного образу Києва як визначного культурного центру України, пробудження у дітей бажання ставати активними учасниками культурного життя міста. Основний акцент під час пізнавальних краєзнавчих екскурсій було направлено на освоєння азів елементарних понять образотворчого мистецтва, початки сприйняття краси в архітектурі, пам'яток історії і культури Києва.

Відвідуючи столичні художні музеї, юні краєзнавці ознайомилися з видами і жанрами образотворчого мистецтва: живописом, скульптурою, графікою, портретом, пейзажем, побутовим та історичним.

© *Володимир Яценко*

Як показала практика кожний музей має свої «родзинки», які, при вмілому використанні учителями загальноосвітніх навчальних закладів (переважно вони за фахом історики, географи, художники, керівники гуртків або музейні працівники), сприятимуть втіленню культурно-освітніх проектів музеїв у життя.

Освітня програма для школярів «Школа і музей: разом навчатися цікавіше» Національного художнього музею України (НХМУ) [1], розроблена фахівцями музею, пропонує нові можливості у співпраці між школою і музеєм. Тематика екскурсій дозволяє доповнити й збагатити викладання шкільної програми.

Нижче ми пропонуємо вибірковий огляд просвітницьких програм Національного художнього музею України на 2015–2016 н. р. (таблиця 1).

Таблиця 1

Тематика освітніх програм НХМУ

ТЕМА	ПРОБЛЕМАТИКА
<i>Стародавнє мистецтво</i> (лекторій)	Київська Русь: архітектура і монументальне мистецтво Українське мистецтво XIV– XVII ст. Українське бароко: архітектура і монументальний живопис Український портрет XVI– XVII ст. Українська народна картина «Козак Мамай»
<i>Мистецтво XIX ст.</i> (лекторій)	Від класицизму до романтизму Тарас Шевченко – художник Академізм та реалізм у живописі II пол. XIX ст. Проблеми планування в пейзажному живописі II-ї пол. XIX ст. Київські художники ост. пол. XIX – поч. XX ст. Українська модель імпресіонізму Стилістика модерну в творчості українських митців Архітектура від класицизму до модерну

Як бачимо, додатковий матеріал як по кількості, так і за якістю різноманітний та об’ємний. Було б бажання все опанувати і здійснювати саморозвиток особистості перманентно.

Наприкінці такої чудової пізнавальної екскурсії учасники висловили свої побажання.

Отже, на думку відвідувачів, необхідно вдосконалити процес ознайомлення з видатними творами українського образотворчого мистецтва:

- не вистачає анотацій з історії (поруч з картинами);
- організувати більше сучасних виставок;
- підготувати тематично опис до кожної картини;

– додати картини (у запасниках їх ще значна кількість) та після квесту додати ще цукерку!

З відгуків ми бачимо, що наші екскурсанти бували у закордонних художніх музеях, тож пропозиція про тематику дуже актуальна, а от щодо

цукерок, то це чудова ідея, адже дітям запам'яється не лише внутрішнє оформлення, а також і як їх чекає музей у гості.

Завдяки культурологічному проекту «Вхід до знань» Київської національної картинної галереї юні кияни-краєзнавці та їх батьки долучилися до високого мистецтва.

Порівняно невелика колекція картинної галереї нараховує понад 12 тисяч творів живопису, скульптури, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, відрізняється високим художнім рівнем робіт, які тут зберігаються, багато з яких – справжні шедеври.

Київську національну картинну галерею було відкрито 12 листопада 1922 р. і спочатку вона носила назву «Київська картинна галерея». У березні 2017 р. було повернуто історичну назву музею. Саме відкриття музею було приурочено до 5-тої річниці революції. В основі експозиції покладено приватні колекції сім'ї Терещенків – багатих промисловців, меценатів, колекціонерів.

У Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків [2] юні кияни-краєзнавці та гості міста можуть стати учасниками гри «Шукачі в музеї». Чи гостре маєш око? Чи вмієш уважно дивитися і помічати дрібниці? Тоді ти зможеш відшукати у експонатах виставки важливі деталі, які розповідають цікаві таємниці історії та мистецтва. Прогуляйся виставкою та спробуй відповісти на запитання гри. Пам'ятай, що предмети мистецтва дуже вразливі – не торкайся до них руками, щоб не зашкодити. Такі були умови гри «Шукачі в музеї».

На основі придбаних Богданом Ханенком у 1906 р. старовинних китайських бронзових предметів, було започатковано новий розділ його зібрання – відділ східного мистецтва. У 1912 р. на відомому аукціоні готелю Друо в Парижі (Франція) Богдан Іванович придбав збірку творів японської ксилографії. Там само було придбано колекцію «цуба» та інших елементів художнього оздоблення японських мечів, яка налічує близько 400 предметів і сьогодні є однією з кращих у Східній Європі.

Особливе місце поміж раритетів східного мистецтва посіли твори перських майстрів мініатюри XV-XVII століть і рідкісний аркуш з ілюстрацією до арабського перекладу «Фармакології» Діоскорида 1224 р.

Сьогодні музеєві належать понад 3000 творів східного живопису, скульптури, графіки та прикладного мистецтва.

Музей сучасного мистецтва України [3] відкрито зовсім недавно – 17 червня 2005 р. на вул. Братській, 14 бізнесменом і меценатом Сергієм Цюпко. У грудні 2009 р. музей переїхав на вул. Глибочицьку, 17, а з вересня 2014 р. знаходиться на вул. Кирилівська, 41, де ми його відвідали.

У музеї зберігаються твори різних мистецьких шкіл усіх регіонів України з 1930-тих до 2016 рр. Це понад 5600 творів (750 авторів) живопису, графіки, скульптури та декоративно-прикладного мистецтва.

Музей сучасного мистецтва України у минулому році завершив масштабний проект «Мистецька мапа України» (2010-2016), де представлено

українські художні школи – львівську, одеську, кримську, харківську, закарпатську та київську.

Останнім циклом у цьому проєкті стала експозиція «Київ. Сторінки з колекції», яку можна було побачити у музеї в три етапи: з 16 до 31 січня, з 4 лютого до 6 березня та з 10 березня до 10 квітня 2016 р.

Київська художня школа власне умовне означення – митці, які отримали академічну освіту у Києві, або жили і творили у столиці України. Це і Микола Глушенко (за заповітом митця, 1250 його робіт були передані Міністерству культури УРСР), Сергій Григор'єв (студент, а потім – ректор Київського художнього інституту), Михайло Дерегус (жив на вулиці Володимирська, 9), Тетяна Яблонська (викладач Київського художнього інституту), Іван Кавалерідзе (мешкав на вулиці Велика Житомирська, 17), Євген Волобуєв (закінчив Київський художній інститут), Сергій Шишко (Почесний громадянин міста Києва) та багато інших. Загалом – 350 творів, 216 авторів.

Для учнів шкіл і студентів у Міжнародному центрі сучасного мистецтва PinchukArtCentre [4] розробили спеціальні екскурсії, адаптовані до віку й освітніх потреб учасників.

Будинок центру відреставрований французьким архітектором Філіпом Кіамбаретто і має 6 поверхів. На виставці творів представлено живопис, фотографії, відеоарт, тощо. Для юних киян та особливо їх батьків стало приємною несподіванкою те, що від дня відкриття й до сьогоднішнього дня вхід до музею безкоштовний. За дев'ять років (2006-2014) його відвідало понад 2,2 млн. осіб.

Щоб записати групу на екскурсію, керівнику-організатору слід заповнити заявку, форму якої можна знайти на сайті (<http://pinchukartcentre.org/ua/>) або на рецепції арт-центру.

Список використаних джерел та літератури

1. Національний художній музей України. Лекторії. Київ, 2017. URL: <http://namu.kiev.ua/ua/educational-programs/namu/lecture-halls.html>.
2. Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Програми для дітей. Київ, 2017. URL: <http://khanenkomuseum.kiev.ua/programy/dlya-ditej>.
3. Музей сучасного мистецтва України. Дитячі екскурсії. Київ, 2017. URL: http://modern-museum.org.ua/ua/muzei_ditjam/ditjachi_ekskursii.htm.
4. Міжнародний центр сучасного мистецтва PinchukArtCentre. Дитячі програми. Київ, 2017. URL: <http://pinchukartcentre.org/ua/education/children>.

MEMORY OF A NATION. ARCHYVIST RESPONSIBILITY

Gintaras Dručkus – Director, *Kristina Stanišauské* – Administration and digital documents department manager
Kaunas regional state archive (Kaunas, Lithuania)

The Merneptah Stele, also known as the Israel Stele or the Victory Stele of Merneptah is an inscription by the ancient Egyptian king Merneptah (reign: 1213 to 1203 BC) discovered by Flinders Petrie in 1896 at Thebes and now housed in the Egyptian Museum in Cairo. The text is largely an account of Merneptah's victory over the Libyans and their allies, but the last 3 of the 28 lines deal with a separate campaign in Canaan, then part of Egypt's imperial possessions. The stela is sometimes referred to as the "Israel Stela" because a majority of scholars translate a set of hieroglyphs in line 27 as "Israel." Alternative translations have been advanced but are not widely accepted. The stela represents the earliest textual reference to Israel and the only reference from ancient Egypt. It is one of four known inscriptions that date to the time of and mention ancient Israel, the others being the Meshah Stele, the Tel Dan Stele, and the Kurkh Monolith.

So the question is - are we able to keep the Nations' memory, do we know what and how to do it? Are we heading the right direction? Are we doing the homework? The example about the first written mentioning of the Israel is very good illustration of "decent" memory keeping, but I really doubt that someone who left this stone written words would ever believed that some 3 thousand years ahead these words would be monument for Nations' memory and a source for knowledge. Digital Era have gave us a lot of opportunities and instruments to share, to share speedily, to disseminate, to keep information in various forms and to create. But how these advances of Digital Era can help us to keep the Nations memory, maybe it is a "Trojan horse"? And in the future our time will be black hole and no Nation memory at all?

Archives have to have very active position nowadays because they have to be very well informed and trained how to collect and what to collect. Vint Cerf, American internet pioneer and Google vice president: „Piles of digitized material – from blogs, tweets, pictures and videos, to official documents such as court rulings and emails – may be lost forever because the programs needed to view them will become defunct“.

The oldest documents in the archives date back to the 17th century though the majority of the documents relate to the later period. Fonds of the Kaunas County Archives are widely used by those engaged in the research into political, social, demographic or cultural processes that have been going on in the cities, towns and villages of Lithuania. The fonds are also a source of information on the historic and architectural heritage of the Jewish communities of Lithuania.

There are 1 303 285 storage units (files) in Kaunas County Archives repositories, they occupy about 10449 linear meters of shelving space and comprise 2410 fonds, which could be divide into 4 sets:

- Fonds of the institutions relating to the Russian Empire period (from XIX Century until the begining of the XX Century).
- Fonds relating to the period of the Republic of Lithuania (1919–1940) and the Nazi occupation period (1941–1944).
- Fonds relating to the Soviet occupation periods (1940 –1941) and (1944–1990).
- Fonds relating to the Independence period (since 1990)

© *Gintaras Dručkus*

© *Kristina Stanišauské*

One of the main Archives' functions is to issue certificates, attested copies of documents, extracts intended for the approval of juridical facts on the basis of the preserved documents. Analysis of several recent years' requests' revealed that in the 2003-2014 period Kaunas County Archives has received 61301 requests (written) for the approval of juridical facts. Thematically the biggest parts are: 40,35 percent regarding work experience, 21,56 percent – inquiries regarding notarial acts and 11,26 inquires about real estate.

Unfortunately 15 percent (8969) of all received written enquiries for for the approval of juridical facts where not answered,- it means that Archives could not answer because of documents and information shortage.

Unfortunately, it is not easy for archivists to foresee what certain archival documents will be interesting for the customers in the future. For example, Kaunas County Archives preserves the Kaunas Municipality Passport Department fond documents, where are preserved approximately 100 000 internal passport cards issued for Kaunas residents in 20 years period since 1919 until 1939. Those cards are real treasure for genealogy researchers, to those who seek to obtain citizenship and, of course, for the research of Kaunas city history, because they include valuable information – photos, names, surnames, maiden names, birth dates and places, nationalities, professions, marital status, signatures nearly of all Kaunas city residents of the certain period. And to tell the truth those cards were saved accidentally, because once upon a time they had been evaluated as short term keeping archival documents.

Conclusions:

Once we understand a certain challenge and accept it - then the „mission“ of archives and archivists' becomes possible. The only thing – to be courageous. Courageous to change ourselves, our own minds and the mind as well as attitude of our customers. And for this we should first of all start from ourselves and clearly identify and understand Archivists responsibility.

КНИЖКОВА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ЄВРОПІ ПОВОЄННОЇ ДОБИ (1945–1960): ДОСВІД ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Оксана Супронюк – к.філол.н., ст. наук. співробітник

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (м. Київ, Україна)

THE BOOK CULTURE OF THE UKRAINIAN DIASPORA OF THE POST- WAR ERA (1945–1960): EXPERIENCE OF STORAGE AND USE

Oksana Supronyuk – PhD (Philology), Senior Research Fellow
National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

The message is dedicated to the book publishing practice of the Ukrainian emigration community in Europe in the post-war time and to the comprehension of the experience of its storage and popularization.

Keywords: book culture, post-war emigration in Europe.

Книжкова культура української діаспори післявоєнної епохи в Європі – явище унікальне. Це було своєрідне відродження української культури в умовах повного зламу і переформатування світу після закінчення Другої світової війни. Купка людей, виразники й носії українського духу, зберегли його, примножили в тих умовах й зробили великий крок з побудови України ХХ століття, України модерної. Книжка – це дуже важливий інструмент формування ментальності людини. Роль цієї повоєнної спільноти у випуску українських книжок, створених за обставин цілком виняткових, непересічна. Книжкову культуру тут розуміємо в сенсі погляду на книгу як матеріальну і духовну цінність, як спосіб виготовлення, читання й розповсюдження книжки.

Тема книжкової культури української діаспори тільки починає вивчатися, узагальнюючі дослідження на цю тему відсутні. Локальні проблеми даної проблематики є в працях В. Маруняка, Н. Сидоренко, М. Тимошика та В. Губарця. Вагомим інформаційним ресурсом для розкриття теми є підготовлений Василем Сидоренком в Торонто опис унікального книжкового зібрання Івана Лучкова, яке складається з видань переміщених осіб і політичної української еміграції в Європі повоєнного періоду. Нині це зібрання стало частиною бібліотеки Торонтського університету (збереглося й описано більш як 5 тисяч видань). Базою для даного дослідження стали насамперед фонд відділу зарубіжної україніки і відділ газетних фондів НБУВ, а також названі ресурси.

Повоєнні роки в Європі називають ерою переміщених осіб. Мільйони людей опинилися поза країнами свого походження на території Німеччини, Австрії Великобританії і Італії. Це були в основному особи силоміць вивезені під час війни на примусові роботи в Німеччину, в'язні концтаборів, втікачі, біженці, вояки українських військових формувань та інші жертви війни, які змушені були пристосовуватися до нових умов життя, викликаних війною.

© Оксана Супронюк

Різні джерела називають різні цифри кількості цих людей (від 6 до 40 млн.). Переважна частина переміщених осіб Українських Ді-Пі [від англ. Displaced Persons – D. P.] знаходилася у 80-ти таборах на західнонімецькій і австрійській території. Потреба в культурних і видавничих проєктах того часу була надзвичайно великою. Чим більше люди вибиті зі звичних умов життя, тим сильніша в них потреба в духовних цінностях, які б надавали смисл їхньому існуванню. Люди потребували рідного слова рідною мовою. І це було каталізатором їхньої видавничої діяльності в повоєнній Європі. З іншого боку видавнича справа зіграла велику роль в збереженні й розвитку самосвідомості людей, підтримці та зміцненні почуття єдності української громади. Друк і розповсюдження книжок дозволяли емігрантам продовжувати свою творчу діяльність, розвивати й підтримувати їх інтелектуальне життя.

Фактично українці вигнанці тоді згуртувалися і створили в Європі свою культурну Україну. Спонукою до розгортання видавничого руху в повоєнний час в Баварії, стала діяльність МУРу – Мистецького українського руху. Серед його засновників були українці – інтелектуали Ю. Шевельов (Шерех), В. Петров (Домонтович), Л. Полтава, І. Багрянний, І. Костецький, Ю. Косач, У. Самчук та ін. Це була спроба української творчої спільноти самоорганізуватися і своєю діяльністю ствердити, що українська культура і література – це частина світової культури. Головною метою було модернізувати українську культуру, інтегрувати її в світові літературні процеси, оскільки література в Україні, штучно відлучена від головних естетичних шукань у світі, під тиском радянської системи вироджувалась до соцреалізму.

Авторитетними джерелами, які дозволяють нам уявити і проаналізувати видавничу діяльність українців повоєнного періоду є насамперед тогочасні газети. Це цінне джерело реконструкції книжкових масивів. На сторінках «Української трибуни», (Мюнхен), та «Часу» (Фюрт), ми бачимо імена, адреси, прохання (в основному про пожертви на проєкти), заклики, повідомлення, оголошення про вихід книжок, матеріали про читання й розповсюдження книжки. Різні форми видавництва.

Архіви видавництв часто не зберігалися. Систематичне вивчення їх історії – складна й кропітка справа, – необхідний більш послідовний і наполегливий пошук таких матеріалів. Ці обставини пояснюють, чому так багато книжок, які виходили в той час, стали рідкими, чому багато видань не збереглося й про їх існування ми довідуємося зараз з рекламних оголошень в друкованій періодиці чи зі спогадів сучасників.

Складні політичні фактори, які змушували інколи змінювати обкладинки видань, щоб мати змогу провозити їх на материкову Україну, (так звані видання-фальсифікати). Питання фінансування видавничої діяльності. Відомості про тогочасні накладки книжок і попит на них. Способи поширення книжкової продукції.

На першому етапі, в 1945–1946 рр., переважна більшість друкованих видань з поліграфічного боку були простими. Вони виготовлялися на друкарських машинках на грубому папері примітивним циклографічним способом. Це був машинописний набір тексту, який розмножувався на циклостилевій машині. Папір був сіро-жовтий, тонкий або середньої щільності. Сторінки деяких видань на тонкому папері зараз стали дуже крихкі і розсипаються. За даними В. Маруняка протягом семи повоєнних років засобами циклостилевої техніки побачило світ 25 % (402) назв книжок і брошур, нормальним друком – 75% (1222) назв. В 1948-му р. і далі чимало видань були змушені залишатися при циклостилі з фінансових або політичних причин. З часом книжкові видання стали складніші і більш привабливі в поліграфічному відношенні.

Зразковими з поліграфічного погляду стали видання Ігоря Костецького – найменш вивченого діяча, який, разом з тим, є одним з найбільш модерних українських книговидавців в Європі. Його діяльність стає відомою в Україні насамперед завдяки старанням Марка-Роберта Стеха. Книжки, видані І. Костецьким, за радянської влади зберігалися у спецфондах. Його видавництво «На горі» (Новий Ульм, Мюнхен, Штутгарт) видало 35 зразкових видань української книжки. Деякі з його видань це класичні, а то й досі неперевершені раритети українського книговидавництва. На думку М. -Р. Стеха, досягнення Костецького в ділянках культурології і книговидавництва можна назвати надзвичайними, це недооцінений поки що феномен української видавничої справи. Однією з знакових книжок, виданих І. Костецьким, є книжка перекладеної ним українською поезії Е. Павнда, одного з чільних поетів світового модернізму (Мюнхен, 1960). Дане видання стоїть на рівні з європейськими і світовими стандартами і є зразком вишуканого книгодруку.

Таким чином, книжки, створені в атмосфері покликаності й видані українською еміграцією в повоєнному періоді в найекстремальніших умовах життя, можна назвати великим досягненням тогочасних майстрів слова, справжніми явищами тогочасної книжкової культури, які ще й до цього часу фактично не поціновані об'єктивно. Наведені вище відомості дають загальне уявлення про характер українських видавничих організацій повоєнної Європи та книжкову культуру цієї генерації українських книговидавців, і вказують на необхідність більш глибокого їх вивчення.

Підводячи підсумки, зазначу, – книжкова культура як частина культури, у всі епохи і періоди її розвитку, належить історії України. Книга є не тільки інформаційним джерелом й матеріальним пам'ятником певної культури певного часу, а й її органічною частиною, необхідним в суспільстві інструментом комунікації й самоідентифікації. З іншого боку, книга є свого роду акумулятором інтелектуальної енергії людства, а друкована продукція – найяскравішим виразником досягнень народу в ході його історичного розвитку. Наше завдання – створити повний репертуар подібних видань, що має велике джерелознавче і практичне значення.

НБУВ закріплює і концентрує досягнення науки і культури, створюючи документальний фундамент для їх подальшого розвитку. Стан збереженості даних книжок у відділі зарубіжної україніки НБУВ є задовільним. В НБУВ запроваджена науково обґрунтована стратегія з ефективного зберігання, відновлення та відповідного використання рідких і цінних видань. Створено всі умови для їх належного утримання і використання. Відділ здійснює заходи по обліку й збереженню даних видань, сприяє їх популяризації. Дані про ці видання введені в комп'ютерну програму НБУВ «Ірбіс». Оригінали (якщо вони в пошкодженому стані) надаються читачам в цифровому форматі. Популяризація даних видань здійснюється в формі бібліотечних виставок, електронних виставок на платформі НБУВ, лекцій для користувачів під час екскурсій.

Збереження і популяризація вказаного інформаційного ресурсу є важливим чинником формування історичної пам'яті, трансляції історичного досвіду українського народу. Використання досвіду минулого є важливим в державотворчих процесах формування нової України.

CONTENT

Anisimova O., Lukash G. Development of digital infrastructure of Ukraine.....	6
Antoniuk T. Foreign ukrainica department as a center of preservation of the national memory	10
Babenko O. Assets of State Archives of Kirovograd Region as a source of studying the history of construction of Kremenchug hydraulic power station.....	14
Bazaka R. Funds of State Archives of Kirovohrad Region as a source of studying the history of development of the official press of the region in the 2-nd half of XIX – beginning of XX century.....	18
Bazhan O. Historical and cultural heritage in the funds of the branch State archive of the Security service of Ukraine:information potential, means of access	22
Bevz T. I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.....	26
Bezdrabko V. Archive management in education: classic model and modern transformations.....	30
Bem N. «Oral history project of the Ukraine famine» as a historical source.....	34
Bilokin O., Djima V., Mykolenko L. Steps of shevchenko’s national reserve in realization of projects of architect vasyl krichevskiyi.....	38
Bozhuk L. System of open access to the national archival fund of the republic of belarus in the presentation of the national historical and cultural heritage.....	42
Boden R. Preservation, access and use of the Records of the State Security Service of the German Democratic Republic	46
Bon O. The theater environment into the Soviet Ukraine’s province during the first half of the 1920 th in Vasyl Vasylo’s diaries.....	49
Brizhytska S. A look on history of Tarasova Mountain 1937-1938.....	53
Vojtišková J. System of Education of the Future Archivists in the Czech Republic (Modern trends at the University of Hradec Králové).....	57
Vorozhko V. Archives of soviet special services as a source of historical researches.....	63
Voshchenko V., Shalygina N. Features of the functioning of the information system at the enterprise	67
Goncharova V. Virtual made reference of cognitive linguistic orientation.....	71
Grulich P. Cyber-archivist – specifical part of future in archivistics and education of archivists.....	75
Ivashchenko V. Use and conservation of historical and cultural heritage: traditional and new approaches.....	81
Ilkova O. Traditional and newest forms of museum communication: are swedish experience.....	85
Klimchuk O. Electronic records management system at the Marmara University: experience of use.....	89

Klynina T. The Freedom of Information Act as an access to United States Government Records at the U.S. National Archives.....	93
Kyrydon A. Museums in socio-cultural space of society: paradigm of memory.....	97
Kobyjcha N. Borys Grinchenko’s museum practices and their role in desinging, presrvng of cultural memory of Ukrainians.....	106
Kondrashevska Y. The significance of the museum business in preservation the cultural heritage ukrainians in Canada.....	110
Konstantiuk I. Blended teaching/learning of Ukrainian language courses at the University of Manitoba	114
Kontrimavičienė D. Model of Access to Documents.....	116
Kot S. The Cultural Property lost in consequence of the WW II: the actual problems of search and return.....	121
Kurchenko T. The Access to the digital heritage of museums in Republic of Moldova.....	127
Lytvyńska S. information technologies in the process of preparation of Professionals in the field of information, library and archive business.....	131
Matiash I. Department of the state archives of the mfa of Ukraine as the institution of the institutional memory of the diplomatic and consular service.....	135
Myhailutsa M. The documents of the state of the Odesa region on the fatine of 1921-1922: the state, structure, utilized value of the development of «Protection of own history».....	139
Mozūras D. Heritage communication on the internet: Lithuanian State’s Archives virtual exhibitions.....	143
Novak V. Latency of the exhibit: new tendencies of the presentation (on the example of the exhibition “Man&tools” of the Museum of greek folk art).....	149
Özdemir L. Post-EDRMS: from digital continuity to the archives, the challenges faced in information management in the digital era.....	153
Otamias I. Prospects of introduction of modern electronic workflow in the postgraduate institutions.....	157
Paliienko M. The Problem of Preservation and Usage of the European Historical and Cultural Heritage: the Italian Experience.....	161
Pereguda Y., Herbut N. About the formation and transformation of cultural codes of architectural objects.....	166
Prystai G. Library as center of communicative represantion of region’s unique cultural identity.....	170
Romanko I. The museum of live history as the upbringing environment of the citizen and patriot.....	174
Sverdlyk Z. Modern tendencies of business education development in sociocultural sphere.....	178
Tur O., Opryshko O. Information and analytical support of the management system of enterprises by the example of LLC «Savinci».....	182

Tur O., Osipova Y. Preparation of conference proceedings for «digital work place installations as a question of the presentation» conference.....	186
Tiurmenko I. Unesco program «World Memory» and fight against illegal export and transfer of documentary heritage.....	190
Khaletska L. French experience in creating integrated digital informational resources of institutions of social memory	195
Cherednyk L., Kocherga N. «Expertise» of Yuri Kondratyuk as an artefact: historical and cultural context	199
Chutkyi A. State archives as a valuable source of information of national history.....	202
Shevchenko O., Sprinsyan V. General characteristics of the «ukraine's military» magazine in the context of other issues for military.....	206
Shyshko O. Archival and investigation materials of usbu in odesa oblast as a source for research of political terror in odesa hubernia in 1920.....	210
Yurchenko O., Nikolaenko I. Preservation of the world cultural heritage by the Vatican apostolic library.....	213
Yakubovska M., Melnyk S. Simulation of situations of Professional communication in the process of studying language disciplines by future specialists in information, library and archival affairs.....	217
Yatsenko V. National history approach in the extracurricular activities: experience of getting acquainted with the cultural and educational projects of the art museums in Kiev	221
Dručkus G., Stanišauskė K. Memory of a nation. Archivist responsibility.....	225
Supronyuk O. The book culture of the ukrainian diaspora of the post-war era (1945–1960): experience of storage and use.....	227

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА:
ЗБЕРЕЖЕННЯ, ДОСТУП, ВИКОРИСТАННЯ**
Збірка наукових праць

**HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE:
PRESERVATION, ACCESS, USE**
The collection of scientific papers

Доповіді подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей. Організаційний та робочий комітети зберігають за собою право скорочувати подані матеріали. Передрукування матеріалів, опублікованих у збірнику, дозволяється тільки за згодою авторів.

Підписано до друку 25.10.2017 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 11,7. Облік.-вид. арк. 14.1
Зам. № У259-21. Тираж 300 прим.

Видавець та виготовлювач ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
Свідоцтво платника податку: Серія Е № 897220
м. Тернопіль, вул. Просвіти, 6.
тел. 8 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net